

การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเพื่อสืบทอดภูมิปัญญาการปั้นตุ๊กตาชาววัง

**THE DEVELOPMENT OF LOCAL CURRICULUM FOR
INHERITING LOCAL WISDOM ON COURTIER DOLL MOLDING**

กนกวรรณ งามฉวี

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร

ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาเทคโนโลยีการวิจัยและพัฒนาหลักสูตร

คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี

ปีการศึกษา 2554

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี

การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเพื่อสืบทอดภูมิปัญญาการปั้นตุ๊กตาชาววัง

กนกวรรณ งามฉวี

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาเทคโนโลยีการวิจัยและพัฒนาหลักสูตร
คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี
ปีการศึกษา 2554
ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี

**THE DEVELOPMENT OF LOCAL CURRICULUM FOR
INHERITING LOCAL WISDOM ON COURTIER DOLL
MOLDING**

KANOKWAN NGAMCHAWEE

**A THESIS SUBMITTED IN PARTIAL FULFILLMENT OF THE
REQUIREMENTS FOR THE DEGREE FO MASTER OF EDUCATION
PROGRAM IN TECHNOLOGY IN CURRICULUM RESEARCH AND
DEVELOPMENT FACULTY OF TECHNICAL EDUCATIPN
RAJAMANGALA UNIVERSITY OF TECHNOLOGY THANYABURI**

ACADEMIC YEAR 2011

COPYRIGHT OF RAJAMANGALA UNIVERSITY

OF TECHNOLOGY THANYABURI

Of local wisdom to make the doll palace

หัวข้อวิทยานิพนธ์   การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเพื่อสืบทอดภูมิปัญญาการปั้นตุ๊กตาชาววัง
The Development of Local Curriculum for Inheriting Local Wisdom
on Courtier Doll Molding

ชื่อ - นามสกุล   นางสาวกนกวรรณ งามฉวี

สาขาวิชา   เทคโนโลยีการวิจัยและพัฒนาหลักสูตร

อาจารย์ที่ปรึกษา   ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ว่าที่ร้อยตรี ดร.สุทธิพร บุญส่ง

ปีการศึกษา   2554

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

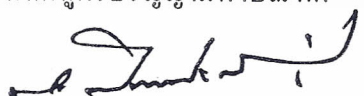

.....ประธานกรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุภาพร แพร่วพนิต)

.....กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ว่าที่ร้อยตรี ดร.สุทธิพร บุญส่ง)

.....กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นนทลี พรธาดาวิทย์)

.....กรรมการ
(ดร.วรรณดี สุทธินรากร)

คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี อนุมัติวิทยานิพนธ์ฉบับนี้
เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาวิทยาศาสตรบัณฑิต

.....คณบดีคณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม
(รองศาสตราจารย์ ดร.ประเสริฐ ปิ่นปฐมรัฐ)
วันที่ ๕๐ เดือน พฤษภาคม พ.ศ. 2554

หัวข้อวิทยานิพนธ์	การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเพื่อสืบทอดภูมิปัญญาการปั้นตุ๊กตาชาววัง
ชื่อ - นามสกุล	นางสาวกนกวรรณ งามฉวี
สาขาวิชา	เทคโนโลยีการวิจัยและพัฒนาหลักสูตร
อาจารย์ที่ปรึกษา	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุทธิพร บุญส่ง
ปีการศึกษา	2554

บทคัดย่อ

การวิจัยในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาองค์ความรู้การปั้นตุ๊กตาชาววัง กระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้ของครูภูมิปัญญาท้องถิ่น ตำบลบางเสด็จ อำเภอป่าโมก จังหวัดอ่างทอง และพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น เรื่อง การปั้นตุ๊กตาชาววังบ้านบางเสด็จ เครื่องมือที่ใช้ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ กลุ่มเป้าหมาย คือ ครูภูมิปัญญาท้องถิ่นจำนวน 21 คน และครูผู้สอนจำนวน 11 คน จากโรงเรียนป่าโมกข์วิทยาคม โรงเรียนบางเสด็จวิทยาคม ข้อมูลที่ได้วิเคราะห์ด้วย การวิเคราะห์เชิงเนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า 1) องค์ความรู้การปั้นตุ๊กตาชาววังบ้านบางเสด็จ ใช้วัตถุดิบที่ได้จากธรรมชาติคือ ดินเหนียว ขึ้นรูปโดยปั้นให้มีลักษณะคล้ายคน มีสัดส่วนที่เหมาะสมสวยงาม ประกอบด้วย ส่วนหัว ลำตัว ขา และแขน ทำการเผา ตกแต่งและระบายสี การปั้นตุ๊กตาชาววังมีองค์ประกอบอื่นที่สำคัญคือ การปั้นผลไม้ การประดิษฐ์เครื่องดนตรี เครื่องสาย โดยมีการจัดชุดตุ๊กตาชาววังตามประเพณีของท้องถิ่น 2) กระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้ ถ่ายทอดผ่านครูภูมิปัญญาส่วนบุคคลในครอบครัว รวมถึงบุคคลในท้องถิ่น และผู้สนใจ การถ่ายทอดใช้วิธีการ การปั้นพร้อมกับเล่าประวัติความเป็นมา อุปสรรคสำคัญในการสืบสานความรู้คือ ผู้รับการถ่ายทอดเปลี่ยนอาชีพไปทำอย่างอื่นทำให้การรับทอดไม่ต่อเนื่อง นอกจากนี้ยังมีปัญหาอื่นคือ การศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้นทำให้การถ่ายทอดสะดุดลง 3) การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น เรื่อง การปั้นตุ๊กตาชาววังบ้านบางเสด็จ ประกอบด้วย แนวคิด หลักการและเหตุผล วัตถุประสงค์ของหลักสูตร โครงสร้างหลักสูตร เวลาการจัดการเรียนรู้ แนวการจัดการเรียนรู้ การวัดและการประเมินผล หน่วยการเรียนรู้ สาระการเรียนรู้ ผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง มาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัดที่เหมาะสมกับผู้เรียน

จากผลการวิจัยดังกล่าว สรุปได้ว่า องค์ความรู้การปั้นตุ๊กตาชาววัง เป็นองค์ความรู้ที่มีการถ่ายทอดผ่านครูภูมิปัญญา ที่สามารถสร้างเป็นหลักสูตรท้องถิ่นที่จะนำไปใช้ในสถานศึกษาได้ โดยมีองค์ประกอบหลักสูตรครบถ้วนตามหลักวิชาการ ซึ่งการมีการนำหลักสูตรนี้ไปใช้อย่างแพร่หลายก็จะเป็นการอนุรักษ์ภูมิปัญญาไทยอันมีคุณค่าให้คงอยู่คู่สังคมไทยต่อไป

ความสำคัญ: หลักสูตรท้องถิ่น ภูมิปัญญา ตุ๊กตาชาววัง

Thesis Title	The Development of Local Curriculum for Inheriting Local Wisdom on Courtier Doll Molding
Name - Surname	Miss Kanokwan Ngamchawee
Program	Technology in Curriculum Research and Development
Thesis	Assistant Professor Dr.Sutthiporn Boonsong
Academic Year	2011

ABSTRACT

The objectives of this thesis were to study knowledge of courtier doll molding, the process of transmitting knowledge of local wisdom teachers at Bangsadet subdistrict, Pamok district, Angthong province and develop local curriculum on Banbangsadet courtier doll molding. Tools were, interview on courtier doll molding curriculum. Target group consisted 21 local wisdom teachers, and 11 teachers of Pamokwitthayapum School, Bangsadetwittayacom at present.

Findings are as follow; 1) the knowledge of Bangsadet courtier doll molding, material are derived from natural clay. Forming an images of people with beautiful and appropriate size composing of head, body, legs and arms, with different decorative colors. Courtier doll molding has other important components such as fruit molding, musical instrument invention with taking a set of courtier doll on local tradition. 2) The process of knowledge transmitting are transferred from local wisdom teachers to family members, local ones and interested individuals. Knowledge were transmitted by molding with an informative a story. The significant obstacle in knowledge inheriting is the change of occupation and study in higher education as a result, it will have a transmission disruption. 3) Local curriculum development on Banbanggsadet courtier doll molding consist of concepts, principles, course objectives, course structure, learning time, learning method, measurement and assessment, learning unit, learning content, expected result of learning, standard of learning and appropriate indicators for learners.

From the research results, can be showed the knowledge of courtier doll molding is knowledge that is transmitted through local wisdom teachers. The knowledge can create a local curriculum that will be used in the school, which there are the curriculum component as academic theory. If the implementation of this curriculum has been widely used, these performances of preserve valuable Thai wisdom and Thai society remain to the next.

Keywords: Local Curriculum, Wisdom, Courtier Doll

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จได้ด้วยความสำเร็จอย่างสูงจาก ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ว่าที่ร้อยตรี ดร.สุทธิพร บุญส่ง อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุภาพร แพรวงนิต ประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ดร.นนทลี พรธาดาวิทย์ กรรมการสอบวิทยานิพนธ์ และ ดร.วรรณดี สุทธินิรากร ผู้ทรงคุณวุฒิ ที่กรุณาให้คำแนะนำและให้คำปรึกษาตลอดจนให้ความช่วยเหลือแก้ไขข้อบกพร่องต่างๆ เพื่อให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีความสมบูรณ์ ซึ่งผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ โอกาสนี้

ขอขอบคุณผู้ทรงคุณวุฒิ ที่ให้ความอนุเคราะห์ตรวจเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย และให้คำแนะนำอันเป็นประโยชน์ในการทำวิจัยทุกท่าน ขอขอบคุณศูนย์ศิลปาชีพบางไทร ศูนย์ตุ๊กตาชาววัง บ้านบางเสด็จ ในพระราชินยานุเคราะห์ ราษฎรมิปัญญาการปั้นตุ๊กตาชาววังบ้านบางเสด็จ ผู้อำนวยการและคณะครูโรงเรียนป่าโมกวิทยาคม โรงเรียนบางเสด็จวิทยาคม คุณพิชญ์ น่วมด้วง คุณพัชรี โชติช่วง ที่ให้ความร่วมมือในการทำวิทยานิพนธ์ในครั้งนี้

ขอกราบขอบพระคุณ คุณชายไฉน นางสาวละเมียด ศิमानนท์ ครอบครัวศิमानนท์ คุณพ่อ ประชุม คุณแม่ระเบียบ นายอรรถชัย งามฉวี ให้การสนับสนุนด้านการเงินและเป็นกำลังใจให้ตลอดมาอย่างดียิ่ง ขอขอบคุณคณะอาจารย์คณะครูศาสตร์อุตสาหกรรมทุกคนที่อบรมสั่งสอนให้คำแนะนำ ขอขอบคุณบุคลากร บัณฑิตวิทยาลัยทุกคนที่เป็นกำลังใจ และให้ความช่วยเหลือตลอดช่วงเวลาของการศึกษา และทำการวิจัย ขอขอบคุณ คุณชไมพร ไกยสิทธิ์ และครอบครัว เพื่อนๆ พี่ๆ ที่ให้กำลังใจ

สุดท้ายนี้ขอขอบพระคุณเจ้าของเอกสาร บทความ ตำรา หนังสือของทุกท่านที่ผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูล และที่ไม่ได้กล่าวนามไว้ ณ ที่นี้ ผู้วิจัยของน้อมรำลึกถึงครูบาอาจารย์ อำนาจบารมีคุณพระศรีรัตนตรัยและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายในสากลโลก อันเป็นที่พึ่งให้ผู้วิจัยได้มีสติปัญญาในการจัดทำวิทยานิพนธ์ได้สำเร็จลุล่วงด้วยดี

กนกวรรณ งามฉวี

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ง
กิตติกรรมประกาศ.....	จ
สารบัญ.....	ฉ
สารบัญตาราง.....	ช
สารบัญแผนภาพ.....	ฉ
บทที่	
1 บทนำ.....	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	3
ขอบเขตของการวิจัย.....	3
คำจำกัดความในการวิจัย.....	4
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	4
2 เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	5
ภูมิปัญญาท้องถิ่น.....	5
แนวความคิดของตุ๊กตาชาววัง.....	8
หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ.2551.....	23
หลักสูตรท้องถิ่น.....	32
กระบวนการเรียนรู้และกระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้.....	47
ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	53
3 วิธีดำเนินการวิจัย.....	55
กลุ่มเป้าหมาย.....	55
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	55
การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	56
การวิเคราะห์ข้อมูล.....	58

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
4 ผลการวิจัย.....	59
ตอนที่ 1 สภาพทั่วไปของบ้านบางเสด็จ.....	59
ตอนที่ 2 องค์ความรู้การปั้นตุ๊กตาชาววังบ้านบางเสด็จ.....	62
ตอนที่ 3 ผลการศึกษากระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้ของครุภูมิปัญญาท้องถิ่น.....	107
ตอนที่ 4 ผลการพัฒนาและการประเมินหลักสูตรท้องถิ่น เรื่อง การปั้นตุ๊กตาชาววัง บ้านบางเสด็จ.....	112
5 สรุปผล การอภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	121
สรุปผลการวิจัย.....	121
อภิปรายผลการวิจัย.....	122
ข้อเสนอแนะ.....	123
บรรณานุกรม.....	124
ภาคผนวก.....	128
ภาคผนวก ก รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิ.....	129
ภาคผนวก ข รายชื่อครุภูมิปัญญาท้องถิ่น.....	131
ภาคผนวก ค เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	135
ภาคผนวก ง เอกสารหลักสูตร.....	139
ภาคผนวก จ หนังสือเอกสารต่างๆ.....	194
ประวัติผู้วิจัย.....	195

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
1	ตุ๊กตาดินเผาสมัยทวารวดี..... 9
2	ตุ๊กตาดินเผาสมัยทวารวดี พบที่เมืองโบราณคูบัว จังหวัดราชบุรีถ่ายจาก พิพิธภัณฑ์สถานแห่งราชบุรี..... 9
3	ตุ๊กตาดินเผาสมัยสุโขทัย..... 10
4	แสดงตุ๊กตาสวมหัวโขน ดินเผาได้จากการพิมพ์แบบสมัยอยุธยา..... 11
5	ตุ๊กตาดาววังบ้านบางเสด็จ จากศูนย์ตุ๊กตาดาววัง ในทำนองพับเทียบ..... 11
6	ตุ๊กตาดาววังบ้านบางเสด็จ จากศูนย์ตุ๊กตาดาววัง กิรียาบทการนั่งและนอน อ่านหนังสือ..... 12
7	แสดงตุ๊กตาบางกอกคอลลี..... 13
8	ตุ๊กตาทำด้วยผ้า ตัวละครไทย ตัวพระ ตัวนาง ของบางกอกคอลลี..... 14
9	นางแอ่ง สาครวาสี ศิลปินผู้ปั้นตุ๊กตาดาววัง..... 21
10	ตุ๊กตาดาววังบ้านอยุธยา..... 21
11	แสดงระยะที่ 1 และระยะที่ 2 ของขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเพื่อสืบทอด ภูมิปัญญาการปั้นตุ๊กตาดาววัง..... 57
12	แผนที่ตำบลบางเสด็จ วัดท่าสุทธาวาส..... 60
13	แผนที่การเดินทางตามทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 32 (สายเอเชีย)..... 61
14	ศาลาการเปรียญหลังเก่าของวัดท่าสุทธาวาส..... 63
15	ศูนย์ตุ๊กตาดาววังวัดท่าสุทธาวาส ในพระบรมราชินยานุเคราะห์ ตำบลบางเสด็จ อำเภอป่าโมก จังหวัดอ่างทอง..... 65
16	การกรองดิน การแยกตัวของน้ำและดิน การฟุ้งดิน..... 70
17	การเก็บรักษาดินก่อนนำมาใช้งาน..... 71
18	การปั้นหัวตุ๊กตาต้นแบบ โดยใช้มีดปลายแหลมแกะตา จมูก ปาก และหู..... 72
19	อุปกรณ์ทำพิมพ์หัวตุ๊กตา..... 72
20	การกวดดินน้ำมันรอบๆ หัวหุ่นต้นแบบ..... 73
21	การทาน้ำมันให้ทั่วภายในส่วนที่จะเทปูนพลาสติก..... 73

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพที่	หน้า	
22	การกรองปูนปลาสเตอร์ผ่านตะแกรงร่อน.....	74
23	การผสมปูนปลาสเตอร์กับน้ำ.....	74
24	การหล่อพิมพ์.....	74
25	การแกะดินน้ำมันออกจากปูนปลาสเตอร์.....	75
26	การตกแต่งและบากร่องสลัก.....	75
27	การตรวจความเรียบร้อยของพิมพ์ และทาน้ำมันให้ทั่วพิมพ์.....	76
28	พิมพ์หัวของตุ๊กตาที่สมบูรณ์.....	76
29	วัสดุอุปกรณ์ และเครื่องมือที่ใช้ในการทำส่วนหัว.....	77
30	แม่พิมพ์ส่วนหัวตุ๊กตา.....	77
31	การวางดินบนแม่พิมพ์หัวตุ๊กตา.....	77
32	การพิมพ์ส่วนหัวตุ๊กตา.....	78
33	การแกะหัวตุ๊กตาที่ได้จากการพิมพ์พร้อมตกแต่ง.....	78
34	ส่วนหัวตุ๊กตา.....	78
35	ขนาดก้อนดินเหนียวที่ใช้ปั้นตุ๊กตา 1 ตัว.....	79
36	การคลึงดินส่วนลำตัวและขา.....	79
37	การพับดินส่วนลำตัวและขา.....	80
38	การปั้นดินส่วนตัว.....	80
39	การจัดดินให้เป็นส่วนก้น เอว และอกของตุ๊กตา.....	80
40	การจับขาตุ๊กตา ทำนั่งพับเพียบ.....	81
41	ทำการนั่งพับเพียบ และทำการนั่งต่างๆ ของตุ๊กตา.....	81
42	การตัดดินของลำตัวตุ๊กตาให้เหลือความยาวตามสัดส่วน.....	81
43	ดินส่วนแขน และการติดแขนเข้ากับลำตัว.....	82
44	การจับแขนตามลักษณะทำนั่ง.....	82
45	การใช้ไม้แหลมที่เหมาะสมจะนำตรงที่จะประกอบหัวตุ๊กตา.....	82
46	การประกอบหัวเข้ากับตัวตุ๊กตา.....	83

สารบัญญภาพ (ต่อ)

ภาพที่	หน้า
47	ตุ๊กตาที่ปั้นเสร็จ..... 83
48	การนำตุ๊กตาฝั่งลม หรือ ดากแดดอ่อนๆ..... 83
49	เตาถ่าน (เตาอั้งโล่)..... 85
50	ตุ๊กตาที่เผาด้วยเตาถ่าน..... 85
51	เตาเผาไฟฟ้า..... 85
52	ตุ๊กตาที่ได้จากการเผาด้วยเตาไฟฟ้า..... 86
53	กระป๋องสีและพู่กันที่ใช้ในการทาสีตุ๊กตา..... 86
54	การลงสีรองพื้นด้วยการชุบหรือระบาย ด้วยสีน้ำพลาสติก..... 87
55	ตุ๊กตาที่ลงสีรองพื้นแห้งแล้ว..... 88
56	การลงสีน้ำมันบนตุ๊กตา..... 88
57	การทาสีเสื้อ..... 88
58	การทาสีผ้าถุง..... 89
59	การทาสี..... 89
60	การติดริบบิ้น ตุ๊กตาผู้หญิงนุ่งผ้าสีสวยงาม ห่มด้วยสไบผ้า..... 90
61	การเขียนหน้าด้วยพู่กัน หรือปากกา..... 90
62	ตุ๊กตาชาววังบ้านบางเสด็จ นั่งพับเพียบท้าวแขน 90
63	อาชีพพื้นบ้านวิถีชีวิตของคนพื้นบ้าน..... 91
64	การเล่น ดนตรีไทย..... 91
65	ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรม..... 92
66	เรือไม้และเปลนอนเด็ก..... 92
67	เครื่องดนตรี เครื่องสาย..... 92
68	วัสดุอุปกรณ์ เครื่องมือ เครื่องใช้..... 93
69	หม้อวง..... 93
70	ระนาดเอก..... 94
71	ระนาดทุ้ม..... 94

สารบัญญภาพ (ต่อ)

ภาพที่	หน้า
72	จะเข้..... 95
73	ซอด้วง..... 96
74	จิม..... 96
75	กลองโทน กลองใหญ่..... 97
76	ฉิ่ง ฉาบ..... 97
77	ผักและผลไม้..... 99
78	กล้วย..... 99
79	มะละกอ..... 100
80	มังคุด..... 100
81	แตงโม..... 101
82	มะเฟือง..... 101
83	ชมพู่..... 102
84	น้อยหน่า..... 102
85	องุ่น..... 103
86	มะพร้าว..... 103
87	มะม่วง..... 103
88	ส้มโอครึ่งผล, ส้มโอเต็มผล..... 104
89	ทับทิมและฝรั่ง..... 104
90	ทุเรียน..... 105
91	สับปะรด..... 106

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
1 แสดงการกำหนดเวลาการเรียนรู้.....	115
2 แสดงผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง.....	121
3 แสดงมาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัด.....	122

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นความรู้ที่เกิดขึ้นจากการสืบทอดความรู้ ความคิด ความเชื่อ จากประสบการณ์ในชีวิตที่กลมกลืนกับวิถีชีวิตระหว่างตนเองกับธรรมชาติ มีการแก้ปัญหาการจัดการ ปรับตัวและการเรียนรู้ เพื่อการดำรงอยู่ของบุคคล ชุมชน และสังคม ผ่านกระบวนการศึกษา สังเกต คิดวิเคราะห์จนเกิดปัญญา และตกผลึกเป็นองค์ความรู้ที่ประกอบกันขึ้นมาจากความรู้เฉพาะหลายๆ เรื่อง จัดว่าเป็นพื้นฐานขององค์ความรู้สมัยใหม่ที่จะช่วยในการเรียนรู้ การแก้ปัญหาจัดการและการปรับตัวในการดำเนินชีวิตของเรา ซึ่งภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นความรู้ที่มีอยู่ทั่วไปในสังคม ชุมชนและที่เกิดจากประสบการณ์ในชีวิตของคนผู้รู้เอง ที่ผ่านกระบวนการการเลือกสรร เรียนรู้ปรุงแต่งและถ่ายทอดสืบต่อกันมา เพื่อใช้แก้ปัญหาและพัฒนาวิถีชีวิตของคนไทยให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมและเหมาะสมกับยุคสมัย จึงควรมีการสืบค้นรวบรวม ศึกษา ถ่ายทอด พัฒนาและนำไปใช้ประโยชน์ นับว่าเป็นคุณค่าแห่งปัญญาของคนไทย ซึ่งเป็นสิ่งที่มีคุณค่าต่อสังคมแต่กำลังจะถูกสืบลืมเลือนหายไป (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษา แห่งชาติ, 2541; สำนักพัฒนาเกษตรกร, 2551)

กระบวนการสร้างและการสะสมทุนทางปัญญา ความรู้ และทักษะ เป็นการลงทุนทางปัญญา ทางความรู้ เป็นสิ่งที่มีคุณค่าทางปัญญาและความรู้เป็นรากฐานบ่งชี้ฐานะทางเศรษฐกิจ (เสนห์ จามริก, 2537) และในการปฏิรูปการศึกษาได้เน้นการพัฒนาการศึกษาที่ถูกต้องทาง คือ เน้นการพัฒนาคน ในระบบการศึกษา โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน เพื่อให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตวัฒนธรรมไทยให้คนไทย รู้จักตัวเองก่อน ดังมาตรา 22 แห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 ที่ระบุว่า การศึกษาต้องยึดหลักที่ว่าผู้เรียนทุกคนต้องมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มศักยภาพ และต้องมุ่งปลูกฝังจิตสำนึกที่เกี่ยวกับการปกครองในระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ ทรงเป็นประมุข รู้จักรักและส่งเสริมสิทธิหน้าที่เสรีภาพ รู้จักเคารพกฎหมาย คำนึงถึงความเสมอภาค และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ มีความภูมิใจในความเป็นไทย รู้จักประโยชน์ส่วนร่วมและประเทศชาติ การกีฬา ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทยและความรู้อันเป็นสากล ตลอดจนอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

และสิ่งแวดล้อม มีความสามารถในการประกอบอาชีพรู้จักพึ่งตนเอง มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ใฝ่รู้ และเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง” (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2542)

สมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงเยี่ยมราษฎรในทุกภาคของประเทศ ทรงทอดพระเนตรเห็นทุกข์สุขในการประกอบอาชีพของราษฎรทรงทราบว่าราษฎรตำบลบางเสด็จ อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดอ่างทอง ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ค่อนข้างลำบาก ประสบกับปัญหาน้ำนํบการ เมื่อปี พ.ศ.2518 เกิดความแปรปรวนของดินฟ้าอากาศจึงทำให้เกิดน้ำท่วม ทำให้การประกอบอาชีพไม่ได้ผลล้นว่นกระทบกระเทือนต่อสภาวะทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ เป็นอันมาก การเกิดน้ำท่วมครั้งนี้ทำให้ตำบลบางเสด็จพัฒนาด้านการชลประทานจากสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ภูมิพลอดุลยเดช พระราชทานความช่วยเหลือขุดลอกคลองชลประทานตามคำกราบทูลขอพระราชทาน ของ นายแจ้ง ชูจันทร์ จึงทำให้ราษฎรที่ประสบกับปัญหาน้ำท่วมลดน้อยลง และสมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงทุ่มเทพระวิริยะอุตสาหะ และพระราชทานทรัพย์ส่วนพระองค์มาส่งเสริมงาน ศิลปหัตถกรรมแก่ราษฎร โดยคำนึงถึงทรัพยากรในท้องถิ่น ภูมิประเทศ อาศัยวัตถุท้องถิ่นซึ่งจะส่งผลให้ ราษฎรไม่ละทิ้งถิ่นฐาน

ขณะเดียวกันเป็นการรักษาและฟื้นฟูศิลปหัตถกรรมไทยโบราณซึ่งกำลังจะสูญหายไปตาม กาลเวลา เช่น การทอผ้ามัดหมี่ลวดลายโบราณ การทอผ้าแพรวา การทำเครื่องถมเงินและทอง การจักสาน ย่านลิเภา การทำคร่ำ และการทำตุ๊กตาชาววัง หัตถกรรมเหล่านี้ต้องใช้ฝีมือ เวลา และความอดทน เป็นอย่างยิ่ง จึงหาผู้ที่สนใจสืบทอดเป็นอาชีพได้ยากยิ่ง (แจ้ง ชูจันทร์, 2551; เอกสิทธิ์ วัฒนปรีชานนท์, มปป.) ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านที่เหลืออยู่และกำลังจะสูญหายไป คือ การทำตุ๊กตาชาววัง แม้ปัจจุบัน การทำตุ๊กตาชาววังได้ก่อตั้งเป็น “ศูนย์ตุ๊กตาชาววัง วัดท่าสุทธาวาส ในพระบรมราชินยานุเคราะห์” ส่วนมากเหลือเพียงผู้ผลิตเพื่อจำหน่าย แต่มีผู้สืบทอดการปั้นตุ๊กตาชาววังเพื่อที่อนุรักษ์ไว้ให้ลูกหลาน และถิ่นกำเนิดน้อยลง เพราะปัจจุบันผู้ที่ได้รับความรู้การปั้นตุ๊กตาชาววังจากอาจารย์จากการโปรดเกล้าฯ ในสมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระบรมราชินีนาถ ได้โดยเสด็จพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ฯ ได้มีระยะเวลา ผ่านมากกว่า 30 ปี ผู้เรียนจึงมีอายุมากตามกาลเวลา ก่อให้เกิดความชราภาพทางด้านร่างกาย เหลือผู้ อาวุโสบางคนที่ยังสามารถทำตุ๊กตาชาววังอยู่

ทั้งนี้ผู้วิจัยจึงเห็นความสำคัญที่จะศึกษาภูมิปัญญาการปั้นตุ๊กตาชาววัง โดยจะดำเนิน การเก็บ รวบรวมข้อมูลจากเอกสาร และการสัมภาษณ์ โดยมุ่งศึกษาองค์ความรู้ ที่เสริมสร้างการอนุรักษ์ภูมิปัญญา ท้องถิ่น ซึ่งจะมีขั้นตอนในการศึกษาองค์ความรู้การปั้นตุ๊กตาชาววัง เพื่อเป็นแนวทางใน การพัฒนาเป็น หลักสูตรครูภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อสอดแทรกเข้าในกลุ่มสาระการเรียนรู้การทำงานอาชีพและเทคโนโลยี ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 สำหรับสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ที่สนใจและนำไปใช้

ประกอบเป็นแผนการเรียนการสอนและกิจกรรมอื่นๆ ที่ส่งเสริมประสบการณ์การเรียนรู้แก่ผู้เรียน โดยทั้งหมดนี้จะถูกประมวลให้เป็นหลักสูตรที่สามารถนำไปใช้ได้จริงให้เหมาะสมกับครูผู้ใช้และผู้เรียนมากที่สุด เพื่อนำไปสู่หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 จัดทำขึ้นสำหรับท้องถิ่นสำหรับสถานศึกษาได้นำไปเป็นกรอบและทิศทางในการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาและจัดการเรียนการสอน เพื่อพัฒนาเด็กและเยาวชนไทยทุกคนในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานให้มีคุณภาพด้านความรู้และทักษะที่จำเป็นสำหรับการดำรงชีวิตในสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลง และแสวงหาความรู้เพื่อพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต(หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551)

จากเหตุผลความจำเป็นดังกล่าว การวิจัยครั้งนี้ จึงมีเป้าหมายที่จะศึกษาองค์ความรู้การปั้นตุ๊กตาชาววัง เป็นต้นแบบที่สามารถถ่ายทอดหรือฝึกประสบการณ์ความรู้ ที่ทำให้ท้องถิ่นนั้นๆ หรือผู้สนใจการปั้นตุ๊กตาชาววังในการสืบทอดภูมิปัญญา และนำมาองค์ความรู้สร้างเป็นหลักสูตรท้องถิ่นต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ

1. ศึกษาองค์ความรู้การปั้นตุ๊กตาชาววัง ตำบลบางเสด็จ อำเภอป่าโมก จังหวัดอ่างทอง
2. ศึกษากระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้ของครูภูมิปัญญาท้องถิ่น ตำบลบางเสด็จ อำเภอป่าโมก จังหวัดอ่างทอง
3. พัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น เรื่อง การปั้นตุ๊กตาชาววังบ้านบางเสด็จ

ขอบเขตของการวิจัย

1. ขอบเขตเชิงประชากร คือ ครูภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่ได้รับการฝึกสอนจากอาจารย์ผู้ทำการฝึกสอนเมื่อเดือนมกราคม พ.ศ.2519 ที่อยู่ในปัจจุบัน
2. ขอบเขตเชิงเนื้อหา คือ
  - 2.1 องค์ความรู้การปั้นตุ๊กตาชาววัง ได้แก่ การเตรียมดิน วัสดุ อุปกรณ์ เครื่องมือเครื่องใช้ การปั้นตุ๊กตาชาววัง การเผา การตกแต่งระบายและเขียนสี
  - 2.2 กระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้ของครูภูมิปัญญา เป็นการศึกษากระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านการปั้นตุ๊กตาชาววัง ปัจจัยสนับสนุนและปัจจัยขัดขวางที่มีต่อกระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้ และหลักสูตรท้องถิ่น เรื่อง การปั้นตุ๊กตาชาววังบ้านบางเสด็จ ในกลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี การศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551
3. ขอบเขตของสถานที่ ศูนย์ตุ๊กตาชาววัง วัดท่าสุทธาวาส และหมู่บ้านตำบลบางเสด็จ อำเภอป่าโมก จังหวัดอ่างทอง

4. ขอบเขตเชิงระยะเวลา ใช้ระยะเวลาในการศึกษากรณีปัญหาท้องถิ่นการปั้นตุ๊กตาชาววัง บ้านบางเสด็จ ของตำบลบางเสด็จ อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดอ่างทอง เดือนพฤศจิกายน 2551 ถึงเดือนธันวาคม 2553

คำจำกัดความในการวิจัย

หลักสูตรท้องถิ่น หมายถึง การนำความรู้ที่ได้จากภูมิปัญญาท้องถิ่นมาจัดทำหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน โดยเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาหลักสูตรในลักษณะของการเสนอแนะ/เพิ่มเติมรายละเอียดของเนื้อหาสาระและประสบการณ์ที่บรรจุไว้ในหลักสูตร การกำหนดวิธีการเรียนรู้ และการมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหา

การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น หมายถึง กระบวนการเพื่อได้มาซึ่งความรู้ที่เกี่ยวข้องกับท้องถิ่นชุมชน ในเรื่องขององค์ความรู้และกระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้ของการปั้นตุ๊กตาชาววังโดยมีขั้นตอนการสร้างหลักสูตร และการประเมินผลหลักสูตร

การประเมินหลักสูตร หมายถึง กระบวนการตรวจสอบหลักสูตรฉบับร่างและองค์ประกอบต่างๆ ของหลักสูตร โดยอาศัยความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญทางด้านหลักสูตร ทางด้านเนื้อหา

การถ่ายทอดองค์ความรู้ หมายถึง ทักษะของครูภูมิปัญญาการปั้นตุ๊กตาชาววังบ้านบางเสด็จ ไปสู่ผู้รับการถ่ายทอด เพื่อให้ความรู้คงอยู่กับคนรุ่นต่อไป

ครูภูมิปัญญา หมายถึง ผู้มีความรู้ความชำนาญด้านการปั้นตุ๊กตาชาววังบ้านบางเสด็จเป็นบุคคลที่ได้รับการยกย่องจากคนในชุมชน ทำหน้าที่ถ่ายทอดความรู้ให้แก่ผู้รับได้เรียนรู้

ตุ๊กตาชาววังบ้านบางเสด็จ หมายถึง การปั้นรูปเลียนแบบ โดยใช้ดินเหนียว มีรูปทรงขนาดเล็กเลียนแบบกิริยาบทท่าทางการแต่งกาย เพศ วัย และวัฒนธรรมประเพณีของผู้คนไทยในท้องถิ่นประกอบการเล่าเรื่องราวจากวรรณคดีไทย ในตำบลบางเสด็จ อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดอ่างทอง

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้องค์ความรู้และกระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้การปั้นตุ๊กตาชาววังบ้านบางเสด็จของครูภูมิปัญญาเพื่อเป็นข้อมูลในการศึกษาแก่นุคคลรุ่นหลัง
2. ได้หลักสูตรท้องถิ่น เรื่อง การปั้นตุ๊กตาชาววังบ้านบางเสด็จ เพื่อใช้ในการจัดการเรียนการสอน
3. ผลการวิจัยครั้งนี้จะเป็นประโยชน์แก่ครู อาจารย์ บุคลากรที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นอื่น

บทที่ 2

เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเรื่อง การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเพื่อสืบทอดภูมิปัญญาการปั้นตุ๊กตาชาววัง
ได้เรียบเรียงเอกสารดังนี้

1. ภูมิปัญญาท้องถิ่น
2. แนวความคิดของการปั้นตุ๊กตาชาววัง
3. หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551
4. หลักสูตรท้องถิ่น
5. กระบวนการเรียนรู้และกระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้
6. ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ภูมิปัญญาท้องถิ่น

ความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่น คนไทยมีวิถีชีวิตอยู่ร่วมกันเป็นครอบครัวใหญ่ มีความรัก
ความผูกพันในหมู่วงศ์ญาติญาติกับธรรมชาติ และมีลักษณะเป็นชุมชนเกษตรกรรม แม้ว่า
ความเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย จะมีการนำเทคโนโลยีมาใช้ในชีวิตประจำวัน แต่คนไทยก็ยังดำรง
เอกลักษณ์และปรีชาสามารถที่บรรพชนได้สร้างสมไว้และถ่ายทอดสืบต่อกันมา ซึ่งมีการให้นิยามคำว่า
ภูมิปัญญา ได้ดังนี้ (โครงการสารานุกรมไทย, 2535)

ภูมิปัญญา (Wisdom) หมายถึง ความสามารถ ทักษะความเชื่อ และศักยภาพในการแก้ปัญหาของ
มนุษย์ที่สืบทอดกันมาจากอดีตถึงปัจจุบันอย่างไม่ขาดสายและเชื่อมโยงกันทั้งระบบทุกสาขา

ภูมิปัญญาไทย หมายถึง ความรู้ความสามารถ ทักษะและเทคนิคการตัดสินใจ ผลิผลงาน
ของบุคคล อันเกิดจากการสะสมองค์ความรู้ทุกด้านที่ผ่านกระบวนการสืบทอด พัฒนาปรับปรุง
แล้วเลือกสรรเป็นอย่างดี สามารถแก้ไขปัญหา และพัฒนาวิถีชีวิตของคนไทยได้อย่างเหมาะสมกับยุค
สมัยภูมิปัญญาไทย

ภูมิปัญญาท้องถิ่น หรือภูมิปัญญาชาวบ้าน หมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างที่ชาวบ้านคิดขึ้นได้เอง
และนำมาใช้ในการแก้ปัญหา เป็นเทคนิควิธี เป็นองค์ความรู้ของชาวบ้าน ทั้งทางกว้างและทางลึก
ที่ชาวบ้านคิดเอง ทำเอง โดยอาศัยศักยภาพที่มีอยู่แก้ปัญหาการดำเนินชีวิตในท้องถิ่นได้อย่างเหมาะสม
กับยุคสมัย ความแตกต่างของภูมิปัญญาไทยและภูมิปัญญาท้องถิ่น คือ ภูมิปัญญาไทย เป็นองค์ความรู้

และความสามารถโดยส่วนรวมเป็นที่ยอมรับในระดับชาติ ส่วนภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นองค์ความรู้ความสามารถในระดับท้องถิ่น ซึ่งมีขอบเขตจำกัดในแต่ละท้องถิ่น เช่น ภาษาไทยเป็นภูมิปัญญาไทย ในขณะที่ภาษาอีสานเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น

เอกวิทย์ ณ ถลาง (2544: 42) กล่าวว่า ภูมิปัญญา หมายถึง ความรู้ ความคิด ความเชื่อ ความสามารถ ความชัดเจน ที่กลุ่มชนได้จากประสบการณ์ที่สั่งสมไว้ใน การปรับตัวและดำรงชีพในระบบนิเวศหรือสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทางสังคม และวัฒนธรรมที่ได้มีพัฒนาการสืบสานกันมา

ธวัช ปุณโณทก (2531: 35) กล่าวว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง ความรอบรู้ของชาวบ้าน ที่เรียนรู้และประสบการณ์ที่สืบทอดกันมาทั้งทางตรงและทางอ้อม ทางตรง คือ ประสบการณ์ด้วยตนเอง ทางอ้อม คือ การเรียนรู้จากผู้ใหญ่ หรือความรู้ที่สะสมสืบทอดกันมา

เสรี พงศ์พิศ (2529: 145) กล่าวว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง ปัญญาหรือภูมิปัญญาชาวบ้าน หรือ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่เรียกว่า พื้นเพรากฐานของความรู้ชาวบ้าน

กระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (2551) กล่าวว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่น หรือ ภูมิปัญญาชาวบ้าน หมายถึง ความรู้ของชาวบ้านในท้องถิ่น ซึ่งได้มาจากประสบการณ์ และความเฉลียวฉลาดของชาวบ้าน รวมทั้งความรู้ที่สั่งสมมาแต่บรรพบุรุษ สืบทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง ระหว่างการสืบทอดมีการปรับประยุกต์และเปลี่ยนแปลง จนอาจเกิดเป็นความรู้ใหม่ตามสภาพการณ์ทางสังคมวัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม เป็นความรู้ที่ประกอบไปด้วยคุณธรรม ซึ่งสอดคล้องกับวิถีชีวิตดั้งเดิมของชาวบ้าน ซึ่งในวิถีดั้งเดิมนั้น ชีวิตของชาวบ้านไม่ได้แบ่งแยกเป็นส่วน หากแต่ทุกอย่างมีความสัมพันธ์กัน การทำมาหากิน การอยู่ร่วมกันในชุมชน การปฏิบัติศาสนา พิธีกรรมและประเพณี

ดังนั้น สรุปภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง ความรู้ ความสามารถ ประสบการณ์ ของคนในท้องถิ่น ความรู้ที่ได้รับการสั่งสมประสบการณ์ในการปรับตัวของสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติของบรรพบุรุษ หรือได้การสืบทอดคนรุ่นหนึ่งสู่คนรุ่นหนึ่ง โดยผ่านการสืบทอดทั้งทางตรงและทางอ้อม

ความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น

ภูมิปัญญาท้องถิ่นมีสาระบัญญัติในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 และพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2545 รวมทั้งข้อกำหนดในนโยบายส่งเสริมภูมิปัญญาไทยในการจัดการศึกษาซึ่งได้รับความเห็นชอบตามมติคณะรัฐมนตรี ได้ให้ความสำคัญกับภูมิปัญญาท้องถิ่น และภูมิปัญญาไทย กล่าวคือ ทุกภาคส่วนต้องอนุรักษ์ บำรุงรักษา ฟื้นฟู ปกป้อง คุ้มครอง พิทักษ์ ส่งเสริม สนับสนุน ช่วยเหลือ สืบสานพัฒนา เผยแพร่ และปลูกจิตสำนึกให้แก่คนในชาติมีความภาคภูมิใจถึงศักดิ์ศรีเกียรติภูมิของบรรพบุรุษไทย (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2551) เป็นรากฐานของการพัฒนาประเทศ เพราะการอยู่รอด

ของสังคมปัจจุบันต้องอาศัยภูมิปัญญาท้องถิ่นนำมาใช้ในวิถีชีวิตเป็นอย่างมาก เป็นสิ่งที่มีคุณค่าควรได้รับการพัฒนาจนรัฐบาลเห็นความสำคัญ ให้การสนับสนุนการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นมากยิ่งขึ้น ทั้งนี้เป็นความรู้ด้านการเกษตร ด้านการผลิตและด้านอื่นๆ ด้วยความร่วมมือของหลายฝ่ายทั้งหน่วยงานของรัฐ สถาบันวิชาการ เอกชน และเกษตรกรเจ้าของภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นสิ่งที่สะสมมาจากประสบการณ์ชีวิต สังคมและสิ่งแวดล้อมที่แตกต่างกัน ถ้าทอดสืบทอดกันมาเป็นวัฒนธรรมด้านที่เป็นรากฐานของวิถีชีวิต มีการบูรณาการเข้าสู่ระบบธรรมชาติที่เป็นนามธรรม มีความเชื่อ โยงไปสู่นามธรรมที่ลึกซึ้ง และเน้นความสำคัญของจริยธรรมมากกว่าวัตถุธรรม (ศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนภาคใต้, 2551)

ประเภทของภูมิปัญญาท้องถิ่น

ประเภทของภูมิปัญญาท้องถิ่นไทย (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2542: 3) ได้แยกประเภทของภูมิปัญญาท้องถิ่นออกเป็น 9 ด้าน ดังนี้

1. ด้านเกษตรกรรม ได้แก่ ความสามารถในการผสมผสานองค์ความรู้ ทักษะและเทคนิคทางด้านการเกษตรกรรมกับเทคโนโลยีการพัฒนามาบนพื้นฐานคุณค่าดั้งเดิม ซึ่งคนสามารถพึ่งตนเองในสถานการณ์ต่างๆ ได้ เช่น การทำการเกษตรกรรมแบบผสมผสาน การแก้ปัญหาด้านการตลาด การแก้ปัญหาการผลิต และการรู้จักใช้เทคโนโลยีให้เหมาะสมกับการเกษตร
2. ด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรม ได้แก่ การรู้จักประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ในการแปรรูปผลผลิต เพื่อการบริโภคอย่างปลอดภัย ประหยัดและเป็นธรรมชาติ อันเป็นขบวนการในท้องถิ่นที่สามารถพึ่งตนเองทางด้านเศรษฐกิจได้ ตลอดทั้งการผลิตและการจัดจำหน่ายผลผลิตทางหัตถกรรม
3. การแพทย์แผนไทย ได้แก่ ความสามารถในการจัดการป้องกันและรักษาสุขภาพของคนในชุมชน โดยเน้นให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองด้านสุขภาพและอนามัยได้ เช่น ยาสมุนไพร การนวดแผนโบราณ การดูแลรักษาสุขภาพแบบพื้นบ้าน
4. ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ได้แก่ ความสามารถเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืน เช่น การบวชป่า การทำแนวปะการังเทียม การอนุรักษ์ป่าชายเลน
5. ด้านกองทุนและธุรกิจชุมชน ได้แก่ ความสามารถในด้านการสะสมและการบริหารกองทุนและสวัสดิการชุมชน ทั้งที่เป็นเงินตราและโภคทรัพย์เพื่อสร้างความมั่นคงให้แก่ชีวิตความเป็นอยู่ของสมาชิกในชุมชน เช่น การจัดการกองทุนของชุมชนในรูปแบบของสหกรณ์ออมทรัพย์
6. ด้านศิลปกรรม ได้แก่ ความสามารถในการสร้างสรรค์ผลงานทางด้านศาสนาสาขาต่างๆ เช่น จิตรกรรม ประติมากรรม นาฏศิลป์ ดนตรี ทักษะศิลป์ การละเล่นพื้นบ้าน และนันทนาการ

7. ภาษาและวรรณกรรม ได้แก่ ความสามารถในการอนุรักษ์และสร้างสรรค์ผลงานด้านภาษา คือ ภาษาถิ่น ภาษาไทยในภูมิภาคต่างๆ

8. ด้านปรัชญา ศาสนา และประเพณี ได้แก่ ความสามารถที่ประยุกต์และปรับใช้หลักธรรมคำสอนทางศาสนา ปรัชญาความเชื่อและประเพณีที่มีคุณค่าให้เหมาะสมต่อบริบททางเศรษฐกิจ สังคม เช่น คำสอน การถ่ายทอดวรรณกรรม

9. ด้านโภชนาการ ได้แก่ ความสามารถในการเลือกสรร ประดิษฐ์ปรุงแต่งอาหาร และยาได้เหมาะสมกับความต้องการของร่างกายในสถานการณ์ต่างๆ ตลอดจนผลิตเป็นสินค้าและบริการส่งออกได้รับความนิยมนำหลาย รวมถึงมีการขยายคุณค่าเพิ่มของทรัพยากรด้วย

แนวความคิดของการปั้นตุ๊กตาชาววัง

ตุ๊กตาดินเผาในประเทศไทย การทำตุ๊กตาของประเทศไทย จากหลักฐานที่พบเป็นตุ๊กตาดินเผา ได้มีการประดิษฐ์ในสมัยก่อนประวัติศาสตร์ ทำสืบต่อกันมาถึงสมัยรัตนโกสินทร์ จนกระทั่งมาถึงปัจจุบันและแบบของตุ๊กตามีความแตกต่างกันออกไปขึ้นอยู่กับความเชื่อและการนำไปใช้งานในแต่ละยุคสมัย (วรรณณา ชีธรรมมา, 2545) ดังนี้

ตุ๊กตาดินเผาก่อนประวัติศาสตร์ การทำตุ๊กตาดินเผา ก่อนประวัติศาสตร์ จากหลักฐาน ที่ค้นพบส่วนใหญ่ทำขึ้นในลัทธิความเชื่อ สร้างเป็นรูปเคารพ ตุ๊กตาโขนกลาง และตุ๊กตาที่ใช้ในพิธีกรรมต่างๆ มักพบในหลุมศพ คือ พิธีกรรมของการฝังศพของมนุษย์สมัยก่อนประวัติศาสตร์ มีความเชื่อว่า การอุทิศสิ่งของให้แก่ผู้ตายถือว่าการอุทิศให้ผู้ตายไปใช้ในภายภาคหน้า ในประเทศอียิปต์โบราณ มีการทำตุ๊กตาคนรับใช้ เพื่อน และครอบครัวของผู้ตายให้บุคคลสำคัญที่ตายเพื่อนำมาฝังไปในศพ ส่วนในประเทศไทยที่บ้านเชียง จังหวัดอุดรธานี ค้นพบตุ๊กตาวัวดินเผาสีเหลืองสมัยก่อนประวัติศาสตร์ มีการขึ้นรูปด้วยมือหยาบๆ นอกจากตุ๊กตาที่ใช้ฝังในศพ เช่น เครื่องมือ หม้อ ไห แจกัน เครื่องประดับ กล่าวได้ว่าเป็นความเชื่ออย่างหนึ่งที่มีให้เห็นมาถึงปัจจุบัน คือการเอาสิ่งของเครื่องใช้เผาไปพร้อมกับการเผาศพผู้ตาย (วิบูลย์ ลีสุวรรณ, มปป. และ กิติชัย ระมิงค์วงศ์, 2543 อ้างถึงใน วรรณณา ชีธรรมมา, 2545)

ตุ๊กตาดินเผาสมัยประวัติศาสตร์ การทำตุ๊กตาดินเผาสมัยประวัติศาสตร์ มีผู้ค้นพบในสมัยต่างๆ คือ สมัยทวารวดี ลพบุรี สุโขทัย อยุธยา และสมัยรัตนโกสินทร์ มีรายละเอียดดังนี้

ตุ๊กตาดินเผาสมัยทวารวดี ศิลปะสมัยทวารวดีในยุคแรกส่วนใหญ่ได้รับอิทธิพลมาจากอินเดีย เพราะมีการติดต่อการค้าร่วมกัน แต่อิทธิพลที่ได้รับค่อนข้างน้อยลง ไม่ว่าจะเป็นพระพุทธรูปหรือตุ๊กตาก็ตาม ตุ๊กตาสสมัยทวารวดีมีรูปร่างหน้าตาและทรงผมคล้ายศิลปะแบบอมราวดีของอินเดีย แต่รูปทรงของปากจะเบะ จมูกใหญ่ เป็นแบบพื้นเมืองซึ่งเป็นลักษณะพื้นเมืองของศิลปะสมัยทวารวดี

ทรงผมของตุ๊กตาเป็นผมหวีเปิดขึ้นเกล้าเป็นมวยสูงมีพวงมาลัยรัดรอบ หูข้างซ้ายใส่ต่างหู คอมีห่วงกลมสวม ส่วนใหญ่ตุ๊กตาสสมัยทวารวดีมักเป็นรูปเคารพและเป็นเครื่องรางทางศาสนา (เพ็ญพรรณ เต็มสุข, 2536)

ภาพที่ 1 ตุ๊กตาดินเผาสมัยทวารวดี

ที่มา: กิติชัย ระมิงค์วงศ์, ตุ๊กตาชาววัง (นครปฐม: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2543)

ภาพที่ 2 ตุ๊กตาดินเผาสมัยทวารวดี พบที่เมืองโบราณคูบัว

จังหวัดราชบุรีถ่ายจากพิพิธภัณฑ์สถานแห่งราชบุรี

ที่มา: พิรญาณ์ น่วมด้วง (2551: 5)

ตุ๊กตาดินเผาสมัยลพบุรี ส่วนใหญ่เป็นตุ๊กตาที่เป็นรูปสัตว์ เช่น ช้าง ม้า วัว ควาย มักทำเป็นสัตว์ไม่มีคนขี่เป็นตุ๊กตาที่ทำขึ้นสำหรับเด็กเล่น เคลือบด้วยสีน้ำตาลเข้ม ซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะของการเคลือบในสมัยลพบุรี (เพ็ญพรรณ เต็มสุข, 2536; สุนทรียา อุนสนธิ์พรเพิ่ม, 2536)

ตุ๊กตาดินเผาสมัยสุโขทัย ตุ๊กตาดินเผาในพุทธศตวรรษที่ 19-20 มีทั้งชนิดที่เคลือบและชนิดที่ไม่เคลือบ สมัยสุโขทัยเป็นสมัยที่มีความเฟื่องฟูในงานเครื่องเคลือบดินเผา ตุ๊กตาในยุคนี้ทั้งรูปคนและรูปสัตว์ ในอิริยาบถที่หลากหลาย มีความงดงามและมีชีวิตชีวา เช่น ตุ๊กตาเสียบาล มีรูปเด็ก รูปอุ้มเด็ก

หรือการอุ้มลูกไว้ที่อกบางตัวอุ้มลูกไว้บนบ่า ตุ๊กตาผู้ชายเกล้าผมไว้บนหัว ตุ๊กตาผู้หญิงไว้ผมมวยขึ้นไปข้างหลัง ตุ๊กตารูปสัตว์ เช่น ช้าง ม้า เป็ด ไก่ กบ เต่า กระจ่าง และบางตัวนั่งอุ้มไก่ เหตุที่มีรูปคนนั่งอุ้มไก่นั้นเพราะอดีตนิยมชนไก่ ตุ๊กตาเหล่านี้จึงสะท้อนถึงวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ของคนในสังคมสมัยสุโขทัย (วลัยลักษณ์ ทรงศิริ, 2536; กฤษดา พิณศรี, 2535 อ้างถึงใน วรรณณา ชีธรรมมา, 2545: 17)

ภาพที่ 3 ตุ๊กตาดินเผาสมัยสุโขทัย

ที่มา : เฉลียว ปิยะชน (2544: 50-51)

ตุ๊กตาดินเผาสมัยอยุธยา ตุ๊กตาสสมัยอยุธยาที่พบส่วนใหญ่ได้รับอิทธิพลมาจากสมัยสุโขทัย เช่น เสียดบาล ทำขึ้นด้วยความมุ่งหมายเดียวกัน ตุ๊กตารูปผู้หญิง รูปผู้ชาย และตุ๊กตารูปสัตว์ต่างๆ ที่มีความใกล้ชิดกับคนมาก เช่น สุนัข แมว สัตว์เลื้อยคลาน เต่า ไก่ ซึ่งเป็นสัตว์ที่นิยมเลี้ยงกันเกือบทุกบ้าน ตุ๊กตาสสมัยนี้มีความประณีต เช่น ทรงผมทำให้ทราบว่าคนอยุธยา ผู้ชายมีลักษณะคือ ด้านบนตรงกลางศีรษะไว้ยาวพอสมควรรวบเป็นปึกไว้ด้านข้าง ผมด้านล่างจะ โคนหมดหรือไว้สั้นหวีเรียบลงมา เพื่อแสดงถึงความเรียบร้อยไม่ประคิดประคอง (เพ็ญพรรณ เต็มสุข, 2536 อ้างถึงใน วรรณณา ชีธรรมมา, 2545: 20)

ภาพที่ 4 แสดงตุ๊กตาสวมหัวโขน ดินเผาได้จากการพิมพ์แบบสมัยอยุธยา

ที่มา : เฉลียว ปิยะชน (2544 : 116)

ตุ๊กตาดินเผาสมัยรัตนโกสินทร์ ชาวไทยส่วนใหญ่เน้นถือผีบ้าน ผีบรรพบุรุษ และนับถือพระภูมิ จึงมีการสร้างศาลไว้บริเวณบ้าน ในศาลมีเครื่องถ้วยต่างๆ เช่น ข้าวปลาอาหาร เครื่องดื่ม ตลอดจน ตุ๊กตา ช้าง ม้า วัว ควาย และตุ๊กตารูปคน ชาย หญิง ซึ่งทำด้วยดินเผา นอกจากการบูชาพระภูมิแล้ว ตุ๊กตาดินเผาเป็นที่นิยมกันมากในสมัยรัตนโกสินทร์ เพราะมีการค้าขายกับต่างประเทศอย่างกว้างขวาง ตุ๊กตาดินเผาที่มีทั้งรูปคนและรูปสัตว์ มาจนสมัยรัชกาลที่ 4 คือ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มีตุ๊กตาอีกประเภทหนึ่ง คือตุ๊กตาวาง มีลักษณะเลียนแบบชาววัง คือ ใบหน้า ทรงผม การแต่งกาย ตลอดจน กิริยาท่าทาง มีการจำหน่ายในพระราชวัง ต่อมาเริ่มมีการแพร่หลายรูปแบบเพิ่มขึ้นจากที่เลียนแบบชาววัง เป็นการปั้นลักษณะชาวบ้านทั่วไปแต่ยึดแนวทางการปั้นแบบเดิม (กิตติชัย รมิ่งค้ำวงศ์, 2543)

ภาพที่ 5 ตุ๊กตาวางบ้านบางเสด็จ จากศูนย์ตุ๊กตาวาง ในทำนงพิชัย

ภาพที่ 6 ตุ๊กตาชาววังบ้านบางเสด็จ จากศูนย์ตุ๊กตาชาววัง
กิริยาบทการนั่งและนอน อ่านหนังสือ

ตุ๊กตาบางกอกดอลล์ ตุ๊กตาบางกอกดอลล์ เป็นลักษณะตุ๊กตาผ้าที่ทำขึ้นอย่างประณีตได้มาตรฐานสากล เป็นตุ๊กตาที่ประดิษฐ์ขึ้นโดยคุณหญิงทองก้อน จันทวิมล และได้รับความนิยมไปทั่วโลก ซึ่งเป็นศิลปินคนแรกที่ประดิษฐ์ตุ๊กตาไทยทำด้วยผ้า สำเร็จการศึกษาศาสตรบัณฑิตและประโยคครูมัธยมจากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และเข้ารับราชการในโรงเรียนเตรียมอุดมศึกษา เมื่อปี พ.ศ.2499 และมีโอกาสเข้าศึกษา และฝึกหัดการประดิษฐ์ตุ๊กตาในหลักสูตรพิเศษ 5 วัน ของโรงเรียนโอชาวาคอลล์ ณ กรุงโตเกียว ประเทศญี่ปุ่น ต่อมาในปี พ.ศ.2499 คุณหญิง มีแรงบันดาลใจในการประดิษฐ์ตุ๊กตาจากการอ่านบทความเรื่อง "ตุ๊กตาฟิลิปปินส์" ของแพทย์หญิงอเลลิควีรี โน ในนิตยสารพีร์เวียร์ด์ จึงนำชิ้นส่วนของตุ๊กตาญี่ปุ่นมาประดิษฐ์เป็นตุ๊กตาหญิงไทยโบราณขึ้น และการศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับการผลิตตุ๊กตาจากหนังสือ และจากศิลปินหลายท่าน ได้แก่

1. ศาสตราจารย์ศิลป์ พีระศรี ได้ให้คำแนะนำในด้านส่วนสัดของตุ๊กตา
2. พระยาเทวาธิราช ให้คำแนะนำในด้านวัฒนธรรมไทย
3. หลวงวิศาลศิลปกรรม ให้คำแนะนำในการออกแบบลายผ้า
4. สร้างแบบหัว โขน และเครื่องประดับรวมทั้งให้ความรู้เกี่ยวกับลายไทย
5. ท่านผู้หญิงแพ้ว สนิทวงศ์เสนีย์ ให้คำแนะนำในด้านนาฏศิลป์
6. นายมนตรี ตราโมท ให้คำแนะนำในด้านเพลงไทย
7. นายเรวัต เสนีย์วงศ์ ณ อยุธยา ให้คำแนะนำในการเขียนหัว โขน
8. นายชิต เจริญประชา ให้คำแนะนำในการทำแม่พิมพ์ต่างๆ
9. นายประจุม มานะ ให้คำแนะนำในการเขียนหน้าตุ๊กตา

จากการศึกษาและพัฒนาการประดิษฐ์ตุ๊กตา ดังกล่าวหน้าตุ๊กตามีลักษณะเป็นคนไทย ปัจจุบันมีผู้ประดิษฐ์ตุ๊กตาผ่ายคุ่นขึ้นมาก เช่น

1. ตุ๊กตาโขนละคร ตุ๊กตารูปแบบนี้เป็นลักษณะตุ๊กตาเดี่ยวหรือจัดเป็นฉากเป็นตอน ส่วนมากเป็นตัวละครเรื่องรามเกียรติ์ แต่งกายและแสดงท่าร่าเหมือนตัวโขน บางตัวมีลักษณะเป็นตุ๊กตาคู่ ตัวกษัตริย์ของมนุษย์และยักษ์รบกัน มีท่ารบประกอบด้วยตัวตุ๊กตา 2-4 ตัว หากเป็นนิทรรศการ เช่น การยatra ท้าपर्जनหน้า หรือตอน ไผ่ธราพสะกดทัพ ตัวละครมีถึง 200 ตัวขึ้นไป ตุ๊กตาแม่บทลักษณะเล็กมี 18 ตัว แต่ละตัวแสดงท่าร่าตามแม่บท จากละครว่ามีตัวพระตัวนางของแต่ละเรื่อง เช่น เจ้าเงาะและธรรมาตอน เลี้ยงพวงมาลัย ตุ๊กตาพราหมณ์รำอุษา ฯลฯ

2. ตุ๊กตาชาวเขาเผ่าต่าง ๆ มีเผ่าอีก้อ แม่่ว เย้า มูเซอร์ ลีซอ และยาง แต่ละตัวแต่งกายถูกต้องตามแบบแผนของชนเผ่ารวมทั้งสีและเครื่องประดับ

3. ตุ๊กตาชาวไทยสมัยต่างๆ เป็นตุ๊กตาคู่ชายหญิง แต่งกายตามสมัยนั้นๆ เช่น สมัยกรุงสุโขทัย สมัยกรุงศรีอยุธยา และสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครองใน พ.ศ.2474

4. ตุ๊กตาชาวนา ชาวบ้าน และคนไทยอาชีพต่างๆ เช่น ชาวประมงน้ำจืด แม่ค้า ฯลฯ ตุ๊กตาเหล่านี้สามารถชมได้ในพิพิธภัณฑ์ตุ๊กตาของร้านทำตุ๊กตาบางกอกคอลลี ใช้เป็นอุปกรณ์การสอน วิชาภูมิศาสตร์ หรือวัฒนธรรมพื้นบ้าน และศิลปะการรำรำ (วรรณณา ธิธรรมมา, 2545; สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน, 2535)

ภาพที่ 7 แสดงตุ๊กตาบางกอกคอลลี

ที่มา : สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน เล่ม (2537, 13: 142)

ภาพที่ 8 ตุ๊กตาทำด้วยผ้า ตัวละครไทย ตัวพระ ตัวนาง ของบางกอกคอลล์
ที่มา : หนังสือ Thai Life Thai Folk Arts and Crafts 1998.

ตุ๊กตาชาวบ้านอยุธยาของ นางสาวใจ เจริญสุข ซึ่งเป็นศิลปินพื้นบ้านชาวอยุธยา ในการปั้นตุ๊กตา ลักษณะของตุ๊กตาแต่ละตัวจะแสดงการดำเนินชีวิต อิริยาบถ การละเล่นพื้นบ้าน การเล่นของคนในชนบท เช่น การว่าเพลงเรือ ชายพายลำหนึ่ง หญิงพายลำหนึ่ง เล่นไม้หึ่ง เดินก๊อบแก๊บที่ใช้กะลาตัวเมีย ร้อยเชือกยาวพอจะถือและยกด้วยมือได้ จี๋ม้่าส่งเมือง เดินไม้สูง มอญซ่อนผ้า ฯลฯ ชีวิตประจำวันพื้นบ้าน ได้แก่ ภายนอกโรงพลทาน หญิงแก่ไหว้พระภูมิ หญิงอาบน้ำลูกน้อยนอนหงายอยู่ที่หว่างขา เด็กชายจี๋ม้่า ก้านกล้วย แม่ค้าหาบของขายหาบลูกไว้ในกระจาดด้านหน้าขณะกลับบ้าน ตุ๊กตาเหล่านี้มีสีหน้าและอิริยาบถที่มีชีวิตชีวา

นางสาวสุจิต เจริญสุข เกิดเมื่อวันที่ 3 ธันวาคม พ.ศ.2503 บ้านเลขที่ 40 ตำบลกระมัง อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัด พระนครศรีอยุธยา เป็นหลานปู่ นายอุทัย สุวรรณนิล ช่างปั้นพระ ที่กรุงเทพฯ นายอุทัย เป็นผู้ริเริ่มสูง นำความรู้ทางปั้นพระมาปั้นตุ๊กตาค้น และสัตว์ โดยการปั้นครั้งแรกปั้นตัวตุ๊กตามีขนาดใหญ่ ต่อมาจึงย่อให้เล็กลงๆ จนเล็กมากขนาดนิ้วทารก ซึ่งพรสวรรค์ทางการปั้นสูง จึงเริ่มฝึกปั้นตั้งแต่อายุเพียง 4 ขวบ ต่อมา นายอุทัย ได้รับพระราชทานโล่ที่ระลึกผลงานช่างฝีมือดีเด่นจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช และได้รับ โปรดเกล้าฯ ให้เข้าไปอยู่ในวัง นางสาวสุจิต จึงกลับมาอยู่กับ นายเนี้ยว และ นางบุญส่ง ผู้เป็นบิดามารดาที่เชิงสะพานปรีดีธำรง และยึดอาชีพทางปั้นตุ๊กตาตลอดมา การปั้นตุ๊กตาของนางสาวสุจิต เป็นการปั้นระดับศิลปินมีเอกลักษณ์ ของตัวเองสูง จนไม่อาจจะถ่ายทอดให้ผู้อื่น หรือไม่มีผู้ใดลอกเลียนแบบได้ นางสาวสุจิต มีความเป็นอยู่ง่ายๆ โดยทำงานปั้นที่บ้านได้ทุนสูง แต่มีผู้สนใจทั้งชาวไทย และต่างประเทศเป็นจำนวนมากไปขอชมผลงาน การปั้นลงทุนต่ำมาก ใช้ดินแฉะเชิงสะพานปรีดีธำรง นำมากรองและนวด สามารถทำตุ๊กตาได้เป็นร้อยตัว เครื่องมือมีเพียงมีดเล่มเดียว เมื่อปั้นคัดแขนขาตามอิริยาบถที่ต้องการ นำไปผึ่งแดดอ่อนๆ และนำไปเผา

ในเตาหุงต้มธรรมดาด้วยกลบสุ่มไฉนจนมอดตลอดคืน เมื่อคลายความร้อนจึงนำมาลงสี ในภายหลังนางสาวสุดใจ เจริญสุข เป็นศิลปินอิสระ สาขิตการปั้นและอธิบายในผู้สนใจโดยไม่ปิดบัง ซึ่งเป็นศิลปินปั้นตุ๊กตาที่มีชื่อเสียงเพียงคนเดียว งานจึงมาก ไม่สามารถปั้นได้ทันตามความต้องการของลูกค้า ในปี พ.ศ.2531 ตุ๊กตาดินเผาที่ประดิษฐ์มีจำหน่ายที่บ้าน

ตุ๊กตาไทยของนายจักรพันธุ์ โปษยกฤต เป็นตุ๊กตาไทยที่ประดิษฐ์ขึ้นด้วยความประณีตบรรจง นายจักรพันธุ์ โปษยกฤต เข้าศึกษาที่คณะจิตรกรรม ประติมากรรม และภาพพิมพ์ มหาวิทยาลัยศิลปากร (2505-2510) และได้เห็นหุ่นกระบอกครั้งแรกในโทรทัศน์ในปี พ.ศ.2498-2499 แสดงโดยคณะ นายเปี่ยม ประเสริฐกุล เรื่อง “พระอภัยมณี” จากนั้นได้ทำหุ่นกระบอกขึ้นเองโดยใช้วัสดุต่างๆ เช่น เปลือกหอย เปลือกไข่ ไม้ระกำ ไม้ค้ำพุกันที่เสียแล้วทำแกนตัวและไม้ก้านรูปเป็นตะเกียบ รวมถึงมีการทำฉาก มีประตู สำหรับหุ่นบางครั้งก็ผลิตผลงานศิลปะไทยหลายแขนงด้วยกัน เช่น ทำตัวหุ่น ซึ่งจัดแสดงเป็นครั้งคราว โดยเป็นผู้เซตหุ่นเอง เครื่องแต่งตัวหุ่นยังประดิษฐ์ ปัก และประดับเครื่องแต่งตัวที่ทำจากทอง และพลอยจริงๆ นอกจากนี้ ตุ๊กตาไทยที่รู้จักในหมู่มุคนไทยที่รักศิลปะนั้น คือ

1. ตุ๊กตาพราหมณ์เกศสุริยง ตัวละครจากละครนอกเรื่อง "สุวรรณหงส์" เป็นเรื่องที่จัดแสดงกันมาตั้งแต่สมัยอยุธยาจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์

2. ตุ๊กตาเด็กโกนจุก สูง 22 เซนติเมตร เดียวกับตุ๊กตาพราหมณ์เกศสุริยงเล็กน้อยไม่ใช่ตัวละครในวรรณคดี การประดิษฐ์เสื้อผ้า เครื่องประดับนั้นใช้ทองจริงและทับทิมแท้เหมือนกันทั้งสองตัว ประดิษฐ์เสร็จเมื่อ เดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ.2530

3. ตุ๊กตานางกวัก ตุ๊กตานางกวักนั้นมีมานานแต่ไม่ทราบว่าทำขึ้นในสมัยใดเป็นครั้งแรก นิยมตั้งไว้บูชาตามบ้านหรือร้านค้า เป็นรูปหญิงนั่งพับเพียบเท้า แขนซ้ายและยกมือขวาขึ้นกวัก เชื่อกันว่า เรียกผู้คนเข้ามาอุดหนุนซื้อสินค้า

4. ตุ๊กตาคูมารน้อยจากวรรณคดี เป็นตุ๊กตาคูมารที่ใช้ได้กับตัวละครที่เป็นเด็กทั้งในโจนหรือละครไทย เช่น พระลักษมณ์ในเรื่องรามเกียรติ์ พระสังข์ในเรื่องสังข์ทอง สังข์ศิลป์ไชยในเรื่องสังข์ศิลป์ไชย หรือสียะตราในเรื่องอิเหนา ตุ๊กตาเด็กผู้ชายน่าเอ็นดู เช่น โอรสเกษัตริย์ การทำตุ๊กตาแต่ละตัวต้องมีผู้ช่วย 3-4 คน และใช้เวลาประดิษฐ์ตัวละประมาณเกือบ 1 ปี จึงจะแล้วเสร็จ โดยการทำตุ๊กตาหล่อด้วยวัสดุพิเศษ เสื่อสไบปักด้วยดินเลื่อมและลูกปัดแก้วขนาดจิวลงบนผ้าไหมไทย เครื่องประดับทำด้วยทองและอัญมณีแท้ ทั้งดอกไม้ทัด อุบะห้อย ประดิษฐ์ด้วยความประณีตและได้สัดส่วนทุกส่วน (นฤเบศ สมฤทธิ์, 2530: 110-117; สารานุกรมไทยฉบับเยาวชน เล่มที่ 13, 2551)

ความหมายและประเภทของตุ๊กตาชาววัง

ความหมายของ ตุ๊กตา (Doll) พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2530 กล่าวว่า ของเล่นของเด็กซึ่งทำเป็นรูปคนหรือสัตว์ มีลักษณะนามว่า ตัว เงามที่ปรากฏเป็นรูปคนเล็กๆ ในแวดวงสามารถแบ่งประเภทของตุ๊กตาได้ ตุ๊กตา (Doll) หมายถึง รูปที่ประดิษฐ์ขึ้นเลียนรูปมนุษย์หรือสัตว์ส่วนมากมีขนาดเล็กกว่าของจริง อาจประดิษฐ์จากวัสดุอย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น ดินเหนียว ผ้า ไม้ พลาสติก กระดาษ เป็นต้น และมีเสื้อผ้าใส่หรือวาดเครื่องแต่งกาย สีสไตส์ไว้ที่ตุ๊กตา และมีเครื่องใช้หรืออุปกรณ์บางอย่างประกอบ เช่น บ้าน เรือรถ กระจุก กระจาด (สุนทรียา อนุสนธิ์พรเพิ่ม, 2336) ตุ๊กตาไทยอาจแบ่งได้ 4 ประเภท คือ

1. **ตุ๊กตาที่ใช้ในพิธีกรรม** ได้แก่ ตุ๊กตาเครื่องปั้นดินเผาสมัยสุโขทัย เช่น ตุ๊กตาศาลพระภูมิ เป็นตุ๊กตาคันรับใช้ชายหญิง ตุ๊กตาเจ้าพรหมณ์ ไม้พุ่มมวย จัดเป็นตุ๊กตาโบราณใช้เก็บบน ปั้นขึ้นแทนตัวพราหมณ์ปุโรหิตในราชสำนัก ต่อมาถึงปัจจุบันทำเป็นตุ๊กตารูปคน ช้าง ม้า ละครยก ปั้นด้วยดินเผา มีขนาดสำหรับถวายพระภูมิเจ้าที่ เพื่อสมมติเป็นบริวารสำหรับให้พระภูมิได้ใช้สอย และตุ๊กตาเสียดบาล จะทำขึ้นเพื่อลงผีเมื่อมีคนเจ็บไข้เพื่อสื่อว่าถูกผีกระทำ การทำหากแทนผู้ใดก็ตัดเอาเศษเสื้อผ้าผู้นั้นไปตกแต่งให้ตุ๊กตา เพื่อให้ผีเข้าใจผิดคิดว่าคนผู้ที่ต้องการไม่อยู่ในครัวเรือนแล้วจะได้ไม่มาค้นหาตัวอีก

2. **ตุ๊กตาสำหรับเด็กเล่น** มักทำอย่างง่ายๆ โดยส่วนมากเด็กผู้หญิงมักนิยมเล่นตุ๊กตามากกว่าเด็กผู้ชาย ตุ๊กตานี้ทำจากวัสดุที่หาได้ใกล้ๆ ตัว ได้แก่ ตุ๊กตาที่ทำจากผ้าเช็ดหน้านำมาฉีกเป็นสองด้านให้จรดกันตรงกลาง แล้วพลิกด้านที่ฉีกกลับลงด้านล่าง จากนั้นทาบกลางใช้เชือกผูกกัน ส่วนบนทำเป็นหัว ส่วนล่างทำเป็นลำตัว ต่อมาตุ๊กตาได้มีการพัฒนาขึ้น โดยการนำผ้ามาตัดเย็บให้สวยงาม บรรจุด้วยนุ่น เย็บหน้าและจัดทรงผม สวมเครื่องแต่งกาย เช่น ตุ๊กตาชาวเขาเผ่าต่างๆ นอกจากนั้นตุ๊กตายัดนุ่นได้มีการพัฒนาเป็นรูปสัตว์ต่างๆ แมว เต่า ช้าง ฯลฯ ส่วนเด็กชนบทไม่มีตุ๊กตาผ้าสวยๆ เล่น พ่อแม่ผู้ปกครองจึงใช้ดินที่มีอยู่ตามท้องนาหรือท้องไร่ ปั้นให้เป็นรูป ช้าง ม้า วัว ควาย หรือคน เป็นของเล่นเด็ก และเด็กที่สนใจ พ่อแม่ก็จะสอนวิธีการปั้นตุ๊กตาให้เด็กๆ ก็จะปั้นตุ๊กตาเล่นกันเองในกลุ่มเพื่อนอย่างสนุกสนาน

3. **ตุ๊กตามีคุณค่าทางศิลปวัฒนธรรม** ได้แก่ ตุ๊กตาชาววัง ตุ๊กตาบ้านสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ ตุ๊กตาผ้า และตุ๊กตาอื่นๆ ที่ทำจากดินเหนียวแสดงชีวิตความเป็นอยู่ ตุ๊กตาโขนละครรามเกียรติ์ ตุ๊กตาสมัยต่างๆ ที่บอกถึงอาชีพ ได้แก่

3.1 ตุ๊กตาชาววัง กำเนิดจากในวัง มีการจำหน่ายครั้งแรกในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ต่อมาเจ้าจอมมารดาฮ้อย ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงทำตุ๊กตาชาววัง

ขึ้นใหม่และ พระองค์เจ้าหญิงอรพินเพ็ญภาค พระราชธิดา ทรงทำสืบทอดกันมา จัดทำเป็นอุตสาหกรรมในครอบครัวมีการสืบทอดให้แก่ลูกหลาน และได้ทำต่อเนื่องมาจนกระทั่งสูงอายุจึงเลิก

3.2 ตุ๊กตาบางเสด็จ เกิดขึ้นจากการที่ตุ๊กตาชาววังชบเซาไประยะหนึ่ง เพราะผู้ประดิษฐ์สูงอายุขึ้นและเลิกกิจการ จนกระทั่งพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถ ได้รื้อฟื้นการทำตุ๊กตาขึ้นดินเหนียวขึ้น ที่หมู่บ้านบางเสด็จ อำเภอป่าโมก จังหวัดอ่างทอง เพื่อให้ชาวบ้านบางเสด็จทำเป็นอาชีพอย่างหนึ่ง หรือทำเป็นงานอดิเรกเพื่อเป็นการเพิ่มพูนรายได้

3.3 ตุ๊กตาผ้า มีผู้ประดิษฐ์ตุ๊กตาผ้าหลายรายด้วยกัน แต่ตุ๊กตาที่ทำขึ้นได้อย่างประณีตและได้มาตรฐานสากลคือ คุณหญิงทองก้อน จันทวิมล โดยการประดิษฐ์ได้แรงบันดาลใจโดยนำชิ้นส่วนของตุ๊กตาญี่ปุ่นมาประดิษฐ์เป็นตุ๊กตาหญิงไทยโบราณขึ้น

3.4 ตุ๊กตาอื่นๆ เป็นตุ๊กตาที่ทำขึ้นในประเทศไทย และวางขายในท้องตลาด ตุ๊กตาเหล่านี้หลายชนิด อาจเป็นเพียงศิลปะวัตถุ หรือสิ่งประดิษฐ์ขึ้นในรูปแบบของตุ๊กตาเท่านั้น มิใช่ตุ๊กตาตามความหมายที่แท้จริง เช่น การแกะสลักจากไม้เป็นรูปของชาย หญิง ในอิริยาบถต่างๆ เช่น ตุ๊กตาฝีมือ ตุ๊กตาประเภทนี้ประดิษฐ์ขึ้นเพื่อแสดงฝีมือทางศิลปะให้เด็ก และผู้ชมได้ชมความงามอันประณีตละเอียดอ่อน ผู้ประดิษฐ์ตุ๊กตาประเภทนี้นับว่าเป็นศิลปินที่ควรแก่การยกย่อง ตุ๊กตาฝีมือที่มีชื่อเสียง และมีคุณค่าทางศิลปวัฒนธรรม

ประวัติความเป็นมาของตุ๊กตาชาววัง

ตุ๊กตาชาววังของไทยเป็นภูมิปัญญาหนึ่งที่คนไทยสร้างขึ้น ปั้นเลียนแบบกิจกรรม การละเล่นของคนไทยสมัยโบราณ มีความน่าสนใจ และนำมาแต่งแต้มสีสันให้ดูงดงาม และสมจริงตุ๊กตาชาววังเป็นส่วนหนึ่งที่บ่งบอกถึงวัฒนธรรมของคนไทย บ่งบอกถึงภูมิปัญญาของคนไทย จากกอนดินเหนียวในท้องถิ่น นำมาปั้นแต่งระบายสีเป็นตุ๊กตาที่มีใบหน้ากลมท่ง ทำลีลาอ่อนช้อย สวมใส่เสื้อผ้า ประณีตด้วยปลายพู่กัน บ่งบอกถึงคุณค่าแห่งศิลปวัฒนธรรมไทย หลากหลายเรื่องราวอันมีที่มาแต่โบราณกาล จากหลักฐานทางโบราณคดีพบว่า ตุ๊กตาดินเผาไทยที่เก่าแก่ที่สุดปรากฏอยู่ในสมัยทวารวดี ราวพุทธศตวรรษที่ 12-16 เป็นรูปคนงูสิง ทำด้วยดินเผาสีแดง ตัวคนเป็นชาย มวยผมไว้กลางศีรษะ นุ่งผ้าผืนเดียว มีลิงตัวน้อยๆ ที่ปลายเท้า สันนิษฐานว่าตุ๊กตานี้ใช้เป็นของเล่นสำหรับเด็ก หรือใช้ในพิธีกรรมทางศาสนา ต่อมาในสมัยสุโขทัย ยุทธยารัตนโกสินทร์ การสร้างสรรค์ตุ๊กตาดินเผาปรากฏให้เห็นในรูปแบบต่างๆ ตามลักษณะนิสัยของคนยุคนั้นๆ ตามคติความเชื่อ และตามประโยชน์ใช้สอยในชีวิตประจำวัน เช่น ตุ๊กตาเสียบบาล ซึ่งทำกันมาตั้งแต่สมัยสุโขทัย สร้างขึ้นตามความเชื่อเพื่อปิดเป่าอันตรายแก่คนเจ็บ หรือหญิงคลอดบุตรในครัวเรือน ตุ๊กตาล้มลุกปั้นขึ้นเป็นของเล่นของเด็ก ตุ๊กตาเจ้าพรหมณ์ ยังคงเห็นอยู่ตามชนบท ปั้นขึ้นเพื่อนำไปแก้บนตั้งบูชาศาลเทพารักษ์ตุ๊กตาเคลือบดินเผา

สมัยสุโขทัย ซึ่งเป็นเป็นรูปคน ในอิริยาบถต่างๆ มีนักประวัติศาสตร์บางท่านกล่าวว่าคล้ายตุ๊กตาชาววังที่ชาวบางเสด็จในปัจจุบัน จึงนับได้ว่าการทำตุ๊กตาชาววังของคนบางเสด็จจังหวัดอ่างทองได้รับการแบบแผนวัฒนธรรมไทยอย่างดียิ่ง (สุนทรียา อนุสนธิ์พรเพิ่ม, 2536)

ตุ๊กตาชาววัง สุนทรียศาสตร์พื้นถิ่นของชาวบ้านกำเนิดในแผ่นดินของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 4 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ โดยมีหลักฐานสืบต่อกันว่า คุณแก้วแก่กลีบข้าราชการฝ่ายในพระราชสำนัก เป็นผู้ริเริ่ม ปั้นตุ๊กตาชาววังออกจำหน่ายให้แก่ข้าราชการบริพารภายในพระบรมมหาราชวัง ดังนั้นลักษณะการตุ๊กตาชาววังในสมัยก่อนจึงลอกเลียนแบบวิถีชีวิต การแต่งกาย วัฒนธรรม ประเพณีของชาววังทุกประการ สมคำเปรียบเปรยว่ายามจะนั่ง ก็ท้าวแขนอ่อนช้อยเหมือนตุ๊กตาชาววัง ซึ่งเน้นความพิเศษที่ขนาดเล็กจิ๋ว บางตัวหัวเท่าไม้ขีดไฟการปั้นแต่ละตัว ผู้ปั้นต้องใช้ความละเอียดละเมียดละไมอย่างมาก ชาววังสมัยก่อนนิยมซื้อสะสมเป็นของขวัญ ของชอบ หรือ ตกแต่งบ้านเรือน

หัตถศิลป์ตุ๊กตาชาววังที่เฟื่องฟูกลับซบเซาลงในรัชสมัยรัชกาลที่ 5 เป็นยุคที่ในพระราชวังคึกคักมาก ด้วยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีเจ้าจอมและพระชายามาก จึงมีพระราชโอรสและพระราชธิดาหลายพระองค์ ภายในพระราชวังชั้นในเต็มไปด้วยสาว ๆ ที่เป็นพระชายา เจ้าจอม พระราชธิดา และบรรดาข้าหลวงเดินกันขวกไขว่ เจ้าจอมที่อยู่พระราชวังชั้นในหลายองค์จึงเปิดตำหนักของตนทำเป็นร้านค้า เจ้าจอมมารดา ม.ร.ว. ช้อย อิศรางกูร ได้ปั้นตุ๊กตาถวาย พระราชธิดา คือ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอรพินเพ็ญภาค เมื่อเจ้านายของคณ้อยทอดพระเนตรตุ๊กตาชาววังทรงมีความโปรดปราน เจ้าจอมมารดาช้อยจึงปั้นขายที่ตำหนักของท่านซึ่งเปิดเป็นร้านค้าของเจ้าจอมมารดาช้อยเอง และตุ๊กตาชาววังของเจ้าจอมมารดาช้อยเป็นของเล่นที่แปลกใหม่มากในเวลานั้น จึงเป็นที่นิยม ซื้อมาไปเล่นกันอยู่ทั่วไปตามตำหนักเจ้านายในพระบรมมหาราชวัง แม้สมเด็จพระโอรสาธิราชเจ้าฟ้ามหาวชิรุณหิศสยามมกุฎราชกุมาร ก็โปรดที่จะทรงเล่นตุ๊กตาชาววังของเจ้าจอมมารดาช้อยด้วยเช่นกัน

ระยะแรกการจำหน่ายตุ๊กตาชาววังที่เรือนริมวัดมหรณพาราม ในพระนครกิจการไม่ดีเท่าที่ควรเพราะเป็นของเล่นแปลกใหม่ คนทั่วไปไม่รู้จักและมีราคาสูงสำหรับชาวบ้านต่อมาในงานประจำปีวัดสระเกศ หรืองานออกร้านงานไหว้พระภูเขาทอง ตุ๊กตาชาววังถูกนำไปฝากขายตามร้านขายของเล่นในบริเวณงานหลายร้าน จึงทำให้เป็นที่รู้จักและแพร่หลาย ต่อมาเมื่อลูกค้ารับตุ๊กตาชาววังไปขาย ทำให้ขายดีจนปั่นไม่ทัน ต้องหาผู้ช่วย อดีตคุณข้าหลวงเก่าช่างปั้นตุ๊กตาชาววังฝีมือจึงให้น้องสาวคือ คุณแฉ่ง สุวรรณ โน และพี่สาวคนหนึ่งที่เป็นข้าหลวงของพระเจ้าบรมวงศ์เธอพระองค์เจ้าอรพินเพ็ญภาค บ้านเดิมของคุณนายแฉ่ง อยู่ที่ตึกดิน ถนนดินสอ บิดารับราชการเป็นพัศดีเรือนจำ ส่วนมารดาอยู่กับบ้านมีอาชีพปั้นตุ๊กตาแก่สินบนขาย ตุ๊กตาแก่สินบนคือตุ๊กตาดินปั้น มักทำทรงผมเป็นผมโป่งปาง

ผมแป๊ะ ผมจุกบ้าง มีทั้งตุ๊กตาชายหญิง พราหมณ์ ช้าง ม้า วัว ควาย ดินที่ปั้นตุ๊กตาเป็นดินเหนียวในคลอง ตึกดินเป็นคลองที่แยกมาจากคลองหลอด พี่สาวของคุณนายแฉ่งมีฝีมือปั้นตุ๊กตาดัดตัวมาจากบ้าน เมื่อเป็นลูกมือเจ้าจอมมารดา้อยู่ จึงปั้นได้ดี ต่างจากข้าหลวงคนอื่นๆ ในขณะที่ คุณแฉ่ง ได้รับการฝึก มีอายุ 11-12 ปี แต่หลังจากคุณคำหลวงถึงแก่กรรม คุณแฉ่งผู้เป็นน้องสาวต่อมาได้แต่งงานออกเรือน ถึงสกุลฝ่ายสามีเป็น คุณแฉ่ง สาครวาสี สืบทอดการทำตุ๊กตาชาววังต่อมา ส่วนพี่สาวนางแฉ่งหัด ปั้นตุ๊กตากับเจ้าจอมมารดา้อยู่ประมาณ 1 ปี ก็ลาออกจากวังกลับมาอยู่บ้านมาสอนน้องสาว อีก 2 คน ให้ปั้นตุ๊กตาชาววังขายที่บ้าน ส่วนตุ๊กตาแก้สับบนนั้นส่งขายไปตามร้านค้าขายศาลพระภูมิ แถวบางรัก บางลำพู สะพานหัน ส่งขายทางเรือก็มากซึ่งเรือที่ส่งขายเป็นเรือบรรทุกข้าวเปลือกมาส่ง โรงเรียนข้าว จากกลับซื้อตุ๊กตาเครื่องเรือน ศาลพระภูมิและตุ๊กตาพวกนี้ใส่เรือไปขายยังบ้านของตน (สุนทรียา อนุสนธิ์พรเพิ่ม, 2536; นฤเบศ สมฤทธิ์, 2530; ชนตรี นวรัตน์, 2540; วิโรจน์ ยังรอด, 2543)

เมื่อเจ้าจอมมารดา้อยู่ถึงแก่กรรม พระองค์เจ้าอรพินเพ็ญภาค คุณแฉ่ง ทั้งสองคนเป็นผู้สืบ ทอดงานตุ๊กตาชาววัง และเป็นผู้ปั้นตุ๊กตาชาววังขายต่อไป เมื่อบิดาของคุณแฉ่งถึงแก่กรรม คุณแฉ่ง และพี่น้องก็เลิกทำตุ๊กตาแก้สับบนเพราะ ไม่มีคน نقدิน เพราะต้องใช้ผู้ชายที่แข็งแรงเป็น ผู้ نقدต้องใช้ เตาเผาขนาดใหญ่ จึงทำแต่ตุ๊กตาชาววังเพราะไม่หนักแรง ดินเหนียวถ้าสามารถหาซื้อดินได้ที่โรงหม้อ หลังวัด ใช้เตาเล็กขนาดเตาหุงข้าวก็สามารถเผาได้ ส่วนเชื้อเพลิงใช้เกลบภายหลังพี่สาวและน้องสาว ของคุณแฉ่งถึงแก่กรรม คุณแฉ่งจึงทำตุ๊กตาชาววังเพียงลำพัง และถึงแก่กรรมเมื่อ พ.ศ.2527 รวมอายุได้ 87 ปี ก่อนถึงแก่กรรม ได้มอบวิชาการปั้นตุ๊กตาชาววังให้แก่อาจารย์มหาวิทยาลัยศิลปากร เพื่อนำไป เผยแพร่ที่โครงการศิลปาชีพของสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ณ ตำบลบางเสด็จ หมู่บ้าน วัดท่าสุทธาวาส อำเภอป่าโมก จังหวัดอ่างทอง (สุนทรียา อนุสนธิ์พรเพิ่ม, 2536; นฤเบศ สมฤทธิ์, 2530; ชนตรี นวรัตน์, 2540; วิโรจน์ ยังรอด, 2543)

ส่วนข้าราชการบางคนย้ายออกไปจากพระบรมมหาราชวัง ได้นำความรู้ติดตัวไปด้วย จึงไม่มีผู้ทำต่อ ศิลปะการปั้นตุ๊กตาชาววังจึงจางหายไป แต่ต่อมาปีพุทธศักราช 2519 สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ โปรดให้รื้อฟื้นวิชาการปั้นตุ๊กตาชาววังขึ้นที่หมู่บ้านวัดศาล ต่อมาย้ายชื่อเป็น บางเสด็จ ซึ่งตั้งอยู่ที่ อำเภอป่าโมก จังหวัดอ่างทอง พระองค์ท่านรับสั่งให้ชาวบ้าน ชวนาในหมู่บ้าน ที่สนใจและต้องการมีอาชีพเสริม นอกเหนือจากการทำนา ใช้เวลาว่างมาเรียนรู้และฝึกฝนการทำตุ๊กตา ชาววังจากครูในโครงการศิลปาชีพพิเศษ โดยใช้ศาลาการเปรียญของวัดท่าสุทธาวาส วัดเก่าแก่ของ จังหวัดอ่างทองเป็นสถานที่ฝึกหัด จึงถือว่าอาชีพการทำตุ๊กตาชาววังนับเป็น โครงการในพระบรม ราชินูปถัมภ์ ในการพาชมการประดิษฐ์ตุ๊กตาชาววังที่หมู่บ้านบางเสด็จ อาจารย์ฉวีวรรณ เมืองสุวรรณ อาจารย์ประจำโรงเรียนวัดท่าสุทธาวาส (ชนตรี นวรัตน์, 2540) เขียนเรื่องตุ๊กตาชาววังในช่วงที่สมเด็จพระ

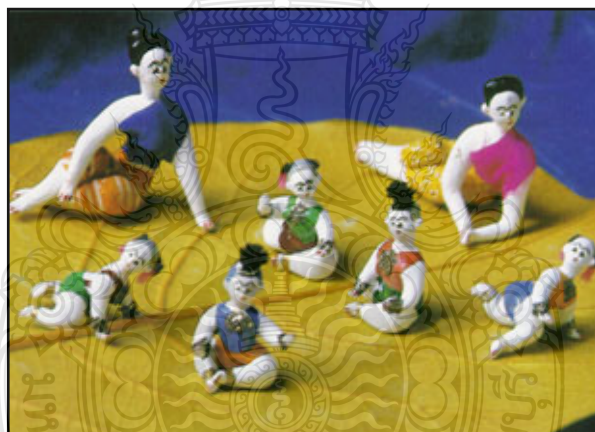
พระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ ว่าพระองค์พระราชดำริส่งเสริมให้ราษฎรหารายได้ให้แก่ครอบครัวด้วยการปั้นตุ๊กตาชาววัง เพราะชาวอ่างทองที่มีอาชีพขานาชาวไร่ได้รับความเสียหายจากธรรมชาติฝนตกมาก ส่งผลให้ผลผลิตทางการเกษตรไม่ดีติดต่อกันหลายปี เมื่อปี 2519 สมเด็จพระราชินี เสด็จฯทอดพระเนตรหมู่บ้านแถบ อำเภอป่าโมก ซึ่งขณะนั้นมีการทำรูปปั้นอาชีพเสริมพระองค์ท่านจึงรับสั่งว่าชาวอ่างทองน่าจะทำงานฝีมือชนิดอื่นได้ เพราะการทำรูปต้องใช้ฝีมือในการปั้นเหมือนกัน (สุนทรียา อนุสนธิ์พรเพิ่ม, 2536; นิตยสารสกุลไทย, 2543)

ตุ๊กตาชาววังมี 3 ขนาด คือ ขนาดเล็ก ขนาดกลาง และขนาดใหญ่ ที่นิยมกันมาก คือ ขนาดเล็ก สูงประมาณ 2 เซนติเมตร ส่วนขนาดใหญ่สูงประมาณ 4 เซนติเมตร ปั้นเป็นผู้ใหญ่ วัยรุ่น และเด็กกำลังนั่งนอน คลาน นอนคว่ำ ตะแคง กุ๊กเข่า ส่วนเด็กเล็กมีลักษณะไว้ผมเกล้า ผมจุก และผมเปีย อิริยาบถแบบชาววังคือ การนั่งพับเพียบ เท้าแขน หมอบเฝ้า เชิญของ นั่งพับเพียบเก็บมือสื่อถึงการเป็นชาววัง ต้องลูกนั่งเรียบร้อย เก็บเข่าเก็บขาเรียบร้อย ตุ๊กตาชาววังที่เป็นชายมีลักษณะทำน่องอกแขนง นั่งขัดสมาธิ ถ้าเป็นตุ๊กตาขนาดเล็กการปั้นในลักษณะทำน่องพับเพียบ ท่าทางกำลังทำงาน และคลานเข่า (สุนทรียา อนุสนธิ์พรเพิ่ม, 2536; ตุ๊กตาไทย, 2551)

ตุ๊กตาเด็กทารก จะปั้นขนาดจิ๋ว ลักษณะเด็กอ้วนใส่เอี๊ยม ปั้นเป็นทำน่อง คลาน นอน ยกขา ส่วนผมเป็นผมจุก ผมเกล้า นอกจากนั้นตุ๊กตาชาววังยังนำเนื้อหาในวรรณคดี เช่น เรื่องรามเกียรติ์ สังข์ทอง แก้วหน้าม้า พระอภัยมณี มาปั้นตุ๊กตาโดยปั้นแต่งตัวและสวมชุดแบบละคร วางคู่พระคู่นาง หรือคู่ตัวสำคัญประกอบไว้ สามารถสื่อถึงละครในวรรณคดี การปั้นตุ๊กตาเริ่มจากการปั้นขา แล้วจึงปั้นตัว กดพิมพ์หัวตุ๊กตา นำดินไปฝั่งให้แห้ง ไม่ให้ถูกแดดจัด เพราะจะทำให้ดินร้าว เสร็จแล้วนำไปเผาในเตาถ่านที่ใช้หุงต้มในครัวเรือน เชื้อเพลิงคือ แกลบ เผาแล้วสุ่มไว้ตลอดคืน เพื่อให้ตุ๊กตาเย็นสนิท จึงนำตุ๊กตานั้นมาลงสีผิว โดยใช้ฝุ่นผัดหน้าทีเรียกว่า ฝุ่นจีน ละลายน้ำจันทน์ แล้วจึงแต่งหน้า ทาปาก เขียนเสื้อผ้าใช้สีตามความนิยมของชาววัง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เสื้อผ้าผู้ใหญ่ ผู้หญิงต้องนุ่งห่มสีตัดกันตามวัน

ภาพที่ 9 นางแฉ่ง สาครวาที ศิลปินผู้ปั้นตุ๊กตาชาววัง
ที่มา : สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน เล่ม 13:147

ภาพที่ 10 ตุ๊กตาชาวบ้านอยุธยา
ที่มา : สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน เล่ม 13:144

วิธีการทำตุ๊กตาชาววังในอดีต

การทำตุ๊กตาชาววังในอดีต มีขั้นตอนและส่วนประกอบในการทำตุ๊กตาชาววัง ดังนี้ วัสดุที่สำคัญคือ ดินเหนียว ปั้นด้วยมือจนเป็นรูปร่างทำทางที่สวยงามตามแบบคนในวังหรือตามแบบกิจกรรมการเล่นของคนโบราณ ดังมีผู้ศึกษาวิธีการทำตุ๊กตาชาววังในอดีต (สุนทรียา อนุสทธิพรเพิ่ม, 2536) ดังนี้

การนุ่งห่มสีที่ตัดกันจะเห็นได้ว่ามีอยู่สองวันที่นุ่งห่มสีเหมือนกัน คือ วันอังคารกับวันศุกร์ สำหรับตุ๊กตาที่แต่งเป็นตัวละคร ใช้กระดาษตัดเป็นเสื้อผ้าคาด เขียนสีเพิ่มเติมให้เป็นขอบผ้าห่มหรือขอบแขนเสื้อห้อยหน้า ตุ๊กตาละครที่นิยมกันมีชุด พระรามตามกวาง หนุมานถวายเป็นแหวน รจนาเลี้ยงพวงมาลัย เงาะถอดรูป เป็นต้น ตุ๊กตาดังกล่าวต้องมีอาวุธๆ จะวางบนแขนตุ๊กตา

ผมของตุ๊กตาที่เป็นลักษณะผมโป่งใช้ด้ายทำ คือ ใช้ดินเหนียวปั้นเป็นเส้นยาวๆ ก่อนแล้วนำผ้าแพรดำทากาวติดที่เหนือหน้าผาก นำดินเหนียวที่ปั้นเป็นเส้นยาวแล้วทับลงไปจากนั้นดลผ้าแพรไปด้านหลัง ด้านหลังจะโป่ง จากนั้นเจาะผ้าแพรให้ออกจากกันเป็นเส้นๆ เหมือนผมเกล้ามวย หรือติดโบว์ด้านหน้า เอาผ้าแพรสีสดใส่ทำแขนพองขาหมูแสม ทากาว แต่งอกเสื้อด้วยผ้าลูกไม้ให้เหมือนจริง สวมสร้อยด้วยดิ้นเงิน จะได้ตุ๊กตาผมโป่งซึ่งใช้เวลาประดิษฐ์ประคอยเพิ่มขึ้น

ตุ๊กตาชาววังของ คุณแฉ่ง รูปร่างสะอาด คอระหง ผมเป็นทรง ผมตัดหรือเกล้าเป็นมวย และยังมีท่าทางที่อ่อนช้อยเหมือนธรรมชาติ ไม่ใช่สีน้ำมันกระป๋อง ใช้สีฝุ่นทางมากจนเนื้อเนียน ตุ๊กตามีท่าทางต่างๆ และมีนิ้วมือนิ้วเท้าทุกตัว

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ.2551

กระทรวงศึกษาธิการได้ประกาศใช้หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ให้เป็นหลักสูตรแกนกลางของประเทศ โดยกำหนดจุดมุ่งหมาย และมาตรฐานการเรียนรู้เป็นเป้าหมายและกรอบทิศทางในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนให้เป็นคนดี มีปัญญา มีชีวิตที่ดี และมีขีดความสามารถในการแข่งขันในเวทีโลก (กระทรวงศึกษาธิการ, 2544) และได้แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2545 ที่มุ่งเน้นการกระจายอำนาจทางการศึกษาในท้องถิ่นและสถานศึกษาให้มีบทบาทและมีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตร เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น (สำนักนายกรัฐมนตรี, 2542) จากการศึกษาวิจัยและติดตามผลการใช้หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ที่ผ่านมา ประกอบกับแผนเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 เกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาคนในสังคมไทย และจุดเน้นของกระทรวงศึกษาธิการในการพัฒนาเยาวชน สหัสวรรษที่ 21 จึงได้มีการทบทวนหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 เพื่อนำไปสู่ การพัฒนาหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ที่มีความเหมาะสม ชัดเจน ทั้งเป้าหมายของหลักสูตรในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน และกระบวนการนำไปสู่การปฏิบัติ ในระดับเขตพื้นที่การศึกษา และสถานศึกษา โดยได้มีการกำหนดควิสัยทัศน์ จุดมุ่งหมาย สมรรถนะสำคัญของผู้เรียน คุณลักษณะอันพึงประสงค์ มาตรฐานการเรียนรู้ และตัวชี้วัดที่ชัดเจน เพื่อให้เป็นทิศทางในการจัดหลักสูตร การเรียนการสอนในแต่ละระดับ นอกจากนี้ได้กำหนดโครงสร้างเวลาเรียนพื้นฐานของแต่ละกลุ่มสาระการเรียนรู้ในแต่ละชั้นปี ได้ในหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน และเปิดให้สถานศึกษาเพิ่มเติมเวลาเรียน

ได้ตามความพร้อม และจุดเน้น อีกทั้งได้ปรับกระบวนการวัดและประเมินผลการเรียนรู้กับมาตรฐานการเรียนรู้ และมีความชัดเจนต่อการไปปฏิบัติ เอกสารหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 จัดทำขึ้นสำหรับท้องถิ่นและสถานศึกษาได้นำไปใช้เป็นกรอบและทิศทางในการจัดหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานให้มีคุณภาพด้านความรู้ และทักษะที่จำเป็นสำหรับการดำรงชีวิต ในสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงและแสวงหาความรู้เพื่อพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต โดยสาระหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน 2551 มีดังนี้

วิสัยทัศน์

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน มุ่งพัฒนาผู้เรียนทุกคน ซึ่งเป็นกำลังของชาติ ให้เป็นมนุษย์ ที่มีความสมดุลทั้งด้านร่างกาย ความรู้ คุณธรรม มีจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองไทย และพลเมืองโลก ยึดมั่นในการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข มีความรู้และทักษะพื้นฐาน รวมทั้งเจตคติที่จำเป็นต่อการศึกษา ต่อการประกอบอาชีพ และการศึกษาตลอดชีวิต โดยมุ่งเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญบนพื้นฐานความเชื่อว่าทุกคนสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเอง ได้เต็มตามศักยภาพ

หลักการ หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีดังนี้

1. หลักสูตรการศึกษาเพื่อความเป็นเอกภาพของชาติ มีจุดมุ่งหมายและมาตรฐานการเรียนรู้ เป็นเป้าหมายสำหรับเด็กและเยาวชนให้มีความรู้ ทักษะ เจตคติ และคุณธรรม บนพื้นฐานของความเป็นไทยควบคู่กับความเป็นสากล
2. หลักสูตรการศึกษาเพื่อปวงชน ที่ประชาชนทุกคนมีโอกาสได้รับการศึกษาอย่างเสมอภาค และมีคุณภาพ
3. หลักสูตรการศึกษาที่สนองการกระจายอำนาจ ให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น
4. หลักสูตรการศึกษาที่มีโครงสร้างยืดหยุ่นทั้งด้านสาระการเรียนรู้ เวลาและการจัดการเรียนรู้
5. หลักสูตรการศึกษาที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ
6. หลักสูตรการศึกษาสำหรับการศึกษาในระบบ นอกระบบ และตามอัธยาศัย ครอบคลุมทุกกลุ่มเป้าหมาย สามารถเทียบโอนผลการเรียนรู้ และประสบการณ์

จุดมุ่งหมาย หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้เป็นคนดี มีปัญญา มีความสุข มีศักยภาพในการศึกษาต่อ และประกอบอาชีพ จึงกำหนดเป็นจุดมุ่งหมาย เพื่อให้เกิดกับผู้เรียนเมื่อจบการศึกษาขั้นพื้นฐาน ดังนี้

1. มีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ เห็นคุณค่าของตนเอง มีวินัย และปฏิบัติตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตนนับถือ ยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
2. มีความรู้อันเป็นสากล และมีความสามารถในการสื่อสาร การคิด การแก้ปัญหา การใช้เทคโนโลยี และมีทักษะชีวิต
3. มีสุขภาพกาย สุขภาพจิตที่ดี มีสุนทรีย์ และรักการออกกำลังกาย
4. มีความรักชาติ มีจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองไทย พลเมืองโลก ยึดมั่นในวิถีชีวิต และการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข
5. มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์วัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม จิตสาธารณะที่มุ่งทำประโยชน์ สร้างสิ่งที่ดีงามในสังคม และอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข สมรรถนะสำคัญของผู้เรียน

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพตามมาตรฐานการเรียนรู้ ซึ่งการพัฒนาผู้เรียนให้บรรลุมาตรฐานการเรียนรู้ที่กำหนดนั้น จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดสมรรถนะสำคัญ 5 ประการ ดังนี้

1. ความสามารถในการสื่อสาร เป็นความสามารถในการรับและส่งสาร มีวัฒนธรรม ในการใช้ภาษาถ่ายทอดความคิด ความรู้ ความเข้าใจ ความรู้สึก และทัศนะของตนเองเพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูล ข่าวสาร และประสบการณ์อันเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาตนเองและสังคม รวมทั้งการเจรจาต่อรอง เพื่อขจัดและลดปัญหาความขัดแย้งต่างๆ การเลือกรับหรือไม่รับข้อมูลข่าวสารด้วยหลักเหตุผล และความถูกต้อง ตลอดจนการเลือกใช้วิธีการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ โดยคำนึงถึงผลกระทบที่มีต่อตนเองและสังคม
2. ความสามารถในการคิด เป็นความสามารถในการคิดวิเคราะห์ การคิดสังเคราะห์ การคิดอย่างสร้างสรรค์ การคิดอย่างมีวิจารณญาณ และการคิดเป็นระบบ นำไปสู่การสร้างองค์ความรู้ หรือสารสนเทศเพื่อการตัดสินใจเกี่ยวกับตนเองและสังคมอย่างเหมาะสม
3. ความสามารถในการแก้ปัญหา เป็นความสามารถในการแก้ปัญหาและอุปสรรคต่างๆ ที่เผชิญได้อย่างถูกต้องเหมาะสมบนพื้นฐานของหลักเหตุผล คุณธรรมและข้อมูลสารสนเทศ เข้าใจความสัมพันธ์ และการเปลี่ยนแปลงของเหตุการณ์ต่างๆ ในสังคมแสวงหาความรู้ และประยุกต์

ความรู้มาใช้ในการป้องกัน แก้ไขปัญหา มีการตัดสินใจที่มีประสิทธิภาพ โดยคำนึงถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อตนเอง สังคมและสิ่งแวดล้อม

4. ความสามารถในการใช้ทักษะชีวิต เป็นความสามารถในการนำกระบวนการต่างๆ ไปใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน การเรียนรู้ด้วยตนเอง การเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง การทำงาน และการอยู่ร่วมกันในสังคมด้วยการสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างบุคคล การจัดการปัญหา ความขัดแย้งต่างๆ อย่างเหมาะสม การปรับตัวให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงของสังคม สภาพแวดล้อมและการรู้จักหลีกเลี่ยงพฤติกรรมไม่พึงประสงค์ที่ส่งผลกระทบต่อตนเองและผู้อื่น

5. ความสามารถในการใช้เทคโนโลยี เป็นความสามารถในการเลือก และใช้เทคโนโลยีด้านต่างๆ มีทักษะกระบวนการทางเทคโนโลยี เพื่อการพัฒนาตนเองและสังคม ในด้านการเรียนรู้ การสื่อสาร การทำงาน การแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ ถูกต้องเหมาะสมและมีคุณธรรม

คุณลักษณะอันพึงประสงค์

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ เพื่อให้สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุข ในฐานะเป็นพลเมืองไทยและพลโลก ดังนี้

1. รักชาติ ศาสน์ กษัตริย์
2. ซื่อสัตย์สุจริต
3. มีวินัย
4. ใฝ่เรียนรู้
5. อยู่อย่างพอเพียง
6. มุ่งมั่นในการทำงาน
7. รักความเป็นไทย
8. มีจิตสาธารณะ

มาตรฐานการเรียนรู้

การพัฒนาผู้เรียนให้เกิดความสมดุล ต้องคำนึงถึงหลักการทางสมองและพหุปัญญา หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน จึงกำหนดให้ผู้เรียนเรียนรู้ 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้ ดังนี้

1. ภาษาไทย
2. คณิตศาสตร์
3. วิทยาศาสตร์
4. สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม

5. สุขศึกษาและพลศึกษา
6. ศิลปะ
7. การงานอาชีพและเทคโนโลยี
8. ภาษาอังกฤษ

ตัวชี้วัด

ตัวชี้วัดระบุสิ่งที่ผู้เรียนพึงรู้และปฏิบัติได้ รวมทั้งคุณลักษณะของผู้เรียนของผู้เรียนในแต่ละระดับชั้น ซึ่งสะท้อนมาตรฐานการเรียนรู้ มีความเฉพาะเจาะจงและมีความเป็นรูปธรรมนำไปใช้ในการกำหนดเนื้อหา จัดทำหน่วยการเรียนรู้ จัดการเรียนการสอน และเป็นเกณฑ์สำคัญสำหรับการวัดประเมินผลเพื่อตรวจสอบคุณภาพผู้เรียน

1. ตัวชี้วัดชั้นปี เป็นเป้าหมายในการพัฒนาผู้เรียนแต่ละชั้นปีในระดับการศึกษาภาคบังคับ (ประถมศึกษาปีที่ 1- มัธยมศึกษาปีที่ 3)
2. ตัวชี้วัดช่วงชั้น เป็นเป้าหมายในการพัฒนาผู้เรียนในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย (มัธยมศึกษาปีที่ 4-6)

หลักสูตรได้มีการกำหนดรหัสกำกับมาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัด เพื่อความเข้าใจและสื่อสารตรงกัน ดังนี้

ง 1.1 ป.1/2

ง หมายถึง กลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี

1.1 หมายถึง สาระที่ 1 มาตรฐานข้อที่ 1

ป.1/2 หมายถึง ตัวชี้วัดชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ข้อที่ 2

สาระและมาตรฐานการเรียนรู้

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน กำหนดมาตรฐานการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี ดังนี้

สาระที่ 1 การดำรงชีวิตและครอบครัว

มาตรฐาน ง.1.1 เข้าใจการทำงาน มีความคิดสร้างสรรค์ มีทักษะกระบวนการทำงาน ทักษะการจัดการ ทักษะกระบวนการแก้ปัญหา ทักษะการทำงานร่วมกัน และทักษะการแสวงหาความรู้ มีคุณธรรม และลักษณะนิสัยในการทำงาน มีจิตสำนึกในการใช้พลังงาน ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม เพื่อการดำรงชีวิตและครอบครัว

สาระที่ 2 การออกแบบและเทคโนโลยี

มาตรฐาน ง.2.1 เข้าใจเทคโนโลยีและกระบวนการเทคโนโลยี ออกแบบและสร้างสิ่งของ เครื่องใช้ หรือวิธีการตามกระบวนการเทคโนโลยีอย่างมีความคิดสร้างสรรค์ เลือกใช้เทคโนโลยี ในทางสร้างสรรค์ต่อชีวิต สังคม สิ่งแวดล้อม และมีส่วนร่วมในการจัดการเทคโนโลยี

สาระที่ 4 การอาชีพ

มาตรฐาน ง.4.1 เข้าใจ มีทักษะที่จำเป็น มีประสบการณ์ เห็นแนวทางในการประกอบ อาชีพอย่างมีประสิทธิภาพ ใช้เทคโนโลยีเพื่อพัฒนาอาชีพ มีคุณภาพ และมีเจตคติที่ดีต่ออาชีพ

กลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี มุ่งพัฒนาผู้เรียนแบบองค์รวมเพื่อให้ มีความสามารถ มีทักษะในการทำงาน ค้นพบแนวทางในการประกอบอาชีพและการศึกษาต่อได้อย่าง มีประสิทธิภาพ โดยมีสาระสำคัญ ดังนี้

1. การดำรงชีวิตและครอบครัว เป็นสาระเกี่ยวกับการทำงานในชีวิตประจำวัน การช่วยเหลือ ตนเอง ครอบครัว และสังคมได้ในสภาพเศรษฐกิจที่พอเพียงไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม เน้นการปฏิบัติจริง จนเกิดความมั่นใจและภูมิใจในผลสำเร็จของงาน เพื่อให้ค้นพบความสามารถ ความถนัด และความ พึงพอใจของตนเอง

2. การออกแบบและเทคโนโลยี เป็นสาระเกี่ยวกับการพัฒนาความสามารถของมนุษย์อย่าง สร้างสรรค์ โดยนำความรู้มาใช้กับกระบวนการเทคโนโลยี สร้างสิ่งของ เครื่องใช้ วิธีการ หรือเพื่อ ประสิทธิภาพในการดำรงชีวิต

3. เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร เป็นสาระเกี่ยวกับกระบวนการเทคโนโลยี สารสนเทศ การติดต่อสื่อสาร การค้นข้อมูล การใช้ข้อมูลและสารสนเทศ การแก้ปัญหา หรือการสร้างงาน คุณค่าและผลกระทบของเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร

4. การอาชีพ เป็นสาระเกี่ยวกับทักษะที่จำเป็นต่ออาชีพ เห็นความสำคัญของคุณธรรม จริยธรรม และเจตคติที่ดีต่ออาชีพ ใช้เทคโนโลยีได้อย่างเหมาะสม เห็นคุณค่าของอาชีพสุจริต และเห็นแนวทางในการประกอบอาชีพ

คุณภาพผู้เรียน

จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 เข้าใจวิธีการทำงานเพื่อช่วยเหลือตนเอง ครอบครัว และส่วนร่วม ใช้วัสดุ อุปกรณ์ เครื่องมือถูกต้องตรงกับลักษณะงาน มีทักษะกระบวนการทำงาน มีลักษณะนิสัยการทำงาน ที่กระตือรือร้น ตรงเวลา ประหยัด ปลอดภัย สะอาด รอบคอบ และมีจิตสำนึก ในการอนุรักษ์ สิ่งแวดล้อม เข้าใจประโยชน์ของสิ่งของเครื่องใช้ในชีวิตประจำวัน มีความคิดในการแก้ปัญหา หรือ

กระบวนการเทคโนโลยี ได้แก่ กำหนดปัญหาหรือความต้องการ รวบรวมข้อมูล ออกแบบโดยถ่ายทอดความคิด และส่วนประกอบของระบบเทคโนโลยี มีความคิดในการแก้ปัญหาหรือสนองความต้องการ เป็นภาพร่าง 2 มิติ ลงมือสร้าง และประเมินผล เลือกใช้วัสดุ อุปกรณ์อย่างถูกต้อง เลือกใช้สิ่งของเครื่องใช้ ในชีวิตประจำวันอย่างสร้างสรรค์และมีการจัดการสิ่งของเครื่องใช้ด้วยการนำกลับมาใช้ซ้ำ เข้าใจ และมีทักษะการค้นหาข้อมูลอย่าง มีขั้นตอน การนำเสนอข้อมูลในลักษณะต่างๆ และวิธีดูแลรักษา อุปกรณ์เทคโนโลยีสารสนเทศ

จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 เข้าใจการทำงานและปรับปรุงการทำงานแต่ละขั้นตอน มีทักษะ การจัดการทักษะ การทำงานร่วมกัน ทำงานอย่างเป็นระบบและมีความคิดสร้างสรรค์ มีลักษณะ นิสัยการทำงานที่ขยัน อดทน รับผิดชอบ ซื่อสัตย์ มีมารยาท และมีจิตสำนึกในการใช้น้ำ ไฟฟ้าอย่างประหยัด และคุ้มค่า เข้าใจความหมาย วิวัฒนาการของเทคโนโลยี อย่างหลากหลาย นำความรู้และทักษะการสร้าง ชิ้นงานไปประยุกต์ในการสร้างสิ่งของเครื่องใช้ตามความสนใจอย่างปลอดภัย โดยใช้กระบวนการ เทคโนโลยี ได้แก่ กำหนดปัญหาหรือความต้องการ รวบรวมข้อมูล ออกแบบโดยถ่ายทอดความคิดเป็น ภาพร่าง 3 มิติ หรือแผนที่ความคิด ลงมือสร้าง และประเมินผล เลือกใช้เทคโนโลยี ในชีวิตประจำวันอย่าง สร้างสรรค์ ต่อชีวิต สังคม และมีการจัดการเทคโนโลยีด้วยการแปรรูปแล้วนำกลับมาใช้ใหม่ เข้าใจหลักการ แก้ปัญหาเบื้องต้น มีทักษะการใช้คอมพิวเตอร์ ในการค้นหา ข้อมูล สร้างภาพกราฟิก สร้างงานเอกสาร นำเสนอข้อมูล และสร้างชิ้นงานอย่างมีจิตสำนึก และรับผิดชอบต่อ รู้และเข้าใจเกี่ยวกับอาชีพ รวมทั้ง มีความรู้ ความสามารถ และคุณธรรมที่สัมพันธ์กับอาชีพ

จบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 เข้าใจกระบวนการทำงานที่มีประสิทธิภาพ ใช้กระบวนการกลุ่ม ในการทำงาน มีทักษะ การแสวงหาความรู้ ทักษะกระบวนการแก้ปัญหาและทักษะการจัดการ มีลักษณะ นิสัยการทำงาน ที่เสียสละ มีคุณธรรม ตัดสินใจอย่างมีเหตุผลและถูกต้อง และมีจิตสำนึก ในการใช้ พลังงาน ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมอย่างประหยัดและคุ้มค่า เข้าใจกระบวนการเทคโนโลยีและระดับ ของเทคโนโลยี มีความคิดสร้างสรรค์ในการแก้ปัญหาหรือสนองความต้องการ สร้างสิ่งของเครื่องใช้ หรือวิธีการ ตามกระบวนการเทคโนโลยี อย่างถูกต้องและปลอดภัย โดยถ่ายทอดความคิดเป็นภาพฉาย เพื่อนำไปสู่การสร้างชิ้นงานหรือแบบจำลองความคิดและการรายงานผล เลือกใช้เทคโนโลยีอย่าง สร้างสรรค์ต่อชีวิต สังคม สิ่งแวดล้อม และมีการจัดการเทคโนโลยีด้วยการลด การใช้ทรัพยากรหรือ เลือกใช้เทคโนโลยีที่ไม่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม เข้าใจหลักการเบื้องต้น ของการสื่อสารข้อมูล เครือข่ายคอมพิวเตอร์ หลักการและวิธีแก้ปัญหา หรือการทำโครงการด้วยกระบวนการทางเทคโนโลยี สารสนเทศ มีทักษะการค้นหาข้อมูล และการติดต่อสื่อสารผ่านเครือข่ายคอมพิวเตอร์อย่างมีคุณธรรม และจริยธรรม การใช้คอมพิวเตอร์ในการแก้ปัญหา สร้างชิ้นงานหรือโครงการจากจินตนาการ และการใช้

เทคโนโลยีสารสนเทศนำเสนองาน เข้าใจแนวทางการเลือกอาชีพ การมีเจตคติที่ดีต่อและเห็นความสำคัญของการประกอบอาชีพ วิธีการหางานทำ คุณสมบัติที่จำเป็นสำหรับการมีงานทำ วิเคราะห์แนวทางเข้าสู่อาชีพ มีทักษะพื้นฐานที่จำเป็นสำหรับการประกอบอาชีพ และประสบการณ์ต่ออาชีพที่สนใจ และประเมินทางเลือก ในการประกอบอาชีพที่สอดคล้องกับความรู้ ความถนัด และความสนใจ

จบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 เข้าใจวิธีการทำงานเพื่อการดำรงชีวิต สร้างผลงานอย่าง มีความคิดสร้างสรรค์ มีทักษะ การทำงานร่วมกัน ทักษะการจัดการ ทักษะกระบวนการแก้ปัญหา และทักษะการแสวงหาความรู้ ทำงานอย่างมีคุณธรรม และมีจิตสำนึกในการใช้พลังงานและทรัพยากรอย่างคุ้มค่า และยั่งยืน เข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างเทคโนโลยีกับศาสตร์อื่นๆ วิเคราะห์ระบบเทคโนโลยี มีความคิดสร้างสรรค์ในการแก้ปัญหาหรือสนองความต้องการ สร้างและพัฒนา สิ่งของเครื่องใช้หรือวิธีการตามกระบวนการเทคโนโลยีอย่างปลอดภัยโดยใช้ซอฟต์แวร์ช่วยในการออกแบบ หรือนำเสนอผลงาน วิเคราะห์และเลือกใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมกับชีวิตประจำวันอย่างสร้างสรรค์ ต่อชีวิต สังคม สิ่งแวดล้อม และมีการจัดการเทคโนโลยีด้วยวิธีการของเทคโนโลยีสะอาด เข้าใจองค์ประกอบของระบบสารสนเทศ องค์ประกอบและหลักการทำงานของคอมพิวเตอร์ ระบบสื่อสารข้อมูลสำหรับเครือข่ายคอมพิวเตอร์ คุณลักษณะของคอมพิวเตอร์และอุปกรณ์ต่อพ่วง และมีทักษะ การใช้คอมพิวเตอร์แก้ปัญหา เขียนโปรแกรมภาษา พัฒนาโครงงานคอมพิวเตอร์ ใช้ฮาร์ดแวร์ และซอฟต์แวร์ ติดต่อสื่อสารและค้นหาข้อมูลผ่านอินเทอร์เน็ต ใช้คอมพิวเตอร์ในการประมวลผลข้อมูลให้เป็นสารสนเทศเพื่อการตัดสินใจ ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศนำเสนองาน และใช้คอมพิวเตอร์สร้างชิ้นงานหรือ โครงงาน เข้าใจแนวทางสู่อาชีพ การเลือก และใช้เทคโนโลยีอย่างเหมาะสมกับอาชีพ มีประสบการณ์ในอาชีพที่ถนัดและสนใจ และมีคุณลักษณะที่ดีต่ออาชีพ

มาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัด

สาระที่ 1 การดำรงชีวิตและครอบครัว

มาตรฐาน ง.1.1 เข้าใจการทำงาน มีความคิดสร้างสรรค์ มีทักษะกระบวนการทำงาน ทักษะการจัดการ ทักษะกระบวนการแก้ปัญหา ทักษะการทำงานร่วมกัน และทักษะการแสวงหาความรู้ มีคุณธรรม และลักษณะนิสัยในการทำงาน มีจิตสำนึกในการใช้พลังงาน ทรัพยากร และสิ่งแวดล้อมเพื่อการดำรงชีวิตและครอบครัว

ตัวชี้วัดชั้นปี

ประถมศึกษาปีที่ 1

1. บอกวิธีการทำงานเพื่อช่วยตนเอง
2. ใช้วัสดุ อุปกรณ์และเครื่องมือง่ายๆ ในการทำงานอย่างปลอดภัย

3. ทำงานเพื่อช่วยเหลือตนเองอย่างกระตือรือร้น และตรงเวลา

ประถมศึกษาปีที่ 2

1. บอกวิธีการและประโยชน์การทำงานเพื่อช่วยเหลือตนเองและครอบครัว
2. ใช้วัสดุ อุปกรณ์ เครื่องมือในการทำงานอย่างเหมาะสมกับงานและประหยัด
3. ทำงานเพื่อช่วยเหลือตนเองและครอบครัวอย่างปลอดภัย

ประถมศึกษาปีที่ 3

1. อธิบายวิธีการและประโยชน์การทำงาน เพื่อช่วยเหลือตนเอง ครอบครัว และส่วนรวม
2. ใช้วัสดุ อุปกรณ์ และเครื่องมือตรงกับลักษณะงาน
3. ทำงานอย่างเป็นขั้นตอน ตามกระบวนการทำงานด้วยความสะอาด ความรอบคอบ และอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

ประถมศึกษาปีที่ 4

1. อธิบายเหตุผลในการทำงาน ให้บรรลุเป้าหมาย
2. ทำงานบรรลุเป้าหมายที่วางไว้อย่างเป็นขั้นตอน ด้วยความขยันอดทน รับผิดชอบ และซื่อสัตย์
3. ปฏิบัติตนอย่างมีมารยาทในการทำงาน
4. ใช้พลังงานและทรัพยากรในการทำงานอย่างประหยัดและคุ้มค่า

ประถมศึกษาปีที่ 5

1. อธิบายเหตุผลของการทำงานแต่ละขั้นตอนถูกต้องตามกระบวนการทำงาน
2. ใช้ทักษะการจัดการในการทำงานอย่างเป็นระบบ ประณีตและมีความคิดสร้างสรรค์
3. ปฏิบัติตนอย่างมีมารยาทในการทำงานกับสมาชิกในครอบครัว
4. มีจิตสำนึกในการใช้พลังงานและทรัพยากรอย่างประหยัดและคุ้มค่า

ประถมศึกษาปีที่ 6

1. อภิปรายแนวทางในการทำงานและปรับปรุงการทำงานร่วมกัน
2. ใช้ทักษะการจัดการในการทำงานและทักษะการทำงานร่วมกัน
3. ปฏิบัติตนอย่างมีมารยาทในการทำงานกับครอบครัวและผู้อื่น

มัธยมศึกษาปีที่ 1

1. วิเคราะห์ขั้นตอนการทำงานตามกระบวนการทำงาน
2. ใช้กระบวนการกลุ่มในการทำงานด้วยความเสียสละ
3. ตัดสินใจแก้ปัญหาการทำงานอย่างมีเหตุผล

มัธยมศึกษาปีที่ 2

1. ใช้ทักษะการแสวงหาความรู้ เพื่อพัฒนาการทำงาน
2. ใช้ทักษะกระบวนการแก้ปัญหาในการทำงาน
3. มีจิตสำนึกและใช้ทรัพยากรในการทำงานอย่างประหยัดและคุ้มค่า

มัธยมศึกษาปีที่ 3

1. อภิปรายขั้นตอนการทำงานที่มีประสิทธิภาพ
2. ใช้ทักษะในการทำงานร่วมกันอย่างมีคุณธรรม
3. อภิปรายการทำงานโดยใช้ทักษะการจัดการเพื่อการประหยัดพลังงานทรัพยากร และสิ่งแวดล้อม

ตัวชี้วัดช่วงชั้น

มัธยมศึกษาปีที่ 4-6

1. อธิบายวิธีการทำงานเพื่อการดำรงชีวิต
2. สร้างผลงานอย่างมีความคิดสร้างสรรค์ และมีทักษะการทำงานร่วมกัน
3. มีทักษะการจัดการในการทำงาน
4. มีทักษะกระบวนการแก้ปัญหาในการทำงาน
5. มีทักษะในการแสวงหาความรู้ เพื่อการดำรงชีวิต
6. มีคุณธรรมและลักษณะนิสัยในการทำงาน
7. ใช้พลังงาน ทรัพยากรในอย่างคุ้มค่าและยั่งยืน เพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

หลักสูตรท้องถิ่น

หลักสูตรท้องถิ่น มีความสำคัญต่อการจัดการศึกษาชาติ ซึ่งในส่วนขอบข่ายเนื้อหาสาระที่พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ 2542 ได้กำหนดไว้ในมาตรา 23 ซึ่งมีเนื้อหาสาระดังนี้

มาตรา 23 กล่าวคือ การจัดการศึกษา ทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ต้องเน้นความสำคัญทั้งความรู้ คุณธรรม กระบวนการเรียนรู้ และการบูรณาการ ตามความเหมาะสมของแต่ละระดับการศึกษาในเรื่องต่อไปนี้

1. ความรู้เรื่องเกี่ยวกับตนเอง สู่ความสัมพันธ์ของตนกับสังคม ได้แก่ ครอบครัว ชุมชน ชาติและสังคมโลก รวมถึงความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ความเป็นมาของสังคมไทยและระบบการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

2. ความรู้และทักษะด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี รวมทั้งความรู้ความเข้าใจ และประสบการณ์ เรื่องการจัดการการบำรุงรักษาและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมอย่าง สมดุลยั่งยืน

3. ความรู้เกี่ยวกับศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม การกีฬา ภูมิปัญญาไทย และการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญา

4. ความรู้และทักษะด้านคณิตศาสตร์ และด้านภาษา เน้นการใช้ภาษาไทยอย่างถูกต้อง

5. ความรู้และทักษะในการประกอบอาชีพและการดำรงชีวิตอย่างมีความสุข

มาตรา 28 กล่าวคือ หลักสูตรต้องมีลักษณะที่หลากหลาย และจัดให้เหมาะสมของแต่ละระดับ การศึกษา โดยมุ่งพัฒนาคุณภาพชีวิตของบุคคลให้เหมาะสมแก่วัยและศักยภาพ สำหรับหลักสูตรที่เป็น ทั้งวิชาการและวิชาชีพ ต้องมุ่งพัฒนาให้มีความสมดุลทั้งด้านความรู้ ความคิด ความสามารถ ความดีงาม และความรับผิดชอบต่อสังคม

มาตรา 29 กล่าวคือ ให้สถานศึกษาร่วมกับบุคคล ครอบครัวยุ ชุมชน องค์กรของรัฐ และเอกชน สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น ส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน โดยจัดกระบวนการการเรียนรู้ ภายในชุมชนเพื่อให้ชุมชนมีการจัดการศึกษาอบรม มีการแสวงหาความรู้ ข้อมูลข่าวสาร รู้จักเลือกสรร ภูมิปัญญา วิทยาการต่างๆ เพื่อพัฒนาชุมชนให้ สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการ

ความหมายของหลักสูตรท้องถิ่น

ปัจจุบันสถานศึกษาที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ทั้งโรงเรียนประถมศึกษาและมัธยมศึกษา ทั่วประเทศ ได้เปลี่ยนมาใช้หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ซึ่งมีลักษณะเป็นหลักสูตร แกนกลางของประเทศ ที่กำหนดไว้เฉพาะมาตรฐานการเรียนรู้ สถานศึกษาจะต้องนำมาตรฐานมา จัดทำสาระ หรือรายละเอียดให้สอดคล้อง สอดคล้องกับสภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการของผู้เรียน ชุมชน และท้องถิ่นของตนเอง โดยจัดทำเป็นหลักสูตรสถานศึกษาตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 กล่าวคือ สถานศึกษาจะต้องจัดทำหลักสูตรของตนเองที่สนองจุดมุ่งหมายของ หลักสูตรแกนกลาง ยึดมาตรฐานการเรียนรู้ที่กำหนดไว้ พร้อมทั้งเพิ่มเติมในส่วนที่เกี่ยวข้องกับ สถานศึกษา ชุมชน และท้องถิ่นเข้าไป เพื่อที่จะได้แผนที่เป็นข้อกำหนด แนวทางและรายละเอียดในการ จัดการเรียนรู้ของสถานศึกษา ให้เป็นไปตามมาตรฐานการเรียนรู้ของชาติ และสภาพความต้องการของชุมชน ท้องถิ่น ตลอดจน สอดคล้องความถนัด ความสนใจ ความสามารถของผู้เรียนให้เกิดการพัฒนาเต็มตามศักยภาพ

หลักสูตรสถานศึกษา เป็นหลักสูตรระดับท้องถิ่นที่สถานศึกษาจะนำข้อมูลสภาพที่เป็นปัญหา หรือความต้องการในชุมชนและสังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่น คุณลักษณะอันพึงประสงค์เพื่อเป็นสมาชิก ที่ดีของครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติ มาจัดทำสาระของหลักสูตรและจัดการเรียนรู้โดยยึด หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นกรอบหรือแนวทางในการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา

เมื่อพิจารณาถึงความหมายของคำว่า “หลักสูตรท้องถิ่น” คือ การจัดให้แก่ผู้เรียนเรียนตามสภาพและความต้องการของท้องถิ่นนั้นๆ ซึ่งจะมีความหมายเดียวกันกับคำว่า “หลักสูตรท้องถิ่น” ที่มีผู้ให้คำจำกัดความไว้มากมายดังนี้

ท้องถิ่น หมายถึง เขตหรือพื้นที่ที่สถาบัน องค์กร องค์กร สถานศึกษา ที่เกี่ยวข้องกับ การจัดการศึกษาตั้งแต่ระดับเขตการศึกษา จังหวัด อำเภอ ตำบล กลุ่มโรงเรียน โรงเรียนและห้องเรียน

หลักสูตรท้องถิ่น หมายถึง หลักสูตรที่สร้างขึ้นตามสภาพปัญหาและความต้องการของผู้เรียน หรือสร้างจากหลักสูตรแกนกลาง

สังัด อุทรานันท์ (2532: 312) กล่าวว่า หลักสูตรท้องถิ่น หมายถึง การจัดประสบการณ์ การเรียนการสอนต่างๆ ให้สอดคล้องกับท้องถิ่นขึ้นมาเสริมหลักสูตรแกนกลาง และเป็นการปรับ หลักสูตรแกนกลางให้เข้ากับสภาพท้องถิ่น

รัตนะ บัวสนธิ์ (2540) กล่าวว่า หลักสูตรท้องถิ่น หมายถึง มวลประสบการณ์ความรู้ใด ๆ ก็ตาม ที่หน่วยงานและบุคคลในท้องถิ่นรวมกันจัดทำขึ้นเป็นเอกสารหลักสูตร เพื่อนำไปถ่ายทอด ให้กับผู้เรียนในท้องถิ่นนั้นๆ

ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์ (2539: 23) กล่าวว่า หลักสูตรท้องถิ่น หมายถึง หลักสูตรที่นำหลักสูตร แม่บทมาปรับ เพิ่ม ขยาย หรือสร้างหลักสูตรย่อยในระดับท้องถิ่นขึ้นมาเสริมหลักสูตรแม่บท เพื่อให้ สอดคล้องและเหมาะสมกับสภาพความจำเป็น หรือความต้องการของท้องถิ่นนั้นๆ

ไพรัตน์ ปรานี (2545: 68) กล่าวว่า หลักสูตรท้องถิ่น หมายถึง การประมวลประสบการณ์ต่างๆ ที่จัดให้สอดคล้องกับสภาพความต้องการ และปัญหาของผู้เรียน ชุมชน หรือท้องถิ่น เพื่อให้ผู้เรียน สามารถนำความรู้ไปใช้ในการพัฒนาตนเอง อาชีพ และชุมชนและสังคม

อุดม เขวกิ่งศรี (2545: 7-8) ให้ความสำคัญของหลักสูตรท้องถิ่นไว้ว่า

1. ตอบสนองการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับความต้องการผู้เรียนตามสภาพปัญหาที่แท้จริง
2. ตอบสนองความหลากหลายของปัญหา มุ่งพัฒนาคุณภาพชีวิตให้เหมาะสมกับ เพศ วัย มีความสมดุลทั้งด้านความรู้ ความคิด และทักษะ
3. ทำให้การเรียนมีความหมายต่อชีวิต
4. ผู้เรียนได้เรียนรู้วิธีการแสวงหาความรู้ วิธีสังเคราะห์ คิดเป็นกับชีวิตตนเอง
5. ชุมชนมีภูมิปัญญาเบื้องต้น และมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา
6. ส่งเสริมให้ท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นของตนเอง
7. ส่งเสริมทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณค่าทางสังคมในด้านศีลธรรม จริยธรรม การดำรงไว้ซึ่งสังคมประชาธิปไตย

8. สามารถพัฒนาเพิ่มขึ้นได้ตลอดเวลา

กรมการศึกษานอกโรงเรียน 2541: 2 กล่าวว่า หลักสูตรท้องถิ่น หมายถึง หลักสูตรที่สร้างขึ้นจากสภาพปัญหาและความต้องการของผู้เรียน หรือสร้างจากหลักสูตรแกนกลาง ที่ปรับให้เข้ากับสภาพจริงของผู้เรียนตามท้องถิ่น หรือสร้างจากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในปัจจุบันที่มีผลกระทบต่อผู้เรียน แต่หลักสูตรต้องสอดคล้อง และมีความเหมาะสมกับสภาพเศรษฐกิจและสังคมท้องถิ่นนั้นๆ เน้นการเรียนรู้ด้านตนเอง สามารถนำความรู้ไปใช้ในการพัฒนาตนเอง ปรับตนเองให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงของวิทยาการ การใช้เทคโนโลยี และข่าวสารข้อมูลในการเรียนรู้ต่างๆ ผู้เรียนได้เรียนรู้ตามสภาพจริงของตนเอง สามารถนำความรู้ไปใช้ในการพัฒนาตนเอง อาชีพ เศรษฐกิจ สังคมของครอบครัว และท้องถิ่น ได้

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2541: 7) กล่าวว่า หลักสูตรท้องถิ่น หมายถึง หลักสูตรที่ท้องถิ่นเพิ่มขยาย หรือเพิ่มเติมรายละเอียด เนื้อหาสาระ แผนการสอน สื่อการเรียนการสอน กิจกรรมการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับความต้องการเฉพาะท้องถิ่น โดยยึดหลักแกนกลางเป็นแม่บท เพื่อให้เหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงและความต้องการของท้องถิ่น

จากความหมายของหลักสูตรท้องถิ่น สรุปได้ว่า หลักสูตรท้องถิ่น หมายถึง หลักสูตรที่สถานศึกษาจัดทำขึ้นให้กับผู้เรียนในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้เรียนรู้ ประสบการณ์ต่างๆ ให้มีความสอดคล้องกับชุมชนหรือท้องถิ่นโดยมีชุมชนหรือท้องถิ่นในการเข้าร่วมพัฒนาหลักสูตร รวมทั้งจัดให้สอดคล้องกับสภาพความเป็นอยู่ และความต้องการของผู้คนในชุมชนนั้นๆ ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม ประเพณี อาชีพ และภูมิปัญญา ตลอดจนการอยู่ร่วมกันในชุมชน ด้านเนื้อหาสาระให้มีความเหมาะสมกับผู้เรียนและท้องถิ่นนั้นๆ เพื่อให้ผู้เรียนสามารถนำความรู้ไปใช้ใน ชีวิตประจำวัน

การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

เหตุผลสำคัญที่ต้องพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น เนื่องจากหลักสูตรที่สร้างขึ้นจำเป็นจะต้องมีความสอดคล้องกับสภาพปัญหาและสนองความต้องการของสังคมที่ใช้หลักสูตรนั้นๆ ดังนั้น หากหลักสูตรที่สร้างขึ้น มีจุดมุ่งหมายสำหรับใช้ในชุมชนแห่งหนึ่งแห่งใด โดยเฉพาะ ย่อมสามารถตอบสนองต่อความต้องการของสังคมได้มากที่สุด (สังัด อุทรานันท์, 2532: 312) และผู้ใช้หลักสูตร ควรจะ ได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรนั้นๆ ด้วย ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น สามารถดำเนินการได้ใน 3 ลักษณะ ดังนี้ (รัตนะ บัวสนธิ์, 2540: 167)

1. หลักสูตรท้องถิ่นที่พัฒนาขึ้นโดยปรับเปลี่ยนบางส่วนของหลักสูตรกลาง การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นในลักษณะนี้ เป็นการปรับองค์ประกอบส่วนใดส่วนหนึ่งของหลักสูตรกลางที่กำหนดไว้อย่างกว้างๆ เพื่อให้สอดคล้องเหมาะสมสำหรับนำไปใช้ในแต่ละสภาพท้องถิ่น ซึ่งการพัฒนา

หลักสูตรในกรณีดังกล่าว สามารถดำเนินการได้กับการจัดการเรียนการสอนทั้งในระดับประถมศึกษา และระดับมัธยมศึกษา

2. หลักสูตรท้องถิ่นที่พัฒนาขึ้นเป็นส่วนย่อยเพื่อใช้เสริมหลักสูตรกลาง เป็นการปรับส่วนใด ส่วนหนึ่งของหลักสูตรแกนกลาง ซึ่งกำหนดจากคณะผู้ดำเนินการพัฒนาหลักสูตร โดยที่ดำเนินการ ปรับส่วนเนื้อหากลุ่มวิชาใดวิชาหนึ่ง ให้สอดคล้องสำหรับนำไปใช้จัดการเรียนการสอนในชุมชน ท้องถิ่นนั้นๆ ในขณะที่การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นขึ้นเป็นส่วนย่อย เพื่อใช้เสริมหลักสูตรกลางนั้น เป็นการพัฒนาหลักสูตรขึ้นใหม่ โดยเฉพาะสำหรับนำไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนเสริมกลุ่มเนื้อหา กลุ่มวิชาใดวิชาหนึ่งในหลักสูตรแกนกลาง หรือเสริมกลุ่มวิชาอื่น โดยไม่เจาะจง

ทั้งนี้ การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นนี้ขึ้นอยู่กับความสมัครใจ หรือความสนใจ ของครู ผู้สอนในชุมชนท้องถิ่นต่างๆ ที่สามารถดำเนินการพัฒนาหลักสูตรขึ้น ซึ่งในหลักสูตรแกนกลางนั้น มิได้กำหนดให้ครูผู้สอน จำเป็นต้องดำเนินการดังเช่น การพัฒนาหลักสูตรกรณีแรก การพัฒนาหลักสูตร ท้องถิ่นกรณีนี้ มีความแตกต่างจากการพัฒนาหลักสูตรทั้งสองกรณีที่ผ่านมาแล้ว เนื่องจากการ พัฒนาหลักสูตรขึ้น ใช้สำหรับการจัดการศึกษาประเภทอื่นๆ นอกเหนือจากการจัดการศึกษาในระดับ ประถมศึกษาและระดับมัธยมศึกษา ซึ่งการจัดการศึกษาทั้ง 2 ประเภทนี้ มีหลักสูตรแกนกลาง ที่พัฒนาขึ้นโดยกรมวิชาการ เป็นแกนกลางที่กำหนดไว้สำหรับการนำไปใช้จัดการเรียนการสอน

3. หลักสูตรท้องถิ่นที่พัฒนาขึ้นใช้สำหรับท้องถิ่นใดท้องถิ่นหนึ่งโดยเฉพาะ การพัฒนา หลักสูตรท้องถิ่นกรณีนี้ ส่วนใหญ่ได้รับการพัฒนาขึ้นเพื่อนำไปใช้กับชุมชนท้องถิ่นใดๆ ตามความ ต้องการ และความสมัครใจของผู้เรียน ตลอดจนความสอดคล้องกับสภาพความจริง ซึ่งมีความแตกต่าง หลากหลายกันทางด้านเศรษฐกิจ การประกอบอาชีพ และสภาพทางวัฒนธรรม สังคม ของชุมชน ท้องถิ่นนั้นๆ

ในการพัฒนาหลักสูตรทุกระดับ จำเป็นต้องพิจารณาถึงความหลากหลายของแต่ละท้องถิ่น ในด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมือง และวัฒนธรรมและทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อใช้ประกอบ การจัดทำหลักสูตร ซึ่งหลักสูตรต้องสนองตอบเกี่ยวกับความเป็นเอกลักษณ์ของประเทศ วัฒนธรรมประเพณีของชาติ และความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะท้องถิ่น โดยมุ่งถึงประโยชน์แก่ผู้เรียนที่อยู่ในท้องถิ่น ได้อย่างมีความสุข ปลูกฝังให้ผู้เรียนมีความรู้สึกและเห็นคุณค่าของท้องถิ่น มีความรัก ความผูกพัน กับท้องถิ่นของตน เพื่อให้เกิดความสามัคคีในชุมชนระดับย่อย หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานเปิดโอกาสให้ท้องถิ่น สามารถร่วมจัดทำหลักสูตร ซึ่งการเลือกสรรเนื้อหาสาระที่มีความหมายและมีประโยชน์ ปริมาณของ เนื้อหาพอเหมาะ และมวลประสบการณ์ ต้องมีความเหมาะสมกับวุฒิภาวะของผู้เรียน

วิชัย ประสิทธิ์วีฑูติเวชช์ (2542: 124) ได้กล่าวถึง การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น หมายถึง การนำหลักสูตรแกนกลางทั้งเอกสารหลักสูตร และเอกสารประกอบหลักสูตร ที่พัฒนามาจาก ส่วนกลาง มาปรับขยายหรือเพิ่ม หรือสร้างส่วนย่อยขึ้นมาใหม่ ให้เหมาะสมกับสภาพชีวิตความเป็นอยู่และการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น

ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์ (2539:15) กล่าวว่า การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น หมายถึง การนำหลักสูตรแม่บทมาปรับ เพิ่มขยายหรือสร้างหลักสูตรย่อยในระดับท้องถิ่นขึ้นมาเสริมหลักสูตรแม่บทเพื่อให้ สอดคล้อง และเหมาะสมกับความจำเป็นหรือความต้องการของท้องถิ่นนั้น

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2541: 8) กล่าวว่า การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น หมายถึง หลักสูตรที่ท้องถิ่นเพิ่มขยาย หรือเพิ่มรายละเอียดของเนื้อหาสาระ แผนการสอน สื่อการเรียน การสอน กิจกรรมการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับความต้องการในเฉพาะท้องถิ่น โดยยึดหลักสูตร แกนกลางเป็นแม่บท ไม่ขัดต่อเจตนารมณ์และจุดมุ่งหมาย ของหลักสูตรแกนกลาง เพื่อให้เหมาะสม และสอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงและความต้องการของท้องถิ่นนั้นๆ

กรมวิชาการ (2540: 7-54) หลักสูตรฉบับปรับปรุง พ.ศ.2542 ทั้งหลักสูตรประถมศึกษา มัธยมศึกษา ได้เปิดโอกาสให้ท้องถิ่นสามารถพัฒนาหลักสูตร ให้มีความสอดคล้องกับสภาพความ ต้องการของท้องถิ่นในลักษณะต่างๆ ดังนี้ คือ การปรับกิจกรรมการเรียนการสอน หรือการจัดกิจกรรม พัฒนาหลักสูตรลักษณะนี้ ท้องถิ่นสามารถทำได้กับทุกกลุ่มประสบการณ์ ในหลักสูตรประถมศึกษา ในรายวิชาบังคับเลือกและวิชาเลือกเสรีทุกวิชา ทั้งนี้ไม่ทำให้จุดประสงค์การเรียนรู้ และหัวข้อบน ขอบข่ายเนื้อหาหรือเพิ่มรายละเอียดของเนื้อหาจากหัวข้อ หรือขอบข่ายที่ระบุในคำอธิบายรายวิชา การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น โดยปรับปรุงหรือเลือกใช้สื่อการเรียนการสอนต่างๆ สามารถสอดคล้องกับ สภาพท้องถิ่น เป็นการพัฒนาหลักสูตร โดยการทำตำรา หนังสือเสริมประสบการณ์ คู่มือครู แบบฝึกหัด หรือเอกสารประกอบการสอนอื่นๆ ขึ้นใหม่เพื่อนำไปใช้ในการจัดการเรียนการสอน ให้สอดคล้อง กับจุดประสงค์ เนื้อหา และสภาพของท้องถิ่น สื่อการเรียนการสอน สามารถใช้กับเนื้อหารายวิชาที่มีอยู่ หรือใช้กับเนื้อหารายวิชาที่เพิ่มเติมขึ้นใหม่ โดยการจัดทำรายวิชาหรือทำรายวิชาเพิ่มเติม ซึ่งการอนุมัติ การดำเนินการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ที่เป็นการจัดทำสื่อเสริมประสบการณ์ คู่มือครูหรือคู่มือการ เรียนการสอน สามารถใช้ประกอบการเรียนการสอนในโรงเรียนได้ ในกรณีที่ท้องถิ่นอยู่ในส่วน ภูมิภาค กระทรวงศึกษาธิการได้มอบอำนาจให้คณะกรรมการการศึกษาการศาสนา และวัฒนธรรมเขต (ศสว.ข.) เป็นผู้พิจารณาอนุมัติหนังสือเรียนตามรายวิชาบังคับ และวิชาเลือกเสรีท้องถิ่นจัดทำขึ้น

การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น เป็นการส่งเสริมให้โรงเรียนสามารถมีบทบาทในการพัฒนาการศึกษาในระดับหนึ่ง ซึ่งเป็นการส่งเสริมให้การศึกษาของชาติ และในการจัดการศึกษาสามารถบรรลุวัตถุประสงค์ และเป็นไปตามประสิทธิภาพหรือไม่นั้น ขึ้นอยู่กับผู้บริหารการศึกษา ผู้วางแผน ผู้อำนวยการ ความสะดวก เพื่อให้เกิดการปฏิบัติจริงในโรงเรียน และชุมชนท้องถิ่นนั้น

ความสำคัญของการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

ความสำคัญของการพัฒนาหลักสูตร ได้มีผู้ให้ความสำคัญในด้านการพัฒนาในระบบการศึกษาให้มีความเหมาะสมกับสภาพชุมชนและท้องถิ่น (สุธี วรประดิษฐ์, 2551) ดังนี้

บุญมี เณรยอด (ม.ป.ป. : 49) กล่าวถึง ความสำคัญของการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น หมายถึง การพัฒนาหลักสูตรที่จะมีผลต่อการพัฒนาประเทศได้ คือ การพัฒนาปรับปรุงหลักสูตรให้เหมาะสมกับท้องถิ่นที่สำคัญ ด้านศิลปวัฒนธรรม ประเพณี และอาชีพของแต่ละท้องถิ่น การให้การศึกษาที่เหมาะสม กับท้องถิ่น ช่วยให้ความเป็นอยู่ของประชาชนดีขึ้น ช่วยแก้ไขปัญหาสำคัญ ของประเทศได้ เพราะหลักสูตรจากส่วนกลางไม่ยืดหยุ่นตามสภาพ เป็นการสอนในสิ่งที่ไกลตัว มีโอกาสที่จะศึกษาสิ่งรอบตัวน้อยมาก ไม่เกิดความภูมิใจในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับชุมชนจำเป็นต้องมีการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ดังนี้

1. หลักสูตรแกนกลางกำหนดเนื้อหาสาระและกิจกรรมไว้อย่างกว้าง เพื่อให้ทุกคนได้เรียนรู้คล้ายคลึงกัน ทำให้กระบวนการเรียนการสอนมุ่งเนื้อหาสาระ และประสบการณ์ที่เป็นหลักการทั่วไป ไม่สามารถประมวลรายละเอียดสาระความรู้จาก สภาพแวดล้อม สังคม เศรษฐกิจ และความต้องการของท้องถิ่นแต่ละแห่งได้

2. การเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทางด้านเศรษฐกิจ การเมืองและเทคโนโลยี มีผลกระทบโดยตรงต่อการใช้ชีวิตของคนไทยทั้งในเมืองและชนบท จึงต้องมีหลักสูตรระดับท้องถิ่นเพื่อปรับสภาพของผู้เรียนให้สามารถรับการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ ได้

3. ทรัพยากรท้องถิ่น โดยเฉพาะภูมิปัญญาชาวบ้านของไทยมีอยู่เป็นจำนวนมากหลักสูตรแกนกลางไม่สามารถนำทรัพยากรท้องถิ่นนั้นมาใช้ประโยชน์ได้ แต่หลักสูตรระดับท้องถิ่นสามารถบูรณาการทรัพยากรท้องถิ่น และภูมิปัญญาชาวบ้าน มาใช้ในการเรียนการสอน (ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์, 2539: 109-110) การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น มีความสำคัญ เพราะหลักสูตรแกนกลาง หรือหลักสูตรแม่บทที่พัฒนาในระดับชาติมีการกำหนด องค์ประกอบต่างๆ ของหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและสนองความต้องการของสังคมในลักษณะกว้างให้ผู้เรียนได้เรียนรู้คล้ายคลึงกัน เนื้อหาสาระ และประสบการณ์บางอย่างไม่สามารถประมวลรายละเอียดตามสภาพเศรษฐกิจสังคมปัญหาและความต้องการของท้องถิ่น บางเนื้อหาสาระไม่อาจสนองความต้องการและความสนใจของผู้เรียน (วิชัย ประสิทธิ์วุฒิเวชช์, 2542: 135)

สรุปได้ว่า ความสำคัญของการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น มีความสำคัญและจำเป็นต้องมีการดำเนินการของการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น เป็นการพัฒนาการจัดการศึกษาอย่างมีส่วนร่วมที่เหมาะสมกับท้องถิ่นเป็นการนำการพัฒนาสู่ชุมชนและท้องถิ่นนั้นๆ ที่สนองต่อความต้องการ และสภาพของชุมชน ท้องถิ่น และผู้เรียน ทำให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ และความภาคภูมิใจ ในการพัฒนาตนเอง และสามารถนำเอาภูมิปัญญา องค์กรความรู้ และทรัพยากรของท้องถิ่น มาใช้ให้เกิดประโยชน์ได้สูงสุด

กระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

การพัฒนาหลักสูตรในระดับท้องถิ่น เป็นกระบวนการของการนำหลักสูตรแม่บทไปสู่การปฏิบัติในห้องเรียนให้ได้ผลดีขึ้น นับตั้งแต่การจัดทำรายวิชาขึ้นมาใหม่ การปรับใช้รายวิชาจากหลักสูตรแม่บท ตลอดจนการพัฒนาสื่อการเรียนการสอนและกระบวนการสอน การวัดและประเมินผล เพื่อให้จัดการเรียนการสอนเป็นไปตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตรอันเป็นแนวนโยบายของชาติ (กรมวิชาการ, 2536: 37) ซึ่งกระบวนการหรือขั้นตอนสำคัญในการพัฒนาสรุปได้ ดังนี้ (จิตทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์, 2539:123-132)

ขั้นตอนที่ 1 การจัดตั้งคณะทำงาน เพื่อพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น โดยการคัดเลือกบุคคลที่มีความรู้ความสามารถในด้านเนื้อหาวิชา ด้านการสอน ด้านสภาพท้องถิ่น และด้านการพัฒนาหลักสูตร ขึ้นเป็นคณะทำงาน ประมาณ 5-8 คน ซึ่งบุคคลเหล่านั้นอาจประกอบด้วย ครูผู้สอน ผู้บริหารโรงเรียน วิทยากรท้องถิ่น และนักวิชาการจากสถาบันราชภัฏ หรือมหาวิทยาลัย

ขั้นตอนที่ 2 การศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน โดยคณะกรรมการดำเนินการ โดยศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับสภาพความต้องการของชุมชน ความต้องการของผู้เรียน ศึกษาทำความเข้าใจหลักสูตรแม่บท โดยสังเกตที่ส่วนใดหลักสูตรเปิดโอกาสให้ท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วม วิเคราะห์ศักยภาพของโรงเรียนในด้านต่างๆ เพื่อดูความพร้อมของโรงเรียน และสรุปเป็นความต้องการจำเป็นที่เป็นไปได้

ขั้นตอนที่ 3 การกำหนดจุดประสงค์ของหลักสูตรท้องถิ่น ให้สอดคล้องจุดประสงค์กลุ่มวิชา/กลุ่มประสบการณ์ และเป็นจุดประสงค์ที่สามารถนำไปปฏิบัติได้จริง

ขั้นตอนที่ 4 การกำหนดเนื้อหา โดยการนำจุดประสงค์ในขั้นตอนที่ 3 มาวิเคราะห์ จากนั้นกำหนดเนื้อหาสาระของรายวิชาอย่างกว้างๆ ให้สอดคล้องกับจุดประสงค์รายวิชาดังกล่าว

ขั้นตอนที่ 5 การกำหนดกิจกรรม ที่สามารถจัดให้ผู้เรียนเกิดประสบการณ์การเรียนรู้ โดยเน้นทักษะกระบวนการ

ขั้นตอนที่ 6 การกำหนดคาบเวลาเรียน โดยถือเอาโครงสร้างของหลักสูตรแม่บท และปริมาณเนื้อหาที่ผู้เรียนจะต้องเรียน

ขั้นตอนที่ 7 การกำหนดเกณฑ์การวัดและประเมินผล ในรายวิชาที่ทำขึ้นมาใหม่

ขั้นตอนที่ 8 การจัดทำเอกสารหลักสูตร เช่น แผนการสอน คู่มือครู หนังสืออ่านเพิ่มเติม และสื่อต่างๆ เพื่อให้ผู้ใช้หลักสูตร หรือผู้สอนสามารถนำหลักสูตรไปใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ขั้นตอนที่ 9 การตรวจสอบคุณภาพ และการทดลองใช้หลักสูตร เพื่อนำผลมาปรับปรุงข้อบกพร่องก่อนนำไปใช้จริง

ขั้นตอนที่ 10 การเสนอขออนุมัติใช้หลักสูตร

ขั้นตอนที่ 11 การนำหลักสูตรไปใช้

ขั้นตอนที่ 12 การประเมินผลหลักสูตร คือ การพิจารณาเกี่ยวกับคุณค่าของหลักสูตรว่าเป็นอย่างไร ให้ผลตรงตามจุดประสงค์ที่กำหนดไว้หรือไม่ หรือมีส่วนใดที่จะต้องปรับปรุงแก้ไข

นอกจากนี้ การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ต้องวิเคราะห์ข้อมูลในชุมชน/ท้องถิ่น เพื่อให้ชุมชนเกิดความมั่นใจในการพัฒนาหลักสูตรว่า เป็นการพัฒนาที่สอดคล้องกับความต้องการที่แท้จริงของชุมชน ซึ่งองค์ประกอบที่ควรนำมาวิเคราะห์ มีดังนี้ (โกวิทย์ ประวาลพฤกษ์, 2534: 3 อ้างถึงใน กรมวิชาการ, 2535: 6)

1. วิเคราะห์ความต้องการของชุมชน คือ ศึกษาความคาดหวังของชุมชนที่มีต่อโรงเรียน
2. วิเคราะห์แนวโน้มของการพัฒนา หมายถึง การวิเคราะห์ ปัญหา อุปสรรค แนวโน้ม และความพร้อม หรือความเป็นไปได้ในการพัฒนาในเรื่องใด
3. วิเคราะห์สิ่งที่มีกระทบถึงโรงเรียน หมายถึง การวิเคราะห์อุดมการณ์ อุดมคติ หรือปรัชญาของโรงเรียน
4. วิเคราะห์ศักยภาพของโรงเรียน หมายถึง การวิเคราะห์สภาพของโรงเรียนว่า มีความพร้อมในด้านใดหรือไม่พร้อมในด้านใด

ข้อมูลจากการวิเคราะห์องค์ประกอบทั้ง 4 ด้าน จะช่วยให้ชุมชนกำหนดได้ว่าการจัด การศึกษาที่สอดคล้องกับชุมชน/ท้องถิ่นนั้น ควรเป็นอย่างไร ท้องถิ่นได้มีการกำหนดเรื่อง ที่ควรพัฒนาไว้หรือไม่อย่างไร แล้วจึงลงมือพัฒนาหลักสูตรตามลักษณะต่างๆ ต่อไป

สังัด อุทรานันท์ (2532: 4) ได้กล่าวถึงวิธีการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นไว้ 2 ลักษณะ คือ

1) การปรับปรุงหลักสูตรกลางให้เข้ากับสภาพท้องถิ่น 2) สร้างหลักสูตรย่อยในระดับท้องถิ่นขึ้นมาเสริมหลักสูตรกลาง ซึ่งในการดำเนินงานทั้ง 2 ลักษณะ สามารถดำเนินการอย่างเป็นลำดับขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. จัดตั้งคณะทำงาน
2. ศึกษาสภาพข้อมูลพื้นฐาน

3. กำหนดจุดมุ่งหมายสำหรับหลักสูตรท้องถิ่น
4. พิจารณาความเหมาะสมของหลักสูตรกลางกับสภาพท้องถิ่น
5. ดำเนินการเลือกเนื้อหาสาระของหลักสูตรกลาง หรือจัดสร้างรายวิชาขึ้นมาใหม่
6. ดำเนินการใช้หลักสูตร
7. ประเมินผลการใช้หลักสูตร
8. ทำการปรับปรุงแก้ไข

กระบวนการและวิธีการในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นดังนี้ คือ จัดตั้งคณะกรรมการ คณะอนุกรรมการ ศึกษาและวิจัยเพื่อหาข้อมูลเกี่ยวกับหลักสูตรในระดับชาติ สภาพและปัญหาของชุมชน ในแต่ละเขตการศึกษา ข้อบกพร่องต่างๆ ของการประมวลการสอนที่ได้จัดทำขึ้นมา ในอดีต ปัญหา และข้อจำกัดในการเรียนการสอนของแต่ละเขตการศึกษา กำหนดข้อตกลงเบื้องต้น เกี่ยวกับรายละเอียด ในเรื่องของการประมวลการเรียนการสอนและเวลาในการดำเนินการ และประชุมเพื่อการดำเนินงาน

วิจัย ประสิทธิ์วุฒิวณิช (2542: 150-153) ได้กล่าวถึงกระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นได้ ดังนี้

1. จัดตั้งคณะกรรมการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น และบุคลากรที่มีความสามารถ และมีความ ตั้งใจในการปฏิบัติงาน
2. ศึกษาหลักสูตร และเอกสารประกอบหลักสูตร
3. ศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานด้านต่างๆ ของท้องถิ่น
4. การประมวลและพิจารณาสภาพปัญหาและความต้องการของท้องถิ่น

การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นต้องคำนึงถึงความต้องการของท้องถิ่น เพื่อนำมาพิจารณาพัฒนา ให้เหมาะสมกับสภาพท้องถิ่น ทั้งนี้ต้องมีวิธีการ เครื่องมือ การร่วมมือ และการวางแผนงานในการ พัฒนาหลักสูตร เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลและหลักสูตรที่มีประสิทธิภาพ และประโยชน์แก่ท้องถิ่นนั้นๆ

การนำหลักสูตรไปใช้

ขั้นตอนการนำหลักสูตรไปใช้ เป็นกระบวนการที่กระทำต่อเนื่องจากกระบวนการร่าง หลักสูตร การใช้หลักสูตรเป็นขั้นตอนของการนำหลักสูตรไปสู่การเรียนการสอนภายในโรงเรียน การนำหลักสูตรไปใช้จะครอบคลุมตั้งแต่ การประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับหลักสูตร การเตรียมบุคลากร การนิเทศและการติดตามผลการใช้หลักสูตร และการบริหารและการให้บริการในการใช้หลักสูตร ซึ่งภาระหน้าที่ของหน่วยงาน หรือผู้ที่เกี่ยวข้องกับการนำหลักสูตรไปใช้ จะมีงานหลักอยู่ 3 ลักษณะ (สังัด อุทรานันท์, 2532: 263-270) คือ งานบริหารและบริการหลักสูตร งานดำเนินการเรียนการสอน ตามหลักสูตร และงานสนับสนุนและส่งเสริมการใช้หลักสูตร

1. งานบริหารและบริการหลักสูตร

1.1 งานเตรียมบุคลากร งานเตรียมบุคลากรเป็นงานที่มีความสำคัญมาก ก่อนที่จะนำหลักสูตรไปใช้ ควรมีการให้ความรู้หรือชี้แจงให้ผู้ที่ใช้หลักสูตรมีความเข้าใจถึงจุดหมาย หลักการ โครงสร้าง แนวการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน การวัดและประเมินผลตามหลักสูตรที่ได้จัดทำขึ้น

1.2 การจัดครูเข้าสอนตามหลักสูตร การจัดครูเข้าสอนเป็นงานของหน่วยงานผู้ใช้หลักสูตร ซึ่งโดยทั่วไปจะเป็นงานของหัวหน้าสถานศึกษาในแต่ละแห่ง การจัดครูเข้าสอนจำเป็นจะต้องคำนึงถึง ความรู้ความสามารถ ตลอดจนความสมัครใจของครูแต่ละคนด้วย

1.3 การบริหารและบริการวัสดุหลักสูตร วัสดุหลักสูตรที่กล่าวถึงนี้ได้แก่ เอกสารหลักสูตร และสื่อการเรียนการสอนทุกชนิด ที่จัดทำขึ้นเพื่อให้ความสะดวกและช่วยเหลือครูให้สามารถใช้หลักสูตรได้อย่างถูกต้อง

1.4 การบริการหลักสูตรภายใน โรงเรียน การจัดบริการหลักสูตรภายในโรงเรียน ได้แก่ การจัดสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ให้แก่ผู้ใช้หลักสูตร เช่น การบริการห้องสอนวิชาเฉพาะ บริการเกี่ยวกับห้องสมุด สื่อการเรียนการสอน บริการเกี่ยวกับเครื่องมือในการวัดและประเมินผล และการบริการแนะแนว เป็นต้น

2. งานดำเนินการเรียนการสอนตามหลักสูตร

2.1 ปรับปรุงหลักสูตรให้สอดคล้องกับท้องถิ่น

2.2 การจัดทำแผนการสอน การจัดทำแผนการสอนเป็นการขยายรายละเอียดของหลักสูตรไปสู่ภาคปฏิบัติ

2.3 การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน กิจกรรมการเรียนการสอนซึ่งจัดขึ้นโดยครูเพื่อให้สนองเจตนารมณ์ของหลักสูตร จึงเป็นส่วนของการนำหลักสูตรไปสู่ภาคปฏิบัติโดยแท้จริง

3. งานสนับสนุนและส่งเสริมการใช้หลักสูตร

3.1 การนิเทศและติดตามผลการใช้หลักสูตร

3.2 การจัดศูนย์วิชาการเพื่อสนับสนุนและส่งเสริมการใช้หลักสูตร ภารกิจเกี่ยวกับการจัดตั้งศูนย์วิชาการเพื่อสนับสนุนและส่งเสริมการใช้หลักสูตร เป็นส่วนที่อยู่ในความรับผิดชอบของส่วนกลางซึ่งเป็นผู้พัฒนาหลักสูตร

ในการนำหลักสูตรไปใช้ ผู้ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการดังกล่าวนี้ ได้แก่ นักวิชาการ หรือผู้เชี่ยวชาญด้านหลักสูตร ศึกษานิเทศก์ ผู้บริหาร และครู จะมีส่วนช่วยให้การใช้หลักสูตรนั้นๆ เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

การประเมินหลักสูตร

ในกระบวนการพัฒนาหลักสูตร การประเมินหลักสูตรนับว่าเป็นส่วนที่สำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งต่อคุณภาพของหลักสูตร ทั้งนี้เพราะ การประเมินหลักสูตรทำให้เห็นกระบวนการพัฒนาหลักสูตรในทุกขั้นตอน การบรรลุตามวัตถุประสงค์ และที่ควรปรับปรุงแก้ไขเพื่อให้หลักสูตรมีคุณภาพสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น จึงกล่าวได้ว่าการประเมินหลักสูตร เป็นกระบวนการตรวจสอบหลักสูตรทุกขั้นตอน โดยนำข้อมูล que ประเมินมาพิจารณาเปรียบเทียบ และตัดสินใจเกี่ยวกับองค์ประกอบต่างๆ ในระบบหลักสูตรจึงมีความสัมพันธ์ ความสอดคล้องระหว่างมาตรฐานและการปฏิบัติจริง ประสิทธิภาพของหลักสูตรสัมฤทธิ์ผลตามที่ได้ตั้งจุดมุ่งหมายไว้ (พิมพ์พันธ์ เดชะคุปต์, 2546: 1-2) ดังนี้

จุดมุ่งหมายของการประเมินหลักสูตร

โดยทั่วไป การประเมินหลักสูตร มีจุดมุ่งหมายคล้ายคลึงกัน มีนักการศึกษาหลายท่านกล่าวถึง จุดมุ่งหมายของการประเมินหลักสูตรไว้ อาทิ ชมพันธ์ุ กุญชร ณ อยุธยา (2540) กล่าวถึงจุดมุ่งหมายของการประเมินหลักสูตรว่า เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับองค์ประกอบ ของหลักสูตรในด้านต่างๆ เช่น จุดมุ่งหมาย เนื้อหา กิจกรรมการเรียนการสอน สื่อการเรียนการสอน การประเมินผลการเรียนการสอน ตลอดจนการบริหารหลักสูตร และการบริการวิชาการ ทั้งนี้เพื่อตรวจสอบว่า หลักสูตรนั้นได้บรรลุผลตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้หรือไม่ เพียงใด จะปรับหลักสูตรและการเรียนการสอนให้ดีที่สุดอย่างไร จากแนวคิดที่กล่าวมาข้างต้น สามารถประมวลได้ว่า การประเมินหลักสูตร มีจุดมุ่งหมาย ดังนี้คือ

1. เพื่อหาทางปรับปรุงแก้ไขสิ่งบกพร่องที่พบในองค์ประกอบต่างๆ ของหลักสูตร การประเมินในลักษณะนี้ มักจะดำเนินการในช่วงที่ยังมีการพัฒนาหลักสูตรอยู่ ทั้งนี้เพื่อพิจารณาว่า องค์ประกอบต่างๆ ของหลักสูตรมีความสอดคล้องและเหมาะสมเพียงใด สามารถนำมาปฏิบัติในช่วงที่นำหลักสูตรไปใช้ได้มากนักน้อยเพียงใด มีปัญหาอุปสรรคอะไรบ้าง จะได้เป็นประโยชน์แก่นักพัฒนาหลักสูตรและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการปรับปรุงองค์ประกอบต่างๆ ของหลักสูตร
2. เพื่อหาทางปรับปรุงแก้ไขระบบการบริหารหลักสูตร การนิเทศกำกับติดตาม และการจัดกระบวนการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น การประเมินในลักษณะนี้ จะดำเนินการในขณะที่มีการนำหลักสูตรไปใช้ เพื่อจะได้ช่วยปรับปรุงหลักสูตรให้บรรลุตามเป้าหมายที่วางไว้
3. เพื่อช่วยในการตัดสินใจของผู้บริหารว่า ควรใช้หลักสูตรนี้ต่อไป หรือควรยกเลิกการใช้หลักสูตรเพียงบางส่วน หรือควรยกเลิกทั้งหมดการประเมินในลักษณะนี้ จะดำเนินการหลังจากที่ใช้หลักสูตรไปแล้วระยะหนึ่ง แล้วจึงประเมินเพื่อสรุปผลตัดสินใจว่า หลักสูตรมีคุณภาพดีหรือไม่ บรรลุตาม

เป้าหมายที่กำหนดไว้มากนักน้อยเพียงใด สนองความต้องการของสังคมเพียงใด และสมควรนำไปใช้ต่อหรือไม่

4. เพื่อต้องการทราบคุณภาพของผู้เรียนซึ่งเป็นผลผลิตของหลักสูตรว่า มีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปตามความมุ่งหวังของหลักสูตร หลังจากผ่านกระบวนการเรียนการสอนแล้วหรือไม่อย่างไร การประเมินในลักษณะนี้ จะดำเนินการในขณะที่มีการนำหลักสูตรไปใช้ หรือหลังจากที่ใช้หลักสูตรไปแล้วระยะหนึ่งก็ได้

ลักษณะของการประเมินหลักสูตร

ในการประเมินหลักสูตรนั้น ไม่ว่าจะเป็นการประเมินความก้าวหน้า (Formative Evaluation) ซึ่งเป็นการประเมินในระหว่างการพัฒนาหลักสูตร เพื่อการปรับปรุงแก้ไขหลักสูตรในช่วงเวลาต่างๆ กันเป็นสำคัญ หรือเป็นการประเมินผลสรุป (Summative Evaluation) ซึ่งประเมินเมื่อการพัฒนาหลักสูตรครบวงจร หรือใช้หลักสูตรมาเป็นเวลาพอสมควร เพื่อการตัดสินใจว่าหลักสูตรนั้น ควรดำเนินการต่อหรือยกเลิก ในการประเมินควรทำให้ครอบคลุมระบบหลักสูตร และประเมินอย่างต่อเนื่อง สิ่งที่ควรประเมิน ได้แก่ เอกสารหลักสูตร การใช้หลักสูตร สัมฤทธิ์ผล และระบบหลักสูตร (สังค อุทรานันท์, 2532: 279-281)

1. การประเมินเอกสารหลักสูตร เป็นการตรวจสอบคุณภาพขององค์ประกอบต่างๆ ของหลักสูตร ว่าจุดมุ่งหมาย โครงสร้าง เนื้อหาสาระ และวิธีการวัดและประเมินผลผู้เรียน มีความสอดคล้องเหมาะสมครอบคลุม และถูกต้องตามหลักการพัฒนาหลักสูตร เพียงใด ภาษาที่ใช้สามารถสื่อให้เข้าใจ และมีความชัดเจนในการนำไปสู่การปฏิบัติ หลักสูตรที่สร้างขึ้นเหมาะสมกับผู้เรียนกลุ่มเป้าหมาย และสามารถสนองความต้องการของผู้เรียนและสังคมมากหรือน้อย การประเมินเอกสารหลักสูตร ใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และผู้เชี่ยวชาญประเมิน เพื่อดำเนินการปรับปรุงแก้ไขก่อนจะนำไปใช้

2. การประเมินการใช้หลักสูตร เป็นการตรวจสอบว่าหลักสูตรสามารถนำไปใช้ในสถานการณ์จริง ขั้นตอนการดำเนินการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตร ส่วนที่เป็นอุปสรรคต่อการใช้หลักสูตร หากพบข้อบกพร่องในระหว่างการใช้หลักสูตรต้องดำเนินการแก้ไขเพื่อให้การใช้หลักสูตรเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ วิธีการประเมินโดยการสังเกต สัมภาษณ์ หรือสอบถาม

3. การประเมินสัมฤทธิ์ผลของหลักสูตร โดยทั่วไปจะดำเนินการหลังจากมีผู้สำเร็จการศึกษาจากหลักสูตรนั้นๆ การประเมินหลักสูตรในลักษณะนี้ เป็นการดำเนินการติดตามความก้าวหน้าของผู้สำเร็จการศึกษาว่า สามารถประสบความสำเร็จในการทำงานเพียงใด ซึ่งการประเมินประกอบด้วยสัมฤทธิ์ผลทางวิชาการ (Academic Achievement) ได้แก่ ความรู้ความสามารถในวิชาการต่างๆ ที่เรียน และสัมฤทธิ์ผลที่ไม่ใช่ทางวิชาการ (Non-Academic Achievement) ได้แก่ บุคลิกภาพ ความรับผิดชอบ

ความสามัคคี ความซื่อสัตย์ เป็นต้น การประเมินในส่วนนี้ กระทำโดยการติดต่อสอบถามจากผู้เรียน ผู้สำเร็จการศึกษา นายจ้างหรือเจ้าของสถานประกอบการ ซึ่งวิธีการที่ใช้ คือ การศึกษาเอกสาร การสัมภาษณ์ การสอบถาม เป็นต้น

การประเมินระบบหลักสูตร เป็นการประเมินหลักสูตรในลักษณะที่มีความสมบูรณ์ และสลับซับซ้อนมาก กล่าวคือ การประเมินระบบหลักสูตรจะมีความเกี่ยวข้องกับองค์ประกอบอื่นที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับหลักสูตรด้วย เช่น ทรัพยากรที่ต้องใช้ ความสัมพันธ์ของระบบหลักสูตร กับระบบบริหาร โรงเรียน ระบบการจัดการเรียนการสอน และระบบการวัดและประเมินผลการเรียนการสอน

ระยะเวลาในการประเมินหลักสูตร

การประเมินหลักสูตร ควรดำเนินการเป็นระยะๆ ทั้งนี้ เนื่องจากข้อบกพร่องหรือข้อผิดพลาดของหลักสูตรอาจมีสาเหตุมาจากหลายปัจจัย และในระยะเวลาต่างกัน การประเมินหลักสูตรที่ดีจึงต้องตรวจสอบเป็นระยะ เพื่อลดปัญหาที่อาจเกิดขึ้น โดยทั่วไปการประเมินแบ่งเป็น 3 ระยะ คือ

1. การประเมินหลักสูตรก่อนนำไปใช้เป็นการประเมินเมื่อสร้างหลักสูตรฉบับร่างแล้วเสร็จ เพื่อประเมินความเป็นไปได้ในการนำหลักสูตรไปใช้ เทคนิค/วิธีการ ที่ใช้ในการประเมินในระยะนี้ เช่น การศึกษาความเป็นไปได้ การประเมินความต้องการจำเป็น การทดลองนำร่อง หรือการตัดสินใจพิจารณาโดยผู้เชี่ยวชาญ
2. การประเมินระหว่างการใช้หลักสูตร เป็นการประเมินในขณะที่มีการดำเนินการ ใช้หลักสูตร เพื่อตรวจสอบว่า สามารถนำไปใช้กับสถานการณ์จริงได้ มีส่วนใดเป็นอุปสรรค และการปรับปรุงแก้ไขที่เหมาะสม เทคนิค/วิธีการที่ใช้ในการประเมิน เช่น การทดลอง หรือการวิเคราะห์หลักสูตร
3. การประเมินหลังการใช้หลักสูตร เป็นการประเมินหลังการใช้หลักสูตรในระยะหนึ่ง หรือครบกระบวนการเรียบร้อยแล้ว ทั้งนี้เพื่อประเมินภาพรวมของการใช้หลักสูตร การประเมินหลักสูตรทั้งระบบ และผลการใช้หลักสูตร เทคนิค/วิธีการที่ใช้ในการประเมิน เช่น การประเมินสัมฤทธิ์ผลของหลักสูตร การประเมินผลกระทบ หรือ การวิเคราะห์ค่าใช้จ่าย

การมีส่วนร่วมของชุมชน

ในการพัฒนาหลักสูตรนั้น จะประกอบด้วยกระบวนการใหญ่ๆ อยู่ 3 กระบวนการ คือการจัดทำหลักสูตร การนำหลักสูตร ไปใช้ และการประเมินผลหลักสูตร ซึ่งสามารถดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง บทบาทของหน่วยงานและผู้ที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตรท้องถิ่นนั้น มีทั้งฝ่ายสนับสนุน ส่งเสริม และฝ่ายปฏิบัติการ ได้แก่ ฝ่ายจัดทำหลักสูตร และนำหลักสูตรไปใช้ในปัจจุบันหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง กับการใช้

หลักสูตรประกอบด้วยหลายหน่วยงาน ทั้งนี้เพราะ นโยบาย การสร้างหรือพัฒนาหลักสูตรได้เปลี่ยนจากระบบรวมอำนาจไปสู่การกระจายอำนาจ โดยเปิดโอกาสให้ชุมชน/ท้องถิ่น เข้ามามีบทบาทในการสร้างและการใช้หลักสูตรมากขึ้น

กระทรวงศึกษาธิการ มีนโยบายกระจายอำนาจในการจัดการศึกษาไปสู่ท้องถิ่น เพื่อให้ท้องถิ่นสามารถจัดการศึกษาให้สอดคล้องและเกื้อกูลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตและอาชีพ ของประชาชน ซึ่งบุคลากรแต่ละหน่วยงานทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค จำเป็นต้องมีบทบาท และหน้าที่ในการพัฒนาหลักสูตร กล่าวคือ สำหรับหลักสูตรส่วนกลาง ทุกหน่วยงานมีบทบาท ในการให้ ความร่วมมือ ได้แก่ การจัดทำหลักสูตร การนำหลักสูตรไปใช้ และการประเมินผลหลักสูตร ส่วนหน่วยงานที่มีหน้าที่นำหลักสูตรไปใช้ มีบทบาทเป็นผู้ปฏิบัติตามหลักสูตร ในส่วนของการร่วมมือ นั้น มีด้านการให้ข้อมูล การประชาสัมพันธ์ การวิจัยและการศึกษาหาความรู้

ผู้ปฏิบัติตามหลักสูตร มีบทบาทในการสอน การประเมินผลการเรียนการสอน และการอบรม ผู้เรียน บทบาทของหน่วยงานและผู้เกี่ยวข้องกับหลักสูตรท้องถิ่นนั้น ประกอบด้วยฝ่ายสนับสนุน ส่งเสริม และฝ่ายปฏิบัติการ คือ ฝ่ายที่จัดทำหลักสูตรและนำหลักสูตรไปใช้ โดยแต่ละฝ่ายมีจุดเน้นต่างกัน คือ ฝ่ายสนับสนุนส่งเสริมเน้นการวิจัยและพัฒนา การส่งเสริมด้านวิชาการ และการประสานงาน ฝ่ายปฏิบัติการ เน้นการบริหารงาน การควบคุมงาน และการประเมินผลงาน ซึ่งการกระจาย อำนาจในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นนั้น สามารถกระทำได้ 2 ลักษณะคือ (চারัง บัวศรี, 2534: 1-2)

1. การกระจายอำนาจถึงระดับท้องถิ่น

ท้องถิ่น อาจหมายถึง จังหวัด อำเภอ ตำบล หรือหมู่บ้าน การตัดสินใจว่าจะให้การกระจายอำนาจการพัฒนาหลักสูตรถึงระดับใด ย่อมขึ้นอยู่กับองค์ประกอบหลายอย่าง อาทิเช่น ลักษณะของสภาพสังคมว่า มีความหลากหลายหรือใกล้เคียงกันเพียงใด ศักยภาพของผู้ที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาหลักสูตร ตลอดจนความพร้อมในการควบคุม กำกับ และบริหารงานหลักสูตร เป็นต้น หลักสูตรแบบนี้เรียกว่า หลักสูตรที่ใช้ชุมชนเป็นฐาน (Community-Based Curriculum) ซึ่งประกอบด้วย 3 รูปแบบ คือ

1.1 ท้องถิ่นมีเสรีภาพในกรอบนโยบายของส่วนกลาง คือ ท้องถิ่นมีเสรีภาพใน การพัฒนาหลักสูตรสำหรับโรงเรียนในท้องถิ่นของตน โดยส่วนกลางจะกำหนดนโยบายเพื่อให้ท้องถิ่นพัฒนาหลักสูตรของตนให้สอดคล้องกับนโยบายที่ส่วนกลางกำหนดให้ดังกล่าว และส่วนกลาง จะควบคุมดูแลให้หลักสูตรที่ท้องถิ่นพัฒนาขึ้นนั้น สอดคล้องทั้งนโยบายของส่วนกลางและของท้องถิ่นไปพร้อมๆ กัน

1.2 ท้องถิ่นมีเสรีภาพในส่วนกลางเหลือไว้ให้ กล่าวคือ ส่วนกลางจัดทำหลักสูตรแม่บทขึ้น และให้ท้องถิ่นสามารถเลือกจัดทำรายวิชา และกำหนดเนื้อหาของวิชาสอนได้เอง

1.3 ให้เสรีภาพทั้งในขอบเขตจำกัดและในวงกว้าง โดยส่วนกลางและท้องถิ่นร่วมมือกัน จัดทำโดยกำหนดเกณฑ์ขั้นต่ำ ของสิ่งที่เด็กทั้งประเทศต้องเรียนรู้ และสิ่งที่เด็กใน ท้องถิ่นต้องเรียนรู้ ตามลำดับรวมกันเข้าเป็นหลักสูตรแกนกลาง ซึ่งถือว่าเป็นวิชาบังคับที่ทุกคนต้องเรียน ส่วนที่เหลือเป็น วิชาเลือกหรือบังคับเลือก โดยท้องถิ่นเป็นผู้กำหนด หรือส่วนกลางเป็นผู้เสนอแนะ

2. การกระจายอำนาจถึงระดับโรงเรียน มี 3 รูปแบบ คือ

2.1 โรงเรียนมีเสรีภาพเต็มที่ คือ โรงเรียนแต่ละแห่ง สามารถพัฒนาหลักสูตรของตนเองได้ เสรี โดยไม่ต้องคำนึงถึงนโยบายของส่วนกลาง หลักสูตรที่เกิดจากการพัฒนาลักษณะนี้เรียกว่า หลักสูตรที่ใช้โรงเรียนเป็นฐาน (School-Based Curriculum) การกระจายอำนาจแบบนี้ ไม่เป็นที่นิยม เพราะส่วนใหญ่มีปัญหาในด้านมาตรฐานการศึกษา การเรียนต่อ และการสนองความต้องการของ ท้องถิ่นในวงกว้าง

2.2 โรงเรียนมีเสรีภาพในกรอบที่ส่วนกลางกำหนด คือ โรงเรียนแต่ละแห่งสามารถ พัฒนาหลักสูตรของตนเองได้ แต่ต้องอยู่ในกรอบนโยบายของส่วนกลาง โดยส่วนกลางเป็นผู้ ควบคุมดูแลหลักสูตรที่จัดทำขึ้น ให้สอดคล้องกับนโยบายที่กำหนดไว้ ปัญหาของการพัฒนา หลักสูตรนี้ ส่งผลให้เกิดปัญหาเกี่ยวกับการตรวจสอบของส่วนกลาง ซึ่งต้องใช้เวลาเพราะ มีโรงเรียน อยู่เป็นจำนวนมาก

2.3 โรงเรียนมีเสรีภาพในส่วนที่ส่วนกลางเหลือไว้ คือ ส่วนกลางจัดทำหลักสูตรแม่บทขึ้น และเว้นที่ว่างให้มีวิชาเลือกเสรีไว้จำนวนหนึ่ง ซึ่งโรงเรียนหรือท้องถิ่นมีเสรีภาพที่สามารถกำหนด เนื้อหาวิชาสอน หลักสูตรประเภทนี้ ก่อให้เกิดปัญหาเกี่ยวกับความไม่แน่ใจใน โรงเรียนหรือท้องถิ่น ซึ่งสามารถเลือกวิชาเสริมที่มีความสอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น

กระบวนการเรียนรู้และกระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้

กระบวนการเรียนรู้ เป็นกระบวนการที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้เรียน และพฤติกรรมการเรียนรู้ พฤติกรรมจากการเรียนรู้แสดงออกทางวาจา ทางความคิด และทางกระทำ ซึ่งก่อให้เกิดการสั่งการของสมอง (Lontnik และ Mollehauser, 1986: 202 อ้างถึงใน กาญจนา เกียรติมณี รัตน์, 2546: 26; ประสิทธิ์ ประคลองศรี, 2551) กระบวนการเรียนรู้แบ่งออกเป็น 3 ประเภท คือ

การเรียนรู้ด้านสติปัญญา แบ่งออกเป็น 5 ระดับ ดังนี้

1. ความรู้ (Knowledge) ได้แก่ ความสามารถของผู้เรียน การรับรู้ข้อมูลข่าวสารวิชาการเทคโนโลยี ที่ถ่ายทอด

2. ความเข้าใจ (Comprehension) หมายถึง ความสามารถของผู้เรียนในการขยายความรู้ออกไป อย่างสมเหตุสมผลที่เป็นการอธิบายขยายความ

3. การวิเคราะห์ (Analysis) หมายถึง ความสามารถของผู้เรียนในการจำแนกแยกแยะเนื้อหาที่ได้เรียนรู้ออกเป็นส่วนประกอบย่อยๆ ที่สัมพันธ์กันได้เพื่อทำความเข้าใจในรายละเอียด

4. การสังเคราะห์ (Synthesis) หมายถึง ความสามารถของผู้เรียนในการรวบรวมเอาแต่ละส่วนย่อยๆ ของเนื้อหา รวมเข้าเป็นหมวดหมู่ของกลุ่มเนื้อหาเดียวกันให้เป็นความรู้เรื่องใหม่

5. การประเมินค่า (Evaluation) หมายถึง ความสามารถของผู้เรียนในการตัดสินใจคุณค่าของเนื้อหาที่ได้รับการเรียนรู้และได้ผ่านการวิเคราะห์แล้ว

การเรียนรู้ทางด้านจิตใจ (Affective domain) เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงในด้าน ความเชื่อ เจตคติ และความรู้สึก ซึ่งเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นภายในแต่ละบุคคล ประกอบด้วยขั้นตอน ดังนี้

1. การรับรู้ (Receiving) ผู้เรียนได้รับรู้ว่าสิ่งที่เรียนคืออะไรพร้อมทั้งเข้าใจ ถึงลักษณะเด่นที่สำคัญของสิ่งนั้นด้วย

2. การตอบสนอง (Responding) ผู้เรียนได้ตอบสนองหรือทำตามในสิ่งที่รับรู้

3. การสร้างค่านิยม (Valuing) ผู้เรียนได้ให้ความเชื่อถือกับสิ่งที่รับรู้และตอบสนองต่อสิ่งนั้นมากกว่าสิ่งอื่นๆ

4. การจัดระเบียบ (Organizing) ผู้เรียนได้รวบรวมค่านิยมต่อสิ่งนั้นให้เป็นระบบ จัดลำดับความสัมพันธ์ ตัดสินใจได้ว่าค่านิยมอะไรสำคัญหรือมีบทบาทมากที่สุด

5. การพัฒนาคุณลักษณะจากค่านิยม ผู้เรียนได้ตัดสินใจพัฒนาพฤติกรรม คุณสมบัติ และคุณลักษณะ โดยหลักยึดค่านิยมที่ให้ความสำคัญ

การเรียนรู้ทางด้านทักษะทางกาย (Psychomotor domain) ต้องมีการฝึกฝนให้เกิดทักษะความชำนาญ และสามารถกระทำสิ่งนั้นได้ผลอย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้นการเรียนรู้ของมนุษย์สามารถนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงความหมายของประสบการณ์ ที่ไม่จำกัดเพียงแต่เฉพาะความคิด การกระทำเท่านั้น และประกอบ ด้วยความรู้สึก การเรียนรู้ที่ดีจำต้องอยู่ภายในของผู้เรียน โดยการปฏิสัมพันธ์ระหว่างสติปัญญา อารมณ์ ความสามารถ และสภาพร่างกายกับสภาพแวดล้อมภายนอก ซึ่งการเรียนรู้ของมนุษย์เป็นกุญแจสำคัญในการส่งผ่านศิลปวัฒนธรรมที่สร้างขึ้นจาก การพัฒนาของบรรพบุรุษในอดีต ส่วนความสำเร็จของบุคคลและสังคมขึ้นอยู่กับการจัดการด้านการเรียนรู้ (เพ็ญศรี และ นฤมล, 2533; Bell-Gredler, 1986. อ้างถึงใน กาญจนา เกียรติมนิรัตน์, 2546, เอกวิทย์ ฌ กลาง, 2546: 46-48 ได้ศึกษาวิเคราะห์ประมวลลักษณะการเรียนรู้ของ “ชาวบ้าน” ทำให้เกิดการพัฒนาด้านกระบวนการเรียนรู้ตามธรรมชาติของมนุษย์ ดังนี้

1. เริ่มในบรรพกาล มนุษย์เริ่มเรียนรู้การดำรงชีวิตและรักษาเผ่าพันธุ์ของตน ให้อยู่รอดด้วยการ “ลองผิดลองถูก” เรียนรู้การหาอาหาร การต่อสู้กับภัยธรรมชาติ การต่อสู้ เพื่อแย่งชิงสิ่งของหรือ

ที่อยู่ของมนุษย์ เષชญุโชคด้วยการเลียงสิ่งต่างๆ เมื่อประสบกับความล้มเหลว อาจส่งผลถึงชีวิตหรือบาดเจ็บ ซึ่งประสบการณ์จากการลองผิดลองถูก ทั้งนี้มนุษย์ได้สะสมความรู้ ความเข้าใจของตนไว้เพื่อถ่ายทอดส่งต่อแก่ลูกหลาน เมื่อนานวันสิ่งที่ประพฤติปฏิบัติจึงกลายเป็น จารีตธรรมเนียมหรือข้อห้ามทางวัฒนธรรม ของกลุ่มคนนั้นๆ ความรู้ และประสบการณ์เหล่านี้ได้รับการทดสอบอยู่ตลอดเวลาในการดำรงชีวิตจริง

2. มนุษย์เรียนรู้ด้วย “การลงมือทำ” ในสถานการณ์สิ่งแวดล้อมที่มีอยู่จริง เช่น การเดินทาง การปลูกพืช การสร้างบ้าน และการต่อสู้กับอันตราย เป็นต้น การเรียนรู้และการสะสมประสบการณ์ต่างๆ ในสถานการณ์จริง ปฏิบัติจริง แล้วส่งต่อไปยังรุ่นลูกหลานแบบค่อยเป็นค่อยไป จนกลายเป็นแบบธรรมเนียมหรือวิธีการปฏิบัติ

3. การถ่ายทอดความรู้ ได้รับการพัฒนาต่อจนเป็นการส่งต่อ (Ransmission) ให้แก่คนรุ่นหลังด้วยการสาธิตวิธีการ การสั่งสอนด้วยการบอกเล่า (Oral tradition) ซึ่งโดยทั่วไป การถ่ายทอดภูมิปัญญาของชาวบ้านทุกภูมิภาค นิยม 2 วิธี คือ สาธิตวิธีการและการสอนในลักษณะบอกเล่า ในกรณีที่เป็นศิลปวิทยาการระดับที่มีความซับซ้อน ใช้วิธีการลายลักษณ์ในรูปของตำรา เช่น ตำรายา ตำราปลูกบ้านหรือผูกเป็นวรรณกรรมคำสอน คำตักเตือน สุภาษิต ตำนาน ฯลฯ ตามความเหมาะสม สะดวกและเห็นว่าสอดคล้องกับพื้นฐานของชาวบ้าน การถ่ายทอดทั้งโดยวาจา และลายลักษณ์หรือการสาธิตไม่ตายตัว แต่ปรับเปลี่ยนไปตามเหตุ-ปัจจัย ที่การรับรู้ของคนผู้เป็นเจ้าของวัฒนธรรม ในบางกรณีความรู้ที่สั่งสมไว้อาจลดถอยหรือสูญหายไป

4. การเรียนรู้โดยพิธีกรรม เป็นการตอกย้ำความเชื่อ กรอบศีลธรรม จรรยาของกลุ่มคนแนวการปฏิบัติ และความคาดหวังโดยไม่ใช้การจำแนกแจกแจงเหตุผล แต่ใช้ความศรัทธา เช่น การบวชป่า พิธีอุปสมบท พิธีบังสุกุล พิธีสู่ขวัญ เป็นต้น ดังนั้นคุณค่าทางสังคมอย่างมีพลังด้วยพิธีกรรม จึงมิใช่เรื่องเหลวไหลหรือมมงายแต่เป็นกรรมวิธีในทางวัฒนธรรมที่ส่งผลในการปลูกฝัง บ่มเพาะความเชื่อ คุณค่า และแนวทางการประพฤติที่พึงประสงค์ตลอดมา

5. ศาสนา ทั้งในด้านหลักคำสอน ศิลปะและวัตรปฏิบัติในด้านพิธีกรรม และกิจกรรมทางสังคมที่มีวัดเป็นศูนย์กลางของชุมชน ในเชิงภูมิปัญญา มีส่วนตอกย้ำภูมิปัญญาที่เป็นอุดมการณ์แห่งชีวิตให้กรอบและบรรทัดฐานความปฏิบัติและความมั่นคง ความอบอุ่นทางจิตใจเป็นที่ยึดเหนี่ยว แก่คนในการเผชิญชีวิตแบบความไม่แน่นอน สำหรับบุคคลผู้ประพฤติปฏิบัติศาสนา เป็นหลักในการหล่อหลอม บ่มเพาะทั้งความประพฤติ สติปัญญา และอุดมการณ์แห่งชีวิตไปพร้อมๆ กัน ถือเป็นการศึกษาที่มีลักษณะเป็นองค์รวม และมีอิทธิพลต่อชีวิตของคนที่น่าเชื่อถือศาสนานั้นๆ

6. การแลกเปลี่ยนความรู้ ประสบการณ์ระหว่างกลุ่มคนที่แตกต่างกันทั้งในด้านชาติพันธุ์ ถิ่นฐานกำเนิด รวมไปถึงการแลกเปลี่ยนกับคนต่างวัฒนธรรม ทำให้กระบวนการเรียนรู้ มีการขยายตัว มีความคิดใหม่ วิธีการใหม่ บางส่วนเข้าผสมผสานกลมกลืน บางส่วนขัดแย้ง ทำให้เกิดการเรียนรู้ที่หลากหลายกว้างขวางทั้งด้านสาระ รูปแบบและวิธีการ กระบวนการเรียนรู้ของคนในสังคม ส่วนหนึ่งไปกับกระแสเทคโนโลยีข้อมูลข่าวสารทันสมัย ส่วนหนึ่งโลกกายภาพหรือธรรมชาติสิ่งแวดล้อม และอีกส่วนหนึ่งมุ่งมั่นไปในทางจิตวิญญาณ ในขณะที่เดียวกันมีการขยายตัวของการเรียนรู้อย่างกว้างขวางหลากหลาย สังคมไทยจึงกลายเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ที่มีทางเลือกอย่างไม่รู้จบ

7. การผลิตซ้ำทางวัฒนธรรม ในการแก้ไขปัญหาทางด้านสิ่งแวดล้อม ทางเศรษฐกิจ และสังคม ให้มีความพยายามหาเอาความเชื่อและธรรมเนียมปฏิบัติที่สืบทอดกันมาในสังคมคนมาผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมให้สอดคล้องกับฐานความเชื่อเดิม ขณะเดียวกันแก้ปัญหาในบริบทใหม่ ในระดับหนึ่ง การผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมจึงเป็นกระบวนการเรียนรู้อีกลักษณะหนึ่งที่เกิดขึ้นตลอดเวลา ในสังคม ซึ่งเห็นถึงการแสวงหาความมั่นคงทางจิตใจ เช่น การผสมผสานการแพทย์สมัยใหม่ กับสมุนไพร การรักษาทางใจ โดยหมอเมืองกับพระสงฆ์

8. ครูพักลักจำ เป็นกระบวนการเรียนรู้วิธีหนึ่งที่มีมาแต่เดิม และมีอยู่ต่อไป วิธีครูพักลักจำ เป็นการเรียนรู้ทำนองแอบเรียน แอบเอาอย่าง แอบลองทำตามแบบอย่างที่เขาสังเกตแล้วรับเป็นของตน เมื่อสามารถทำได้จริง วิธีการนี้เมื่อคุณเฝ้าๆ เป็นเสมือนการลักขโมยสิ่งที่เป็นภูมิปัญญาของคนอื่น แต่ไม่ถือความในทางชั่วร้าย หากเป็นวิธีการธรรมดาของคน การเรียนรู้จากผู้อื่น วิธีการเรียนรู้ที่ไม่สำคัญแต่มีคุณค่าสูง มีความเป็นธรรมชาติในนิสัยมนุษย์ และเป็นแนวทางการหาความรู้ทางหนึ่งที่มีประสิทธิภาพ ซึ่งเป็นการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ที่ดีอีกประการหนึ่ง

กระบวนการถ่ายทอดความรู้

กระบวนการที่ใช้ในการถ่ายทอดความรู้ มีความหมายที่หลากหลาย (กาญจนา เกียรติฉัตรรัตน์, 2546: 27-32) ซึ่งหลักการของนักวิชาการที่เกี่ยวข้องกับการถ่ายทอดความรู้ คือ แหล่งการเรียนรู้ในชุมชน วัง วัด บ้าน แห่งวิทยาการที่เด็กได้รับการศึกษาในอดีตครูผู้สอน เจ้านาย และผู้รู้ในศิลปะแขนงต่างๆ สอนตามสภาพแวดล้อมในลักษณะธรรมชาติที่สอดคล้องกับวิถีชีวิต (สุมน และคณะ, 2535) การเรียนรู้ที่ได้รับจากพ่อแม่ ครอบครัว และพระสงฆ์ลดน้อยลงไป การเรียนรู้จากสื่อมวลชนเข้ามาแทนที่ โดยเฉพาะประเทศไทยก้าวสู่ยุคโลกาภิวัตน์ ยุคข้อมูลข่าวสารทำให้เกิดแหล่งการเรียนรู้เปลี่ยนแปลงไป โดยที่ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างไร้พรมแดน (ทิสนา, 2539) องค์ประกอบของการเรียนรู้ในชุมชน คือ คน ความรู้ และทรัพยากร

คน ได้แก่ ผู้รู้ หรือปราชญ์ชาวบ้าน ผู้นำชุมชน และผู้มีความรู้ความชำนาญเฉพาะด้านในชุมชน
 ความรู้ ได้แก่ ความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาชาวบ้าน ความรู้ทางวิชาการ หรือความรู้ที่มาจากภายนอก
 หรือประสบการณ์ของชุมชน

ทรัพยากร ได้แก่ เงินทุน ที่ดิน ป่าไม้ แหล่งน้ำ พืช สัตว์ และผลผลิตของชุมชน (วิชิต นันทสุวรรณ
 และ จำนงค์ แรกพินิจ, 2541)

กระบวนการถ่ายทอดความรู้ในชุมชน มีวิธีการที่หลากหลาย ขึ้นอยู่กับเป้าหมาย วิธีการ
 หนึ่งหรือหลายวิธีการรวมกัน ซึ่งสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (3:2541) ได้สรุปวิธีการ
 ถ่ายทอดทางปัญญาดังนี้

1. การทำให้ดูเป็นตัวอย่าง เป็นวิธีการถ่ายทอดความรู้ โดยผู้อาวุโสหรือผู้เฒ่าผู้แก่ โดยกระทำ
 เป็นตัวอย่างของคนในครอบครัว ญาติพี่น้องในชุมชนเดียวกัน
2. การคิดรวมกัน เป็นการกระตุ้นให้สมาชิกในชุมชนได้แสดงถึงความรู้สึกรู้สึก และความคิดเห็น
 แต่ละประเด็นอย่างเป็นธรรมชาติ มีการแลกเปลี่ยน และเสนอความคิดเห็นอย่างมีเหตุผล เปิดโอกาส
 ถ่ายทอดภูมิปัญญาซึ่งกันและกัน
3. การสร้างสรรค์กิจกรรมหรือการทำงานร่วมกัน โดยการขยายของเครือข่ายระดับบุคคล ระดับ
 กลุ่มให้มาก เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ภูมิปัญญาอย่างหลากหลาย และนำมาพัฒนากิจกรรมที่ทำอยู่
4. การบรรยาย สัมมนา หรือเวทีชาวบ้าน เป็นกิจกรรมสำคัญอีกอย่างหนึ่งสำหรับการ
 แลกเปลี่ยนเรียนรู้การวิเคราะห์ และการสังเคราะห์ประสบการณ์ของชาวบ้านร่วมกัน อันส่งผลให้แก่
 สมาชิกในชุมชนมีความรู้ความสามารถสูงขึ้น ซึ่งในแต่ละชุมชนมีลักษณะการถ่ายทอดความรู้
 ที่แตกต่างกัน

ลักษณะการถ่ายทอดความรู้ในชุมชน การถ่ายทอดความรู้เป็นส่วนหนึ่งของการเรียนรู้เพื่อ
 การดำรงชีวิต ลักษณะการถ่ายทอดความรู้ไม่มีกฎระเบียบ ใช้ความผูกพันระหว่างผู้เรียนกับผู้สอนเป็น
 เครื่องยึดเหนี่ยว ศูนย์การเรียนรู้ที่มีกระบวนการถ่ายทอดความรู้ คือ การฝึกปฏิบัติจริง สถานการณ์จริง
 และใช้อุปกรณ์การปฏิบัติจริง (ชูเกียรติ ลีสุวรรณ, 2538) การถ่ายทอดแบบตัวต่อตัวจากแม่ถ่ายทอดให้ลูก
 ด้านวัฒนธรรม วัฒนธรรมจึงเกี่ยวกับการถ่ายทอดความรู้ ประกอบด้วย ค่านิยม ความเชื่อ และพิธีกรรมต่างๆ
 (รัชพล ปัจจุบันุญ, 2530) ความเชื่อของคนเกี่ยวกับการถ่ายทอดความรู้ งานด้านศิลปะ หรือตำหรับยา
 หรือผลการผลิตอื่นๆ ถูกจัดไว้ในระดับครอบครัว เฉพาะวงศ์ตระกูล หรือศิษย์ ถือว่าเป็นศักดิ์ของบ้าน
 หรือครอบครัวเท่านั้น (อานันท์ กาญจนพันธ์, 2542) เป็นการถ่ายทอดความรู้จากคนคนหนึ่งไปยังอีก
 คนหนึ่งในวิถีการดำรงชีวิต การถ่ายทอดความรู้ในระดับชุมชน ต้องคำนึงถึงการให้องค์กรได้มีการฝึก

ปฏิบัติในสิ่งที่ต้องการให้เกิดการเรียนรู้ โดยมีการปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง และฝึกปฏิบัติตามเงื่อนไขที่กำหนด จึงจะสามารถเพิ่มศักยภาพให้กับองค์กรในชุมชนได้ (สุกัญญา จันทะสน, 2538)

เครือข่ายการเรียนรู้และการถ่ายทอดความรู้ในชุมชน การจัดการเรียนที่สัมพันธ์ กับวิถีชีวิต การเปลี่ยนแปลงของสังคมชุมชนที่เกี่ยวกับองค์ความรู้ แม้ข่ายการเรียนรู้ องค์กรในการจัดการเรียนรู้และกระบวนการถ่ายทอดความรู้ การสร้างเครือข่ายทำให้สมาชิกเรียนรู้การพึ่งตนเอง และการแก้ไขปัญหาด้วยตนเอง มีการเชื่อมโยงกับกลุ่มอื่นเพื่อแลกเปลี่ยนความรู้ใหม่ๆ พัฒนามาจากปัญหาด้านเศรษฐกิจของชุมชน เป็นการกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้การมีส่วนร่วมอย่างต่อเนื่อง นำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตในเชิงพาณิชย์ได้ (สุนันทรา พุทธิมา, 2539; ปาน กิมปี, 2540)

รูปแบบการเรียนรู้และการถ่ายทอดความรู้ในชุมชน การสืบทอดมรดกทางปัญญา เป็นการเรียนรู้สิ่งทีคนรุ่นหนึ่งได้ศึกษาไว้แล้วถ่ายทอดให้แก่คนอีกรุ่นหนึ่งจากการศึกษา (ปฐม นิคมานนท์, 2535) พบว่า

1. รูปแบบการสืบทอดความรู้ในลักษณะอาชีพของหมู่บ้าน เป็นปัจจัยสำคัญ ที่ก่อให้เกิดลักษณะอาชีพ ได้แก่ ทรัพยากร หรือสภาพแวดล้อมที่อำนวยในการประกอบอาชีพ หรือความชำนาญ แบ่งเป็น 3 ลักษณะ คือ 1) บรรพบุรุษซึ่งเป็นผู้ประกอบอาชีพ หรือมีความชำนาญมานาน ลูกหลานได้รับการสืบทอดต่อกันมา 2) บรรพบุรุษย้ายถิ่นมีความรู้ ความชำนาญติดตัวมาแต่เดิม เมื่อมาอยู่ที่ใหม่มีทรัพยากรและสภาพแวดล้อมอำนวย จึงประกอบอาชีพที่ตนถนัด และ 3) การประกอบอาชีพโดยมีนายทุนให้ความสนับสนุนดำเนินการในรูปธุรกิจ โดยมีชาวบ้านทั้งหมู่บ้านเป็นผู้รับทำสินค้าในลักษณะรับจ้างแรง ลักษณะการสืบทอดนี้เป็นการถ่ายทอดความรู้ตามธรรมชาติ ไม่มีการสอนโดยตรง

2. รูปแบบการสืบทอดความรู้ความชำนาญเฉพาะสมาชิกในครอบครัว เป็นอาชีพหรือความชำนาญที่ทุกคนในครัวเรือนทำได้ด้วยกันหมด ซึ่งเป็นการสืบทอดภายในครอบครัวเป็นเรื่องความสามารถเฉพาะด้าน ได้แก่ การรักษา อาหารบางชนิด เป็นต้น เป็นความรู้ต่อกันมาจนถึงรุ่นพ่อแม่หรือพ่อแม่มีความสนใจในอาชีพ หรือพัฒนาความรู้ขึ้นมา ความรู้ต่อกันมาได้สืบทอดไปสู่รุ่นลูกหลาน เครือญาติ และผู้สนใจมาเรียน ปัจจุบันลูกหลานยังคงใช้ประกอบอาชีพ ในการถ่ายทอดให้ลูกหลานโดยตรงคือ การทิ้งตำราหรือความรู้ไว้ให้เป็นมรดก สามารถไปศึกษาค้นคว้าจากตำราแล้วนำไปประกอบอาชีพ

3. รูปแบบฝึกหัดจากผู้เชี่ยวชาญเฉพาะอย่าง ลักษณะนี้ผู้เรียนจะได้เรียน และฝึกงานจากผู้รู้ ซึ่งเป็นบุคคลที่อยู่นอกชุมชน ผู้ที่ต้องการเรียนต้องแสดงความจำนงขอเรียน โดยสมัครเป็นลูกหลานหรือในลักษณะเป็นลูกจ้างฝึกงาน การถ่ายทอดความรู้โดยการฝึกงานจากผู้ชำนาญเฉพาะอย่าง

มีหลายลักษณะ คือ การไปขอยู่เป็นลูกมือฝึกหัด การเรียนรู้จากพระในวัด การเรียนโดยเสียค่าเล่าเรียน และการเรียนโดยเจ้านายของรัฐเป็นผู้สอน เป็นการเรียนรู้เหล่านี้เป็นการเรียนรู้ในสภาพที่เป็นจริง ใช้อุปกรณ์การเรียนรู้อันเป็นแก่นสาร เน้นกระบวนการและการฝึกปฏิบัติ ส่วนการประเมินผล ประเมินจากกระบวนการทำงานและผลงาน ผู้เรียนประเมินผลด้วยตนเอง โดยพิจารณาจากกระบวนการทำงาน และผลงาน และคนที่มาจ้างจะพิจารณาจากผลงานที่เคยทำมาก่อน

4. รูปแบบการฝึกหัดและพัฒนาความรู้ด้วยตนเอง รูปแบบนี้ส่วนใหญ่ได้รับแรงบันดาลใจที่ทำให้มีความต้องการเรียนรู้ในเรื่องนั้น เช่น ชอบมาตั้งแต่เด็กเห็นตัวอย่างอื่นทำแล้วชอบ และมีผู้ชี้แนะขั้นตอนมาจึงคิดทำเองฝึกฝน คิดค้นแปลงจนเกิดความชำนาญยึดเป็นอาชีพ หรือทำเพื่อความเพลิดเพลิน กลายเป็นผู้รู้ โดยดูตัวอย่างจากเพื่อนบ้าน บางครั้งเรียนโดยการสังเกตจากคนอื่นแล้วเรียน โดยการทำด้วยตนเองจนเกิดความชำนาญ

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ศกุนตลา เหลืองสกุล (2543) ได้ทำการวิจัยเรื่อง กระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นของผู้ทรงภูมิปัญญาท้องถิ่น : กรณีศึกษาจังหวัดขอนแก่น ผลการวิจัยพบว่า 1) วิธีการเรียนรู้ของผู้ทรงภูมิปัญญาท้องถิ่น 2) เรียนรู้จากบุคคลในครอบครัว คือ เรียนรู้ด้วยตนเองจากการอ่าน การสังเกต การพูด การทดลอง และการปฏิบัติจริง 3) การเรียนรู้จากบุคคลภายนอกครอบครัว และใช้วิธีการถ่ายทอดให้บุคคลภายในครอบครัว และภายนอกครอบครัวด้วยการพูดคุย การสาธิต การฝึกปฏิบัติจริง

พัชรินทร์ โตรระกุล (2546) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชน ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสระแก้ว ผลการวิจัยพบว่า ระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นโดยรวมอยู่ในระดับ 2 คือร่วมคิด และร่วมตัดสินใจ ในการเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของชุมชนจำแนกตามเขตพื้นที่ และสถานภาพ การมีส่วนร่วมนั้นจำแนกตามเขตพื้นที่ โดยภาพรวมทั้ง 3 ด้าน คือ ด้านนโยบาย ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ด้านการปรับปรุงหลักสูตรแกนกลางในการเข้ากับสภาพท้องถิ่น และด้านการสร้างหลักสูตรท้องถิ่น พบว่า แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 การมีส่วนร่วมของกลุ่มผู้ปกครอง และกลุ่มผู้นำท้องถิ่น ไม่แตกต่างกัน และเขตพื้นที่การศึกษากับสถานภาพ ไม่มีปฏิสัมพันธ์กันที่จะส่งผลกระทบต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

สมเจตน์ วิมลเกษม (2542) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การจัดการเรียนการสอนเพื่ออนุรักษ์ และสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นภาษาถิ่นของสถานศึกษาในจังหวัดน่าน ผลการวิจัยพบว่า การจัด การเรียนการสอนภาษาถิ่นเกี่ยวกับหลักสูตร วิธีการสอน สื่ออุปกรณ์การสอน การวัดและการประเมินผล ของสถานศึกษาในจังหวัดน่าน ใช้หลักสูตร 2 อย่าง คือ หลักสูตรท้องถิ่น และหลักสูตรที่พัฒนาขึ้น เพื่อให้เหมาะสม

กับการจัดการเรียนการสอนตามอรรถศาสตร์ จึงทำให้หลักสูตรไม่เป็นมาตรฐานเดียวกันการจัดการเรียนการสอนจึงแตกต่างกัน การวัดและการประเมินผล ส่วนใหญ่มีการตั้งเกณฑ์ และให้เป็นเกณฑ์ระดับคะแนน โดยอิงเกณฑ์วัดผลประเมินผลของนักศึกษา ส่วนใหญ่นำภาษาล้านนาไปใช้กับการอบรมทางศาสนา

บุญเสริม เสนอนันตา (2546) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการใช้ ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการเรียนรู้ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา: กรณีศึกษา โรงเรียนบ้านหลวง กรมสามัญศึกษา จังหวัดน่าน ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการเรียนรู้ จำแนกได้ 2 ปัจจัย คือ 1) ปัจจัยที่ส่งเสริมต่อการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการเรียนรู้ ได้แก่ผู้ปกครอง นักเรียนเห็นความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น มีการส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการอนุรักษ์ สืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่น 2) ปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการเรียนรู้ ได้แก่ การขยายตัวของสังคมเมืองเข้าสู่ชนบทเป็นไปอย่างรวดเร็ว โดยนำค่านิยมทางด้านวัตถุ และเทคโนโลยีสมัยใหม่มาใช้อย่างแพร่หลาย จึงทำให้สังคมยกย่องวัตถุ เงินตรามากกว่าคุณค่า หรือความดีงามอย่างเช่นอดีต

สุนทรียา อนุสนธิ์พรเพิ่ม (2536) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ตู๊กตาชาววังบ้านบางเสด็จ : ภาพสะท้อนวิถีชีวิตแบบชาวบ้านและวัฒนธรรมไทย กรณีศึกษา ตู๊กตาชาววังบ้านวัดตาลใต้และบ้านวัดตาลเหนือ ตำบลบางเสด็จ อำเภอบ้านไร่ จังหวัดอ่างทอง ผลการวิจัยพบว่า ตู๊กตาชาววังบ้านบางเสด็จนั้นเป็น ตู๊กตาที่มีรูปแบบเป็นเอกลักษณ์ของตนเอง ซึ่งเกิดจากความรู้สึกรักนึกคิดและจินตนาการที่ได้เรียนรู้จากการดำเนินชีวิต อีกทั้งประสบการณ์ที่สะท้อนภาพชีวิตของชาวบ้าน ในสภาพชีวิตของชาวบ้าน ส่งผลกระทบต่อการปั้นตุ๊กตาชาววังมี 5 ประการคือ 1) สภาพทางกายภาพของหมู่บ้านเอื้ออำนวยทำให้สภาพชีวิตของชาวบ้านผูกพันกับสิ่งเหล่านี้และนำมาถ่ายทอดลงในงานตุ๊กตา ชาววัง 2) อิทธิพลจากศาสนาและความเชื่อ ส่งผลให้ชาวบ้านนำมาเป็นแนวทางในการปั้นตุ๊กตาที่สามารถสะท้อนชีวิตที่เกี่ยวกับศาสนาและความเชื่อ 3) ความสัมพันธ์ทางเครือญาติและเพื่อนบ้านในการพึ่งพาอาศัยกันทางกิจกรรมด้านต่างๆ เช่นการช่วยงานมงคลหรืองานบุญมาเป็นแรงบันดาลใจในการสร้างงาน 4) ความสัมพันธ์ ในชุมชนหรือระหว่างชุมชน เป็นการแสดงถึงการพึ่งพาอาศัยกันจึงทำให้มีการแลกเปลี่ยนสินค้า และวัฒนธรรม ประเพณี อันก่อให้เกิดรูปแบบใหม่ในการสร้างงาน 5) วัสดุที่มีในชุมชน เป็นปัจจัยที่เกื้อหนุนในด้านวัสดุที่มีในท้องถิ่นที่อยู่ใกล้ตัว กับชาวบ้านและหาได้ง่ายในชุมชน

สรุปจากการศึกษา ผู้วิจัยเห็นว่า กระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นกระบวนการ ที่ได้รับความรู้จากบุคคลในท้องถิ่น บุคคลในครอบครัวและบุคคลภายนอกครอบครัว ซึ่งถ่ายทอดโดยวิธีการสอน การใช้สื่ออุปกรณ์ การวัดและการประเมินผล และมีปัจจัยที่ส่งเสริมต่อการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ในด้านการอนุรักษ์ สืบสานภูมิปัญญา รวมถึงภาพสะท้อนวิถีชีวิตของชาวบ้าน และวัฒนธรรม ประเพณีของท้องถิ่น เป็นสิ่งที่มีคุณค่าและคงความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะท้องถิ่น

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้มุ่งศึกษาองค์ความรู้และกระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้ครูภูมิปัญญาไทย: การปั้นตุ๊กตาชาววังบ้านบางเสด็จ อำเภอบางเสด็จ ตำบลบางเสด็จ จังหวัดอ่างทอง โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) คือ การวิเคราะห์เอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึก (Indepth Interview) การสังเกตอย่างมีส่วนร่วม (Participation Observation) และการสัมภาษณ์กลุ่ม (Focus group) ขั้นตอนในการดำเนินการดังนี้

1. กลุ่มเป้าหมาย
2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
3. การเก็บรวบรวมข้อมูล
4. การวิเคราะห์ข้อมูล

กลุ่มเป้าหมาย

ระยะที่ 1 การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาครูภูมิปัญญาการปั้นตุ๊กตาชาววังกับผู้ที่ได้รับการศึกษาการปั้นตุ๊กตาชาววังจากอาจารย์ผู้สอนตามโครงการพระราชดำริ ซึ่งมีครูภูมิปัญญาที่ปั้นตุ๊กตาอยู่ในปัจจุบัน จำนวน 10 คน และครูภูมิปัญญาที่หยุดปั้นตุ๊กตาชาววังไปแล้ว จำนวน 11 คน รวมทั้งสิ้นจำนวน 21 คน

ระยะที่ 2

1. อาจารย์กลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี จำนวน 11 ท่าน ที่ทำการสอนในจังหวัดอ่างทอง

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเพื่อสืบทอดภูมิปัญญาการปั้นตุ๊กตาชาววัง ประกอบด้วย

1. แบบสัมภาษณ์ครูภูมิปัญญา เป็นแบบสัมภาษณ์กึ่งมีโครงสร้าง (Semi structural Interview) กำหนดคำถามเป็น 3 ประเด็นคือ

1.1 ข้อมูลเกี่ยวกับ สถานภาพของผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ประวัติส่วนตัว การทำหน้าที่ทางสังคม และช่วงเวลาเริ่มต้นการเรียนรู้ด้านการปั้นตุ๊กตาชาววัง

1.2 ข้อมูลเกี่ยวกับ องค์ความรู้ภูมิปัญญาในการทำตุ๊กตาชาววัง ด้านวัตถุดิบ อุปกรณ์ เครื่องมือเครื่องใช้ การปั้นตุ๊กตาชาววัง การเผา และการตกแต่งระบายและเขียนสี ของตำบลบางเสด็จ อำเภอป่าโมก จังหวัดอ่างทอง

1.3 ข้อมูลเกี่ยวกับ กระบวนการถ่ายทอดความรู้ของการปั้นตุ๊กตาชาววัง ของผู้ปั้นตุ๊กตาชาววังจากคนหนึ่งสู่คนอื่นอีกหนึ่ง ด้านวิธีการ ปักจี้เก็ยหนูน และการแบ่งเนื้อหาการเรียน

2. แบบบันทึกข้อมูล สร้างขึ้น โดยมีกรอบการบันทึกข้อมูลสำคัญต่างๆ ที่ได้จากการซักถาม จดบันทึกข้อมูลต่าง ๆ เครื่องบันทึกเสียง/ภาพ

การสร้างและตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือในการวิจัย

1. ศึกษา คั่นคว้า จากเอกสารงานวิจัย ตำรา บทความ
2. นำข้อมูลที่ได้มากำหนดกรอบแนวความคิด ตามจุดประสงค์ของงานวิจัย
3. สร้างแบบสัมภาษณ์ แบบบันทึกข้อมูล เสนออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ เพื่อปรับปรุงแก้ไข นำเครื่องมือที่ปรับปรุงแล้ว เสนอผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 3 ท่าน (ภาคผนวก ก) เพื่อพิจารณาความตรงเชิงเนื้อหา (Content validity)

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง จากเอกสาร การสัมภาษณ์ การสังเกตการสนทนากลุ่ม ดังนี้

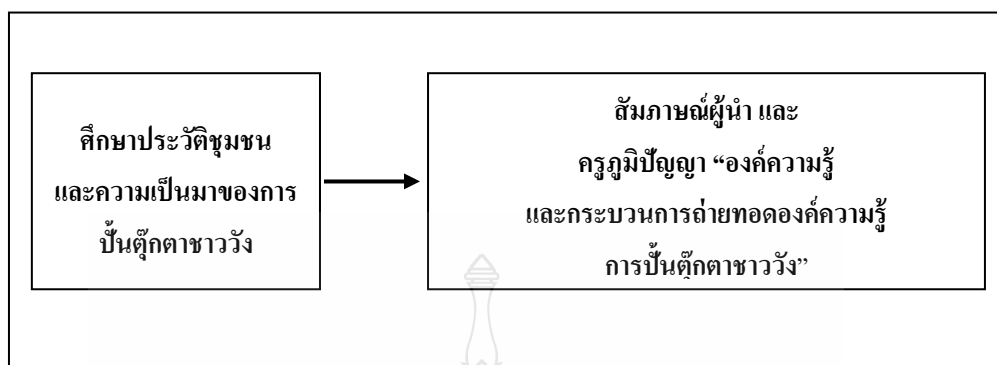
1. การสังเคราะห์เอกสาร โดยผู้วิจัยได้ศึกษาการเก็บรวบรวมข้อมูลจาก บทความ เอกสาร ที่เกี่ยวข้องกับตุ๊กตาชาววังบ้านบางเสด็จ และข้อมูลพื้นฐานของประวัติความเป็นมาของท้องถิ่น ตำบลบางเสด็จ อำเภอป่าโมก จังหวัดอ่างทอง

2. ผู้วิจัยเข้าไปสำรวจข้อมูลพื้นฐานครั้งแรกในฐานะนักท่องเที่ยวผู้สนใจการปั้นตุ๊กตาชาววัง จากนั้นจึงแนะนำตัวต่อผู้ให้ข้อมูลอย่างเป็นทางการในการศึกษาข้อมูลการปั้นตุ๊กตาชาววังของครูภูมิปัญญา

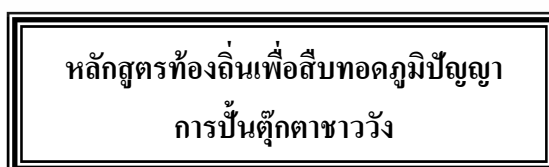
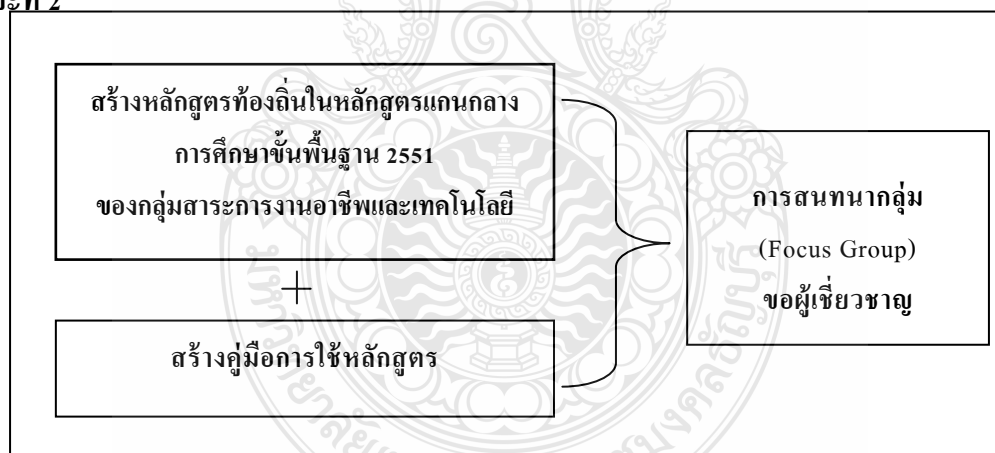
3. การเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ ดำเนินการโดยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก และวิธีการสังเกตแบบมีส่วนร่วม โดยผู้วิจัยสังเกตการณ์กระทำหรือพฤติกรรมต่างๆ ในชีวิตประจำวันของครูภูมิปัญญาการปั้นตุ๊กตาชาววัง ตำบลบางเสด็จ อำเภอป่าโมก จังหวัดอ่างทอง (ภาพที่ 11)

4. การสนทนากลุ่ม (Focus group) กับผู้เชี่ยวชาญซึ่งเป็นอาจารย์ กลุ่มสาระการงานอาชีพ และเทคโนโลยี ณ โรงเรียนป่าโมกข์วิทยาคม โรงเรียนบางเสด็จวิทยาคม จำนวน 11 คน

ระยะที่ 1

ระยะที่ 2

ภาพที่ 11 ขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเพื่อสืบทอดภูมิปัญญาการปั่นตุ๊กตาชาววัง

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยใช้วิธีการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content validity) โดยวิเคราะห์ข้อมูลไปพร้อมๆ กับการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยใช้การวิเคราะห์ตามหลักการวิจัยเชิงคุณภาพ และทำการตรวจสอบข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูลที่แตกต่างกัน เพื่อรวบรวมเป็นเรื่องเดียวกัน คือ จากการสังเกต การซักถาม ข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์ ใช้วิธีการวิเคราะห์โดยการจัดหมวดหมู่ข้อมูล การเรียบเรียง และการตีความข้อมูล เพื่อนำไปสู่ การอธิบายเชิงพรรณนา

บทที่ 4

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยนำเสนอ 4 ประเด็น ดังนี้

ตอนที่ 1 สภาพทั่วไปของบ้านบางเสด็จ

ตอนที่ 2 องค์ความรู้การปั้นตุ๊กตาชาววังบ้านบางเสด็จ ประวัติตุ๊กตาชาววัง

ตอนที่ 3 กระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้ของครูภูมิปัญญาท้องถิ่น

ตอนที่ 4 การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น เรื่อง การปั้นตุ๊กตาชาววังบ้านบางเสด็จ

ตอนที่ 1 สภาพทั่วไปของบ้านบางเสด็จ

ประวัติชุมชน

จังหวัดอ่างทอง มีแม่น้ำเจ้าพระยาไหลผ่าน เดิมเมืองอยู่ที่อำเภอวิเศษชัยชาญริมแม่น้ำน้อย ต่อมา ย้ายมาตั้งเมืองใหม่บนฝั่งซ้ายของแม่น้ำเจ้าพระยาที่บ้านบางแก้ว ในปลายสมัยกรุงธนบุรี เป็นจังหวัด ที่เก่าแก่จังหวัดหนึ่งของไทย เป็นแหล่งชุมชนโบราณทางประวัติศาสตร์ ที่ตั้งเมืองอยู่ในพื้นที่ลุ่มคล้าย อ่างไม่มีภูเขา ป่าไม้ และแร่ธาตุ เป็นอู่น้ำ อุ่นน้ำ มาแต่สมัยโบราณ เคยเป็นเมืองโบราณในสมัยทวารวดี พบร่องรอยคูเมืองที่มีลักษณะเป็นคูน้ำใหญ่ล้อมรอบเมือง ตามรูปแบบคูน้ำคันดินรอบ ในสมัยสุโขทัย เมืองอ่างทองได้รับวัฒนธรรมจากสุโขทัย จากการค้นพบพระพุทธรูปศิลปะสุโขทัย เช่น พระพุทธรูปไสยาสน์ วัชขุนอินทประมูล และวัดป่าโมกวรวิหาร

สมัยอยุธยา เมืองอ่างทองอยู่ในเส้นทางเดินทัพของพม่าที่มาจากทิศตะวันตก จากเมืองสุพรรณบุรี และที่มาทางทิศเหนือจากเมืองลพบุรี และพื้นที่สนามรบระหว่างไทยกับพม่า ตั้งแต่สมัยพระมหาจักรพรรดิ เมื่อปี พ.ศ.2091 จนถึงเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่สอง ปี พ.ศ.2310 ต่อมาสมัยกรุงธนบุรี ได้มีการย้ายเมือง จากเมืองวิเศษชัยชาญริมแม่น้ำน้อย มาตั้งอยู่บริเวณตรงข้ามวัดไชยสงครามทางฝั่งขวาหรือฝั่งตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยา และได้ชื่อว่าเมืองอ่างทอง ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ เจ้าเมืองอ่างทอง มีบรรดาศักดิ์เป็นพระยา ที่พระยาอ่างทองในขณะที่หลายเมืองเจ้าเมืองมีบรรดาศักดิ์ เป็นพระ

ตำบลบางเสด็จ เป็นตำบลหนึ่งในอำเภอป่าโมก จังหวัดอ่างทอง ตำบลบางเสด็จตั้งอยู่ตามริมฝั่งของแม่น้ำเจ้าพระยา จึงทำให้ในอดีตมีการสัญจรทางเรือ ซึ่งจากการสัมภาษณ์ นายแจ้ง ชูจันทร์ เล่าว่า

“...ทำน้ำตรงวัดทำบ้านเรา แต่ก่อนเขาเอาช้าง ม้า วัว ควาย ช้าง และเป็นทำสำหรับการพักรบในสมัยก่อน แล้วที่เรียกกันว่าบางเสด็จก็คงมีผู้เสด็จผ่านมาพักที่นี่ โดยเฉพาะ สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวของเรา และพระองค์อื่นๆ ก็เสด็จมาเป็นสิบๆ ครั้งแล้ว นี่ก็เสด็จมา ยี่สิบสามสิบครั้งแล้ว...”

ด้วยเหตุที่ครุภูมิปัญญาและชาวบ้านบางเสด็จกล่าวถึงส่วนใหญ่รู้และเล่าต่อกันมาว่าตำบลบางเสด็จเป็นที่ผ่านของการเดินทัพ หรือการพักระหว่างการเดินทางรบในสมัยก่อนและปัจจุบัน สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถและพระบรมวงศานุวงศ์ทุกพระองค์เสด็จทรงเยี่ยมตำบลบางเสด็จมากถึง 30 ครั้ง

ข้อมูลทางกายภาพ

ที่ตั้งและอาณาเขตการติดต่อ ตำบลบางเสด็จ เป็นตำบลที่ตั้งอยู่ในเขตการปกครองของอำเภอป่าโมก มีจำนวนหมู่บ้านทั้งสิ้น 6 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่ 1 บ้านวัดตาลใต้ หมู่ 2 บ้านวัดตาลเหนือ หมู่ 3 บ้านประชาว หมู่ 4 บ้านปากบาง หมู่ 5 บ้านปากคลอง และหมู่ 6 บ้านสระแก้ว การขึ้นตึกตาชาววังของตำบลบางเสด็จ ตั้งอยู่ที่หมู่ที่ 1 บ้านวัดตาลใต้ และหมู่ที่ 2 บ้านวัดตาลเหนือ ตั้งอยู่ทางทิศใต้ของจังหวัดอ่างทอง ห่างจากอำเภอเมืองอ่างทองประมาณ 12 กิโลเมตร

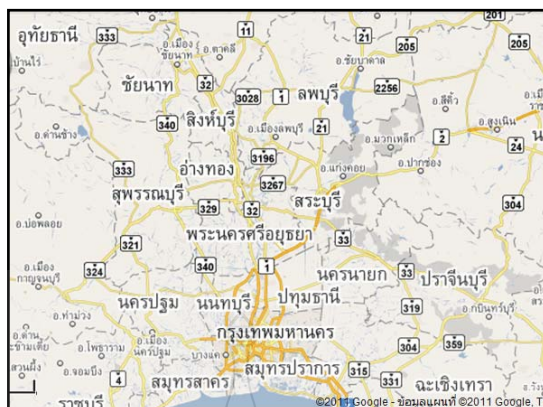
อาณาเขตติดต่อ

ทิศเหนือ	ติดต่อกับ	อำเภอเมืองอ่างทอง และอำเภอวิเศษชัยชาญ
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ	อำเภอบางปะหัน (จังหวัดพระนครศรีอยุธยา)
ทิศใต้	ติดต่อกับ	อำเภอบางบาล (จังหวัดพระนครศรีอยุธยา)
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับ	อำเภอผักไห่ (จังหวัดพระนครศรีอยุธยา)

ภาพที่ 12 แผนที่ตำบลบางเสด็จ วัดท่าสุทธาวาส

(ที่มาของภาพ : www.tongteawthai.com/ไปที่ยวศูนย์ตึกตาชาววังบ้านบางเสด็จ/1075.html)

ภาพที่ 13 แผนที่การเดินทางตามทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 32 (สายเอเชีย)
(ที่มาของภาพ : <http://www.thailand-map-guide.com/>)

ลักษณะภูมิประเทศ เป็นพื้นที่ราบลุ่ม ลักษณะคล้ายอ่าง ไม่มีภูเขา ไม่มีป่าไม้ ดินเป็นดินเหนียวปนทราย พื้นที่ส่วนมากเหมาะแก่การทำนาข้าว ทำไร่ และทำสวน มีแม่น้ำสายสำคัญไหลผ่าน 2 สาย คือ แม่น้ำเจ้าพระยา และแม่น้ำน้อย **เศรษฐกิจและการประกอบอาชีพ**

ชาวบ้านตำบลบางเสด็จมีระบบเศรษฐกิจแบบสังคมชาวนา คือ อาชีพหลักของประชากร **อาชีพหลัก** ได้แก่ ทำนา ทำสวนไม้ผล และการประมง ผลผลิตทางการเกษตรที่สำคัญได้แก่ ข้าว มะม่วง มะพร้าวอ่อน **อาชีพเสริม** ได้แก่ ทำอูฐ ทำกลอง ตักตาชาววัง ชาสมุนไพร ทำกำนักรูป และมีจำนวนประชากรในเขต องค์การบริหารส่วนตำบลบางเสด็จ 3,283 คน จำนวนหลังคาเรือน 693 หลังคาเรือน นอกจากนี้สถานที่สำคัญทางศาสนาของตำบลบางเสด็จ คือ วัดทำสุทธาวาส วัดสระแก้ว

ศาสนา ความเชื่อ พิธีกรรม

ชาวบ้านตำบลบางเสด็จนับถือศาสนาพุทธกับอำนาจเหนือธรรมชาติต่างๆ โดยปรากฏจากศาลเจ้าพ่อภายในหมู่บ้าน ทางด้านพิธีกรรมมีรูปแบบพิธีกรรมเช่นเดียวกับชาวบ้านในภาคกลางทั่วไป คือ พิธีกรรมที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา ความเชื่อ และประเพณี พิธีกรรมที่เกี่ยวกับชีวิต มีวัดเป็นศูนย์กลางของหมู่บ้าน คือวัดทำสุทธาวาส “ชื่อเดิมคือ วัดทำสุวรรณภูมิ” สร้างขึ้นในสมัยกรุงศรีอยุธยา จากหลักฐานทางโบราณสถาน และ โบราณวัตถุในวัดแสดงให้เห็นถึงความเหมาะสมของวัดไม่เฉพาะการเดินทางในสมัยกรุงศรีอยุธยา หากยังเป็นสถานที่ที่ไฟรฟ้าข้ามแผ่นดิน สมณะชีพราหมณ์ได้อาศัยขนถ่ายสินค้าข้ามฟาก และติดต่อกับหัวเมืองใกล้เคียงต่างๆ วัดทำสุทธาวาสเป็นวัดที่เก่าแก่ที่ชำรุดทรุดโทรมตามกาลเวลา สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ ได้ทอดพระเนตรเห็นความทรุดโทรม จึงมีพระราชดำริให้สร้างพระอุโบสถหลังใหม่ขึ้นเป็นการทดแทนหลังเก่าที่ได้ทำการรื้อถอนออก

นับตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันนอกจากจะใช้เป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมหรือทำบุญประเพณีในวันสำคัญต่างๆ สมัยก่อนศาลาการเปรียญของวัดยังใช้เป็นสถานที่ศึกษาเล่าเรียนของบุตรหลานในท้องถิ่น ก่อนมีการสร้างโรงเรียนวัดท่าสุทธาวาสขึ้น

ความเชื่อต่างๆ ที่ชาวบ้านยึดถือกันตั้งแต่โบราณ คือ ความเชื่อเรื่องวัน ชาวบ้านมีความเชื่อว่า “ตัดผม” วันอาทิตย์ จะดีมากกว่าให้อายุยืน วันจันทร์ จะทำให้เป็นคนมีเสน่ห์ “การสระผมหรือตัดผม” วันพุธ ถือว่าไม่เป็นมงคล “การนุ่งผ้าไหม” วันอังคารและวันเสาร์ จะทำให้อัปมงคล โชคไม่ดี “ห้ามย้ายที่นอนหรือที่อยู่ใหม่” วันเสาร์ “ห้ามตัดเล็บ” วันศุกร์ และ “ห้ามทำการมงคล” วันพุธ ชาวบ้านเชื่อกันว่าในเรื่องการปลูกบ้าน วัน เวลา จะต้องดูตามตำรา หรือให้หมอบอกทำบัญชีให้

ประเพณีและพิธีกรรมต่าง ๆ เป็นประเพณีที่เกี่ยวข้องกับชีวิต ได้แก่ การเกิด การบวช การตาย และการแต่งงาน ซึ่งในหมู่บ้านจะให้ความสำคัญกับประเพณีการบวช และการแต่งงานมากกว่าการตาย ประเพณีและพิธีทางศาสนา แสดงให้เห็นถึงความรื่นเริงสนุกสนาน เป็นการสร้างความสามัคคีแก่คนในหมู่บ้าน ได้แก่ วันมาฆบูชา วันสงกรานต์ วันวิสาขบูชา วันเข้าพรรษา ลอยกระทง

ตอนที่ 2 องค์ความรู้การปั้นตุ๊กตาชาววังบ้านบางเสด็จ

ความเป็นมาของตุ๊กตาชาววังบ้านบางเสด็จ

ในปีพุทธศักราช 2519 สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ โปรดให้รื้อฟื้นวิชากรปั้นตุ๊กตาชาววังขึ้นที่หมู่บ้านวัดตาล ต่อมาเปลี่ยนชื่อเป็นบางเสด็จ ซึ่งตั้งอยู่ที่ อำเภอป่าโมก จังหวัดอ่างทอง พระองค์จึงทรงมีพระราชดำริ พระราชทานอาชีพเสริมให้ชาวบ้าน ตำบลบางเสด็จ เป็นโครงการในพระบรมราชินยานุเคราะห์ ทรงพระกรุณาโปรดฯ ให้อาจารย์ภวาส บุญนาค และท่านผู้หญิงสุประภาดา เกษมสันต์ รับสนองพระราชดำริมาดำเนินการ โดยนายแจ้ง ชูจันทร์ เล่าว่า

“...เริ่มมีโครงการเข้ามาในวันเสาร์ที่ 19 มกราคม พ.ศ.2519 สอนปั้นตุ๊กตาชาววังให้แก่ชาวบ้านที่สนใจมาสมัครเรียน มีผู้เข้าเรียนปั้นตุ๊กตาในโครงการของสมเด็จพระนางเจ้าฯ มากถึง 150 กว่าคนใช้ศาลาการเปรียญของวัดท่าสุทธาวาส เป็นที่เรียน มีอาจารย์จุลทรรศน์ พยาฆรานนท์ คุณหญิงเสริมศรี บุญนาค แล้วยังมี อาจารย์ไพฑูรย์ เมืองสุวรรณ และคณะมาช่วยในการสอนปั้นตุ๊กตา...”

ภาพที่ 14 ศาลาการเปรียญหลังเก่าของวัดท่าสุทราวาส

มีการกำหนดวันเวลาการเรียนปั้นตุ๊กตาชาววัง ดังที่ นางสาวองค์ โชติช่วง เล่าว่า

“...จะไปเรียนกัน วันพุธและวันเสาร์ ตั้งแต่บ่ายจนถึงสี่โมงเย็น 3 เดือน มีเดือนมกรา กุมภาพันธ์ มาเรียนกันเป็นร้อยกว่าคน แต่จบแค่ประมาณ 75 คน เวลาเรียนคนมาเรียนอาจารย์ก็จะแจกข้าวสารพระราชทานข้าวสารให้ครอบครัวละ 4 ถุงต่อเดือน แต่นับอาทิตย์ให้ อาทิตย์ไหนใครไม่มาก็ไม่ได้ แล้วที่ให้ข้าวสารเพราะขาดรายได้ จึงให้ข้าวสารแทน แล้วก่อนเรียนจบอาจารย์ให้สอบด้วย อาจารย์ให้แบ่งกลุ่มกันปั้นตุ๊กตา อาจารย์จะให้เกรด เอ บี ซี กลุ่มป่าได้เกรด เอ...”

เมื่อจบหลักสูตรสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถ ทรงพระราชทานทรัพย์ส่วนพระองค์ ให้ผู้ที่เรียนจบหลักสูตรคนละ 70 บาท เพื่อเป็นทุนในการประกอบอาชีพการปั้นตุ๊กตาชาววัง และในระยะแรกพระองค์ท่านทรงพระกรุณาฯ รับซื้อตุ๊กตาฝีมือชาวบ้านบางเสด็จ ถึงแม้จะมีความสวยงามมากน้อยเพียงใดก็ตาม ทั้งนี้ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้ทรงพระกรุณาฯ เยี่ยมและทรงให้กำลังใจชาวบ้านให้หมั่นเพียรทำตุ๊กตาให้ชำนาญยิ่งขึ้นหลายคราวด้วยกัน ซึ่งให้เกิดความปิติแก่ชาวบ้านเป็นล้นพ้น (พิชญานันท์ น่วมด้วง, 2551; สุนทรียา อนุสนธิ์พรเพิ่ม, 2536; จุลทรรศน์ พยาฆรานนท์, 2519; เอกสิทธิ์ วัฒนปรีชานนท์, มปป.) ดังคำ นายแจ้ชูจันทร์ นางสาวสมใจ ชูจันทร์ นางสาวองค์ โชติช่วง และนางสาวพัชรี โชติช่วง เล่าว่า

“...พระองค์ท่าน ให้เงินคนที่เรียนจบคนละ 70 บาท เท่ากับข้าวสารถังหนึ่งในสมัยนั้นเอาไปทำทุน แรก ๆ พระองค์ท่านสั่งให้รับซื้อตุ๊กตาเข้าวัง สมเด็จพระเทพทรงตรัสว่า เอาไปถมที่...”

เมื่อวันพฤหัสบดีที่ 22 เมษายน พ.ศ. 2519 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระมหากรุณาธิคุณโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จมาทรงเป็นประธานในพิธี

ไหว้ครูช่างปั้นตุ๊กตาชาววัง ณ วัดท่าสุทธาวาส ตำบลบางเสด็จ อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดอ่างทอง ทั้งนี้ยังทรงพระราชทานโอวาทแก่ชาวบ้านผู้รับการสอนและฝึกหัดปั้นตุ๊กตาชาววัง มีความสำคัญตอนหนึ่งว่า (พิริยญาณ์ น่วมด้วง, 2550: 45)

“...พวกเราก็ได้ฝึกหัดการปั้นตุ๊กตามาได้ 3 เดือนแล้ว ที่จะมาไหว้ครูรำลึกถึงผู้ที่สั่งสอนก็เป็นการสมควรไหว้ครูนี้ นอกจากจะหมายถึงครูคือ อาจารย์จุลทรศน์ อาจารย์เสริมศรีและครูอื่นๆ ที่มาเป็นคนสอนแล้ว ก็หมายถึงครูเก่าๆ ที่ได้เสียชีวิตไปแล้วแต่ครั้งโบราณหลายร้อยปีแล้ว ที่มาเป็นคนคิดวิชาการปั้นขึ้นเป็นเครื่องแสดงว่า บ้านเมืองเรามีคนที่มีฝีมือ มีความเจริญ รู้จักประดิษฐ์คิดค้นสิ่งต่างๆ มาตั้งแต่โบราณและก็ได้สืบทอดต่อมา ไม่ได้หายไปไหน แม้แต่เราคนสมัยนี้ก็สามรถทำได้...”

ภายหลังพิธีการไหว้ครูช่างปั้นตุ๊กตาชาววังไม่นาน ชาวบ้านบางเสด็จที่เรียนการปั้นตุ๊กตาที่สามารถปั้นตุ๊กตาได้อยู่ในขั้นดี สมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถทรงพระกรุณาให้เจ้าหน้าที่ในกองราชเลขาฯ ในพระองค์ฯ มาคัดเลือกผลงานดี ๆ และซื้อจากชาวบ้าน ไปจัดแสดงเผยแพร่ยังร้านจิตรดาในพระบรมราชวัง จัดเป็นวิธีการพัฒนาฝีมือจากการแข่งขันในการปั้นตุ๊กตาชาววัง นางรุจิ วิจิตตรานุกฤษ์ เล่าว่า

“...ชาวบ้านที่เป็นสมาชิก จะปั้นตุ๊กตาส่งขายที่ศูนย์ตุ๊กตา เมื่อขายได้ถึงเวลาก็จะปั่นผลให้สมาชิก ในศูนย์ก็จะขายนักท่องเที่ยว เวลานั้นนักท่องเที่ยวมาก็จะได้อะไรตุ๊กตาที่ทำอยู่แล้วเมื่อสนใจเขาก็จะซื้อกลับบ้านไป แต่มีบ้านของ ภาณี ตรงเลขบ้านผู้ใหญ่ที่มีต้นมะม่วงอยู่หน้าบ้านติดถนนเขาจะปั้นตุ๊กตาส่งในวัง...”

ศูนย์ตุ๊กตาชาววังบ้านบางเสด็จ ในพระบรมราชินยานุเคราะห์ ตำบลบางเสด็จ อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดอ่างทอง เป็นศูนย์รวมการปั้นตุ๊กตาชาววังบ้านบางเสด็จของสมาชิกในกลุ่มนอกเหนือจากครุภูมิปัญญาที่ดำเนินการที่บ้าน เพื่อเข้ามาดำเนินงานปั้นตุ๊กตาชาววัง และครุภูมิปัญญาผู้ส่งตุ๊กตาเข้าในวัง คือ นางภาณี ศรีแสงทรัพย์ นอกจากการทำตุ๊กตาชาววัง ก็คือการประดิษฐ์ดนตรี และผลไม้ เพื่อใช้ในการประกอบชุดตุ๊กตาชาววัง

ภาพที่ 15 ศูนย์ตุ๊กตาชาววังวัดท่าสุทธาวาส ในพระบรมราชานุเคราะห์
ตำบลบางเสด็จ อำเภอบ้านหมอก จังหวัดอ่างทอง

กระบวนการทำตุ๊กตาชาววัง

การทำตุ๊กตาชาววังในอดีต

ตุ๊กตาชาววัง เป็นตุ๊กตาไทยตัวขนาดเล็กๆ ใช้ดินปั้น เผาไฟให้สุก แล้วตกแต่งเขียนระบายสี ทำเป็นเสื้อผ้านุ่งห่มกับหน้าตาที่น่ารักน่าเอ็นดู การปั้นทำตุ๊กตาชาววังแบบโบราณ มีหลักการเกี่ยวกับวัสดุ อุปกรณ์ เครื่องมือและเครื่องใช้ต่างๆ กับลำดับขั้นตอนการปฏิบัติปั้นทำตุ๊กตา ตลอดจนการตกแต่งเขียนระบายสี มีลำดับอธิบายความโดยละเอียดต่อไปนี้

วัสดุอุปกรณ์เครื่องมือเครื่องใช้

1. วัสดุที่สำคัญได้นำมาใช้ในการปั้นตุ๊กตาชาววัง คือ ดินเหนียว กระจาดฟางหรือกระจาด หนังสือพิมพ์ ขางมะขวิด กาวกระถิน หรือน้ำยางใบพุระหง โดย นางสาว อัง โขติช่วง นางสาว สวรรค์ บุญประเทือง เล่าว่า

“...ดินเหนียวปนทรายไม่ใช่เพราะจะทำให้แตก จะใช้กระจาดฟาง ไม่ก็กระจาด หนังสือพิมพ์แช่น้ำค้ำผสม ใ้กาวกระถิน ไม่ก็น้ำยางใบพุระหงแต่ต้องเอามาค้ำคั้นน้ำ อีกอย่างหนึ่ง ขางมะขวิด ทำให้เนื้อดินเข้ากันดี...”

วัสดุที่เป็นตัวหลักของการปั้นตุ๊กตา คือ ดินเหนียว ดินที่มีลักษณะเนื้อเป็นสีน้ำตาล ดินสีดำ หรือดินปนทรายไม่ควรใช้เพราะจะทำให้แตก ใช้กระจาดกระจาดฟาง หรือกระจาดโดยมีอัตราส่วน กระจาด 1 ส่วนต่อเนื้อดิน 3 ส่วน และ หนังสือพิมพ์, ขางมะขวิด กาวกระถิน หรือ น้ำยางใบพุระหง ค้ำแล้วคั้นให้ได้มาซึ่งน้ำยางเหนียว

2. ปูนพลาสติก น้ำมันเหลว จี๊ฟี่ สีสัน สีต่างๆ สีน้ำมันชนิดทาบ้าน น้ำมันผสมสี น้ำมันลินซีด น้ำมันชักแห้ง ผ้าแพรเยื่อไม้สีต่าง ๆ ดินน้ำมัน ดินสอพองป่นเป็นผงละเอียดเกลบดิบ

3. เครื่องมือและเครื่องใช้ คือ ผ้า ไม้รองปั้น ผ้า ใบตอง ไม้ปั้น หีบชุด ไม้เนียน เตาดินปั้น ใช้เผาตุ๊กตา ครก ใช้สำหรับทำกระดาษ อ่างดิน ใช้แช่ดิน แช่กระดาษ ถ้วย หรือ โกร่งดินเผา ใช้ใส่สี ถู้น้ำยาสี พู่กัน ขนาดเบอร์ 0 พิเศษ เบอร์ 4 และเบอร์ 6 งานสำหรับผสมสี กระจก สำหรับฝั่งตุ๊กตา กระดานหินชนวน ใช้ปั้นคลึงดิน

วัตถุประสงค์ (ดินเหนียว)

การทำตุ๊กตาชาววังในอดีต มีส่วนประกอบหลายอย่างในการทำตุ๊กตาชาววัง ซึ่งวัสดุที่สำคัญคือ ดินเหนียว การเตรียมดินเหนียว มีอยู่ 2 ชนิด คือ ดินอย่างแห้ง ดินอย่างเปียก ดังที่นายประเสริฐ กองอุณห และนางสาวอาจ โชติช่วง เล่าว่า

“...ดินที่ใช้ที่ทำงานในสมัยก่อน จะมีดินแห้ง ดินเปียก มีการนำดินไปตากทำให้ละเอียดจะผสมกระดาษที่แช่น้ำจนนุ่ม...”

โดย นางสาวสวรรค์ บุญประเทือง นางจรัส ปิ่นงาม และนางสาวสมใจ ชูจันทร์ เล่าถึงวิธีการเตรียมดินว่า

“...ดินที่เอามาทำก็เป็นดินเหนียวที่มีตามท้องนาบ้านเรา เวลานวดดินผสมกับกาวกระถินหรือน้ำยางใบพุระหงต้องนวดให้เข้ากันที่ละเอียด นวดจนดินจนเนื้อดินแน่นเหนียวพอดีมือ แตกต่างกันที่ดินแห้งจะต้องเอาดินมาตำร่อน แต่ดินเปียกเอามากรองแช่น้ำให้ร่อนกัน จับดินที่นวดปั้นแล้วไม่แตกไม่เหลวเกินไป จะใส่กระดาษแช่น้ำเอามาทำให้ละเอียดเข้าไป ห่อดินด้วยใบตองไม่กี่ฝ่าหมาด...”

ดินอย่างแห้ง เป็นดินเหนียว มีก้อนขนาดย่อม ฝั่งแดดให้แห้ง เอามาโขลกให้เป็นผงละเอียดกรองด้วยตะแกรง นำผสมด้วยน้ำยางมะขวิด หรือน้ำกาวกระถิน หรือน้ำยางใบพุระหงอย่างใดอย่างหนึ่ง โดยการนวดให้เข้ากันที่ละเอียดจนเนื้อดินเป็นเนื้อเดียวกันสามารถปั้นขึ้นรูปได้

ดินอย่างเปียก เป็นเนื้อดินที่เหลวกลายเป็นโคลน กรองผ่านตะแกรงหรือกระชอนตาละเอียดโดยวางภาชนะที่ใช้กรองดินเหลวพาดบนปากอ่างเปล่าอีกลูกหนึ่ง แล้วตักดินเหลวใส่ลง และปล่อยให้ไหลผ่านลงจากภาชนะรองรับ พักให้ดินเกิดการตกตะกอนใสแยกตัวลอยอยู่ข้างหน้า จึงรินน้ำใสทิ้งจากนั้นนำดินฝั่งแดดเพื่อไล่ความชื้นระเหยออกพอดี สักเกตได้โดยการจับรวมตัวกันของดินที่มีลักษณะเป็นก้อนผสมกับน้ำยางมะขวิด หรือน้ำกาวกระถิน หรือน้ำยางใบพุระหงอย่างใดอย่างหนึ่ง เคล้านวดเข้าด้วยกันให้เนื้อ ดิน มีความเหนียวจับตัวกันดี

การเก็บรักษาของดินทั้ง 2 ชนิด เพื่อให้ดินสามารถงสภาพได้นานวัน โดยการห่อชั้นแรกด้วยผ้าชุบน้ำบิดหมาด ชั้นที่สองห่อด้วยใบตอง เพื่อรักษาสภาพความชื้นของดินที่นวดระเหยออกจากเนื้อดินก่อนนำไปใช้

การปั้นตุ๊กตาชาววัง

มีขั้นตอนคือ นำดินเหนียว ปั้นด้วยมือจนเป็นรูปร่างท่าทางที่สวยงามตามแบบคนในวังหรือตามแบบกิจกรรมการเล่นของคนโบราณ ซึ่งการปั้นตุ๊กตาชาววัง เริ่มต้นจากการทำหัวตุ๊กตา ดังที่นางจรัส ปิ่นงาม เล่าว่า

“...จะทำหัวตุ๊กตาต้องปั้นหัวแบบออกมาก่อน ปั้นด้วยขี้ผึ้ง แล้วจึงเอามาทำพิมพ์หล่อ เวลาหล่อก็ต้องมีน้ำมันมะพร้าวทาหัวที่เป็นแบบ ไม่ให้ติดที่พิมพ์...”

พิมพ์หัวตุ๊กตา แบ่งเป็นสองส่วน ส่วนหนึ่งเป็นด้านหลังของหัวตุ๊กตา ส่วนหนึ่งเป็นด้านหน้าของหัวตุ๊กตา รูปลีเหลี่ยมเล็กๆ มีหลายแบบ มีหัวที่มีผมในตัว หัวผมมวย หัวผมจุก หัวเงาะ หัวสวมชฎา และหัวสัตว์ต่างๆ ส่วนคอจะยาวแหลมสำหรับมีไว้เพื่อนำไปเสียบกับตัวตุ๊กตาที่ปั้นไว้ การพิมพ์หัวแม่พิมพ์ที่แกะไว้แล้วต้องนำมาทาน้ำมันมะพร้าวเพื่อให้พิมพ์ไม่ติดกัน แม่พิมพ์ จะแบ่งเป็นสองซีก ปั้นดินเป็นทรงกลมวางที่พิมพ์อีกด้านล่าง จึงนำพิมพ์ด้านบนทับ ตัดดินส่วนที่เกดออกโดยใช้มีดเล็ก ดังที่ นางสำอาง โชติช่วง เล่าว่า

“... เวลาคว่ำพิมพ์ที่หล่อได้หรือไม่ได้ ต้องเอาหลังมือแตะดูถ้ามันร้อนหมายความว่าได้แล้ว เวลาหล่อพิมพ์ไม่ให้มันติดกันต้องทาด้วยน้ำมันมะพร้าวใช้น้ำมันมะพร้าวผสมกับสบู่กรด ตั้งไฟอ่อนๆ ปล่อยให้ละลายเข้าด้วยกันเป็นน้ำมันเหลว ใช้ทาแม่พิมพ์กันเนื้อปูนจับติดกัน...”

การทำหัวตุ๊กตาจากแม่พิมพ์ เป็นแบ่งดินเหนียวซึ่งปั้นเป็นก้อนให้ ได้ขนาดร่องแบบพิมพ์นำดินเหนียวกลงในแม่พิมพ์แต่ละซีกประกบกันให้สลักตรงกับร่อง กดแม่พิมพ์ให้แนบสนิท เพื่อให้เนื้อดินซึ่งติดอยู่กับร่องแบบพิมพ์รวมตัวกันเข้าเป็นเนื้อเดียวกัน

การทำส่วนตัวของตุ๊กตา เริ่มจากคลึงแท่งกลมสองแท่งปลายด้านหนึ่งเรียวยาว แล้วนำดินที่ได้มาประกบเข้ากันปั้นดินให้มีลักษณะของคนตั้งแต่ส่วนบ่าถึงขาและเท้า นำดินส่วนแขนที่ปั้นปลายแหลมด้านหนึ่งสองชิ้นติดที่ด้านข้างส่วนบ่าทำแขน จากนั้นนำส่วนหัวตุ๊กตาที่เตรียมไว้ต่อลงตรงกลางให้สวยงาม จัดอริยาบถของตุ๊กตา นำตุ๊กตาที่ปั้นเสร็จฝั่งแดดอ่อนๆ

การเผาตุ๊กตานั้น ตุ๊กตาที่ปั้นได้ต้องผ่านขั้นตอนการทำให้แห้งโดยการตากแดดอ่อน จากนั้นจึงสามารถนำมาสู่ขั้นตอนการเผา ดังที่ นางพัชรี โชติช่วง กล่าวว่

“...ดินที่ผสมกระดาษจะไม่ทน ฝนตกโดนความชื้นเมื่อไหร่ก็เสีย และแต่ก่อนจะไม่เผา เพราะมันจะไหม้...”

การเผาตุ๊กตาชาววังแบบโบราณ ปั้นด้วยดินเหนียว (ดินเหนียวผสมกระดาษจะไม่เผา) ดินเหนียวชนิดดังกล่าว เมื่อปั้นสำเร็จเป็นตัวแล้ว ไม่จำเป็นต้องนำมาเผาให้สุกแข็งอีกครั้งหนึ่ง เพราะจะทำให้ตุ๊กตาที่ผสมด้วยกระดาษไหม้ และเป็นการสิ้นเปลืองเชื้อเพลิงและเวลา กับทุนรอนยาวออกไป ดินที่ไม่มีส่วนผสมของกระดาษสามารถเผาได้ โดยใช้เตาหุงข้าวแบบเตาถ่านธรรมดา เชื้อเพลิงที่ใช้คือ แกลบ เพราะแกลบให้ความร้อนทั่วถึงและสม่ำเสมอ และหาได้ง่าย วิธีการโดยการ โรยแกลบดินลงบนตะกั่วแล้วเกลี่ยให้หน้าเรียบ ทำเป็นพื้นไว้ชั้นหนึ่งก่อน จึงนำตุ๊กตาลงวางเรียงกันบนพื้นหน้าแกลบให้เต็มพื้นเตา จากนั้นนำแกลบโรยทับตุ๊กตาให้ท่วมกันทั้งหมด และนำตุ๊กตาที่จะเผา จัดวางเรียงลงในแต่ละชั้นจนถึงขอบปากเตา ข้างบนปากเตา นำเอาแกลบสุ่มให้พูนสูงพอสมควรซึ่งขั้นตอนการเผาตุ๊กตาต้องใช้เวลาลดอดคืนเมื่อตุ๊กตาเย็นจึงสามารถนำออกจากเตา

การตกแต่งระบายและเขียนสี

การตกแต่งระบายและเขียนสี ตุ๊กตาชาววังซึ่งปั้นทำขึ้นด้วยดินเหนียวทั้งชนิดเนื้อดินเผาสุกแบบโบราณ และเนื้อดินชนิดผสมปูนกระดาษยังต้องตกแต่งระบายสีทำเป็นฝ้านุ่งฝ้าห่ม และเขียนสีทำหน้าตาและทรงผมให้สวยงาม

สีที่เขียนตกแต่งตุ๊กตาชาววังแต่โบราณใช้สีฝุ่นหรือสีทำกาบ เนื้อสีชนิดนี้มีคุณลักษณะเป็นผงละเอียด เช่น สีขาว สีดำ สีแดง สีเหลือง และสีคราม สีฝุ่นต่างๆ สีมี่คุณลักษณะเป็นสีในตัวเอง แต่ขาดคุณสมบัติที่จะจับยึดติดเข้ากับสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ดังที่ นางสมศรี ภูพันธ์ กล่าวไว้ว่า

“...ใช้สีฝุ่นทาไม่นานก็ลอก จะให้มันทนต้องใช้ยางมะขวิดผสม มันจะได้ทน ใช้ยางมะขวิดนำมาชงกับน้ำร้อนให้ละลายเป็นน้ำยางสีขาวๆ และเหนียวใช้ผสมกับสีฝุ่น ระบายและเขียนตกแต่งตัวตุ๊กตาชาววัง...”

การนำสีฝุ่นผสมด้วยน้ำยาที่เป็นยางเหนียวหรือกาบ เพื่อช่วยเป็นตัวจับยึดเนื้อสีให้ติดเข้ากับพื้นที่ที่ต้องการระบายหรือเขียนสีให้คงทน ภาชนะที่ใช้ คือ ถ้วยกระเบื้อง มีวิธีโดย รินน้ำกาบหรือน้ำยาลงที่ละน้อย ใช้ไม้ที่มีลักษณะกลมยาวมน กวนและบดสีให้เข้ากันกับน้ำยา เดิมน้ำยาจนเนื้อสีชุ่มน้ำยาทั่วกันพอดีจึงเติมน้ำสุกสะอาด เพื่อคลายเนื้อสีให้เหลว พอเหมาะที่ติดพู่กัน นำมาเขียนระบายตกแต่งตุ๊กตาชาววังต่อไป

อนึ่ง การนำสีฝุ่นมาใช้เขียนระบายทำตกแต่งตุ๊กตาชาววังนี้ ขึ้นแรกต้องจัดการ “คูนน้ำยาสี” ก่อนการ “คูนน้ำยาสี” คือ ทำสีมาผสมเข้าด้วยกันกับน้ำยา เพื่อให้สีมีคุณสมบัติ จับติดกับสิ่งที่จะนำไปเขียนระบาย ทั้งนี้ไม่ควรใส่กาวหรือน้ำยามากเกินไป เพราะทำให้สีเหนียวจัดและภายหลังเมื่อสีแห้งสนิท อาจทำให้ผิวร้าวหรือกะเทาะหลุดได้

การตกแต่งเขียนระบายสีตุ๊กตา โดยระบายสีขาวหรือสีฝุ่นขาว (ฝุ่นผัดหน้าที่พวกจิวใช้) ลงเป็นพื้นตัว ใช้พู่กันขนาดดอกแข็งๆ ประมาณเบอร์ 6 ทาให้ทั่ว สีผิวเนื้อตุ๊กตาชาววัง โดยเฉพาะแขน ขา และหน้า เว้นไว้แต่ตรงคางคอก ทาฝุ่นแล้วผึ่งลมให้แห้ง จากนั้นระบายสี ส่วนที่เป็นคางคอกกับเสื้อ โดยระบายพื้นคางคอกและเสื้อตามลำดับผึ่งสีให้แห้ง จึงนำมาเขียนตกแต่งแต้มสีดอก ลวดลายผ้า ผม ดวงตา คิ้ว และปาก

ในส่วนตุ๊กตาชาววังที่ปั้นเป็นตัวยูนิค นิยมห่มผ้าสไบ ผ้าสไบที่ใช้ห่มตุ๊กตาจะใช้ผ้าแพร เยื่อไม้สีต่าง ๆ นำมาตัดแบ่งเป็นเส้นขนาดเล็กๆ อาจมัดให้เข้ารูปกับตัวตุ๊กตาแล้วติดด้วยกาวให้คงรูปไม่หลุด และสามารถตกแต่งเพิ่มเติมด้วยกากเพชรมาติดกาว ทาเป็นต่างหู จี้ จั่น ห้อยหน้าอก หรือสร้อยข้อมือตามความเหมาะสม

หลักการใช้สีฝุ่น

สีฝุ่นขาว	ใช้ระบายทำเป็นผิวเนื้อตลอดตัวตุ๊กตา
สีดำ	ระบาย หรือเขียนนัยน์ตา และคิ้ว
สีแดง	เขียนทำปาก

สีที่ใช้ทาผม ใช้เขม่าไฟ เขม่าตะเกียง หรือที่เรียกว่า “ดินหม้อ” ผสมกับกาวจนน้ำกาวข้น สีที่ใช้ลงคางคอก คือ สีแดงชาดจากจีน สีเหลืองฉรงค์ สีน้ำเงินจากคราม สีเขียวแก่ที่ทำจากใบแค เป็นสีที่ได้จากธรรมชาติ ตุ๊กตาผู้ชายนุ่งผ้าพื้น ไม่ต้องเขียนลายหรือเชิง ส่วนผู้หญิงชาวเหนือมีผมมวย สวมผ้ามีเชิงต้องเขียนลายผ้ามีเชิง 2 เส้นด้วยสีที่ตัดกัน ส่วนตุ๊กตาที่เป็นชาวภาคกลางจะนุ่งผ้าลาย ต้องเขียนลายผ้า โดยใช้พู่กันขนาดพิเศษ คือ ใช้ขนแมวปั้นติดกับไม้ก้านรูปด้วยสีผึ้ง การทำลายผ้าจะแต้มจุดเป็นลายผ้าดอก 3 จุดจนเต็มตามความต้องการ เขียนหน้าตา เขียนคิ้ว ส่วนตาจะเขียนเป็นรูปสามเหลี่ยม แล้วแต้มปากด้วยชาดแดง ทาเล็บแดง สุดท้ายคือการห่มผ้าสไบด้วยสีชาววัง ในการนุ่งห่มสีที่ตัดกัน จะเห็นได้ว่ามีวันที่นุ่งห่มสีเหมือนกัน คือ วันอังคาร กับวันศุกร์ ซึ่งสาวชาววังจะนุ่งห่มสีตัดกันตามวัน คือ

วันอาทิตย์	นุ่งแดงห่มเขียว	หรือนุ่งเขียวแดง
วันจันทร์	นุ่งเหลือง	หรือห่มเหลืองกับม่วงหรือน้ำเงิน
วันอังคาร	นุ่งชมพูห่มน้ำเงิน	หรือนุ่งน้ำเงินห่มชมพู
วันพุธ	นุ่งเขียวสไบน้ำเงิน	หรือนุ่งน้ำเงินสไบเขียว
วันพฤหัสบดี	นุ่งหรือห่มสีแดง	หรือสีน้ำเงินก็ได้
วันศุกร์	นุ่งน้ำเงินห่มชมพู	
วันเสาร์	นุ่งหรือห่มสีม่วงหรือสีเทา	

สำหรับตุ๊กตาที่แต่งเป็นตัวละคร ใช้กระดาษตัดเป็นเสื้อผ้าคาด เขียนสีเพิ่มเติมให้เป็นขอบผ้าห่มหรือขอบแขนเสื้อห้อยหน้า ตุ๊กตาละครที่นิยมกันมีชุด พระรามตามกวาง หนุมาณถวายแหวน รจนาเลี้ยงพวงมาลัย เงาะถอดรูป เป็นต้น ตุ๊กตาดังกล่าวจะต้องมีอาวุธประกอบด้วย อาวุธจะต้องวางบนแขนตุ๊กตาเอาไว้

การปั้นตุ๊กตาชาววังในปัจจุบัน

การเตรียมดิน

การเตรียมดินในปัจจุบันประยุกต์มาจากดินแบบโบราณมาใช้ให้เหมาะสมกับงาน เวลาและต้นทุนการผลิต มีลำดับขั้นตอนต่อไปนี้

1. นำดินเหนียวมาเลือกเก็บ กรวด อิฐหัก กากปูนรอกหรือใบไม้ ฯลฯ ออกจากเนื้อดินให้หมด
2. นำดินเหนียวผสมน้ำจนเป็น โคลนกรองด้วยผ้ามุ้งพลาสติก ใช้มือเกลี่ยดินผ่านผ้ามุ้ง ลงโถงพักดินไว้จนดินและน้ำแยกตัวกัน รินน้ำในมือออกแล้วนำดินผึ่งให้หมาดปั้นได้เบาผ้าก่อน เก็บถุงพลาสติกก่อนนำมาใช้งาน ซึ่งจะทำให้ดินจับตัวแข็งเร็ว ดินที่ห่อหุ้มไว้เช่นกล่าวนี้อาจเก็บรักษาดินให้อ่อนตัวอยู่ได้นานวัน เป็นการสะดวกเมื่อนำมาใช้ ดังภาพที่ 16-17

ภาพที่ 16 การกรองดิน การแยกตัวของน้ำและดิน การผึ่งดิน

ภาพที่ 17 การเก็บรักษาดินก่อนนำมาใช้งาน

3. แบ่งดินเหนียวที่จะนำมาปั้นตุ๊กตามาพอประมาณ นำผ้าเนื้อหนาๆ ชุบน้ำให้เปียกชุ่มห่อเนื้อดินที่เตรียมไว้ให้มิดชิด เพื่อป้องกันมิให้ความชื้นระเหยออกจากเนื้อดินในระหว่างที่ปั้น

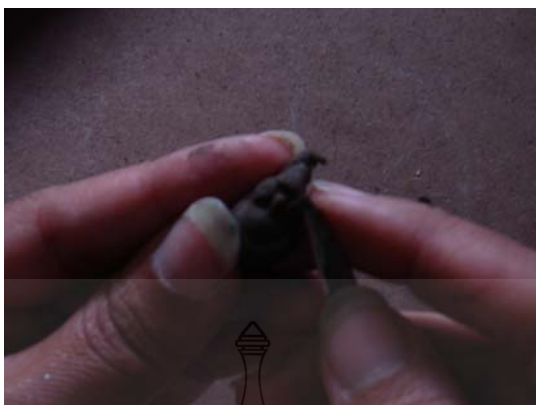
หลักการปั้นตุ๊กตาชาววังบ้านบางเสด็จ

การปั้นตุ๊กตาชาววัง มีวิธีการปั้นแบบเฉพาะต่างออกไปกว่าการปั้นทำรูปอื่นๆ เพราะตุ๊กตามีขนาดเล็กมาก การที่จะปั้นให้สำเร็จสมบูรณ์ทั้งตัวนั้นทำยากและไม่มีความสวยงาม โดยการปั้นตุ๊กตาชาววังบ้านบางเสด็จมีขั้นตอนการปั้น คือ ขั้นตอนที่ 1 การปั้นส่วนหัว ขั้นตอนที่ 2 การปั้นตัวตุ๊กตา ขั้นตอนที่ 3 การเผาและการตกแต่งระบายสี โดยมีขั้นตอนดังนี้

การปั้นทำส่วนหัว ส่วนหัวของตุ๊กตาเป็นส่วนสำคัญที่แสดงให้เห็นถึงความสวยงามกว่าส่วนอื่น ๆ แต่ตุ๊กตาชาววังทำมีขนาดเล็ก ส่วนหัวต้องทำขนาดให้เหมาะสมกับตัวตุ๊กตา เมื่อส่วนหัวมีขนาดเล็กมาก การปั้นทำอวัยวะบนส่วนหัวและใบหน้า ต้องใช้ความประณีต เมื่อต้องการตุ๊กตาจำนวนมากออกเป็นจำนวนมาก ต้องเสียเวลามากในการปั้นทำส่วนหัว และใบหน้าให้ได้ส่วนสัดส่วนและความงามเสมอกัน ดังนั้นการปั้นทำส่วนหัวให้สวยงามได้ส่วนสัดส่วนเป็นจำนวนมาก ต้องอาศัยการปั้นกวดแบบจากแม่พิมพ์ การปั้นทำส่วนหัวตุ๊กตาชาววังด้วยวิธีการกวดแบบจากแม่พิมพ์ ตามคำบอกเล่า นายประเสริฐ กองอุณห

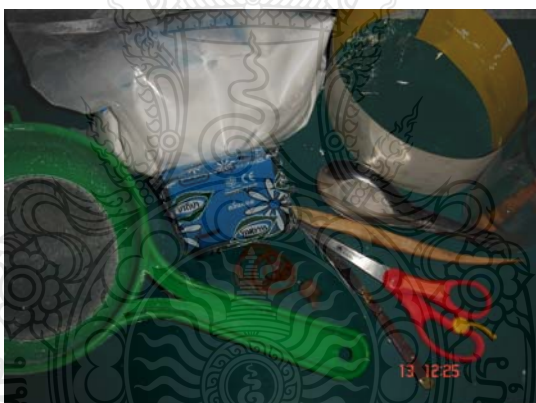
“... การปั้นจี๋สิ่งทำแบบหัวต้องทำให้ชัดเจน แต่ทำยาก สมัยนี้จะใช้ดินเหนียวแทน บางทีก็เอาหัวมาแต่ให้สวยมาหล่อพิมพ์ใหม่...”

ภาพที่ 18 การปั้นหัวตุ๊กตาต้นแบบ โดยใช้มีดปลายแหลมแกะตา จมูก ปาก และหู

1. เครื่องมือและอุปกรณ์ คือ มีปลายแหลม ไม้หางกระรอก พุกัน มีดเล็ก วาสลินหรือน้ำมันมะพร้าวผสมสนูปูนพลาสติก ภาชนะสำหรับผสมปูนพลาสติก ดินน้ำมันแป้งผง จี้ผึ้ง หรือดินเหนียว กระดาษแข็ง น้ำสะอาดสำหรับผสมปูน (ภาพที่ 19)

ภาพที่ 19 อุปกรณ์ทำพิมพ์หัวตุ๊กตา

2. การนำหัวหุ่นวางบนกึ่งกลางแผ่นดินน้ำมัน โดยมีเส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ 3 นิ้ว หนา 1-2 นิ้ว จากนั้นนำหัวหุ่นวางลงให้ได้กึ่งกลางแผ่นดินน้ำมัน กดหัวหุ่นให้เนื้อดินน้ำมันเสมอครึ่งหัวตามแนวแบ่งครึ่งหูเหลือส่วนหัวซึ่งหนึ่งลอยขึ้นมาตกแต่งส่วนที่เกินออกโดยใช้ไม้หางกระรอกปาดดินน้ำมันส่วนที่ไม่เรียบรอบหัวตุ๊กตาเพื่อไม่ให้น้ำปูนไหลเข้าไปในส่วนที่ไม่ต้องการ (ภาพที่ 20)

ภาพที่ 20 การกดดินน้ำมันรอบๆ หัวหุ่นต้นแบบ

3. ทาขี้ผึ้ง ด้วยวาสลีนหรือน้ำมันทาที่หัวตุ๊กตาต้นแบบเพื่อป้องกันปูนเกะติดหัวต้นแบบ จากนั้นใช้ดินน้ำมันตีขึ้นเป็นแผ่น หรือกระดาษแข็งผิวไม่เปื่อยง่ายเมื่อโดนน้ำ ลักษณะรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ล้อมแท่งดินน้ำมันที่วางหัวต้นแบบ ขนาดพอประมาณที่จะม้วนรอบแท่งดินน้ำมันได้แล้ววัดด้วยยางวง (ภาพที่ 21)

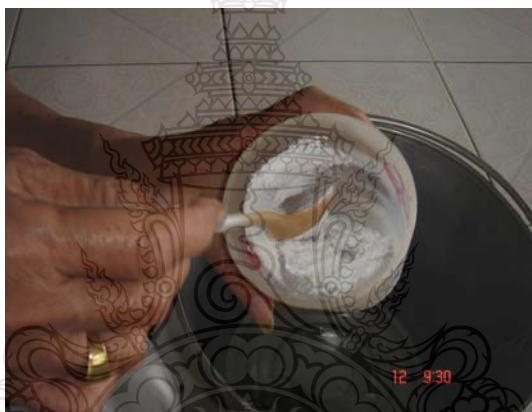

ภาพที่ 21 การทาน้ำมันให้ทั่วภายในส่วนที่จะเทปูนพลาสติก

4. การผสมปูนพลาสติก ภาชนะที่ใช้ผสม เป็นต้นว่า ถ้วยกระเบื้อง หรือชามพลาสติก ขนาดย่อมๆ เติมน้ำสะอาดลงไปภาชนะพอสมควร โรยปูนพลาสติกลงในน้ำที่ละน้อย ให้เนื้อปูนพูนขึ้น เสมอผิวหน้า จึงใช้มือหรือช้อนคนปูนให้เข้ากับน้ำ ปูนพลาสติกเริ่มเกิดความร้อน คืออุ่นขึ้น และจับตัวขึ้นจนกระทั่งคล้ายแป้งเปียก จึงใช้ช้อนตักปูนพลาสติก ลงในกรอบดินน้ำมันที่ล้อมหน้าหุ่นขี้ผึ้ง ตักปูนหยอดลงไปละน้อยจนท่วมเสมอขอบดินน้ำมันที่กันไว้ และกลบหน้าหุ่นขี้ผึ้งจนมิด ใช้มือจับแบบ กระแทกพื้นเบาๆ เพื่อไล่ฟองอากาศออก ทิ้งไว้ให้ปูนพลาสติกแข็งตัวจึงแกะพิมพ์ที่ล้อมรอบปูน ออก (ภาพที่ 22-25)

ภาพที่ 22 การกรองปูนปลาสเตอร์ผ่านตะแกรงร่อน

ภาพที่ 23 การผสมปูนปลาสเตอร์

ภาพที่ 24 การหล่อพิมพ์

ภาพที่ 25 การแกะดินน้ำมันออกจากปูนพลาสติก้ออก

5. นำดินน้ำมันออกด้วยความระมัดระวัง โดยที่ด้านหนึ่งยังติดกับปูนอยู่ เมื่อปูนที่เทแห้งใช้มีดขูดปูนตกแต่งให้ผิวเรียบ แล้วยกทั้งปูนและแผ่นดินน้ำมันกลับเอาแม่พิมพ์วางลงข้างล่าง ส่วนที่เป็นดินน้ำมันอยู่ข้างบน แกะลอกเอาดินน้ำมันออกให้หมด แต่ควรระวังอย่างให้หัวหุ่นขี้ผึ้งหลุดติดขึ้นมาหรืออย่าให้หุ่นเคลื่อนขยับจากแม่พิมพ์ได้ แต่นี่ต้องทำร่องรับสลักแม่พิมพ์ชั้นที่สอง ซึ่งจะใช้ปูนพลาสติก้ออเททับลงไป เพื่อกันแม่พิมพ์เคลื่อนขณะนำไปใช้กดพิมพ์ การทำร่องสลักนี้ใช้มีดเซาะทำให้เป็นร่องรูปร่างสามเหลี่ยมอยู่ตรงบ่าแม่พิมพ์ทั้งสองข้าง มีขนาดพอสมควร (ภาพที่ 26)

ภาพที่ 26 การตกแต่งและบากร่องสลัก

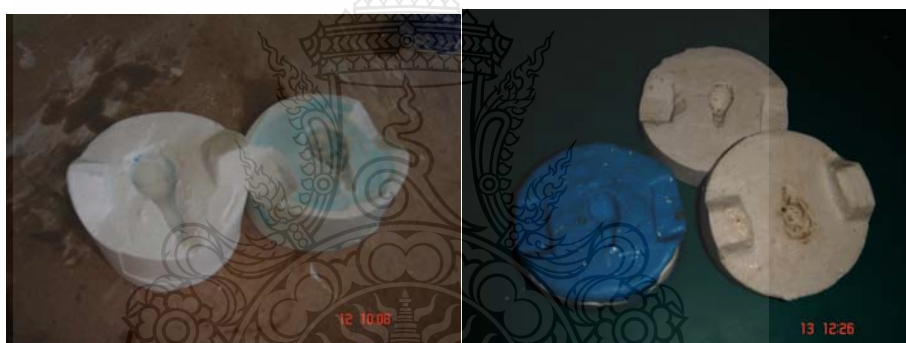
6. จัดทำร่องสลักพร้อมแล้ว ใช้วาสลีนหรือน้ำมันทาหน้าแม่พิมพ์ชั้นแรกให้ทั่ว ใช้ดินน้ำมันปั้นทำเป็นเส้นแบนยาวเช่นครั้งแรก นำมาล้อมแม่พิมพ์ชั้นแรก ปิดยาดินอย่าให้มีร่องรูรั่ว เพื่อกันปูนพลาสติก้ออที่จะเททับลงไปจับติดกัน แล้วผสมปูนพลาสติก้ออตามวิธีที่กล่าวแล้ว เททับแม่พิมพ์ชั้นแรกให้ท่วมขึ้นมาเสมอขอบดินน้ำมัน และกลบหุ่นขี้ผึ้งจนมิดเช่นเดียวกับครั้งแรก (ภาพที่ 27)

ภาพที่ 27 การตรวจความเรียบร้อยของพิมพ์ และทำน้ำมันให้ทั่วพิมพ์

7. ปล่อยให้แม่พิมพ์ด้านบนให้ปูนพลาสติกจับตัวแข็ง จึงแกะลอกเอาดินน้ำมันซึ่งเป็นขอบออก จัดแต่งผิวภายนอกแม่พิมพ์ให้เรียบ แล้วก็แกะแม่พิมพ์ออกจากกันเป็นสองซีก นำเอาหุ่นหัวจี๊ตึงออกจากแม่พิมพ์ จัดการล้างแม่พิมพ์ให้สะอาด กำจัดน้ำมันเหลวที่ทากันเอาไว้บนหน้าแม่พิมพ์ให้หมด ผึ่งแม่พิมพ์ทั้งสองซีกจนแห้งสนิท (ภาพที่ 28)

ภาพที่ 28 พิมพ์หัวของตุ๊กตาที่สมบูรณ์

8. นำเอาแม่พิมพ์ทั้งสองชิ้นขึ้นตั้งแห้งแล้ว มาทำทาน้ำยาลงบนส่วนที่เป็นร่องรอยแบบพิมพ์ ด้วยเชลล์ผสมแอลกอฮอล์ เพื่อช่วยให้ผิวหน้าแม่พิมพ์แข็งและทนนาน

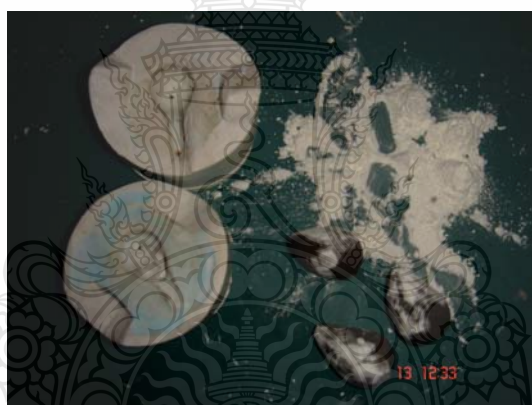
ขณะปั้นดินกดพิมพ์ทำเป็นหัวตุ๊กตา เดิมต้องใช้ผงดินสอพองห่อผ้าขาวบางทำเป็นลูกประคบ ปัจจุบันนิยมใช้แป้งฝุ่นธรรมชาติ ตบลงบนแม่พิมพ์ทั้งสองชิ้นแต่เพียงเล็กน้อยเพื่อไม่ให้ดินจับติดแม่พิมพ์ มิฉะนั้นจะถอนดินคืนออกไม่สะดวก

การทำหัวตุ๊กตาจากแม่พิมพ์ ทำโดยการแบ่งดินเหนียวซึ่งปั้นเป็นก้อนให้ได้ขนาดร่องแบบพิมพ์หัวตุ๊กตา ถ้าต้องการความแข็งแรงของหัวและคอตุ๊กตาจะต้องใส่ลวดเส้นเล็กไว้ตรงกลางของดิน นำแม่พิมพ์ทั้งคู่กลับเข้าประกบกันให้สลักตรงกับร่องกดแม่พิมพ์ให้แนบสนิท จึงแกะแยกแม่พิมพ์ออกจากกัน ตอนนี้นดินเหนียวจะหลุดออกจากแม่พิมพ์ซีกหนึ่ง ไปรวมเป็นหัวตุ๊กตาดัดกับอีกซีกหนึ่ง

คว่ำแม่พิมพ์ซีกที่ดินเหนียวติดอยู่กับแม่พิมพ์หรือแกะดินออกจากแม่พิมพ์เบาๆ หัวตุ๊กตาที่กดพิมพ์สำเร็จจะต้องนำมาแต่งดินส่วนเกินออกตามแนวต่อของแม่พิมพ์ให้เรียบ (ภาพที่ 29-34)

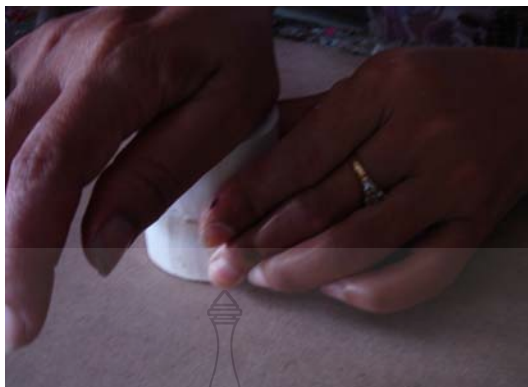
ภาพที่ 29 วัสดุอุปกรณ์ และเครื่องมือที่ใช้ในการทำส่วนหัว

ภาพที่ 30 แม่พิมพ์ส่วนหัวตุ๊กตา

ภาพที่ 31 การวางดินบนแม่พิมพ์หัวตุ๊กตา

ภาพที่ 32 การพิมพ์ส่วนหัวตุ๊กตา

ภาพที่ 33 การแกะหัวตุ๊กตาที่ได้จากการพิมพ์พร้อมตกแต่ง

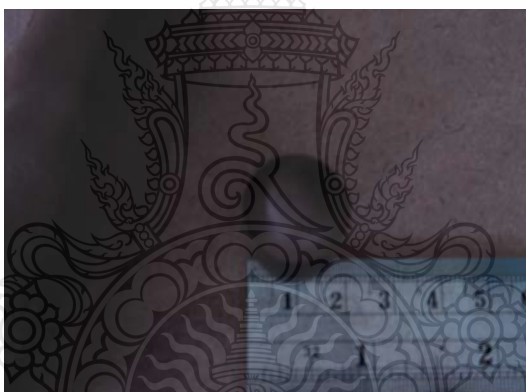
ภาพที่ 34 หัวตุ๊กตา

ตัวตุ๊กตา

เครื่องมือและอุปกรณ์ คือ ดินเหนียวสำหรับปั้น มีคเล็กปลายแหลม ไม้หากระรอก โตะ หรือไม้สำหรับรองปั้น แม่พิมพ์ส่วนหัวตุ๊กตา แป้งผง น้ำ ถาด หรือกระดิ่งสำหรับใส่ตุ๊กตา ผ้าหามาด สำหรับเช็ดมือ และผ้าหรือถุงพลาสติกสำหรับคลุมดินเหนียวที่ยังไม่ได้ปั้น

ขั้นตอนการปั้น

1. การปั้นทำตัวตุ๊กตา เริ่มด้วยการแบ่งดินเหนียวซึ่งเตรียมไว้ล่วงหน้าให้ได้ก้อนก้อนกลมขนาดย่อมๆ ตามต้องการ นำมาปั้นคลึงให้เป็นแท่งกลมยาว ส่วนหัวและท้ายให้เรียวแหลมคล้ายรูปตัวปลิง ปั้นให้ยาวได้ขนาดตามต้องการ บีบตรงส่วนกลางให้คอดกิ่วเข้าไปเป็นส่วนเอวเสียก่อน ส่วนที่เหลือเหนือคอดคอดตอนบนขึ้นให้อวบนูนทำเป็นส่วนทรวงอก ดินส่วนที่เหลือลงมาเป็นขา ตกแต่งตอนปลายส่วนขาทั้งสองข้างจัดดินส่วนที่เป็นขาให้อยู่ในท่าที่ต้องการให้ พักทำส่วนนี้ไว้ จากนั้นคลึงดินอีกส่วนซึ่งมีขนาดเล็กกว่าส่วนลำตัว เพื่อนำเอามาติดเข้ากับตอนบนส่วนลำตัว (ภาพที่ 35-42)

ภาพที่ 35 ขนาดก้อนดินเหนียวที่ใช้ปั้นตุ๊กตา 1 ตัว

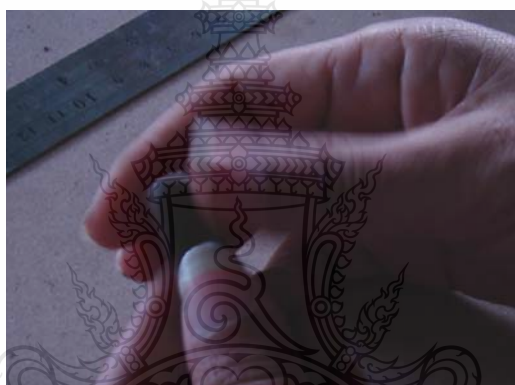

ภาพที่ 36 การคลึงดินส่วนลำตัวและขา

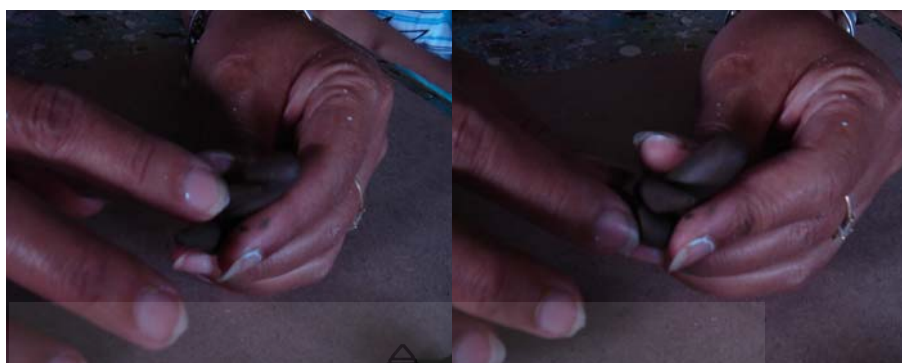
ภาพที่ 37 การปั้นดินส่วนลำตัวและขา

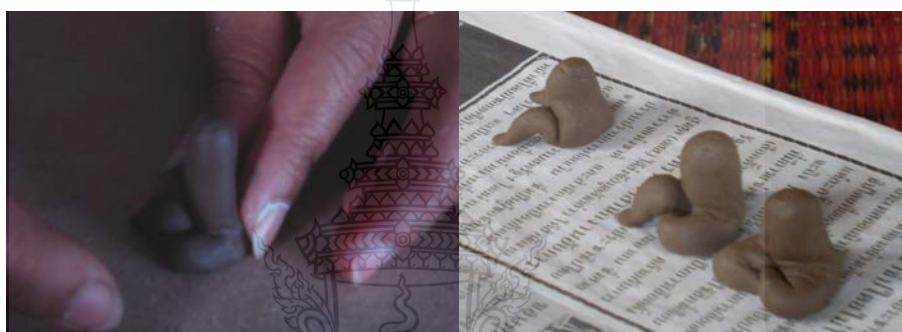
ภาพที่ 38 การปั้นดินส่วนตัว

ภาพที่ 39 การจัดดินให้เป็นส่วนก้น เหว และอกของตุ๊กตา

ภาพที่ 40 การจับข่าตุ๊กตา ทำนึ่งพับเพียบ

ภาพที่ 41 ทำการนึ่งพับเพียบ และทำการนึ่งต่างๆ ของตุ๊กตา

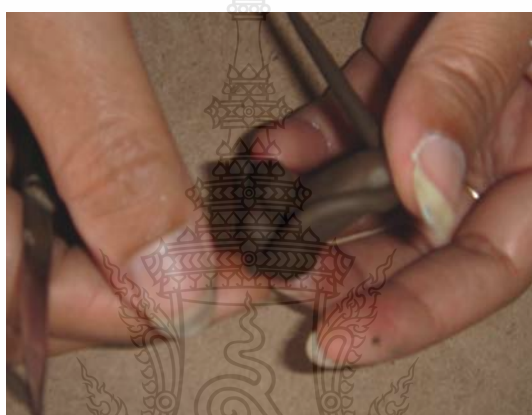

ภาพที่ 42 การตัดดินของลำตัวตุ๊กตาให้เหลือความยาวตามสัดส่วน

2. จัดแบ่งดินเหนียวให้เป็นก้อนขนาดที่ต้องการ คลึงดินเช่นเดียวกับการปั้นทำส่วนขา นำวางส่วนบนลำตัว (ส่วนบ่า) จัดเป็นส่วนที่จะทำให้แขนยื่นออกไปทางด้านข้างด้วยยาวเสมอกันทั้งสองข้าง จึงบีบและแต่งดินให้ติดสนิทแน่นกับส่วนของลำตัว (ภาพที่ 43-44)

ภาพที่ 43 ดินส่วนแขน และการติดแขนเข้ากับลำตัว

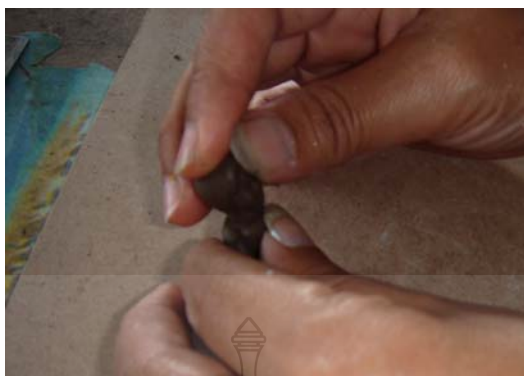

ภาพที่ 44 การจับแขนตามลักษณะทำนั้ง

3. การประกอบส่วนลำตัว ติดขา และต่อแขนเข้าด้วยกันสำเร็จแล้ว นำส่วนหัวตุ๊กตา เสียบติดเข้ากับส่วนลำตัว ก่อนการติดหัวตุ๊กตาเข้ากับลำตัว ควรนำส่วนลำคอที่ยื่นยาวต่อลงมาจากหัวจุ่มน้ำ ให้เปียกเล็กน้อยก่อน ซึ่งหัวหุ่นที่เตรียมไว้จะแห้งกว่าดินส่วนลำตัว เป็นการช่วยให้ดินทั้งสองส่วนติดกัน โดยนำติดเข้ากับลำตัวตรงกึ่งกลางบ่า (ภาพที่ 45-47)

ภาพที่ 45 การใช้ไม้แหลมที่หมาดน้ำจะนำตรงที่จะประกอบหัวตุ๊กตา

ภาพที่ 46 การประกอบหัวเข้ากับตัวตุ๊กตา

ภาพที่ 47 ตุ๊กตาที่ปั้นเสร็จ

4. ปั้นตุ๊กตาเป็นตัวพร้อมการจัดทำตามประสงค์แล้วต้องนำไปฝังแดดอ่อนๆ ให้แห้งสนิท โดยจัดวางตุ๊กตาที่ได้เรียงลงในกระด้ง มีใบตองวางรองข้างล่าง เพื่อช่วยมิให้ความชื้นในตัวตุ๊กตาระเหยแห้งเร็ว ซึ่งการฝังตุ๊กตาควรฝังไว้ในที่ร่มแดด มีลมโกรกตลอดเวลา ไม่ควรนำฝังกลางแจ้ง ส่งผลเนื่อดินหดตัวเร็วทำให้เกิดการแตกร้าว รูปทรงบิดเบี้ยวไม่สวยงามตามที่ควร (ภาพที่ 48)

ภาพที่ 48 การนำตุ๊กตาฝังลม หรือ ตากแดดอ่อนๆ

การเผาและการตกแต่งระบายสีตุ๊กตา

เผาตุ๊กตาชาววัง ต้องนำตุ๊กตาที่ผ่านการฟุ้งแดดอ่อนๆ ก่อนนำสู่ขั้นตอนการเผาไหม้สุกแข็ง และการตกแต่งระบายสี หน้าตาและเครื่องนุ่งห่ม หลักการเผาตุ๊กตาชาววัง มีลำดับขั้นตอน ดังที่นางสาวสวรรค์ บุญประเทือง กล่าวไว้ว่า

“...เตาที่นำมาทำเตาอั้งโล่เรานี้แหละ เลือกลูกขนาดเขื่องๆ ตะกั่วที่มีรูถี่ๆ แล้วก็เล็กๆ สมัยก่อนใช้เกลบดิน แต่เดี๋ยวนี้ไม่ต้องใช้แล้วมันยุ่งยาก เขามีเตาไฟฟ้าใช้แล้ว...”

เตาหุงข้าวดินปั้นขนาดปานกลาง เลือกตะกั่วรูถี่ๆ มีรูขนาดเล็ก เตาดินปั้นนี้เป็นเครื่องอุปกรณ์สำหรับใช้เผาตุ๊กตาให้สุก เชื้อเพลิงที่จะใช้เผาตุ๊กตาชาววังให้สุกแข็ง ใช้เกลบดิน เปลือกมะพร้าวแห้ง จึงสรุปได้ว่าเครื่องมือและอุปกรณ์ ในการเผาตุ๊กตามีดังนี้

1. เตาถ่านแบบชนิดเตาขนมครก (เตาอั้งโล่)
2. หม้อดินเผาที่ใช้ต้มยา, กะละมังเคลือบ
3. ถังหรือปิ่นที่ทำด้วยสังกะสีหรือเหล็ก
4. เกลบ หรือ เปลือกมะพร้าวแห้ง
5. ถ่านไม้

วิธีการเผาตุ๊กตา

ความแรงของไฟที่ใช้ควรปล่อยให้ไฟลุก ตั้งเตาในที่ที่ไม่มีลมโกรกหรือลมพัดแรง ซึ่งส่งผลให้ไฟลุกไหม้กลายเป็นเปลวขึ้น ควรปล่อยให้ไฟลุกแต่เนิ่นๆจนเกลบสุกทั่วทั้งเตาเพราะถ้าเกลบไหม้เร็วจะทำให้เสียความร้อนและเปลืองเกลบ ที่สำคัญคือ ตุ๊กตาจะร้าวหรือแตกเสียหายได้ เมื่อได้รับความร้อนสูงอย่างรวดเร็ว

ระยะเวลาในการเผาตุ๊กตาชาววัง เผาประมาณ 4-6 ชั่วโมง และอาศัยสังเกตได้จากการสุ่มเกลบ สังเกตการลุกของเกลบว่าทั่วทั้งเตาแล้ว แสดงว่าเนื้อดินปั้นตุ๊กตาสุกพอดี และควรปล่อยให้ไฟเตาดับสนิทจึงเก็บตุ๊กตาขึ้นออกจากเตา

การเผาโดยเตาไฟฟ้า ความทันสมัยของเทคโนโลยีในปัจจุบันจึงเกิดเครื่องมือที่ช่วยอำนวยความสะดวกในการเผาตุ๊กตา จึงมีเตาเผาไฟฟ้าเกิดขึ้น คุณสมบัติของเตาเผาไฟฟ้าช่วยให้เผาตุ๊กตาได้จำนวนมากต่อครั้ง ไฟที่ใช้มีความสม่ำเสมอ การแตกหักของตุ๊กตาน้อยลง อย่างไรก็ตามการใช้เตาไฟฟ้าทำให้เกิดค่าใช้จ่ายพลังงานไฟฟ้ามากขึ้นสำหรับบ้านที่อยู่อาศัย เพื่อไม่เกิดการสูญเสียค่าใช้จ่ายด้านไฟฟ้า จะต้องเผาตุ๊กตาครั้งละมากๆ (ภาพที่ 49-52)

ภาพที่ 49 เตาถ่าน (เตาอั้งโล่)

ภาพที่ 50 ตุ๊กตาที่เผาด้วยเตาถ่าน

ภาพที่ 51 เตาเผาไฟฟ้า

ภาพที่ 52 ตุ๊กตาที่ได้จากการเผาด้วยเตาไฟฟ้า

เครื่องมือและอุปกรณ์ที่ใช้เขียนระบายสี

เครื่องมือและอุปกรณ์ (ภาพที่ 53)

1. พู่กัน เบอร์ 4 หรือ เบอร์ 6 และเบอร์ 0 พิเศษ
2. สีน้ำพลาสติกสำหรับรองพื้นหัวตุ๊กตา (สีขาว)
3. น้ำมันสนสำหรับผสมสี และล้างพู่กัน
4. กรรไกร
5. กาวลาเท็กซ์
6. ไม้ผสมสีค้ำ
7. ผ้ารีบบิ้นขนาดประมาณ 10 มิลลิเมตร
8. ผ้าเช็ดมือและผ้าเช็ดพู่กัน
9. กระดาษสำหรับรองตุ๊กตาเวลาทาสี
10. ถาดหรือกระด้งสำหรับฟุ้งตุ๊กตา

ภาพที่ 53 กระป๋องสีและพู่กันที่ใช้ในการทาสีตุ๊กตา

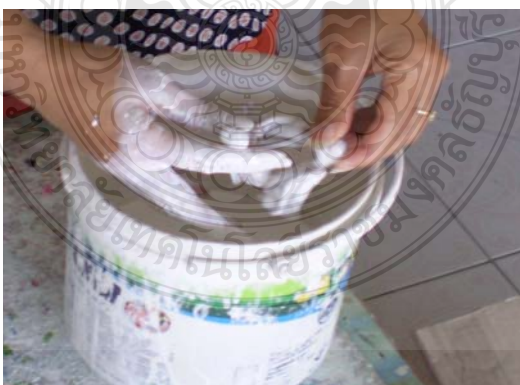
ขั้นตอนการตกแต่งระบายและเขียนสี

การตกแต่งระบายและเขียนสี การตกแต่งระบายและเขียนสีในส่วนของฝ้านุ่น เสื้อ และหม โดยใช้น้ำมันซึ่งให้สีสวยสดและเป็นมัน หรือผ้าแพร์ หรือไค้ผมที่มีลักษณะเป็นประกายเงาม

หลักการผสมสีน้ำมัน เป็นสีกระป๋องแบบเดียวกับสีที่ใช้ทาฝาเรือน ซึ่งก่อนเปิดใช้ทุกครั้งต้องเขย่าให้สี เพื่อให้ตะกอนที่อยู่ตอนก้นกระป๋องลอยขึ้นมาผสมกับน้ำมันที่ลอยอยู่ข้างบน เมื่อเปิดใช้สีเป็นเวลานานส่งผลให้สีแห้ง วิธีแก้โดยการเติมน้ำมันสนลงเจือเล็กน้อยแล้วคนให้เข้ากัน จึงใช้เขียนระบายต่อไป และในส่วนของพู่กันที่ใช้จุ่มสีน้ำมันเมื่อใช้งานเสร็จแล้ว ต้องล้างด้วยน้ำมันก๊าดให้สะอาด เช็ดด้วยผ้าสะอาดให้แห้งทุกครั้ง

หลักการเขียนระบายสี เมื่อใช้พู่กันสีแต่ละครั้งต้องปาดข้างดอกสีพู่กันกับปากถ้วยที่ใส่สี ปาดปลายพู่กันให้แหลมและกลมเรียบ ระบายสีส่วนที่เป็นฝ้านุ่น แล้วผึ่งให้แห้งสนิท จากนั้นนำมาเขียนแต้มทำดอกทำลาย และเสื้อสำหรับตุ๊กตาผู้ชาย หรือเด็ก เขียนนัยน์ตา เขียนคิ้ว แล้วแต้มปากเป็นขั้นสุดท้าย การแต้มสีที่นิ้วมือ และนิ้วเท้า ต้องเขียนระบายหลังสุด ซึ่งตุ๊กตาผู้หญิง ไม่นิยมเขียนระบายสีทำเป็นเสื้อ แต่จะใช้ริบบิ้นสีต่างๆ ตัดให้ขนาดยาวพอสมควรห่มเป็นผ้าสไบ ทิ้งชายลงด้านหลัง แล้วติดกาวยาวให้แนบจับกับตัวตุ๊กตา และส่วนที่เป็นเครื่องประดับตัว ใช้กากเพชรติดกาวยาวประดับเป็นสร้อยคอ สร้อยข้อมือ จี้ ต่างหู ฯลฯ

1. ระบายสีตัวตุ๊กตาขั้นแรกใช้สีน้ำพลาสติก สีขาวผสมน้ำ เพื่อทำการรองพื้น ทิ้งไว้ให้สีแห้ง (ภาพที่ 54-55)

ภาพที่ 54 การลงสีรองพื้นด้วยการชุบหรือระบาย ด้วยสีน้ำพลาสติก

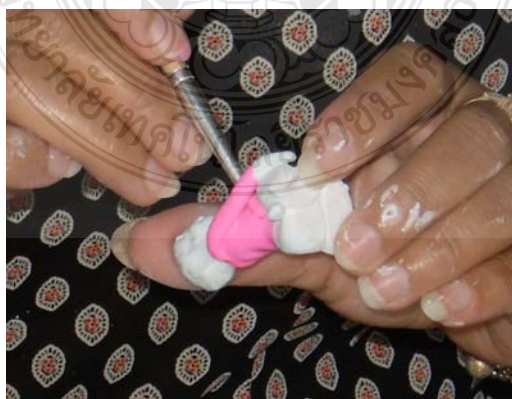

ภาพที่ 55 ตุ๊กตาที่ลงสีรองพื้นแห้งแล้ว

2. ระบายสีน้ำมันสีขาวผสมกับน้ำมันสน พังลมให้แห้งสนิทจึงนำมาตกแต่งส่วนต่างๆ คือ สีฟ้านุ่น สีเสื่อ เสร็จแล้วพังลมให้แห้งสนิท (ภาพที่ 56-59)

ภาพที่ 56 การลงสีน้ำมันบนตุ๊กตา

ภาพที่ 57 การทาสีเสื่อ

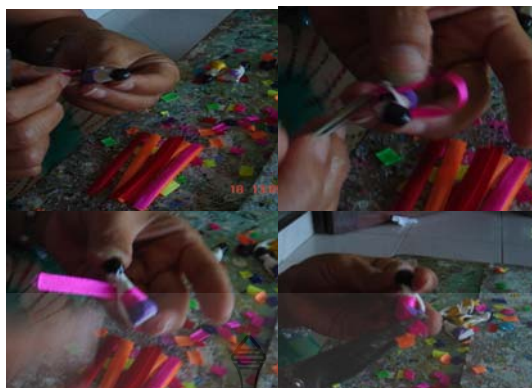

ภาพที่ 58 การทาสีผ้านุ่ง

ภาพที่ 59 การทาส้ม

3. นำตุ๊กตาผู้หญิง สวมผ้านุ่ง ห่มสไบ มีขั้นตอนการติดผ้าสไบด้วยผ้าริบบิ้นเส้นเล็กหลากสี ขนาดกว้าง 0.7 เซนติเมตร หรือกว้างตามขนาดของตุ๊กตา มีความขมตามต้องการ ยึดติดด้วยกาวลาเท็กซ์ โดยมีวิธีการทำ คือ ทากาวลาเท็กซ์ที่อกด้านขวา หรือรอบตัวของตุ๊กตาเล็กน้อย นำปลายริบบิ้นด้านหนึ่งสอดแขนซ้ายอ้อมด้านหลังตุ๊กตา พันริบบิ้นขึ้นที่อกด้านขวาของตุ๊กตา จากนั้นทากาวลาเท็กซ์ที่ป่าซ้าย และก้นของตุ๊กตา เพื่อให้ริบบิ้นไม่หลุดออก (ภาพที่ 60)

ภาพที่ 60 การติดริบบิ้น ตุ๊กตาผู้หญิงนุ่งผ้าสีสวยงาม ห่มด้วยสไบผ้า

4. เดิมสร้อยคอ สร้อยข้อมือ ต่างหู เขียนตกแต่งผม กิ้ว ตา ปาก หรือเด็กผมจุกด้วยไหมพรม ติดด้วยกาวเพื่อเป็นผมจุก ผมเกล้า (ภาพที่ 61-62)

ภาพที่ 61 การเขียนหน้าด้วยสีน้ำมัน หรือปากก

ภาพที่ 62 ตุ๊กตาชาววังบ้านบางเสด็จ นุ่งผ้าเขียวท้าวแขน

ชุดประดิษฐ์ชุดตุ๊กตาชาววังบ้านบางเสด็จ

การประกอบชุดตุ๊กตาชาววังบ้านบางเสด็จ เป็นการนำพื้นฐานการปั้นตุ๊กตามาคิดแปล และเพิ่มเติมส่วนประกอบให้ตุ๊กตามีความสวยงาม บ่งบอกถึงเรื่องราวต่างๆ ของอาชีพและวิถีชีวิต การละเล่นและดนตรีไทย ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรม ผลไม้ ภูเขา ฯลฯ ดังนี้

1. อาชีพพื้นบ้านและวิถีชีวิต เป็นการประกอบอาชีพของคนพื้นบ้านตำบลบางเสด็จ ได้แก่ การสานกระบุง ตะกร้า การบีบนวด การทำสวน การตกปลา เลี้ยงสัตว์ เกี่ยวข้าว สุ่มปลา พระสอนหนังสือ การค้าขาย (ภาพที่ 63)

ภาพที่ 63 อาชีพพื้นบ้าน วิถีชีวิตของคนพื้นบ้าน

2. การละเล่นและดนตรีไทย การละเล่นแบบไทยในท้องถิ่น เช่น การเล่นงูกินหาง ริริข้าวสาร มอญซ่อนผ้า กาฟักไข่ ชีม้่าส่งเมือง เด็กเดินกะลา เด็กชีม้่าก้านกล้วย ชิงช้าสวรรค์ ไม้กระดก กระบี่กระบอง หมากรูก หัวล้านชนกัน มวยไทย การตีไก่ เป่ากบ หมากเก็บ และการแสดงออกของดนตรีไทยที่คนไทยในท้องถิ่นมีการเล่นกัน เช่น วงปี่พาทย์ เครื่องสาย วงมโหรี ลำตัด กองยาว (ภาพที่ 64)

ภาพที่ 64 การละเล่น ดนตรีไทย

3. ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรม เป็นการแสดงออกถึงพิธีกรรมทางศาสนา ประเพณี และเทศกาลต่างๆ ของไทย เช่น โคนจุก แต่งงาน บวชนาค ลอยกระทง ก่อพระเจดีย์ทราย สงกรานต์ ทำบุญตักบาตร เป็นต้น (ภาพที่ 65-66)

ภาพที่ 65 ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรม

ภาพที่ 66 เรือไม้ และเปลงอนเด็ก

(ส่วนประกอบในขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรม)

การประดิษฐ์ส่วนประกอบประเภทเครื่องดนตรีและเครื่องสาย

เครื่องดนตรีและเครื่องสายที่ใช้ในการประกอบชุดตุ๊กตาชาววังบ้านบางเสด็จ คือ ฆ้องวง ระนาดเอก ระนาดทุ้ม จะเข้ ซออู้ ซอด้วง ขิม กลองโตนุ กลองใหญ่ ฆ้อง และฉาบ (ภาพที่ 67)

ภาพที่ 67 เครื่องดนตรี เครื่องสาย

1. วัสดุอุปกรณ์ ในการประดิษฐ์เครื่องดนตรี และเครื่องสาย คือ ด้ายขาว ไม้อัดหนา 0.7 เซนติเมตร ไม้ไผ่เหลากลมขนาดต่างๆ ลวด ไม้ไผ่ตัดขวางเป็นแวน กระดาษแข็ง และกาวลาเท็กซ์

2. เครื่องมือเครื่องใช้ ในการประดิษฐ์เครื่องเครื่องดนตรีและเครื่องสาย คือ เลื่อยฉะดู กระดาษทรายละเอียด ดินสอ ตะไบกลม ตะไบสามเหลี่ยม มีด กรรไกรตัดเล็บ เหล็กเจาะ ค้อน

ภาพที่ 68 วัสดุอุปกรณ์เครื่องมือเครื่องใช้

3. ฆ้องวง ทำจากไม้ไผ่ที่มีความกว้างประมาณ 4 เซนติเมตร สูง ประมาณ 0.7 เซนติเมตร หรือตามขนาดของตุ๊กตาที่สามารถนั่งในค้ำวงวงได้ ตัดออกโดยที่ปลายทั้งสองเป็นมุมแหลม ปั้นดินเหนียวเป็นก้อนกลมเล็กเป็นปุ่มแทนค้ำวง จากนั้นทำไม้ด้วยสีด้า เมื่อสีแห้งนำสติกเกอร์ตัดเป็นเส้นติดด้านนอกแนวตั้งเป็นช่องให้ดูสวยงาม และติดเส้นยาวด้านล่างและบนของฆ้องวง จากนั้นใช้ฟูกันแแต่้มสีเหลืองที่ปุ่มและมุมแหลมของฆ้องวง (ภาพที่ 69)

ภาพที่ 69 ฆ้องวง

4. ระนาดเอก ประดิษฐ์ขึ้นจากการนำไม้ไผ่ที่เลื่อยเป็นแวนกว้างประมาณ 0.7 เซนติเมตร ใช้มีดตัดให้ได้มุมแหลมที่ปลายทั้งสองด้าน โดยด้านล่างมีความสูงประมาณ 2.5 เซนติเมตร ฐานตัด เช่นเดียวกับตัวระนาด โดยฐานรางมีความยาว 1 เซนติเมตร ขัดด้วยกระดาษทรายเล็กน้อยพอเรียบ ตัดกระดาษแข็งให้ได้รูปติดกาวทั้งสองด้านของระนาด เมื่อกาวแห้งจึงตกแต่งให้ได้รูปตามที่แบบ ทาสีด้า

ขีดเส้นสีเหลืองนำร่องขนาดที่ทำจากกระดาษอ่อนสีแดงตีเส้นคล้ายลูกระนาดพร้อมจุดสีขาวยาวขนานกันทั้งสองด้าน ตัดเป็นคล้ายรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าโดยที่ด้านใดด้านหนึ่งมีขนาดที่แคบกว่าเล็กน้อย (ภาพที่ 70)

ภาพที่ 70 ระนาดเอก

5. ระนาดทุ้ม เป็นการนำไม้ไผ่ที่เลื่อยเป็นแวนกว้างประมาณ 7 เซนติเมตร ใช้มีดตัดเฉียง 45 องศา ทั้งสองด้าน ตัดด้านล่างของตัวระนาดให้เป็นแนวตรงมีความยาวประมาณ 2.5 เซนติเมตร ขัดด้วยกระดาษทรายเล็กน้อยพอเรียบ ตัดไม้เป็นแผ่นสี่เหลี่ยมมีความหนาประมาณ 0.2 เซนติเมตร สูงประมาณ 0.5 เซนติเมตร เพื่อทำเป็นขาตั้งให้มีความกว้างขนาดเท่ากับตัวระนาด ดัดขาเข้ากับตัวระนาดด้วยกาวทั้งสองด้านด้วย ตัดกระดาษแข็งให้ได้รูปติดกาวทั้งสองด้านของระนาด เมื่อกาวแห้ง ตกแต่งให้รู้ปตามแบบ ทาสีดำ ขีดเส้น สีเหลือง นำร่องขนาดที่ทำจากกระดาษอ่อนสีแดงตีเส้นคล้ายลูกระนาดพร้อมจุดสีขาวยาวขนานกันทั้งสองด้าน ตัดเป็นคล้ายรูปสี่เหลี่ยม ผืนผ้าโดยที่ด้านใดด้านหนึ่งมีขนาดที่แคบกว่าเล็กน้อย

ภาพที่ 71 ระนาดทุ้ม

6. **จะเข้** ประดิษฐ์ขึ้นจากไม้อัดที่มีความยาวประมาณ 5 เซนติเมตร ตัดและเจาะด้วยเลื่อย ผลิตให้ได้รูป จากนั้นนำเหล็กปลายแหลมเจาะเพื่อเป็นที่ใส่ลูกบิด โดยเจาะให้เกิดรู 3 ตำแหน่ง ซึ่งด้านนอกของผู้เล่น 2 ตำแหน่ง ด้านในของผู้เล่น 1 ตำแหน่ง โดยเจาะรูซึ่งใส่ลูกบิดที่ได้จากการเหลาให้ได้รูปทรงเรียวยปลายแหลมชัดให้เนื้อเรียบด้วยตะไบ ลูกบิดด้านในให้อยู่ระหว่างกลางของส่วนที่เจาะด้านนอก จากนั้นประดิษฐ์ส่วนที่ต่อจากลูกบิดลงมาคือ ห้อยง นม ห้อยงเป็นตัววางสาย เหลาไม้ให้ได้รูปทรงครึ่งวงกลมขนาดเล็กเท่ากันตัดเป็นท่อนเพื่อแสดงเป็นตัวโน้ตจำนวน 6 ชั้น ขนาดของห้อยงจะใหญ่กว่านม และวางไม้อีก 1 ชั้นติดบนตัวก่อนที่ยึดสาย โดยยึดติดด้วยกาวใช้กรรไกรตัดไม้ ส่วนที่เกินออก ทาสีตัวเครื่องด้วยสีดำ และสีเหลืองที่ นม ห้อยง ลูกบิด ชั้นตอนสุดท้ายเดินสายด้วยด้ายบนเครื่องดนตรีให้สวยงาม (ภาพที่ 72)

ภาพที่ 72 จะเข้

7. **ซอฮู้และซอดัง** เป็นการประดิษฐ์เครื่องดนตรีขนาดเล็กด้วยไม้ไผ่ต้องใช้ความประณีตมากกว่าเครื่องดนตรีชนิดอื่น ซึ่งขั้นตอนต่างๆ ต้องระมัดระวัง ซอฮู้จะเริ่มจากคันทวนโดยการเหลาไม้ไผ่เป็นทรงกลมเรียวยปลายแหลมชัดผิวไม้เรียบด้วยตะไบ จากนั้นนำเหล็กแหลมเจาะรู สำหรับใส่ลูกบิดสาย 2 ตำแหน่งเรียงกัน นำลูกบิดมีลักษณะกลมปลายแหลม ใสในตำแหน่งที่เจาะไว้ให้แน่น โดยไม่ต้องทากาว กะโหลกจะได้โดยการเหลาไม้ไผ่ยาวรูปทรงสามเหลี่ยม ตัดเป็นชิ้นคล้ายรูปทรงสามเหลี่ยม ด้านหน้าตัดตรงด้านเว้นระยะห่างตัดด้านหลังเฉียงออก เจาะรูเพื่อเป็นที่ยึดติดกับคันทวน และส่วนประกอบของซอที่ประดิษฐ์ด้วยไม้คือ คันชัก คันชักนี้ได้ด้วยการเล่นไม้ให้ส่วนมือจับรูปทรงกลม ส่วนคันซอเหลาให้มีรูปทรงแบนปลายแหลม

เมื่อประกอบได้รูปทรงของตัวช่อขึ้นตอนต่อไปคือ การตกแต่งระบายสีจะทำการตกแต่งระบายสีด้วยสีดำ สีเหลือง และขึ้นตอนสุดท้าย จะเป็นการขึ้นสายด้วยด้าย ทั้งนี้ช่อทั้งสองชนิดแตกต่างกันที่ด้านบนของช่อด้วงมีลักษณะแบน โค้งออกทางเดียวกับลูกบิด ส่วนที่เหมือนกันด้านการตกแต่งระบายสีด้วยสีดำ สีเหลือง ที่ส่วนโคน ลูกบิด หน้าช่อ และการขึ้นสายด้วยด้ายเช่นกัน (ภาพที่ 73)

ภาพที่ 73 ช่ออยู่ ช่อด้วง

8. จิม ประดิษฐ์จากไม้อัดที่มีความหนา 0.5 เซนติเมตร กว้างประมาณ 1 เซนติเมตร ความยาวของด้านขนาด 2.5 เซนติเมตร ต่อ 1.5 เซนติเมตร นำเหล็กแหลมเจาะไม้ให้เกิดเป็นรูสองด้าน ขนานกันนำลวด ด้านละ 5 ตำแหน่ง จากนั้นนำไม้ที่เหลือลักษณะเป็นท่อนยาวรูปสามเหลี่ยม (ไม้กั้นตัวโน้ต) จำนวน 3 ชิ้น ยึดติดด้วยการทากาวติดในตำแหน่ง กลาง และด้านซ้ายขวาของตัวจิมด้านใน ชิดกับลวด ตัดตกแต่งลวดและไม้ให้เสมอกัน ในด้านของตกแต่งระบายสีนั้นจะระบายไม้กั้นตัวโน้ตด้วยสีเหลือง ทาสีด้านบนลงมาครึ่งส่วนของความหนาของตัวจิมด้วยสีชมพู และทาสีฐานล่างของตัวจิมด้วยสีดำ (ภาพที่ 74)

ภาพที่ 74 จิม

9. กลองโตนและกลองใหญ่ มีวัสดุอุปกรณ์ที่สำคัญคือ ดินเหนียว การคายแข็ง ลวด สีดำ แดง เหลือง ซึ่งกลองโตนจะปั้นทรงกระบอกยาวหน้ากลองสองด้านตัดตรง มีขาที่ทำด้วยกระดาดแข็ง และหูหิ้วที่ทำด้วยลวดทาสีกลองและขาด้วยสีดำ หูและหน้ากลองทาสีเหลืองแต้มจุดแดงที่ตรงกลางหน้ากลอง ส่วนกลองใหญ่จะปั้นทรงกลมตัดหัวท้าย มีหูสองข้าง หน้ากลองมีด้านเดียวหงายขึ้น ทาสีเหลืองเลยหน้ากลองออกมาเล็กน้อย เพื่อจะจุดสีแดงเล็ก ๆ รอบหน้ากลอง และจุดสีตรงกลางหน้ากลอง ซึ่งการขึ้นรูปด้วยดินเหนียวสามารถนำไปเป็นที่ยึดขึงลม และสะดวกในการทาสี (ภาพที่ 75)

ภาพที่ 75 กลองโตน กลองใหญ่

10. ฉิ่งและฉาบ มีลักษณะของรูปทรงและขั้นตอนในการทำเช่นเดียวกันแต่ขนาดต่างกัน ในสมัยกรุงธนบุรีฉิ่งแรกทำด้วยสังกะสี ฉาบรู้อยู่ด้วย ทาสีเหลือง ซึ่งในปัจจุบันจะปั้นฉิ่งฉาบด้วยดินเหนียว (ภาพที่ 76)

ภาพที่ 76 ฉิ่ง ฉาบ

การประดิษฐ์ส่วนประกอบประเภทผลไม้

การประกอบชุดตุ๊กตาชาววังบ้านบางเสด็จ ที่บ่งบอกถึงเรื่องราวต่างๆ ของอาชีพและวิถีชีวิต การละเล่นและดนตรีไทย ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรม ต้องมีส่วนประกอบหลายอย่างที่จะสามารถนำมาประกอบชุดตุ๊กตาชาววังให้สมบูรณ์และสวยงามได้ เช่น ผลไม้ เรือขายผลไม้ เปลเด็กนอน การทำเครื่องดนตรี เป็นต้น

ผลไม้ที่ปั้นเป็นส่วนประกอบของอาชีพและวิถีชีวิตของคนบางเสด็จ เป็นการปั้นเลียนแบบตามลักษณะของผักผลไม้จริงแต่มีขนาดเล็ก ขึ้นรูปด้วยดินเหนียวปนทราย หรือดินเหนียวที่ใช้ปั้นตุ๊กตาชาววัง ปั้นด้วยมือ หรือพิมพ์ตามความเหมาะสมและความสะดวก ผลไม้ที่ขึ้นรูปด้วยพิมพ์ เช่น ถั่วงอก ทุเรียน น้อยหน้า มังคุด มะเฟือง เป็นต้น ส่วนประกอบต่าง ๆ ที่เป็นส่วนช่วยให้ตุ๊กตาชาววังบ้านบางเสด็จแสดงออกถึงอาชีพและวิถีชีวิต ความสวยงาม

การปั้นผลไม้ เป็นการขึ้นรูปด้วยดินเหนียวที่ผ่านกระบวนการกรองเช่นเดียวดินที่ใช้ในการปั้นตุ๊กตาชาววัง ซึ่งขึ้นรูปโดยการเลียนแบบผลไม้จริง แต่มีขนาดเล็ก สีสด ในด้านของขั้นตอนการทำให้ดินที่ปั้นขึ้นรูปแห้ง โดยการนำไม้เล็กยาวขนาดก้านธูปยัดค้ำยให้ติดกับไม้ปักไว้บนแผ่นโฟม ผึ่งลมหรือแดดอ่อนให้แห้ง จึงใช้กรรไกรตัดส่วนที่เป็นไม้ออกจากค้ำบอกเล่าของ นางภาณี ศรีแสงทรัพย์ เล่าว่า

“... ไม้ที่ใช้เสียบดินที่ปั้น ต้องใช้ไม้ที่หลาวเล็กยาวคล้ายไม้ลูกชิ้น ใช้ไม้ลูกชิ้นก็ได้ แต่ใช้ไม้ก้านธูปที่ใช้แล้วก็ได้ประหยัดดี...”

วัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการทำผลไม้

1. ดินเหนียว (ชนิดเดียวกับที่ปั้นตุ๊กตา)
2. โฟมแผ่น หนาพอประมาณสำหรับปักไม้ของผลไม้ที่ทาสี
3. ไม้ขนาดก้านธูป
4. สีน้ำมันตามสีผลไม้
5. กรรไกร
6. กระดาษแข็ง
7. พิมพ์ผลไม้ต่างๆ
8. ผ้าชุบน้ำหมาด

ภาพที่ 77 ผักและผลไม้

วิธีการประดิษฐ์ผลไม้

1. กล้วย

1.1 ปั้นดินเป็นทรงกระบอกใช้มีดตัดเป็นท่อน (แกน) ปั้นผลกล้วยคล้ายหยดน้ำ 11 ผล โดยมีไม้เล็กเป็นตัวเชื่อม นำไม้ขีดติดผลกล้วย นำไปปักแผ่น โฟม เพื่อฝังลมหรือแดดอ่อนให้แห้ง

1.2 ทาสีเหลืองให้ทั่วเต็มจุดด้วยสีดำ ดึงหรือตัดไม้ออก

ภาพที่ 78 กล้วย

2. มะละกอ

2.1 ปั้นดินให้มีลักษณะคล้ายผลจริงแต่มีขนาดเล็ก ใช้ไม้กุดที่ด้านปลายของผลมะละกอให้เกิดร่องเป็น 4 แฉก

2.2 นำไม้ขีดติดด้านข้างของผลมะละกอ ปักไว้บนแผ่น โฟมแผ่น ฝังลมหรือแดดอ่อนให้แห้ง

2.3 จุ่มผลมะละกอลงในสีเขียวที่เตรียมไว้ ปักบนแผ่น โฟมปักไว้ให้แห้ง ระบายสีแดงด้วยพู่กันที่ส่วนปลายของผลมาทางข้างให้สีเข้มมาสีจาง

2.4 ตัด ไม้ออก เหลือ ไม้ไว้เล็กน้อยเพื่อเป็นขั้วผล

ภาพที่ 79 มะละกอ

3. มังคุด

3.1 ปั่นดินเหนียวเป็นทรงกลม ใช้นิ้วบีบให้เป็นเล็กน้อย แล้วจึงปั้นดินเหนียวเป็นก้อนกลมเล็กติด 4 มุม และปั้นดินเป็นท่อนยาวเล็กตัดให้ได้ขนาดพอสวย วางตรงกลางเพื่อเป็นขั้วของผล

3.2 นำไม้ขีดติดที่ด้านหลังของผลไม้ ปักบนแผ่นโฟม ฟุ้งลมหรือแดดอ่อนให้แห้ง จุ่มหรือระบายสีมังคุดที่ผลพักไว้ให้แห้ง ทาสีเขียวที่ขั้วของผล

3.3 มังคุดที่ผาเห็นเนื้อให้ปั้นดินเป็นก้อนกลมพิมพ์ในแม่พิมพ์ ตกแต่งดินส่วนเกินด้วยมีดเล็ก นำไม้จิ้มที่ด้านหลังของผลไม้ปักบนโฟมแผ่น นำฟุ้งลมหรือแดดอ่อนให้แห้ง นำส่วนที่เป็นเนื้อจุ่มสีขาวพักไว้ให้แห้งจึงนำมาทาสีเปลือกพักไว้แห้ง ตัดไม้ออก

ภาพที่ 80 มังคุด

4. แดงโม

4.1 ปั่นดินเหนียวเป็นทรงกลม เส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 2.5 เซนติเมตร ผาเป็นสี่ส่วน นำไม้ขีดติดกับผลแดงโม ปักกับแผ่นโฟม พักไว้พอหมาดหรือสีดินมีลักษณะจางลง

4.2 วางกระดาษทรายบนพื้นเรียบนำหน้าดินที่ตัดมาขัดบนกระดาษทรายให้เรียบทั้งสองด้าน ฟุ้งลมหรือตากแดดอ่อนให้แห้ง

4.3 ทาสีเขียวที่เปลือกแดง ทาสีแดงที่เป็นเนื้อแดง ทาสีขาวส่วนที่เป็นเปลือกอ่อนของแดง พักแต่ละสีให้แห้งหรือหมาดก่อนจะทาสีต่อไป

4.4 จุดสีดำให้คล้ายเม็ดแดงที่อยู่บนเนื้อแดง เมื่อสีแห้งแล้วตัดไม้ออก

ภาพที่ 81 แดงโม

5. มะเฟือง

- 5.1 ปั้นดินเหนียวให้เป็นรูปทรงกลมหรือคล้ายรูปหยดน้ำ กดลงพิมพ์รูปมะเฟือง
- 5.2 หยิบดินที่พิมพ์ขึ้น ใช้มีดเล็กปลายแหลมตัดส่วนที่เกินออก และใช้นิ้วที่หมาดน้ำปาดเนื้อดินให้เรียบตามรูปของมะเฟือง ปักไม้ที่ขั้วของผลปักที่แผ่นโฟม ผึ่งลมหรือตากแดดอ่อนๆ ให้แห้ง
- 5.3 จุ่มผลมะเฟืองในสีเหลือง เมื่อแห้งใช้พู่กันทาสีเขียวบนสันของกลีบมะเฟืองทุกกลีบ พักไว้ให้แห้ง ตัดส่วนที่เป็นไม้ออกโดยเหลือขั้วเล็กน้อย

ภาพที่ 82 มะเฟือง

6. ชมพู

- 6.1 ปั้นดินเหนียวเป็นรูปหยดน้ำ กดส่วนบนบนฝ่ามือให้แบนลงเล็กน้อยหรือมีลักษณะคล้ายผลชมพูจริง นำไม้กดด้านที่แบนให้เป็นสี่แฉก
- 6.2 ยึดติดไม้ด้านแหลม ปักบนแผ่นโฟม เพื่อผึ่งลมหรือตากแดดอ่อนๆ ให้แห้ง
- 6.3 นำชมพูจุ่มในสีแดง เมื่อสีแห้ง ตัดไม้ออกเหลือขั้วเล็กน้อย

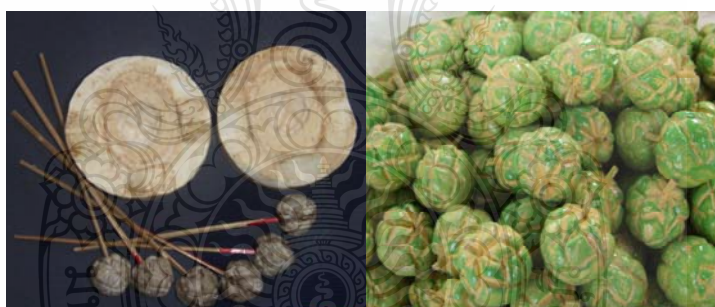
ภาพที่ 83 ชมพู่

7. น้อยหน้า

7.1 ปั้นดินเหนียวเป็นก้อนกลมวางบนพิมพ์กดให้ได้รูป นำดินที่พิมพ์ออกตัดส่วนของดินที่เกินออกด้วยมีดเล็กปลายแหลม

7.2 ยึดติดกับผลส่วนที่เป็นขั้วปักบนแผ่นโฟม ผึ่งลมหรือตากแดดอ่อนๆ ให้แห้ง

7.3 นำผลน้อยหน้าจุ่มสีเขียว พักไว้ให้แห้ง จากนั้นจุ่มผลน้อยหน้าในสีน้ำตาลอ่อนแบบเงาจาง เมื่อแห้งตัดไม้ออกเหลือเพื่อเป็นขั้วเล็กน้อย

ภาพที่ 84 น้อยหน้า

8. องุ่น

8.1 ปั้นดินเหนียวเป็นท่อนยาวประมาณ 1 เซนติเมตร กดให้แบน นำดินเหนียวปั้นเป็นก้อนกลมเล็กๆ วางเรียงกันบนดินชั้นแรก ประมาณ 3 แถว คือ 4/5/4 ตามลำดับ

8.1 ยึดติดด้วยไม้ตามยาวขององุ่นปักบนแผ่นโฟม ผึ่งหรือตากแดดอ่อนๆ ให้แห้ง

8.3 จุ่มพวงองุ่นในสีแดงเลือดหมู พักไว้ให้แห้ง ตัดไม้ออกเหลือไม้เล็กน้อยเพื่อเป็นขั้ว

ภาพที่ 85 องุ่น

9. มะพร้าว

9.1 ปั่นดินเหนียวเป็นก้อนกลม ใช้มีดตัดดินออก 1 ใน 3 ของผล โดยที่เฉียงขึ้นด้านบน มีลักษณะแหลมคล้ายพีระมิด แต่ตัดให้ได้ 5 ด้าน

9.2 ปักไม้ฟุ้งพomadหรือสีของดินดูจางลง นำส่วนที่ตัดมาขัดกับกระดาษทรายที่วางบนพื้นเรียบ ให้เนื้อดินมีลักษณะเรียบ ตัดไม้ออก

ภาพที่ 86 มะพร้าว

10. มะม่วง

10.1 ปั่นดินเหนียวให้มีลักษณะคล้ายผลมะม่วง ยึดติดด้วยไม้ที่ด้านข้างปักบนแผ่นโฟม ผึ่งลมหรือตากแดดอ่อนๆ ให้แห้ง

10.2 ลงสีด้วยการจุ่มผลมะม่วง ใช้สีเหลืองเข้ม พักไว้ให้แห้ง ตัดไม้ออกเหลือไม้เล็กน้อยเพื่อเป็นขั้ว

ภาพที่ 87 มะม่วง

11. ส้มโอ ครึ่งผล, ส้มโอเต็มผล

- 11.1 ปั้นดินเหนียวให้เป็นก้อนกลม (ผ่าดินออกเป็นสองส่วนจะได้ส้มครึ่งผล)
- 11.2 ยีคติดด้วยไม้ส่วนกลางของผลปักบนแผ่นโฟม นำฝิ่งหรือตากแดดอ่อนๆ ให้แห้ง
- 11.3 จุ่มผลส้มในสีเขียว (ส้มธรรมชาติใช้สีส้มผลเล็กกว่า) พักไว้ให้แห้ง ตัดไม้ออก

ภาพที่ 88 ส้มโอครึ่งผล, ส้มโอเต็มผล

12. ทับทิมและฝรั่ง

- 12.1 ปั้นดินเป็นก้อนกลมคล้ายชมพู นำไม้เล็กปลายมลกดส่วนที่เป็นจุก โดยใช้นิ้วมือที่หมาดน้ำเกลือผิวดินให้ไ้คง ยีคติดด้วยไม้ ปักบนแผ่น โฟม ฝิ่งหรือตากแดดอ่อนๆ ให้แห้ง
- 12.2 ลงสีด้วยการจุ่มผลทับทิมใช้สีส้มพักไว้ให้แห้ง ทาสีเหลืองด้านบนประมาณ 1 ใน 3 ของผลแต้มสีแดงหมูที่ด้านในของจุก (ผลทับทิม) ลงสีเขียว พักไว้ให้แห้ง แด้มสีแดงหมูที่จุกด้านในของผล (ผลฝรั่ง)

ภาพที่ 89 ทับทิมและฝรั่ง

13. ทูเรียน

13.1 ปั้นดินเป็นก้อนรูปทรงคล้ายไข่ไก่กว้างบนพิมพ์ทูเรียนตามรูปพิมพ์ให้เกิดรูป ใช้มีดเล็กตัดส่วนที่เกินออก ปาดดินให้เรียบด้วยนิ้วมือนิ้วที่หมาดน้ำ ยัดดินเมล็ดข้าวเปลือกจากด้านที่ติดกับส่วนที่เป็นเนื้อทูเรียน โดยให้ระยะห่างพอสวยงาม

13.2 นำไม้ยัดติดกับผลทูเรียนส่วนที่เป็นขั้วปักบนแผ่นโฟม ผึ่งหรือตากแดดอ่อนๆ ให้แห้ง

13.3 ลงสีโดยการจุ่มหรือระบายทูเรียนสีเขียวออกน้ำตาลฟุ้งไว้ให้แห้ง ทาสีส่วนที่เป็นเนื้อด้วยสีเหลือง พักไว้ให้สีแห้งทาสีขาวรอบเนื้อให้เป็นเปลือกในของทูเรียน

13.4 ตัดไม้เหลือไม้เล็กน้อยเพื่อเป็นขั้วผล

ภาพที่ 90 ทูเรียน

14. สับประด

14.1 ตัดกระดาษแข็งบางเป็นรูปสี่เหลี่ยมข้าวหลามตัดยาวประมาณ 1 เซนติเมตร

14.2 ปั้นดินเหนียวให้เป็นก้อนกลมรูปคล้ายไข่ไก่กดในพิมพ์สับประด ใช้มีดเล็กปลายแหลมตัดส่วนที่เกินออก ปักกระดาษด้านแหลมที่ตัดไว้บนส่วนเล็กของสับประด ประมาณ 4-5 ชิ้น เพื่อเป็นจุกสับประด นำไม้ปักด้านขั้วสับประดที่ปักกระดาษ ปักบนแผ่นโฟม ผึ่งลมหรือตากแดดอ่อนๆ ให้แห้ง

14.3 จุ่มผลสับประดให้สีเหลืองเข้ม พักไว้ให้แห้งทาสีเขียวแก่ที่จุกสับประด และทาสีส้มบนตาสับประดโดยทาไล่เข้มไปอ่อน โดยจากขั้วไปจุกของสับประด

14.4 ตัดไม้ออกเหลือไม้เล็กน้อยเพื่อเป็นขั้ว ตัดไม้ออกเหลือไม้เพียงเล็กน้อยเพื่อเป็นขั้วสับประด

ภาพที่ 91 สับประด

สรุป องค์ความรู้การปั้นตุ๊กตาชาววังบ้านบางเสด็จในอดีต ใช้วัตถุดิบจากดินเหนียวกับกระดาษหนังสือพิมพ์แช่น้ำผสมให้เป็นเนื้อเดียวกัน ขึ้นรูปโดยปั้นให้มีลักษณะคล้ายคน เริ่มจากการปั้นหุ่นส่วนหัวด้วยดินเหนียว เพื่อนำมาหล่อพิมพ์ส่วนหัว จากนั้นขึ้นรูปส่วนตัวและขาประกอบส่วนแขนและหัวเข้ากับส่วนตัว นำตุ๊กตาที่ปั้นเสร็จแล้วมาตากแห้ง เมื่อดินแห้งนำมาตกแต่งระบายสีฝุ่น โดยใช้สีฝุ่นขาว สีดำ และสีแดง เป็นหลัก

การปั้นตุ๊กตาชาววังบ้านบางเสด็จในปัจจุบัน ส่วนใหญ่ใช้วัตถุดิบที่ได้จากธรรมชาติ คือ ดินเหนียว โดยนำดินเหนียวมาละลายน้ำ กรอบด้วยผ้าขาวบางพักไว้ในภาชนะเพื่อให้ น้ำและดินแยกตัวออกจากกัน นำดินขึ้นฝั่งบนผ้าพอหมาดเก็บไว้ในภาชนะที่ปิดสนิท ขึ้นรูปดินเหนียวส่วนหัวให้แบนใบหน้ามีอวัยวะครบมีสัดส่วนที่เหมาะสมสวยงาม ปั้นส่วนตัวและขา ต่อแขนและคอ จัดอิริยาบถ ตุ๊กตาให้สวยงาม ฝังลมหรือแดดอ่อน เมื่อตุ๊กตาแห้งจะสังเกตได้จากสีของเนื้อดินที่จางลง ขนาดของดินเล็กกลง นำเผา และตกแต่งระบายสีด้วยสีน้ำมันเป็นหลัก ต่อจากนั้นนำตุ๊กตามาจัดชุด โดยมีชุดการประดิษฐ์ เครื่องดนตรี เครื่องสาย คือ ฉ่องวง ระนาด จะเข้ ซอ จิม ฉิ่ง ฉาบ และชุดการประดิษฐ์ผลไม้ คือ กกล้วย มะละกอ มังคุด แดงโม มะเฟือง ชมพู่ น้อยหน้า องุ่น มะพร้าว มะม่วง ทับทิม ฝรั่ง ทูเรียน สับประด

ตอนที่ 3 ผลการศึกษากระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้ของครูภูมิปัญญาท้องถิ่น

กระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้ของครูผู้สอน

จากความกรุณาใน สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงโปรดเกล้าฯ ให้ครู(อาจารย์ จุลพรรณ พิทยานันทน์ อาจารย์ภาวาส บุญนาค คุณหญิงเสริมศรี บุญนาค อาจารย์ไพฑูรย์ เมืองสมบูรณ์ และคณะ) ผู้ถ่ายทอดการปั้นตุ๊กตาชาววัง ให้แก่ประชาชนหมู่บ้านตำบลบางเสด็จอำเภอป่าโมก จังหวัดอ่างทอง ในปี 2519 แล้วนั้นเป็นการถ่ายทอดความรู้โดยครูเป็นผู้นัดหมายประชาชนที่มีความสนใจในการทำตุ๊กตาชาววังที่บริเวณศาลาวัดบางเสด็จ ซึ่งศาลาวัดมีพื้นที่กว้างพอที่จะให้ประชาชนได้ศึกษาการปั้นตุ๊กตาชาววัง ขณะนั้นครูซึ่งมีจำนวนไม่มากที่จะดูแลประชาชนที่มาเรียนวิธีการสอนของครูจะมาสอนเพียงสัปดาห์ละสองครั้งโดยมีวิธีการสอน ดังนี้

เล่าเรื่องราวความเป็นมาของตุ๊กตาชาววัง ให้นักเรียนได้รู้ถึงวัสดุอุปกรณ์ จากนั้นทำการแบ่งกลุ่มนักเรียน ประมาณกลุ่มละ 5-10 คน (สัมภาษณ์ครูภูมิปัญญา) โดยเนื้อหาการถ่ายทอดเริ่มจาก

1. การทำพิมพ์หัวตุ๊กตา โดยปฏิบัติวิธีการจริงให้นักเรียนดูในแล้วนำไปปฏิบัติตาม ลักษณะของพิมพ์เป็นขั้นตอนการทำที่ได้นี้เป็นพิมพ์ทำส่วนหัว

นำดินเหนียวธรรมชาติขึ้นรูปตาม เพื่อการหยิบจับดินเหนียวให้เกิดความถนัดมือปั้นขึ้นรูปให้เหมือนคนในขนาดใหญ่จับง่าย โดยการแบ่งดินเป็นก้อนคลึงดินให้ด้านหนึ่งเรียวยาวสองชั้นเพื่อเป็นขา ด้านที่เรียวยาวเป็นขาและด้านที่ได้เรียวยาวรวมกันปั้นเป็นลำตัว ดินที่เหลือปั้นเป็นลักษณะเดียวกันเพื่อทำเป็นแขน นำส่วนหัวมาต่อที่ด้านบน

2. ขั้นตอนการถ่ายทอดความรู้ของครูผู้สอนที่นอกเหนือจากการการเตรียมพิมพ์ คือ

2.1 เตรียมดิน (ดินผสมกระดาษ)

2.2 วัสดุอุปกรณ์

2.3 การเตรียมสี

2.4 การระบายและเขียนสีลงบนตุ๊กตา

ซึ่งเป็นการปฏิบัติให้ดูแล้วให้นักเรียนปฏิบัติตามขั้นตอนต่างๆ ในการปั้นตุ๊กตาที่ขนาดใหญ่พอที่จะจับสะดวกกับการทำแรกเริ่ม เมื่อนักเรียนเกิดความชำนาญพอสมควรแล้วครูผู้สอนจึงปรับขนาดให้เล็กลงเป็นตุ๊กตาชาววัง การเปลี่ยนขนาดของครูผู้สอนทำให้นักเรียนเกิดความตกใจเป็นอันมากจากตุ๊กตาที่เห็น โดยที่ นางสำออง โชติช่วง กล่าวว่

“...ขนาดตุ๊กตาตัวใหญ่ยังปั้นไม่ดี ไม่สวยเลย แล้วมาให้ปั้นตัวเล็ก แต่ก็มีการประเมินให้คะแนน เป็นเอ บี ซี ส่วนกลุ่มป้าได้ เอ แล้วก็ทำพิธีไหว้ครูกัน ต่อมาก็ห่างการไหว้ครูกันไป...”

การปั้นตุ๊กตาของนักเรียนทุกครั้งได้รับการชมจากครูผู้สอน เมื่อครูเห็นสมควรว่านักเรียนได้รับความรู้ในการปั้นตุ๊กตาชาววังแล้วจึงทำการสอบให้คะแนนจากการทำโดยแบ่งระดับเป็น เอ บี ซี ก่อนการปิดการสอน การให้คะแนนนี้ถึงแม้จะเป็นการให้คะแนนปากเปล่าแต่เป็นคะแนนที่นักเรียนมีความภูมิใจที่จะนำความรู้ที่เรียนมาปฏิบัติให้เกิดรายได้ เมื่อได้ทำการสอนจบสิ้น

ครูผู้สอนได้นำนักเรียนทำพิธีการไหว้ครู การไหว้ครูจะเกิดขึ้นทุกปีที่ศูนย์ตุ๊กตาชาววังวัดท่าสุทธาวาส ในพระบรมราชินยานุเคราะห์ แต่ภายหลังก็มีการละเลย ห่างเหิน ไม่ได้ปฏิบัติกันเหมือนเช่นเดิม และข้อห้ามที่สำคัญของครูที่มีให้นักเรียนเพื่อต่อไปจะเป็นผู้สอน ดังคำกล่าวของ นางสาวนางสาว โขติช่วง ว่า

“...อาจารย์ท่านบอกไว้ว่า สอนได้แต่อย่าสอนให้หมดพุง มีค่าครู 12 บาท แรกๆ ในวังจะรับซื้อให้มีกำลังใจ แต่สมเด็จพระเทพท่านทรงตรัสว่า ซื้อไปถามที่หลังพ้อมีฝีมือกันหน่อยก็ทำขายออกงานวัดคนที่ฝีมือก็จะได้ไปขายในวัง มารับซื้อถึงที่...”

การสอนอย่าให้หมดพุง หมายความว่า สอนให้เพียงแคร์ู้และสามารถทำได้แต่จะเกิดความรู้เพิ่มเติมขึ้นขึ้นอยู่กับความสามารถและความสนใจของผู้เรียนเอง

การปั้นตุ๊กตาส่งผลให้เกิดรายได้ของประชาชนที่เรียนการปั้นตุ๊กตาชาววัง แต่แรกเริ่มจะเป็นรายได้ที่ได้จากการรับซื้อใน สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ถึงแม้ว่าตุ๊กตาที่ได้นั้นจะมีความสวยงามน้อยหรือมากเพียงใด เหตุที่พระองค์ทรงรับซื้อตุ๊กตาชาววังนั้นเพื่อสร้างขวัญและกำลังใจในแก่ประชาชนที่พระองค์ทรงโปรดช่วยเหลือจนกว่าประชาชนจะทำตุ๊กตาชาววังส่วนงานพอที่จะนำขายเองได้ ต่อมาครุภูมิปัญญา (ประชาชนที่เรียนกับครูผู้สอน) เห็นว่าดินที่ผสมกระดานนั้นเมื่อเก็บไว้นานประกอบกับอากาศมีความชื้นทำให้ตุ๊กตาไม่คงรูปเดิมจึงใช้เฉพาะดินเหนียวเพียงอย่างเดียวเพื่อปั้นขึ้นรูป และเผาโดยใช้เตาหุงข้าวดิน ก่อนที่จะนำมาระบายและเขียนสี ต่อมาครุภูมิปัญญาได้มีการคิดค้นประดิษฐ์เรือเล็ก ผลไม้ ประเพณีการเล่นและวัฒนธรรมของคนในหมู่บ้านขึ้น

กระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้ของครูภูมิปัญญา

องค์ความรู้ที่ครูภูมิปัญญาได้รับมาจากครูผู้ทำการถ่ายทอดนั้นแล้ว ครูภูมิปัญญาได้นำองค์ความรู้ที่ได้รับมาทำการถ่ายทอดความรู้ให้แก่บุคคลในครอบครัว บุคคลในท้องถิ่น และผู้ที่มีความสนใจการทำตุ๊กตาชาววัง เป็นการถ่ายทอดความรู้ที่มีลักษณะของการปฏิบัติตามขั้นตอนการทำตุ๊กตาชาววัง ในการถ่ายทอดองค์ความรู้ให้แก่บุคคลต่างๆ คือ

ระดับครอบครัว

ครอบครัว หมายถึง บุคคลที่อาศัยอยู่ด้วยกัน มีพ่อ แม่ ลูก พี่น้อง หรือญาติ เป็นการถ่ายทอดโดยที่บุคคลในครอบครัวแบบไม่รู้สึกรู้ว่าได้รับการถ่ายทอด หรือได้รับการถ่ายทอดอย่างไม่เป็นทางการ แต่เป็นเพียงการเห็นและเกิดขึ้นจากการช่วยเหลือ มีความสนใจที่จะปฏิบัติเอง การให้ช่วยปฏิบัติเป็นประจำในช่วงเวลาว่างอยู่กับบ้าน

บุคคลในท้องถิ่น

บุคคลในท้องถิ่น หมายถึง นักเรียนในโรงเรียนต่างๆ ของหมู่บ้านบางเสด็จ ครูผู้สอนเป็นผู้นำนักเรียนมาศึกษาความรู้จากครูภูมิปัญญา ซึ่งครูภูมิปัญญาได้ให้ความรู้แก่นักเรียนตามที่โรงเรียนต้องการ โดยมีการเรียนรู้ที่ศูนย์ตุ๊กตาชาววัง วัดท่าสุทธาวาส การถ่ายทอดองค์ความรู้การปั้นตุ๊กตาชาววังของบุคคลในท้องถิ่นนี้เป็นกระบวนการถ่ายทอดความรู้การปั้นตุ๊กตาชาววัง ให้เป็นไปตามจุดประสงค์ของโรงเรียนหรือครูผู้สอนในวิชาที่เกี่ยวข้อง การสอนส่วนใหญ่จะเป็นการสอนโดยที่ครูภูมิปัญญาทำการสาธิต บอกขั้นตอนการเตรียมดิน อุปกรณ์ การปั้นตุ๊กตาชาววังให้ดูก่อนพร้อมอธิบายเรื่องประวัติความเป็นมาของตุ๊กตาชาววัง อธิบายขั้นตอนการปั้นส่วนต่างๆ ของตุ๊กตาชาววังก่อนที่เด็กนักเรียนเกิดความเข้าใจจึงให้ปฏิบัติตามขั้นตอน โดยมีการตรวจสอบการปฏิบัติงานภายหลัง ระหว่างการปฏิบัติพร้อมอธิบายส่วนที่นักเรียนไม่เข้าใจ มีการตรวจสอบครั้งสุดท้ายเมื่อเสร็จพร้อมคำชมและบอกส่วนที่ต้องแก้ไข

ผู้ที่สนใจ

ผู้ที่มีความสนใจ หมายถึง ผู้ที่ชมการทำตุ๊กตาชาววังกับครูภูมิปัญญาสามารถเรียนรู้ได้ที่บ้านครูภูมิปัญญา ศูนย์ตุ๊กตาชาววังวัดท่าสุทธาวาส ในพระบรมราชินยานุเคราะห์ ศูนย์ศิลปะบางไทร ครูภูมิปัญญาที่อยู่ประจำศูนย์ตุ๊กตาส่วนใหญ่จะทำการสาธิตพร้อมอธิบายประวัติความเป็นมาและขั้นตอนการทำตุ๊กตาชาววังให้ผู้ที่มีความสนใจได้รู้และเกิดความประทับใจในตุ๊กตาชาววัง

ทั้งนี้ กระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้ของครูภูมิปัญญาไม่แต่ต่างไปจากวิธีการถ่ายทอดของครูผู้สอนแต่อย่างใด แต่มีความแตกต่างในด้านวัตถุประสงค์ วัตถุประสงค์ที่ใช้มีความทันสมัยมากขึ้น

ปัจจัยสนับสนุน และอุปสรรคที่มีต่อกระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้การปั้นตุ๊กตาชาววัง

การทำตุ๊กตาชาววังให้มีผลดียิ่งขึ้นนั้นต้องมีปัจจัยที่สนับสนุนด้านต่างๆ ที่ส่งผลให้อำนวยความสะดวกสบายมากขึ้นกว่าที่เคยเป็นอยู่ ดินเหนียวเป็นวัตถุดิบที่มีความสำคัญเป็นอันดับต้นของการปั้นตุ๊กตาชาววัง ปัจจุบันได้ใช้ดินเหนียวจากการซื้อดินจากนอกท้องถิ่นเข้ามาเก็บไว้ทำ เป็นดินชนิดเดียวกับดินที่ทำอิฐ ราคาคันรถละ 400-600 บาท” ในปัจจุบันกรมวิทยาศาสตร์และบริการ ได้คิดค้นดินเหนียวชนิดหนึ่งมีลักษณะเนื้อละเอียด เหนียว นุ่ม แข็งช้ำกว่าดินเหนียวที่ใช้อยู่ในปัจจุบันจำหน่ายในราคา กิโลกรัมละ 5 บาท เมื่อผ่านขั้นตอนการปั้นตุ๊กตาชาววังขั้นตอนที่สำคัญที่จะทำให้ตุ๊กตามีความคงทนได้คือ การเผา ซึ่งพัฒนาการของการเผาตุ๊กตาชาววังโดยเตาหุงข้าวดินแบบโบราณจะใช้เวลาในการเผาเป็นระยะเวลาานาน ไม่สามารถควบคุมอุณหภูมิได้อย่างสม่ำเสมอตามที่ต้องการ จึงมีการพัฒนานำเทคโนโลยีในการเผาเข้ามา “เตาเผาไฟฟ้า” ราคาของเตาเผาไฟฟ้ามีราคาสูง ได้จำนวนของตุ๊กตาที่เผาในแต่ละครั้งมากกว่า

ครูภูมิปัญญาส่วนใหญ่นิยมใช้เตาหุงข้าวดินเพราะมีราคาที่ถูกกว่ามาก ในด้านการตกแต่งและระบายสีของตุ๊กตาชาววัง มีการใช้สีน้ำมันแทนสีฝุ่นเป็นตัวหลักเป็นเช่นนี้เพราะให้ความคงทนไม่หลุดลอกง่าย มีความมันเงา และหาซื้อได้ง่ายตามท้องตลาด จากเดิมที่เขียนคิ้วและปากด้วยปากกาหมึกซึมแทนการเขียนด้วยพู่กัน เพราะการเขียนโดยพู่กันที่มีขนาดเล็กต้องใช้ความประณีตและความระมัดระวังไม่ให้ปลายพู่กันแตกเวลาเขียนสีของ คิ้ว และปาก

ปัจจัยสนับสนุนที่มีต่อกระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้

ตุ๊กตาชาววังที่บ้านบางเสด็จเป็น โครงการที่ สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ มีพระราชดำริ ให้จัดตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ.2519 เพื่อให้เป็นอาชีพเสริมเพิ่มพูนรายได้ให้แก่ราษฎรตำบลบางเสด็จ ทรงพบว่าราษฎรมีปัญหาเรื่องน้ำท่วม นาล่มเสียหายมาหลายปี การทำนาไม่ได้ผล ราษฎรมีฐานะยากจนลง จึงทรงมีพระราชดำริเห็นว่าตุ๊กตาชาววังแบบโบราณที่หาดูได้ยากและเกือบสูญสิ้นไปหมดแล้ว ซึ่งในบริเวณนี้มีอาชีพทำอิฐ ซึ่งวัตถุดิบที่ใช้คือ ดินเหนียว เพื่อนำมาใช้ในการทำตุ๊กตาได้ จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดตั้งโครงการปั้นตุ๊กตาชาววังขึ้นเมื่อเดือนมกราคม พ.ศ. 2519 โดยมีอาจารย์จุลทรรศน์ พยาฆรานนท์ อาจารย์ถาวาส บุญนาค คุณหญิงเสริมศรี บุญนาค อาจารย์ไพฑูริย์ เมืองสมบุรณ์ และคณะมาเป็นผู้ทำการฝึกสอนและให้คำแนะนำ และผลงานที่ผลิตได้ในระยะแรก ทรงรับซื้อไว้ทั้งหมดพร้อมทั้งหาตลาดให้ ต่อมาเมื่อตุ๊กตาเป็นที่รู้จักกันกว้างขวาง ผู้ผลิตก็สามารถหาตลาดเองได้ นอกจากนี้ยังมีผู้สนใจไปชมและหาซื้อถึงหมู่บ้าน

ภายหลังมูลนิธิส่งเสริมศิลปาชีพในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พบปัญหาบางประการของอาชีพการปั้นตุ๊กตาชาววังในเรื่องของการปรับปรุงคุณภาพของตุ๊กตาชาววังให้มีความทนทานพอสำหรับลูกค้านำกลับภูมิลำเนา มีการทดลองใช้วัสดุเชื้อเพลิงที่มีราคาถูกและหาได้ง่ายในท้องถิ่นมาทดแทนถ่านไม้ซึ่งมีราคาแพงสำหรับการเผาตุ๊กตาชาววัง ในปี พ.ศ.2530 รัฐบาลไทยได้มีการประชาสัมพันธ์ผลักดันสินค้าตุ๊กตาชาววังเป็นสินค้าที่ระลึกใหม่อีกประเภทหนึ่งสำหรับนักท่องเที่ยวต่างชาติที่เข้ามาในประเทศไทย ไม่ว่าจะเป็นหนังสือพิมพ์ วารสารท่องเที่ยว วิทยุและโทรทัศน์ ฯลฯ

การรวมกลุ่มในรูปสหกรณ์ โดยมีศูนย์ตุ๊กตาชาววังวัดท่าสุทธาวาส ในพระบรมราชินยานุเคราะห์ ซึ่งปัจจุบันตั้งอยู่ที่ด้านในวัดท่าสุทธาวาส เป็นการจัดให้สมาชิกมาบริหารจัดการปั้นพร้อมกับจัดจำหน่ายในราคาที่ย่อมเยา นอกจากนี้บุคคลในครอบครัวของสมาชิกคนในชุมชนบางเสด็จ จัดจำหน่ายตุ๊กตาชาววังตัวตนเองโดยมีผู้มารับไปจำหน่ายในรูปแบบของตุ๊กตาที่เป็นตัวเดี่ยว และที่นำไปประกอบในส่วนอื่นที่มีความเกี่ยวข้อง เช่น ตุ๊กตาแม่ค้าขายผลไม้ในเรือ ตุ๊กตาในพิธีงานมงคล การละเล่น ฯลฯ

ศูนย์ส่งเสริมศิลปาชีพบางไทรเปิดสอนการปั้นตุ๊กตาชาววังโดยมีบุคคลรุ่นแรกที่ได้รับ การถ่ายทอดความรู้จากโครงการที่สมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถมีพระราชดำริให้จัดตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ.2519 เป็นครูผู้สอนเป็นการปั้นตุ๊กตาชาววัง ในปี พ.ศ.2552 ศูนย์ศิลปหัตถกรรม ได้มีการตีพิมพ์เพื่อแจกให้หน่วยงาน สถานศึกษา ที่มีความสนใจในเรื่องตุ๊กตาชาววัง การจักรสาน ฯลฯ

สถานศึกษาในจังหวัดอ่างทอง คือ โรงเรียนวัดท่าสุทธาวาส โรงเรียนวัดบางเสด็จ โรงเรียนบางเสด็จวิทยาคม ฯลฯ ได้จัดการเรียนการสอนให้นักเรียนได้มีความรู้ในการปั้นตุ๊กตาชาววัง โดยมีการนำความรู้การปั้นตุ๊กตาชาววังเข้าสอนอยู่ในวิชาศิลปะ วิชาเลือกเสรี วิชาการงานอาชีพ และเทคโนโลยี

อุปสรรคหรือปัญหาที่มีต่อกระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้

จากโครงการที่สมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถมีพระราชดำริให้จัดตั้งโครงการปั้นตุ๊กตาชาววังขึ้น เพื่อให้ชาวบ้านไม่ต้องไปประกอบอาชีพในถิ่นฐานอื่น เพิ่มรายได้ให้แก่ครอบครัว แต่ปัจจุบันครูผู้ปัญญาที่มีความรู้และความสามารถถ่ายทอดการปั้นตุ๊กตาชาววังน้อยลงนั้นเกิดจากการห่างจากการปั้นตุ๊กตาชาววัง เปลี่ยนการประกอบอาชีพ เลิกปั้นตุ๊กตาชาววัง และเสียชีวิต ลูกหลานของครูภูมิปัญญาและชาวบ้านในหมู่บ้านที่ศึกษาเล่าเรียนในระดับสูง ส่วนใหญ่มีความต้องการที่จะประกอบอาชีพตามที่ตนได้ศึกษามาส่งผลให้มีผู้อาศัยอยู่ในท้องถิ่นน้อยลงทำให้ไม่ได้เห็นหรือได้เรียนรู้อย่างเต็มที่

นอกจากนี้สังคมและเศรษฐกิจของบ้านเมืองมีอิทธิพลในด้านของการจำหน่ายสินค้า เมื่อการจำหน่ายสินค้าน้อยลงจึงส่งผลให้ขาดรายได้ ผู้คนจึงหารายได้โดยการเข้าทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม เพราะมีรายได้ที่คงที่กว่าการปั้นตุ๊กตาชาววัง อย่างไรก็ตามความรู้การปั้นตุ๊กตาชาววัง ที่ครูภูมิปัญญา มีความยินดีต่อการถ่ายทอดความรู้ให้แก่ผู้เรียนที่มาหาความรู้ด้วยตนเอง หรือที่จัดให้อยู่ในการเรียนการสอนในวิชาต่างๆ นั้น ผู้เรียนต้องมีความสนใจศึกษา คำนคว้า มานะ ขยันอดทน หมั่นฝึกฝนฝีมือการปั้นตุ๊กตาชาววังเป็นอย่างมาก

สรุป จากกระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้ ครูภูมิปัญญาได้รับการถ่ายทอดจากครูผู้สอนใน ความกรุณาในสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ถ่านทอดโดยวิธีการบอกเล่าความเป็นมาของ ตุ๊กตาชาววัง ซึ่งมีขั้นตอนหลัก คือ การทำพิมพ์ส่วนหัว การปั้นส่วนตัวและขา การปั้นส่วนแขน การเผา การตกแต่งระบายสี การจัดชุดเครื่องดนตรี เครื่องสาย และการจัดชุดผลไม้ ครูภูมิปัญญาในท้องถิ่นนำความรู้ มาถ่ายทอดให้แก่บุคคลในครอบครัว บุคคลในท้องถิ่น และผู้ที่สนใจการปั้นตุ๊กตาชาววัง โดยใช้ ทักษะการสาธิตปั้นตุ๊กตาชาววังบ้านบางเสด็จนั้นเป็นวิธีการสำคัญพร้อมกับการเล่าประวัติความเป็นมา เพื่อสร้างคุณค่าให้กับผลิตภัณฑ์ (Value creation) นอกจากนี้ได้มีการจำหน่ายสินค้าให้กับผู้มาเยือน ซึ่งเป็นการเพิ่มรายได้ สำหรับอุปสรรคในการถ่ายทอดความรู้ พบว่าผู้รับการถ่ายทอดมีการเปลี่ยน อาชีพไปทำอย่างอื่น ทำให้การรับทอดความรู้ไม่ต่อเนื่อง นอกจากนี้ยังไม่ปัญหาการศึกษาต่อในระดับ ที่สูงขึ้นทำให้การถ่ายทอดความรู้สะดุดลง

ตอนที่ 4 ผลการพัฒนาและการประเมินหลักสูตรท้องถิ่น เรื่อง การปั้นตุ๊กตาชาววังบ้านบางเสด็จ

องค์ความรู้ที่ได้จากตอนที่ 1-3 ผู้วิจัย ได้ประมวลผลไปสู่การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น เรื่อง “การปั้นตุ๊กตาชาววังบ้านบางเสด็จ” และนำผลการศึกษาคู่การวิพากษ์ของผู้เชี่ยวชาญกลุ่มสาระการ เรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี ณ. โรงเรียนป่าโมกข์วิทยาคม และ โรงเรียนบางเสด็จวิทยาคม จำนวน 11 คน ผลการวิพากษ์หลักสูตร ได้นำไปสู่การพัฒนาและปรับปรุงหลักสูตร มีสาระสำคัญดังนี้

มาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัดของกลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี

มาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัดของกลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี มีความเหมาะสมในการนำมาเป็นมาตรฐาน ในการจัดการเรียนการสอน เรื่อง การปั้นตุ๊กตาชาววัง บ้านบางเสด็จ คือ

ระดับประถมศึกษา (ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-6) มีสาระสำคัญ คือ บอกและสามารถใช้วัสดุ อุปกรณ์และเครื่องมือต่างๆ ในการทำงานอย่างปลอดภัย เหมาะสมกับงาน ทำงานด้วยความสะอาด สามารถทำงานที่วางไว้อย่างเป็นขั้นตอน ขยัน อดทน รับผิดชอบ และซื่อสัตย์ มีมารยาทในการทำงาน

ทำงานเป็นขั้นตอน ใช้ทักษะการจัดการอย่างเป็นระบบ มีจิตสำนึกในการใช้พลังงานและทรัพยากรอย่างประหยัดและคุ้มค่า สามารถเลือกใช้สิ่งของเครื่องใช้ในชีวิตประจำวันอย่างสร้างสรรค์ ประยุกต์ชิ้นงานในการสร้างสิ่งของเครื่องใช้ อธิบายความหมายและความสำคัญของอาชีพ สำรวจข้อมูลเกี่ยวกับอาชีพต่างๆ ในชุมชน ระบุความแตกต่างของอาชีพ สำรวจตนเองเพื่อวางแผนในการเลือกอาชีพ ระบุความรู้ความสามารถ และคุณธรรมที่สัมพันธ์กับอาชีพที่สนใจ

ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น (ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-3) มีสาระสำคัญ คือ วิเคราะห์ขั้นตอนการทำงานตามกระบวนการทำงาน มีความคิดสร้างสรรค์ในการแก้ปัญหา หรือสนองความต้องการในการทำงาน เลือกใช้เทคโนโลยีด้วยการลดการใช้ทรัพยากร หรือเลือกใช้เทคโนโลยี ที่ไม่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม สร้างสิ่งของเครื่องใช้หรือวิธีการตามกระบวนการเทคโนโลยีอย่างปลอดภัย แนวทางการเลือกอาชีพ มีเจตคติที่ดีต่อการประกอบอาชีพ เห็นความสำคัญของการสร้างอาชีพ ระบุและวิเคราะห์การเตรียมตัวเข้าสู่อาชีพที่สอดคล้องกับความรู้ความถนัดและความสนใจของตนเอง มีทักษะพื้นฐานที่จำเป็นสำหรับการประกอบอาชีพที่สนใจ เลือก และใช้เทคโนโลยีอย่างเหมาะสมกับอาชีพ มีประสบการณ์ในอาชีพที่ถนัดและสนใจ มีเจตคติและคุณลักษณะที่ดีต่อการประกอบอาชีพ มีจิตสำนึกในการทำงาน และใช้ทรัพยากรในการปฏิบัติงานอย่างประหยัดพลังงานและทรัพยากร และสิ่งแวดล้อมอย่างคุ้มค่า ทำงานร่วมกันอย่างมีคุณธรรม

ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย (ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4-6) มีสาระสำคัญ คือ วิธีการทำงานเพื่อดำรงชีวิต คิดสร้างสรรค์ ทักษะการจัดการทำงาน แสวงหาความรู้ และกระบวนการแก้ไขปัญหาใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่าและยั่งยืน เพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม สร้างและพัฒนาสิ่งของเครื่องใช้หรือวิธีการตามกระบวนการเทคโนโลยีอย่างปลอดภัย มีความคิดสร้างสรรค์ในการทำงาน และแก้ไขปัญหาหรือสนองความต้องการในการผลิต เลือกและใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมกับอาชีพ นำเสนองานในรูปแบบที่เหมาะสม ตรงตามวัตถุประสงค์ของงาน มีแนวทางสู่อาชีพที่สนใจ และมีคุณลักษณะที่ดีต่ออาชีพ

หลักสูตรท้องถิ่น เรื่อง การปั้นตุ๊กตาชาววังบ้านบางเสด็จ

แนวคิด ตามที่หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 กลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี จากการศึกษาเกี่ยวกับงานอาชีพและเทคโนโลยี ด้านการดำรงชีวิตและครอบครัว ซึ่งเป็นสาระเกี่ยวกับ การทำงานในชีวิตประจำวัน การช่วยเหลือตนเอง ครอบครัว สังคมได้ในสภาพเศรษฐกิจที่พอเพียง ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม เน้นการปฏิบัติจริงจนเกิดความมั่นใจ และภูมิใจในผลสำเร็จของงาน การพัฒนาหลักสูตรการปั้นตุ๊กตาชาววัง เป็นการพัฒนาหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน ให้พบความสามารถ ความถนัด และความสนใจของตนเอง เพื่อที่ช่วย

พัฒนาผู้เรียนมีความรู้ ความเข้าใจ ให้มีทักษะพื้นฐานในการดำรงชีวิต มาใช้ประโยชน์ในการทำงาน อย่างมีความคิดสร้างสรรค์ มีคุณธรรม แข่งขันในสังคมไทยและสากล เพื่อเป็นแนวทางในการประกอบอาชีพ มีเจตคติที่ดีต่อการทำงาน ให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจ เพื่อนำไปสู่การจัดการเรียนการสอนให้กับผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

จากการศึกษา สังเกต สัมภาษณ์ รวบรวมข้อมูลในเรื่องการปั้นตุ๊กตาชาววัง ขององค์ความรู้ และกระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้ ด้านประวัติความเป็นมา วัสดุดิบ วัสดุอุปกรณ์เครื่องมือเครื่องใช้ ขั้นตอนและวิธีการดำเนินงาน ปัจจัยสนับสนุนและอุปสรรคที่มีต่อองค์ความรู้ และกระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้ นำมาวิเคราะห์ให้มีความเหมาะสมในการพัฒนาหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน นำไปสู่การนำไปใช้ และการประเมินผล

เพื่อให้มีความรู้ ความเข้าใจ ในเรื่องของการปั้นตุ๊กตาชาววัง ทั้งด้านทักษะ การปฏิบัติ การปรับปรุงแก้ไข ความคิดสร้างสรรค์ คุณธรรมจริยธรรม เจตคติที่ดีในการทำงาน และสามารถนำความรู้ไปใช้ให้เกิดประโยชน์ ในชีวิตประจำวัน

หลักการและเหตุผล เพื่อพัฒนาหลักสูตรให้มีความสอดคล้องและเหมาะสมกับสภาพท้องถิ่น โดยมุ่งให้ผู้เรียนมีความรู้ ความเข้าใจ และมีทักษะพื้นฐานในการปฏิบัติงานจริง สามารถสร้างผลงาน และมีเจตคติที่ดี ปลูกฝังให้มินิสมัครการทำงานและสามารถทำงานร่วมกับผู้อื่น ตลอดจนการนำความรู้และประสบการณ์ในการดำรงชีวิตประจำวันมาใช้เป็นแนวทางในการทำงาน ส่งผลให้เกิดประโยชน์ในการปฏิบัติงานต่อไป

วัตถุประสงค์ของหลักสูตร

1. เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้พื้นฐานในการปั้นตุ๊กตาชาววัง
2. เพื่อให้ผู้เรียนมีความเข้าใจในขั้นตอนและกระบวนการปั้นตุ๊กตาชาววัง
3. เพื่อให้ผู้เรียนมีเจตคติที่ดี มีนิสมัครการทำงานและทำงานร่วมกับผู้อื่นได้
4. เพื่อให้ผู้เรียนตระหนักถึงคุณค่าและความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น

โครงสร้างหลักสูตร หลักสูตรการปั้นตุ๊กตาชาววัง ได้จัดให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ ทักษะ และประสบการณ์กระบวนการในการทำงาน การปรับปรุงแก้ไข มีความคิดสร้างสรรค์ มีนิสมัครการทำงานอยู่เสมอ เพื่อเป็นพื้นฐานในการประกอบอาชีพ ซึ่งมีโครงสร้างของเนื้อหาที่จัดให้ผู้เรียนดังนี้

หน่วยที่ 1 ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับตุ๊กตาชาววัง ประกอบด้วย ประวัติและความเป็นมา ความหมายและความสำคัญ วัสดุอุปกรณ์เครื่องมือเครื่องใช้ ประโยชน์ เอกลักษณะ และรูปแบบของตุ๊กตาชาววัง

หน่วยที่ 2 พื้นฐานการปั้นตุ๊กตาชาววังบ้านบางเสด็จ ประกอบด้วย ความเป็นมาของตุ๊กตาชาววังบ้านบางเสด็จ การวางแผนการปั้นตุ๊กตาชาววังบ้านบางเสด็จ การปั้นผลไม้

หน่วยที่ 3 ตู๊กตาชาววังบ้านบางเสด็จ ประกอบด้วย การปั้นส่วนหัว การปั้นส่วนตัว การเผา การตกแต่งระบายและเขียนสี การจัดชุดตู๊กตาชาววังในการแต่งกาย อิริยาบถแบบต่างๆ อาชีพ ประเพณี การเล่นพื้นบ้านในท้องถิ่น

หน่วยที่ 4 ตู๊กตาชาววังกับคนในท้องถิ่น ประกอบด้วย ชุดการปั้นตู๊กตาชาววังบ้านบางเสด็จ พื้นฐานการประกอบชุดตู๊กตาชาววัง

เวลาเรียน หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ.2551 กำหนดโครงสร้างเวลาเรียน ในกลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยีโดยกำหนดเวลาเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น (ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-3) เวลาเรียน 80 ชั่วโมง/ปี ซึ่งการจัดเวลาเรียนของหลักสูตรท้องถิ่น เรื่อง การปั้นตู๊กตาชาววังบ้านบางเสด็จ จำนวน 1 หน่วยกิต กำหนดเวลาการจัดการเรียนรู้ไว้ 20 ชั่วโมง ดังนี้

ตารางที่ 1 แสดงการกำหนดเวลาการจัดการเรียนรู้

เนื้อหา	จำนวนชั่วโมง
1. ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับตู๊กตาชาววัง	4
1.1 ความหมายและความเป็นมาของตู๊กตาไทย	
1.2 ประเภทของตู๊กตาไทย	
1.3 ประโยชน์ของตู๊กตาไทย	
1.4 ความเป็นมาของตู๊กตาชาววังโบราณ	
2. พื้นฐานการปั้นตู๊กตาชาววังบ้านบางเสด็จ	10
2.1 ความเป็นมาของตู๊กตาชาววังบ้านบางเสด็จ	
2.2 การวางแผนการปั้นตู๊กตาชาววังบ้านบางเสด็จ	
2.3 การปั้นผลไม้	
3. ตู๊กตาชาววังบ้านบางเสด็จ	22
3.1 การปั้นตู๊กตาชาววัง	
3.2 การเผาตู๊กตาชาววังบ้านบางเสด็จ	
3.3 การตกแต่งระบายสีตู๊กตาชาววัง	
4. ตู๊กตาชาววังกับคนในท้องถิ่น	4
4.1 ชุดการปั้นตู๊กตาชาววังบ้านบางเสด็จ	
รวม	40

แนวการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ จากการจัดการเรียนรู้ในหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ.2551 ด้านการจัดการเรียนรู้ให้ผู้เรียนมีความรู้ความสามารถสมรรถนะสำคัญ และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามที่กำหนดในหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน ยึดหลักให้ผู้เรียน มีความสำคัญที่สุด ผู้เรียนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ ยึดประโยชน์ที่เกิดจากผู้เรียน ส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตนเองได้ตามธรรมชาติอย่างเต็มศักยภาพ คำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลและพัฒนาการทางด้านสมอง เน้นให้ความสำคัญทาง อาทิ ด้านความรู้ และคุณธรรม อย่างไรก็ตามผู้เรียนจะต้องอาศัยกระบวนการเรียนรู้ทางด้านต่างๆ อาทิ กระบวนการเรียนรู้แบบบูรณาการ กระบวนการเรียนรู้จากประสบการณ์จริง กระบวนการปฏิบัติ ลงมือทำจริง กระบวนการจัดการ กระบวนการเรียนรู้ด้วยตนเอง กระบวนการพัฒนาลักษณะนิสัย โดยที่ผู้สอนต้องมีความเข้าใจถึงมาตรฐานการเรียนรู้ ซึ่งวัดสมรรถนะความสำคัญของผู้เรียนอันพึงประสงค์ แล้วจึงพิจารณาออกแบบการจัดการเรียนรู้โดยวิเลือกใช้ชีวิตสอน เทคนิคการสอน สื่อ/แหล่งการเรียนรู้ การวัดและประเมินผล เพื่อให้ผู้เรียนได้พัฒนาเต็มศักยภาพและบรรลุตามเป้าหมายของมาตรฐานการเรียนรู้

การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของหลักสูตร เพื่อบรรลุตามจุดมุ่งหมายนั้นให้ครูผู้ที่มีความรู้ความเข้าใจและสามารถ ในเนื้อหาในการปั้นตุ๊กตาชาววังอย่างชัดเจน หรือมีการเชิญวิทยากรในชุมชน หรือดำเนินการให้ความรู้แก่ครูผู้ทำการสอนให้มีความรู้และความสามารถ พร้อมศึกษาขั้นตอนการปฏิบัติในหลักสูตรให้เข้าใจอย่างถ่องแท้ก่อนทำการสอน สิ่งสำคัญในการดำเนินการสอนนั้นครูผู้สอนจำเป็นต้องชี้แจงให้นักเรียนเห็น ความสำคัญ และประโยชน์ของการเรียนการสอนหลักสูตรการปั้นตุ๊กตาชาววัง มีการยืดหยุ่นตามความเหมาะสม ตามเนื้อหาที่เรียนแต่ละครั้ง เพื่อความสะดวกในการปฏิบัติงาน เน้นให้ผู้เรียนลงมือปฏิบัติอย่างแท้จริงทั้ง วัสดุอุปกรณ์ สื่อการเรียนรู้ บรรยากาศ ที่เอื้ออำนวยต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ต่อกระบวนการทำงานและผลงานมีความสำคัญเท่ากัน ส่งเสริมการรักษาความสะอาด วัสดุอุปกรณ์ เครื่องมือและสถานที่ในการทำงาน ปลูกฝังให้มีนิสัยรักการทำงานและสามารถทำงานร่วมกับผู้อื่น มีการวัดและประเมินผลทั้งระหว่างปฏิบัติและหลังปฏิบัติให้ครอบคลุมทั้ง ด้านพุทธิพิสัย จิตพิสัย และทักษะพิสัย

การวัดและการประเมินผลการเรียนรู้ การประเมินต้องอยู่บนพื้นฐานของการประเมินเพื่อพัฒนาผู้เรียนและเพื่อตัดสินผลการเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เรียนบรรลุจุดมุ่งหมาย ของหลักสูตรการปั้นตุ๊กตาชาววัง การวัดและการประเมินการเรียนรู้ระดับชั้นเรียน ของกลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี ในหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ.2551 ใช้เทคนิคการประเมินอย่างหลากหลาย เช่น การสังเกต การซักถาม การตรวจการบ้าน การประเมินโครงการ การประเมินชิ้นงาน/ภาระงาน การใช้แบบทดสอบ ฯลฯ โดยผู้สอนเป็นผู้ประเมินหรือเปิดโอกาสให้ผู้เรียนประเมินเอง เพื่อนประเมินเพื่อน

ผู้ปกครองร่วมประเมิน การวัดและการประเมินผลการเรียนรู้ระดับชั้นเป็นการตรวจสอบว่า ผู้เรียน มีพัฒนาการความก้าวหน้าในการเรียนรู้ อันเป็นผลจากการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนหรือไม่ มากน้อยเพียงใด มีสิ่งที่จะต้องปรับปรุงหรือเสริมในด้านใด ทั้งนี้ต้องมีความสอดคล้องกับมาตรฐาน การเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยีและตัวชี้วัดเพื่อเป็นการตัดสินผลการเรียน ของนักเรียน ในการวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนผู้สอนมีการจัดการเรียนการสอนแต่ละแผนการสอน ที่เน้นกระบวนการปฏิบัติ ซึ่งมีการวัดและประเมินผล คือ ให้ผู้เรียนสรุปประเด็นและปัญหาที่เกิดขึ้นใน ระหว่างเรียน และทำความเข้าใจในแต่ละแผนการเรียนการสอน โดยการทดสอบก่อนเรียนและหลังเรียน ประเมินความพึงพอใจในการเรียน และประเมินทักษะของการปฏิบัติงาน

เอกสารหลักสูตร

เอกสารประกอบการเรียนการสอน เป็นเอกสารเพิ่มเติมความรู้สำหรับครูและนักเรียน สร้างโดยการนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาข้อมูลเบื้องต้นและองค์ความรู้การปั้นตุ๊กตาชาววัง ซึ่งประกอบด้วย เนื้อหารายละเอียดเกี่ยวกับตุ๊กตาชาววัง จำนวน 4 หน่วย คือ

หน่วยที่ 1 ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับตุ๊กตาชาววัง

หน่วยที่ 2 พื้นฐานการปั้นตุ๊กตาชาววังบ้านบางเสด็จ

หน่วยที่ 3 ตุ๊กตาชาววังบ้านบางเสด็จ

หน่วยที่ 4 วิถีชีวิตในท้องถิ่น

แผนการจัดการเรียนรู้ประกอบด้วย ผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง สาระการเรียนรู้ กิจกรรมการเรียนรู้ การวัดและการประเมินผล สื่อ/อุปกรณ์การเรียนการสอน กิจกรรมเสนอแนะ คุณธรรมจริยธรรมที่เน้น แหล่งการเรียนรู้เพิ่มเติม

ใบความรู้ ประกอบด้วย ชื่อวิชา ชื่อเรื่อง หน่วยที่ จุดประสงค์การเรียนรู้ เนื้อหาสาระเพื่อใ้ แนะนำความรู้และให้ความรู้เพิ่มเติมสำหรับนักเรียน เพื่อเกิดความเข้าใจในเรียนรู้ในเนื้อหาและขั้นตอน การดำเนินงานในการเรียนการสอนของแต่ละรายละเอียด ประกอบด้วยรูปภาพ ขั้นตอนการทำงาน ที่กำหนดในหลักสูตรการปั้นตุ๊กตาชาววัง (รายละเอียด ภาคผนวก ง)

ใบงาน เป็นแบบบันทึกการเรียนรู้ของผู้เรียนเป็นรายบุคคลในแต่ละหน่วยแผนการจัดการเรียนรู้ ประกอบด้วย วัน เดือน ปี พ.ศ. เวลาที่อ่าน ชื่อเรื่อง สาระสำคัญที่ได้ ประโยชน์ที่ได้ และประเด็น สำคัญที่ควรประยุกต์ใช้ (รายละเอียด ภาคผนวก ง)

แบบประเมินผลการเรียน ประกอบด้วย ชื่อวิชา หน่วยการเรียนรู้ที่ แผนการจัดการเรียนรู้ เรื่อง ชื่อ โรงเรียน วันเดือนปี ตารางการให้คะแนน (รายละเอียด ภาคผนวก ง)

แบบทดสอบก่อนและหลังเรียน (รายละเอียด ภาคผนวก

ลักษณะรายวิชา

1. ชื่อ	การปั้นตุ๊กตาชาววังบ้านบางเสด็จ
2. สภาพรายวิชา	กลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี
3. ระดับรายวิชา	จัดให้เรียนในภาคเรียนใดก็ได้
4. พื้นฐาน	-----
5. เวลาศึกษา	2 คาบเรียน ต่อ 1 สัปดาห์ ต่อ 20 สัปดาห์
6. หน่วยกิต	1 หน่วยกิต
7. จุดมุ่งหมายรายวิชา	1. มีความรู้พื้นฐานในการปั้นตุ๊กตาชาววัง 2. มีความเข้าใจในขั้นตอนและกระบวนการปั้นตุ๊กตาชาววัง 3. มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ เลือก ปรับปรุงผลงาน และประยุกต์ใช้ในเทคโนโลยีเหมาะสมกับงาน 4. มีเจตคติที่ดี มีนิสัยรักการทำงานและทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ 5. ตระหนักถึงคุณค่าและความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น

8. คำอธิบายรายวิชา

สาระการเรียนรู้ กลุ่มการงานอาชีพและเทคโนโลยี เรื่อง การปั้นตุ๊กตาชาววัง ชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น เป็นวิชาที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนมีความรู้ในเรื่องเครื่องมือ วิธีการประดิษฐ์ การดำเนินการ ปัญหา และอุปสรรค มีประสบการณ์ มีทักษะการทำงานอาชีพสุจริต ตามเอกลักษณ์ไทย การเลือก และสร้างสรรค์ ชิ้นงานอย่างเป็นระบบ การทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ เห็นคุณค่าของงานอาชีพสุจริตเห็นแนวทางในการประกอบอาชีพ เลือกใช้เทคโนโลยี และสารสนเทศได้เหมาะสมกับงาน และถูกต้อง เห็นสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น มีคุณธรรม สามารถคิดออกแบบสร้าง และพัฒนาผลิตภัณฑ์หรือวิธีการใหม่ในการทำงาน ทำงานด้วยความรับผิดชอบ ขยัน ซื่อสัตย์ ประหยัด อดออม มุ่งมั่น อดทน ใช้พลังงาน ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมอย่างคุ้มค่า และถูกวิธี

ตารางที่ 2 แสดงผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง

หน่วย การเรียนรู้	สาระการเรียนรู้	ผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง	เวลา/ชม. 40
1.ความรู้ ทั่วไปเกี่ยวกับ ตุ๊กตาชาววัง	1. ความหมายและความเป็นมาของ ตุ๊กตาไทย 2. ประเภทของตุ๊กตาไทย 3. ประโยชน์ของตุ๊กตาไทย 4. ความเป็นมาของตุ๊กตาชาววังโบราณ	1. บอกความหมายและความเป็นมา ของตุ๊กตาไทย 2. บอกประเภทของตุ๊กตาไทยได้ 3. บอกประโยชน์ของตุ๊กตาไทยได้ 4. เล่าความเป็นมาของตุ๊กตาชาววัง โบราณได้	4
2.พื้นฐานการ การปั้นตุ๊กตา ชาววังบ้าน บางเสด็จ	1. ความเป็นมาของตุ๊กตาชาววังบ้าน บางเสด็จ 2. การวางแผนการปั้นตุ๊กตาชาววังบ้าน บางเสด็จ 3. การปั้นผลไม้	1. เล่าความเป็นมาของตุ๊กตาชาววัง บ้านบางเสด็จได้ 2. วางแผนการปั้นตุ๊กตาชาววังบ้าน บางเสด็จได้ 3. ปั้นผลไม้ได้	4 2 4
3.ตุ๊กตาชาววัง บ้านบางเสด็จ	1. การปั้นตุ๊กตาชาววังบ้านบางเสด็จ 2. การเผาตุ๊กตาชาววังบ้านบางเสด็จ 3. การตกแต่งระบายสีตุ๊กตาชาววัง	1. ปั้นตุ๊กตาชาววังบ้านบางเสด็จได้ 2. เผาตุ๊กตาชาววังบ้านบางเสด็จได้ 3. ตกแต่งระบายสีตุ๊กตาชาววังบ้าน บางเสด็จได้	12 4 6
4.วิถีชีวิตใน ท้องถิ่น	1. ชุุดการปั้นตุ๊กตาชาววังบ้านบาง เสด็จ	1. จัดชุดการปั้นตุ๊กตาชาววังบ้านบาง เสด็จได้	4

ตารางที่ 3 แสดงมาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัด

หน่วยการเรียนรู้	สาระการเรียนรู้	มาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัด
1. ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับตุ๊กตาชาววัง	1. ความหมายและความเป็นมาของตุ๊กตาไทย 2. ประเภทของตุ๊กตาไทย 3. ประโยชน์ของตุ๊กตาไทย 4. ความเป็นมาของตุ๊กตาชาววังโบราณ	4.1 เข้าใจ เห็นแนวทางและความสำคัญ ในการสร้างอาชีพที่สอดคล้องกับความรู้ ความถนัด และความสนใจ เพื่อเตรียมตัว เข้าสู่อาชีพ
2. พื้นฐานการการปั้นตุ๊กตาชาววังบ้านบางเสด็จ	1. ความเป็นมาของตุ๊กตาชาววังบ้านบางเสด็จ 2. การวางแผนการปั้นตุ๊กตาชาววังบ้านบางเสด็จ 3. การปั้นผลไม้	1.1 วิเคราะห์ขั้นตอนการทำงาน ใช้ทักษะกระบวนการกลุ่ม การแก้ปัญหาในการทำงานอย่างมีเหตุผล และมีประสิทธิภาพ 4.1 วิเคราะห์แนวทาง และมีทักษะพื้นฐานที่จำเป็นสำหรับการประกอบอาชีพ
3. ตุ๊กตาชาววังบ้านบางเสด็จ	1. การปั้นตุ๊กตาชาววังบ้านบางเสด็จ 2. การเผาตุ๊กตาชาววังบ้านบางเสด็จ 3. การตกแต่งระบายสีตุ๊กตาชาววัง	1.1 มีทักษะการแสวงหาความรู้ เพื่อพัฒนาการทำงาน ใช้ทักษะกระบวนการแก้ปัญหาในการทำงาน ที่มีประสิทธิภาพอย่างมีคุณธรรม มีจิตสำนึกในการทำงาน และใช้ทรัพยากรในการปฏิบัติงานอย่างประหยัด และคุ้มค่า 2.1 เลือกใช้เทคโนโลยีอย่างสร้างสรรค์ต่อชีวิตสังคม สิ่งแวดล้อม และมีการจัดการเทคโนโลยี ด้วยการลดการใช้ทรัพยากร หรือเลือกใช้เทคโนโลยี ที่ไม่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม
4. วิถีชีวิตในท้องถิ่น	1. ชุมชนการปั้นตุ๊กตาชาววังบ้านบางเสด็จ	2.1 มีคุณธรรม มีความคิดสร้างสรรค์ ในการแก้ปัญหา หรือสนองความต้องการในงานที่ผลิตเอง

สรุป จากการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น เรื่อง การปั้นตุ๊กตาชาววังบ้านบางเสด็จ มีมาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัดของกลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ซึ่งประกอบด้วย แนวคิด หลักการและเหตุผล วัตถุประสงค์ของหลักสูตร โครงสร้างหลักสูตร เวลาการจัดการเรียนรู้ แนวทางการจัดการเรียนรู้ การวัดและการประเมินผล เอกสารหลักสูตร ลักษณะรายวิชา หน่วยการเรียนรู้ สาระการเรียนรู้ ผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง มาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัด ที่เหมาะสมกับผู้เรียนทำให้เกิดการเรียนรู้ ความเข้าใจ ในการพัฒนาตนเอง และสามารถนำเอาภูมิปัญญา องค์กรความรู้และทรัพยากรของท้องถิ่น มาใช้ให้เกิดประโยชน์ได้สูงสุด

บทที่ 5

สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

สรุปผล

ผลการศึกษารวบรวมความรู้และการถ่ายทอดองค์ความรู้การปั้นตุ๊กตาชาววัง ซึ่งนำไปสู่การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเรื่อง “การปั้นตุ๊กตาชาววังบ้านบางเสด็จ” สรุปได้ดังนี้

1. องค์ความรู้การปั้นตุ๊กตาชาววังบ้านบางเสด็จในอดีต ใช้วัตถุดิบจากดินเหนียวกับกระดาษหนังสือพิมพ์แช่น้ำผสมให้เป็นเนื้อเดียวกัน ขึ้นรูปโดยปั้นให้มีลักษณะคล้ายคน เริ่มจากการปั้นหุ่นส่วนหัวด้วยดินเหนียว เพื่อนำมาหล่อพิมพ์ส่วนหัว จากนั้นขึ้นรูปส่วนตัวและขาประกอบส่วนแขน และหัวเข้ากับส่วนตัว นำตุ๊กตาที่ปั้นฝั่งแดดอ่อนๆ เมื่อดินแห้งนำมาตกแต่งระบายสีฝุ่น โดยใช้สีฝุ่นขาว สีดำ และสีแดง เป็นหลัก

การปั้นตุ๊กตาชาววังบ้านบางเสด็จในปัจจุบัน ส่วนใหญ่ใช้วัตถุดิบที่ได้จากธรรมชาติ คือ ดินเหนียว โดยนำดินเหนียวมาละลายน้ำ กรอบด้วยผ้าขาวบางพักไว้ในภาชนะเพื่อให้น้ำและดินแยกตัวออกจากกัน นำดินขึ้นฝั่งบนผ้าพอหมาดเก็บไว้ในภาชนะที่ปิดสนิท ขึ้นรูปดินเหนียวส่วนหัวให้แบนใบหน้ามีอวัยวะครบมีสัดส่วนที่เหมาะสมสวยงาม ปั้นส่วนตัวและขา ต่อแขนและคอ จัดอิริยาบถ ตุ๊กตาให้สวยงาม ฝั่งลมหรือแดดอ่อน เมื่อตุ๊กตาแห้งจะสังเกตได้จากสีของเนื้อดินที่จางลง ขนาดของดินเล็กลง นำเผา และตกแต่งระบายสีด้วยสีน้ำมันเป็นหลัก ต่อจากนั้นนำตุ๊กตามาจัดชุด โดยมีชุดการประดิษฐ์ เครื่องดนตรี เครื่องสาย คือ ข้องวง ระนาด จะเข้ ซอ ขิม ฉิ่ง ฉาบ และชุดการประดิษฐ์ผลไม้ คือ กกล้วย มะละกอ มังคุด แดงโม มะเฟือง ชมพู่ น้อยหน่า อุ่น มะพร้าว มะม่วง ทับทิม ฝรั่ง ทูเรียน สับปะรด

2. จากกระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้ ครูภูมิปัญญาได้รับการถ่ายทอดจากครูผู้สอนใน ความกรุณาในสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ถ่านทอดโดยวิธีการบอกเล่าความเป็นมาของ ตุ๊กตาชาววัง ซึ่งมีขั้นตอนหลัก คือ การทำพิมพ์ส่วนหัว การปั้นส่วนตัวและขา การปั้นส่วนแขน การเผา การตกแต่งระบายสี การจัดชุดเครื่องดนตรี เครื่องสาย และการจัดชุดผลไม้ ครูภูมิปัญญาในท้องถิ่นนำความรู้ มาถ่ายทอดให้แก่บุคคลในครอบครัว บุคคลในท้องถิ่น และผู้ที่สนใจการปั้นตุ๊กตาชาววัง โดยใช้ทักษะ การสาธิตปั้นตุ๊กตาชาววังบ้านบางเสด็จนั้นเป็นวิธีการสำคัญพร้อมกับการเล่าประวัติความเป็นมา เพื่อสร้างคุณค่าให้กับผลิตภัณฑ์ (Value creation) นอกจากนี้ได้มีการจำหน่ายสินค้าให้กับผู้มาเยือน ซึ่งเป็นการเพิ่มรายได้สำหรับอุปสรรคในการถ่ายทอดความรู้ พบว่าผู้รับการถ่ายทอดมีการเปลี่ยน

อาชีพไปทำอย่างอื่น ทำให้การรับทอดความรู้ไม่ต่อเนื่อง นอกจากนี้ปัญหาการศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้นทำให้การถ่ายทอดความรู้สะดุดลง

3. จากการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น เรื่อง การปั้นตุ๊กตาชาววังบ้านบางเสด็จ มีมาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัดของกลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ซึ่งประกอบด้วย แนวคิด หลักการและเหตุผล วัตถุประสงค์ของหลักสูตร โครงสร้างหลักสูตร เวลาการจัดการเรียนรู้ แนวทางการจัดการเรียนรู้ การวัดและการประเมินผล เอกสารหลักสูตร ลักษณะรายวิชา หน่วยการเรียนรู้ สาระการเรียนรู้ ผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง มาตรฐานการเรียนรู้ และตัวชี้วัด ที่เหมาะสมกับผู้เรียนทำให้เกิดการเรียนรู้ ความเข้าใจในการพัฒนาตนเอง และสามารถนำเอาภูมิปัญญา องค์ความรู้และทรัพยากรของท้องถิ่น มาใช้ให้เกิดประโยชน์ได้สูงสุด

อภิปรายผลการวิจัย

จากข้อคำถาม ผู้วิจัยมีประเด็นในการอภิปรายดังนี้

1. องค์ความรู้การปั้นตุ๊กตาชาววังบ้านบางเสด็จ เป็นองค์ความรู้ที่ครูภูมิปัญญาถ่ายทอดให้แก่บุคคลในครอบครัว สังคม และผู้ที่สนใจ ซึ่งมีความสอดคล้องกับ ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นองค์ความรู้ที่สำคัญดังที่ สุนทรียา อนุสนธิ์พรเพิ่ม (2536) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ตุ๊กตาชาววังบ้านบางเสด็จ วิถีชีวิตแบบชาวบ้านและวัฒนธรรมไทย กรณีศึกษาตุ๊กตาชาววังบ้านวัดตาลใต้และบ้านวัดตาลเหนือ ตำบลบางเสด็จ อำเภอป่าโมก จังหวัดอ่างทอง ซึ่งสอดคล้องในเรื่อง สภาพชีวิตของชาวบ้าน ศาสนาและความเชื่อ การปั้นตุ๊กตาที่สามารถสะท้อนชีวิตที่เกี่ยวกับศาสนาและความเชื่อ ความสัมพันธ์ทางเครือญาติ และเพื่อนบ้านในการพึ่งพาอาศัยกัน งานมงคลหรืองานบุญมาเป็นแรงบันดาลใจในการสร้างงาน การพึ่งพาอาศัยกันจึงทำให้มีการแลกเปลี่ยนสินค้าและวัฒนธรรมประเพณี อันก่อให้เกิดรูปแบบใหม่ในการสร้างงาน วัสดุที่มีในชุมชน

2. กระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้การปั้นตุ๊กตาชาววังบ้านบางเสด็จ จากครูภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ได้รับการถ่ายทอดความรู้จากครูผู้สอนในปี พ.ศ.2519 จากการโปรดเกล้าฯ ในสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ซึ่งในกระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้จะเป็นวิธีที่ไม่ชัดเจนในระบบการศึกษา ครูภูมิปัญญาสอนตามความรู้และความชำนาญของครูภูมิปัญญาไปสู่ผู้เรียน จากการเรียนรู้ตั้งแต่แรกเริ่มของการปฏิบัติจนผู้เรียนเกิดทักษะ ในการปั้นตุ๊กตาชาววัง อันมีปัจจัยเกื้อหนุนเข้ามาเป็นแรงเสริมในการปฏิบัติ มีความสอดคล้องกับ สกุนตลา เหลืองสกุล (2543) ได้ทำการวิจัยเรื่อง กระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นของผู้ทรงภูมิปัญญาท้องถิ่น: กรณีศึกษาจังหวัดขอนแก่น ผลการวิจัยพบว่า วิธีการเรียนรู้ของผู้ทรงภูมิปัญญาท้องถิ่น เรียนรู้จากบุคคลในครอบครัว คือ เรียนรู้ด้วยตนเองจากการอ่าน การสังเกต การพูด การทดลอง และการปฏิบัติจริง การเรียนรู้จากบุคคลภายนอก

ครอบครัว และใช้วิธีการถ่ายทอด ให้บุคคลภายในครอบครัว และภายนอกครอบครัวด้วนการพูดคุย การสาธิต การฝึกปฏิบัติจริง

3. ผลการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น เรื่อง การปั้นตุ๊กตาชาววังบ้านบางเสด็จ กลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพ และเทคโนโลยี มีความจำเป็นและสำคัญที่ต้องมีการดำเนินการ เพื่อเป็นการพัฒนาการจัดการศึกษาอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนที่เหมาะสมกับท้องถิ่น ทำให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ และความภาคภูมิใจ ในการพัฒนาตนเองและสามารถนำเอาภูมิปัญญา องค์กรความรู้และทรัพยากรของท้องถิ่นมาใช้ให้เกิดประโยชน์ได้สูงสุด ดังที่ ปารีชาติ พลสาร (2547) ได้ศึกษาค้นคว้าและพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น เรื่องการทอผ้าฝ้ายสำหรับนักศึกษาการศึกษานอกระบบ พบว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นองค์ความรู้ที่สำคัญที่จะต้องปลูกฝังให้เยาวชนในชาติได้เรียนรู้ถึงความยิ่งใหญ่ และควรค่าแห่งความภาคภูมิใจ การนำภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่กำลังจะสูญหายไปมาพัฒนาเป็นหลักสูตรท้องถิ่น จึงเป็นการอนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญาอย่างยั่งยืนต่อไป

ข้อเสนอแนะ

การวิจัยการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเพื่อสืบทอดภูมิปัญญาการปั้นตุ๊กตาชาววัง ของการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น เรื่อง การปั้นตุ๊กตาชาววังบ้านบางเสด็จ ตำบลบางเสด็จ อำเภอป่าโมก จังหวัดอ่างทอง ครั้งนี้ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1. ควรมีการจัดการถ่ายทอดกระบวนการจัดการเรียนรู้ให้ครูภูมิปัญญาการปั้นตุ๊กตาชาววังบ้านบางเสด็จ เพื่อเป็นแนวทางในการจัดการเรียนการสอนที่เป็นระบบ
2. ควรมอบหลักสูตรท้องถิ่นให้กับโรงเรียนในจังหวัดอ่างทอง ศูนย์ตุ๊กตาชาววัง เพื่อให้ครูผู้สอน ครูภูมิปัญญาและผู้สนใจศึกษาเมื่อต้องการ

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรทดลองใช้เพื่อนำไปสู่การพัฒนาที่ดีขึ้น
2. แผนการจัดการเรียนรู้ สามารถปรับเปลี่ยนให้พอเหมาะกับผู้เรียน และยืดหยุ่นเนื้อหาเวลาในการฝึกปฏิบัติตามข้อจำกัดของผู้เรียนในแต่ละระดับชั้น
3. สถานศึกษาในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ทั้งในระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษาตอนต้น มัธยมศึกษาตอนปลาย และประกาศนียบัตรวิชาชีพ สามารถนำหลักสูตรนี้ไปประยุกต์ได้
4. ควรมีการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ให้หลากหลายและเหมาะสม กับสภาพความต้องการของแต่ละท้องถิ่น และบูรณาการในกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่นได้ เช่น กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ

บรรณานุกรม

- กรมวิชาการ. **หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์.
- กระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร,กระทรวง. 2551. **ภูมิปัญญาท้องถิ่น**. ออนไลน์ <http://www.tkc.go.th/index.aspx?pageid=110&parent=0> .
- กฤษฎา พิณศรี และคณะ. 2535. **เครื่องถ้วยสุโขทัย**. อัมรินทร์พรินต์ติ้งกรุ๊ป : กรุงเทพฯ.
- กาญจนา เกียรติมนิรัตน์. 2546. **ภูมิปัญญาในการทอผ้าพื้นเมืองภาคเหนือ : รูปแบบการเรียนรู้และการถ่ายทอดความรู้ของครูภูมิปัญญาไทย**. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต ภาควิชาอาชีพศึกษา, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- กิตติชัย ระมิงคังศ์. 2543. **ตุ๊กตาชาววัง**. ภาควิชาเครื่องเคลือบดินเผา, มหาวิทยาลัยศิลปากร : กรุงเทพฯ.โครงการสารานุกรมไทยฯ. 2535. **สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน โดยพระราชประสงค์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว**. เล่มที่ 23 พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ.
- จังหวัดอ่างทอง. 2551. **ประวัติและข้อมูลทั่วไป**. ออนไลน์ www.angthong.go.th/data/history2htm.htm
- ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์. (2539). **การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น : หลักการและแนวปฏิบัติ**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์อัสสัมชัญ.
- ชเนตติ นวรัตน์. **ตุ๊กตาชาววังบางเสด็จ**. กิณีรี ฉบับที่ 14 เดือนกันยายน 2540.
- ไชรัตน์ ปราณิ. 2545. **การพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่นโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน**. ปริญญาานิพนธ์, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ธวัช ปุณโณทก. 2531. **ภูมิปัญญาชาวบ้านอีสานทักษะของอาจารย์ปรีชา พิณทอง**. ทิศทางหมู่บ้านไทย. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์หมู่บ้าน.
- ชเนตติ นวรัตน์. **ตุ๊กตาชาววังบางเสด็จ**. กิณีรี. ปีที่ 14 ตุลาคม 2540.
- ธำรง บัวศรี, 2531. **ทฤษฎีหลักสูตร**. ธนรัชการพิมพ์: กรุงเทพฯ.
- นฤเบศ สมฤทธิ์. “มุขะสม” **ตุ๊กตาชาววัง กับสิ่งละอันพันละอย่างของจักรพันธ์ุ โปษยกฤต**. สารคดี ฉบับที่ 30 เดือนสิงหาคม 2530.
- นิตยสารสกุลไทย. **ตุ๊กตาชาววังหมู่บ้านบางเสด็จ ศิลปหัตถกรรมแบบวิถีชีวิตไทย**. ฉบับที่ 2537 ปีที่ 46 ประจำวัน อังคาร ที่ 2 พฤษภาคม 2543. ออนไลน์ <http://www.sakulthai.com/DSakulcolumnndetailsql.asp?stcolumnid=78&stissueid=2376&stcolcatid=2&stauthorid=25>

- บุญธรรม กิจปริดาปริสุทธี. 2549. เทคนิคการสร้างเครื่องมือรวบรวมข้อมูลสำหรับการวิจัย. พิมพ์ครั้งที่ 6. ศรีอนันต์การพิมพ์ : กรุงเทพมหานคร.
- บุญเสริม เสนอนันตา. 2546. การศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการเรียนรู้ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา: กรณีศึกษาโรงเรียนบ้านหลวง กรมสามัญศึกษา จังหวัดน่าน. วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา, มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์.
- ปฐม นิคมานนท์. 2535. ผลการวิจัยเรื่องการค้นหาความรู้และระบบการถ่ายทอดองค์ความรู้ในชุมชนชนบทไทย. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ.
- ประสิทธิ์ ประคองศรี และคณะ. 2551. กระบวนการเรียนรู้. หลักการส่งเสริมการเกษตร มหาวิทยาลัยขอนแก่น. ออนไลน์ <http://agserver.kku.ac.th/e-learning/116321/E-Learning116321/chapter6.4.htm> วันที่ 12 ก.ย.
- ปาน กิมปี. 2540. การพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้การศึกษานอกโรงเรียนเพื่อการพึ่งตนเองของชุมชน. กรุงเทพฯ: วิทยานิพนธ์ปริญญาเอก, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พัชรินทร์ โตตระกุล. 2546. การศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสระแก้ว. วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาหลักสูตรและการสอน, มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์.
- พิมพ์พันธ์ เดชะคุปต์. 2546. การประเมินหลักสูตร เอกสารประกอบการสอนรายวิชาการพัฒนาและการใช้หลักสูตร. คณะครุศาสตร์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- รัตนะ บัวสนธ์. 2540. การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น: ความหลากหลายทางวัฒนธรรม สังคม และ เศรษฐกิจ ใน ประมวลสาระชุดวิชาการพัฒนาหลักสูตรและวิทยวิธีทางการสอน. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- วรรณณา ธีธรรมมา. 2545. ตึกตาสาธิตการัดตนแบบไทยแผนโบราณ. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปมหาบัณฑิต สาขาวิชาเครื่องเคลือบดินเผา, มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- วัลย์ลักษณ์ ทรงศิริ. 2536. วิทยานิพนธ์ตึกตาสาววังบางเสด็จ. มหาวิทยาลัยศิลปากร: กรุงเทพฯ.
- วัฒนาพร ระงับทุกซ์. 2545. การจัดการหลักสูตรสถานศึกษา. พริกหวานกราฟฟิก: กรุงเทพฯ.
- วิชัย ประสิทธิ์วุฒิเวชช์. 2542. การพัฒนาหลักสูตรสถานต่อที่ท้องถิ่น. เซ็นเตอร์ ดิสคัฟเวอรี จำกัด : กรุงเทพฯ.
- . 2542. การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น: สถานต่อที่ท้องถิ่น. กรุงเทพฯ: บริษัท เซ็นเตอร์ ดิสคัฟเวอรี จำกัด.

วิโรจน์ ชัยรอด. ตึกตาดินเผา. เมืองโบราณ ฉบับที่ 4 เดือนตุลาคม-ธันวาคม 2546.

ศกุนตลา เหลืองสกุล. 2543. กระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นของผู้ทรงภูมิปัญญาท้องถิ่น :
กรณีศึกษาจังหวัดขอนแก่น. สาขาการศึกษาผู้ใหญ่, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนภาคใต้. 2551. ภูมิปัญญาท้องถิ่น. ออนไลน์

<http://www.southnfe.go.th/LearnSquare/index.php?mod=Courses&op=showcontent&cid=61&qid=&lid=489&sid=&page=&uid=>

สงัด อุทรานันท์. 2527. พื้นฐานและหลักการพัฒนาหลักสูตร. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มิตรสยาม.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน.

—————. 2532. พื้นฐานและหลักการพัฒนาหลักสูตร. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มิตรสยาม.

สมเจตน์ วิมลเกษม. 2542. การจัดการเรียนการสอนเพื่ออนุรักษ์และสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น
ภาษาถิ่นของสถานศึกษาในจังหวัดน่าน. วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาการบริหาร การศึกษา, มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์.

สุนทรียา อุนสนธิ์พรเพิ่ม. 2536. ตึกตาชาววังบ้านบางเสด็จ : ภาพสะท้อนวิถีชีวิตแบบชาวบ้านและ
วัฒนธรรมไทย กรณีศึกษาตึกตาชาววังบ้านวัดตาลใต้และบ้านวัดตาลเหนือ ตำบลบางเสด็จ
อำเภอป่าโมก จังหวัดอ่างทอง. สารนิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรบัณฑิต (มนุษยวิทยา)
คณะโบราณคดี, มหาวิทยาลัยศิลปากร.

เสรี พงษ์พิศ. 2529. คือสู่วางหน้า : ทางเลือกและทัศนะวิจารณ์ว่าด้วยภูมิปัญญาชาวบ้าน.

กรุงเทพฯ : เทียนวรรณ.

เสน่ห์ จามริก. 2529. การแสวงหาภูมิปัญญาไทยเพื่อการพัฒนา. ชุมชนพัฒนา กันยายน-ตุลาคม.

เล่มที่ 13

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2541. แนวทางส่งเสริมภูมิปัญญาไทยในการจัด
การศึกษา. กรุงเทพฯ : พิมพ์ดี.

—————. 2542. พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ. กรุงเทพฯ : สำนักงานนายกรัฐมนตรี.

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ. 2541. การสร้างและพัฒนาหลักสูตรกลุ่มสร้าง
เสริมประสบการณ์ชีวิตที่สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น. กรุงเทพมหานคร :
หน่วยศึกษานิเทศก์.

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน. 2544. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์,
กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ.

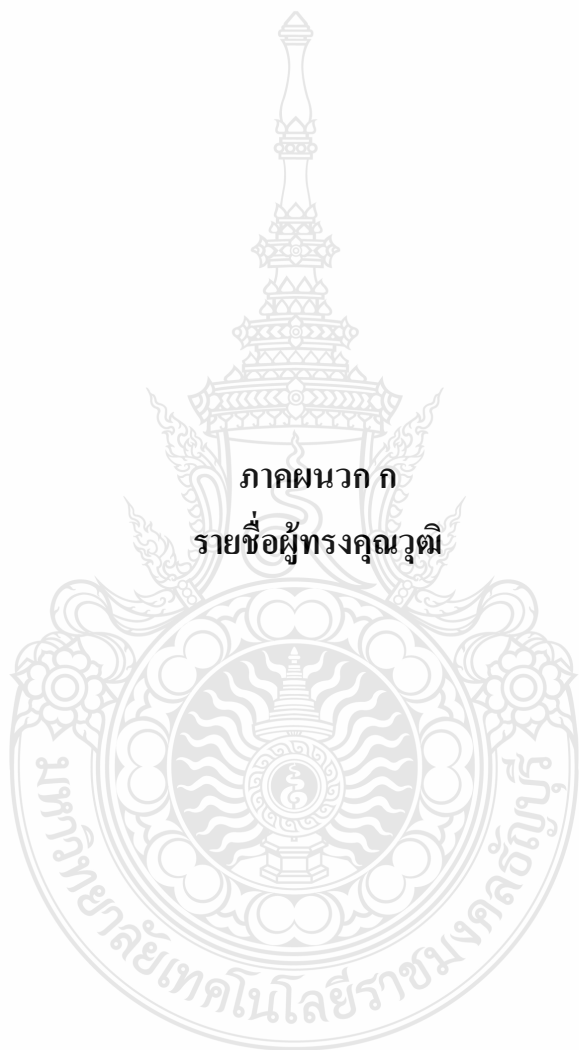
- หอรัษฎากรพิพัฒน์. 2551. สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน โดยพระราชประสงค์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว. เล่มที่ 13. (ออนไลน์) <http://kanchanapisek.or.th/kp6/BOOK13/chapter6/t13-6-1.htm#sect3>
- สำนักพัฒนาเกษตรกร กรมส่งเสริมการเกษตร. 2551. ภูมิปัญญาท้องถิ่น. ออนไลน์ <http://tkagri.doae.go.th/indexhome.php> วันที่ 14 พ.ย.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. 2551. ภูมิปัญญาท้องถิ่น. ออนไลน์ http://www.thaiwisdom.org/p_pum/move/move_news/move_pum510305.htm
- สุนันตรา พุทธิมา. 2539. เครือข่ายความสัมพันธ์ของผู้นำทางการเกษตรของชุมชนชนบทภาคเหนือ. เชียงใหม่: วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- สุธี วรประดิษฐ์. สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัดตาก. 2551. ออนไลน์ http://trat.nfe.go.h/trat/topic5_old.php?page=3
- อุดม เขยกิจวงศ์. 2545. หลักสูตรท้องถิ่น ยุทธศาสตร์การปฏิรูป การเรียนรู้. สำนักพิมพ์บรรกิจ: กรุงเทพฯ.
- อารีวรรณ เอี่ยมสะอาด. 2550. การพัฒนาการจัดการเรียนการสอน. คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา : กรุงเทพฯ.
- . 2550. การพัฒนาการจัดการเรียนการสอน. คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา: กรุงเทพฯ
- เอกวิทย์ ณ ถลาง. 2544. ภูมิปัญญาชาวบ้าน กับกระบวนการเรียนรู้และการปรับตัวของชาวบ้านไทย ภาพรวมภูมิปัญญาไทย” พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: อัมรินทร์.
- เอกสิทธิ์ วัฒนปรีชานนท์. มปป. การศึกษาวิจัย เรื่องการปั้นตุ๊กตาชาววัง อำเภอป่าโมก จังหวัดอ่างทอง. มูลนิธิส่งเสริมศิลปาชีพในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ

ภาคผนวก

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี

ภาคผนวก ก
รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิ

รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิ

ผู้เชี่ยวชาญตรวจแบบสัมภาษณ์

1. ผศ.ดร.กาญจนา เกียรติมนิรัตน์

ผู้ช่วยคณบดีฝ่ายจัดการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

2. ดร.ราตรี ศิริพันธุ์

อาจารย์ภาควิชาครุศาสตร์เกษตร คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง

3. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อมรรัตน์ อนันต์วราพงษ์

ตำแหน่ง หัวหน้าสาขาวิชาการพัฒนาผลิตภัณฑ์ภูมิปัญญาไทย มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลกรุงเทพ

4. นายวินัย วงษ์ทองดี

ตำแหน่ง ผู้อำนวยการกลุ่มยุทธศาสตร์และแผนงาน สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดอ่างทอง

5. นางลัทธมา ธารีเกษ

ตำแหน่ง ผู้อำนวยการกลุ่มส่งเสริมศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรม สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดปทุมธานี

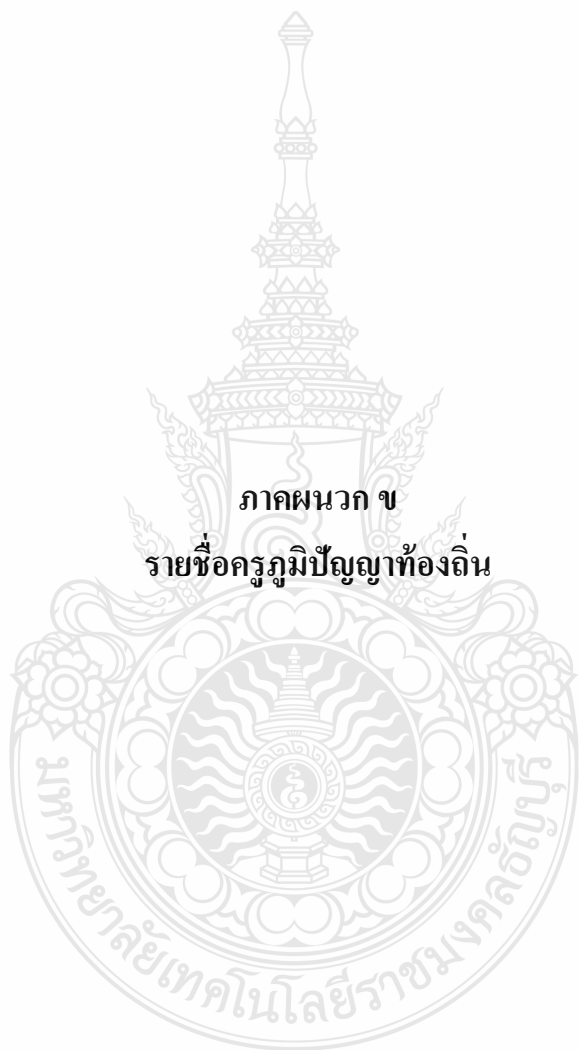
รายชื่อผู้เชี่ยวชาญ เข้าร่วมสนทนากลุ่ม

อาจารย์ผู้สอนโรงเรียนป่าโมกข์วิทยาคม จำนวน 6 ท่าน ดังนี้

1. อาจารย์ถาวร สุภาพจน์
2. อาจารย์พัชณี บุญประดิษฐ์
3. อาจารย์นิตยา ปิ่นแก้ว
4. อาจารย์มณู บรรทัดจันทร์
5. อาจารย์อำนาจ เกลยจรรยา
6. อาจารย์อรรวรรณ เกลยจรรยา

อาจารย์ผู้สอนโรงเรียนบางเสด็จวิทยาคม จำนวน 5 ท่าน ดังนี้

1. อาจารย์พิรญาณ์ น่วมด้วง
2. อาจารย์ปราณี ตันตืออานนท์
3. อาจารย์อรชума ฤทธิเดช
4. อาจารย์ณรงค์ สังก์ทอง
5. อาจารย์รัชริน พุ่มพวง

ภาคผนวก ข
รายชื่อครุภูมิปัญญาท้องถิ่น

รายชื่อครูภูมิปัญญาท้องถิ่น

รายนามครูภูมิปัญญาการปั้นตุ๊กตาชาววังที่ได้รับการศึกษาการปั้นตุ๊กตาชาววัง จากอาจารย์ผู้สอนตามพระราชดำริ และผู้ที่มีความชำนาญในการปั้นตุ๊กตาชาววัง ในตำบลบางเสด็จ อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดอ่างทอง ปีพุทธศักราช 2552

1. นายแจ้ง ชูจันทร์	อายุ 81 ปี	จบการศึกษาระดับประถมศึกษาปีที่ 4 อยู่บ้านเลขที่ 93 หมู่ 1
2. นางสาวสมใจ ชูจันทร์	อายุ 71 ปี	จบการศึกษาระดับประถมศึกษาปีที่ 4 อยู่บ้านเลขที่ 92 หมู่ 1
3. นางสาวสมคิด ชูจันทร์	อายุ 69 ปี	จบการศึกษาระดับประถมศึกษาปีที่ 4 อยู่บ้านเลขที่ 92 หมู่ 1
4. นายช่อ จะจิตร	อายุ - ปี	จบการศึกษาระดับประถมศึกษาปีที่ 4 อยู่บ้านเลขที่ - หมู่ 1
5. นายบุญทิ้ง โขติช่วง	อายุ 68 ปี	จบการศึกษาระดับประถมศึกษาปีที่ 4 อยู่บ้านเลขที่ 2 หมู่ 1
6. นางสาวอาน โขติช่วง	อายุ 64 ปี	จบการศึกษาระดับประถมศึกษาปีที่ 4 อยู่บ้านเลขที่ 2 หมู่ 1
7. นางสาววันเพ็ญ ค้างค่น	อายุ 59 ปี	จบการศึกษาระดับประถมศึกษาปีที่ 4 อยู่บ้านเลขที่ 13/1 หมู่ 1
8. นางทองเลียม กุ่มดวง	อายุ 69 ปี	จบการศึกษาระดับประถมศึกษาปีที่ 4 อยู่บ้านเลขที่ 50 หมู่ 1
9. นางสาวอารมณี บุญเสริม	อายุ 67 ปี	จบการศึกษาระดับประถมศึกษาปีที่ 4 อยู่บ้านเลขที่ 51 หมู่ 1
10. นางน้ำค้าง คมคาย	อายุ 59 ปี	จบการศึกษาระดับประถมศึกษาปีที่ 4 อยู่บ้านเลขที่ 52-3 หมู่ 1

ครูภูมิปัญญาที่ป็นตุ๊กตาในปัจจุบัน

1. นายประเสริฐ กองอุนนท์ อายุ 78 ปี จบการศึกษาระดับประถมศึกษาปีที่ 4
อยู่บ้านเลขที่ 11 หมู่ 2
2. นางเชื้อ ชูจันทร์ อายุ 81 ปี จบการศึกษาระดับประถมศึกษาปีที่ 4
อยู่บ้านเลขที่ 93 หมู่ 1
3. นางประครอง ปั้นดี อายุ 44 ปี จบการศึกษาระดับประถมศึกษาปีที่ 4
อยู่บ้านเลขที่ 17/1 หมู่ 1
4. นางรุจิ วิจิตตรานุรักษ์ อายุ 51 ปี จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาปีที่ 3
อยู่บ้านเลขที่ 67/2 หมู่ 1
5. นางสมศรี ภูพันธ์ อายุ 51 ปี จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาปีที่ 3
อยู่บ้านเลขที่ 5 หมู่ 1
6. นางจำรัส ปั้นงาม อายุ 68 ปี จบการศึกษาระดับประถมศึกษาปีที่ 4
อยู่บ้านเลขที่ 47 หมู่ 2
7. นางสาวจินตนา โกศลสิทธิ์ อายุ 57 ปี จบการศึกษาระดับ ปวช.
อยู่บ้านเลขที่ 7 หมู่ 2
8. นางจริยา สงวนชาติ อายุ 53 ปี จบการศึกษาระดับปริญญาตรี
อยู่ที่ศูนย์ศิลปาชีพบางไทร
จ.พระนครศรีอยุธยา
9. นางภาณี ศรีแสงทรัพย์ อายุ 49 ปี จบการศึกษาระดับประถมศึกษาปีที่ 4
อยู่บ้านเลขที่ 122 หมู่ 1
10. นางสาวสวรรค บัญประเทือง อายุ 58 ปี จบการศึกษาระดับประถมศึกษาปีที่ 4
อยู่บ้านเลขที่ 22 หมู่ 1
11. นางทัศนีย์ ปั้นงาม อายุ 43 ปี จบการศึกษาระดับอนุปริญญา
อยู่บ้านเลขที่ 47/1 หมู่ 1

ผู้ที่ได้รับการถ่ายทอดจากครุภูมิปัญญา

1. นางอัญชลี น่วมด้วง	อายุ 45 ปี	จบการศึกษาระดับ ปวศ. อยู่บ้านเลขที่ 7 หมู่ 2
2. นายพิรญาณ์ น่วมด้วง ชื่อเดิม ธัญญา น่วมด้วง	อายุ 46 ปี	จบการศึกษาระดับปริญญาโท อยู่บ้านเลขที่ 7 หมู่ 2
3. นางสุกัลยา ศรีด้วง	อายุ 45 ปี	จบการศึกษาระดับปริญญาตรี อยู่บ้านเลขที่ 6 หมู่ 2
4. นางพัชรี โชติช่วง	อายุ 43 ปี	จบการศึกษาระดับปริญญาตรี อยู่บ้านเลขที่ 2 หมู่ 2

ภาคผนวก ค
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

กรอบการสัมภาษณ์

ตอนที่ 1 ข้อมูลเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์

- 1.1 ชื่อ.....นามสกุล.....อายุ.....ปี
- 1.2 ที่อยู่ปัจจุบัน บ้านเลขที่.....หมู่ที่.....ตำบล.....อำเภอ.....จังหวัด.....
- 1.3 ภูมิลำเนาเดิม บ้านเลขที่.....หมู่ที่.....ตำบล.....อำเภอ.....จังหวัด.....
- 1.4 การศึกษา.....
- 1.5 ศาสนา.....
- 1.6 อาชีพ.....
- 1.7 หน้าที่ทางสังคม.....
- 1.8 ประสบการณ์ในการทำตุ๊กตาชาววัง.....ปี

ตอนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับองค์ความรู้ภูมิปัญญา ของการทำตุ๊กตาชาววัง ได้แก่

- 2.1 ประวัติความเป็นมาในการทำตุ๊กตาชาววังเป็นอย่างไร
- 2.2 ท่านได้ศึกษาการทำตุ๊กตาชาววังจากใคร เมื่อใด
- 2.3 ท่านคิดว่าตุ๊กตาชาววังข้องเกี่ยวกับวิถีชีวิตอย่างไร
- 2.4 ในความคิดเห็นของท่านตุ๊กตาชาววังมีเอกลักษณ์อย่างไร
- 2.5 ท่านมีกรรมวิธีการทำตุ๊กตาชาววังอย่างไร
  - 2.5.1 วัสดุดิบ (การเตรียมดิน)
  - 2.5.2 อุปกรณ์เครื่องมือเครื่องใช้
  - 2.5.3 การปั้นตุ๊กตาชาววัง
  - 2.5.4 การเผา
  - 2.5.5 การตกแต่งระบายและเขียนสี

ตอนที่ 3 ข้อมูลเกี่ยวกับกระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้การปั้นตุ๊กตาชาววัง ได้แก่

3.1 วิธีการถ่ายทอดองค์ความรู้

- 3.1.1 ใช้สถานที่ไหนและเวลาใดในการถ่ายทอด
- 3.1.2 ใครเป็นผู้ถ่ายทอดให้
- 3.1.3 ท่านได้ทำการถ่ายทอดให้ใครบ้าง
- 3.1.4 มีเกณฑ์ในการคัดเลือกผู้มาเป็นศิษย์อย่างไรบ้าง
- 3.1.5 ในการรับการถ่ายทอดความรู้ต้องมีการไหว้ครูหรือมีค่าตอบแทนหรือไม่
- 3.1.6 มีวิธีการถ่ายทอดความรู้อย่างไร
- 3.1.7 มีเนื้อหาในการถ่ายทอดเรื่องใดบ้าง
- 3.1.8 ในการถ่ายทอดความรู้มีข้อห้ามหรือข้อปฏิบัติอย่างไรบ้าง
- 3.1.9 เครื่องมือ/สื่อที่ใช้ในการประกอบในการถ่ายทอดความรู้มีอะไรบ้าง
- 3.1.10 มีวิธีการประเมินผลหรือเกณฑ์ในการประเมินผลงานของศิษย์อย่างไรบ้าง

3.2 ปัจจัยสนับสนุนที่มีต่อกระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้

3.3 ปัจจัยขัดขวางที่มีต่อกระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้

ตอนที่ 4 ข้อมูลเกี่ยวกับการจัดทำหลักสูตร ได้แก่

- 4.1 ควรมีเนื้อหาสาระสำคัญอย่างไร
- 4.2 ความเหมาะสมในการถ่ายทอดความรู้สู่ระบบโรงเรียน
- 4.3 ความรู้ที่ควรสอนสำหรับนักเรียนในแต่ละระดับช่วงชั้น

แบบประเมินกรอบการสัมภาษณ์

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย ในช่องที่ตรงกับระดับความเหมาะสมของท่าน

รายการประเมิน	ระดับความเหมาะสม			
	เหมาะสมมากที่สุด	เหมาะสม	ไม่เหมาะสม	ไม่เหมาะสมมากที่สุด
ตอนที่ 1 ข้อมูลเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์ 1. ข้อมูลเกี่ยวกับประวัติส่วนตัว 2. ข้อมูลเกี่ยวกับตำแหน่งหน้าที่และ ประสบการณ์ทำงาน	.....	.....	.....	.....
ตอนที่ 2 คำถามเกี่ยวกับข้อมูลองค์ความรู้ภูมิปัญญา ของการทำตุ๊กตาชาววัง 1. ประวัติความเป็นมา 2. ความเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิต 3. กรรมวิธีการทำตุ๊กตาชาววัง	.....	.....	.....	.....
ตอนที่ 3 คำถามเกี่ยวกับ กระบวนการถ่ายทอดองค์ ความรู้การปั้นตุ๊กตาชาววัง 1. วิธีการถ่ายทอดองค์ความรู้ 2. ปัจจัยสนับสนุน และปัจจัยขัดขวาง	.....	.....	.....	.....
ตอนที่ 4 คำถามเกี่ยวกับการจัดทำหลักสูตร 1. เนื้อหาและความเหมาะสมในการถ่ายทอด องค์ความรู้ สำหรับนักเรียนในแต่ละช่วง ชั้น	.....	.....	.....	.....

ข้อเสนอแนะอื่น ๆ

.....

.....

.....

.....

.....

(.....)

ผู้ประเมิน

ภาคผนวก ง

หลักสูตรท้องถิ่น

เรื่อง การปั้นตุ๊กตาชาววังบ้านบางเสด็จ

แผนการจัดการเรียนรู้

เรื่อง การปั้นตุ๊กตาชาววังบ้านบางเสด็จ

กลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี	ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2
หน่วยการเรียนรู้ที่ 1 ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับตุ๊กตาชาววัง	เวลา 4 ชั่วโมง
เรื่อง ความหมาย ประเภท ประโยชน์ ของตุ๊กตาไทย	เวลา 2 ชั่วโมง

สาระสำคัญ

ตุ๊กตาเป็นการประดิษฐ์เลียนแบบรูปร่างคล้ายคน มีการเปลี่ยนแปลงรูปร่างลักษณะ และการใช้งาน ซึ่งขึ้นอยู่กับ ศิลปะ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี และการดำเนินชีวิตของกลุ่มคนตุ๊กตามีหลายประเภท และมีประโยชน์ ทั้งเป็นของเล่น ของโชว์ และใช้ในพิธีกรรมต่างๆ

ผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง

- 1.1 บอกความหมายและความเป็นมาของตุ๊กตาไทย
- 1.2 บอกประเภทของตุ๊กตาไทย
- 1.3 บอกประโยชน์ของตุ๊กตาไทย

สาระการเรียนรู้

- 1.1 ความหมายและความเป็นมาของตุ๊กตาไทย
  - 1.1.1 ตุ๊กตาดินเผาก่อนประวัติศาสตร์
  - 1.1.2 ตุ๊กตาดินเผาสมัยประวัติศาสตร์
- 1.2 ประเภทของตุ๊กตาไทย
  - 1.2.1 ตุ๊กตาพิธีกรรม
  - 1.2.2 ตุ๊กตาสำหรับเด็กเล่น
  - 1.2.3 ตุ๊กตาที่มีคุณค่าทางศิลปวัฒนธรรม
  - 1.2.3 ตุ๊กตาอื่น ๆ
- 1.3 ประโยชน์ของตุ๊กตา

กิจกรรมการเรียนรู้

ขั้นนำ

สนทนาซักถามนักเรียนเกี่ยวกับตุ๊กตามากน้อยเพียงใด นักเรียนทราบหรือไม่ว่าตุ๊กตามีตั้งแต่สมัยใด เมื่อนักเรียนตอบ ทำการชมเชยนักเรียนที่ตอบ จากนั้นเริ่มนำเข้าสู่การสอนความหมายและความเป็นมาของตุ๊กตา

ขั้นสอน

1. ให้นักเรียนทำแบบทดสอบก่อนเรียนของหน่วยการเรียนรู้ที่ 1
2. ครูสอนเนื้อหาตามจุดประสงค์ที่กำหนดไว้
3. ครูอธิบายความหมาย ประเภท ประโยชน์ ให้นักเรียนอ่านจากเอกสารประกอบการเรียน และสื่ออื่น พร้อมให้คำชมเชยเมื่อนักเรียนตอบชัดเจน และให้คำแนะนำสำหรับนักเรียนที่ตอบไม่ชัดเจน
4. ครูนำตัวอย่างตุ๊กตาต่างๆ ตุ๊กตาที่ขาดไม่ได้คือ ตุ๊กตาชาววังบ้านบางเสด็จ ให้นักเรียนดู จากนั้นสอนความเป็นมาของตุ๊กตาชาววังโบราณ ตุ๊กตาชาววังบ้านบางเสด็จ และซักถามเกี่ยวกับเอกลักษณ์ของตุ๊กตา พร้อมซักถามสีของผ้าพุ่งห่มและอิริยาบถต่างๆ ของตุ๊กตาชาววังบ้านบางเสด็จ
5. มอบหมายงานในนักเรียนทำแบบบันทึกผลการเรียนรู้ที่ 1

ขั้นสรุป

1. สรุปแนวคิดเกี่ยวกับตุ๊กตาชาววังที่เรียนมา
2. ตรวจสอบงานการเขียนสรุปแนวคิดเกี่ยวกับตุ๊กตาชาววังของนักเรียน

การมอบหมายงาน

1. ให้นักเรียนทำแบบบันทึกหน่วยการเรียนรู้ที่ 1 ส่งในวันถัดไป
2. การสรุปแนวคิด ส่งในสัปดาห์ถัดไป
3. ให้นักเรียนเขียนรายงาน เรื่อง ประวัติความเป็นมาของตุ๊กตาชาววังโบราณ และมาเล่าให้เพื่อนฟังใน 2 สัปดาห์ ถัดไป

การวัดและการประเมินผล

สิ่งที่วัด

1. ความสนใจในการเรียนจากการถามตอบ
2. แบบบันทึกผลการเรียนรู้ที่ 1
3. แบบทดสอบก่อนเรียนและหลังเรียนของหน่วยการเรียนรู้ที่ 1

วิธีการวัดและการประเมินผล

1. การสังเกต
2. การตรวจสอบหน่วยการเรียนรู้ที่ 1
3. การสรุปแนวคิด
4. การเขียนรายงาน

แบบประเมินผลการเรียน

1. แบบประเมินการสังเกต
2. แบบประเมินผลการเรียนที่ 1
3. แบบประเมินการสรุปแนวคิด
4. แบบประเมินการเขียนรายงาน

เกณฑ์การวัดและการประเมิน

1. การประเมินผลตามแบบสังเกตพฤติกรรมการเข้าร่วมกิจกรรม (ในชั้นเรียน) ผ่านตั้งแต่ 2 รายการถือว่า ผ่าน ผ่าน 1 รายการถือว่า ไม่ผ่าน

2. การประเมินแบบประเมินผลการเรียนรู้ที่ แบบประเมินการสรุปแนวคิด
แบบประเมินการเขียนรายงาน

คะแนน	17-20	ระดับ	ดีมาก
คะแนน	14-16	ระดับ	ดี
คะแนน	11-13	ระดับ	พอใช้
คะแนน	0-10	ระดับ	ควรปรับปรุง

สื่อ/อุปกรณ์การเรียนการสอน

1. ใบความรู้เรื่อง ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับตุ๊กตาชาววัง
2. ภาพวัสดุอุปกรณ์ และตุ๊กตาจริงที่ใช้ในการปั้นตุ๊กตาชาววัง

กิจกรรมเสนอแนะ

-

คุณธรรมจริยธรรมที่เน้น

ขนบธรรมเนียมวัฒนธรรม ความเป็นอยู่ ของคนโบราณ และคนในท้องถิ่นบ้านบางเสด็จ

แหล่งการเรียนรู้เพิ่มเติม

กิตติชัย ระมิงค์วงศ์. 2543. ตุ๊กตาชาววัง. ภาควิชาเครื่องเคลือบดินเผา, มหาวิทยาลัยศิลปากร:
กรุงเทพฯ.

ชนตติ นวรัตน์. ตุ๊กตาชาววังบางเสด็จ. กิณีรี ฉบับที่ 14 เดือนกันยายน 2540.

นฤเบศ สมฤทธิ์. ตุ๊กตาชาววัง กับสิ่งละอันพันละอย่างของจักรพันธ์ุ โปษยกฤต.

สารคดี ฉบับที่ 30 เดือนสิงหาคม 2530.

วรรณณา ธีธรรมมา. 2545. ตุ๊กตาสาธิตการตัดตนแบบไทยแผนโบราณ. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปะ
มหาบัณฑิต สาขาวิชาเครื่องเคลือบดินเผา, มหาวิทยาลัยศิลปากร.

วิโรจน์ ย้งรอด. ตึกตาดินเผา. เมืองโบราณ ฉบับที่ 4 เดือนตุลาคม-ธันวาคม 2546
พิชญ์ น่วมดวง. 2551. หนังสืออ่านประกอบ เรื่องสืบสารการปั้นตึกตาวัง เล่มที่ 1.

โรงเรียนบางเสด็จวิทยาคม, อ่างทอง.

สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน เล่ม 13 (2537: 144)

สุนทรียา อุนสนธิพรเพิ่ม. 2536. ตึกตาวังบ้านบางเสด็จ: ภาพสะท้อนวิถีชีวิตแบบชาวบ้าน

และวัฒนธรรมไทย กรณีศึกษาตึกตาวังบ้านวัดตาลใต้และบ้านวัดตาลเหนือ ตำบลบาง
เสด็จ อำเภอป่าโมก จังหวัดอ่างทอง. สารนิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรบัณฑิต (มนุษยวิทยา)
คณะโบราณคดี, มหาวิทยาลัยศิลปากร.

ความเห็นผู้บริหาร

1. ปัญหาหรือสิ่งที่ต้องการเพิ่ม

.....

.....

.....

2. แนวทาง/วิธีการ/รูปแบบ/เทคโนโลยีที่ใช้ในการเรียนการสอน/การแก้ปัญหา

.....

.....

.....

3. ผลที่เกิดจากผู้เรียน

.....

.....

.....

4. แนวทางในการปรับปรุง/การสอนครั้งต่อไป

.....

.....

.....

ลงชื่อ ..... ผู้บริหาร

(.....)

...../...../.....

บันทึกผลหลังสอน

.....

.....

.....

.....

ลงชื่อ ..... ผู้สอน

(.....)

...../...../.....

วิชา กลุ่มการงานอาชีพและ เทคโนโลยี สัปดาห์ที่ 1	ใบความรู้ 1 เรื่อง ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับตุ๊กตา	หน่วยที่ 1
--	--	-------------------

จุดประสงค์การเรียนรู้

- 1.1 บอกความหมายและความเป็นมาของตุ๊กตาไทย
- 1.2 บอกประเภทของตุ๊กตาไทย
- 1.3 บอกประโยชน์ของตุ๊กตาไทย

สาระการเรียนรู้

1. ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับตุ๊กตา

1.1 ความหมายและความเป็นมาของตุ๊กตาไทย

1.1.1 ความหมายของตุ๊กตา

ตุ๊กตา (Doll) ตามความหมายของ พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2530 หมายถึง ของเล่นของเด็กซึ่งทำเป็นรูปคนหรือสัตว์ มีลักษณะนามว่า ตัว เงามที่ปรากฏเป็นรูปคนเล็กๆ ในแวดวงสามารถแบ่งประเภทของตุ๊กตาได้

ตุ๊กตา (Doll) หมายถึง รูปที่ประดิษฐ์ขึ้นเลียนรูปมนุษย์หรือสัตว์ ส่วนมากมักจะมีขนาดเล็กกว่าของจริง อาจประดิษฐ์จากวัสดุอย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น ดินเหนียว ผ้าไม้ พลาสติก กระดาษ เป็นต้น และมีเสื้อผ้าใส่หรือวาดเครื่องแต่งกายสีสดใส่ไว้ที่ตุ๊กตา และมีเครื่องใช้หรืออุปกรณ์บางอย่างประกอบ เช่น บ้าน เรือรถ กระจับปี่ กระจับปี่ (สมุทรยา อนุสนธิ์พรเพิ่ม, 2336)

จุลทรรศน์ พยาฆรานนท์ (อ้างถึงใน พิรญาณ์ น่วมด้วง, 2551) ตุ๊กตา หมายถึง เป็นของเล่นชนิดหนึ่งของเด็ก หรือสำหรับผู้ใหญ่บางคนซึ่งชอบเล่น สะสมไว้ดูชม ตุ๊กตาส่วนมากทำเป็นรูปคนขนาดเล็กๆ คือจำลองและย่อส่วนลงไป โดยประติมากรตกแต่งให้มีความสวยงาม น่ารัก น่าชม รูปแบบของตุ๊กตาทำเป็น รูปเด็ก รูปผู้หญิง และรูปผู้ชาย กับทำเป็นรูปคนประหลาด เป็นต้นว่า รูปเตี้ยค่อม กี่มี หรือทำเป็นคนทำท่าตลกก็มี

เจลิเยว ปิยะชน (อ้างถึงใน พิรญาณ์ น่วมด้วง, 2551) ตุ๊กตา-ประติมากรรม หมายถึงรูปปั้นบุคคลหรือสัตว์ที่มีขนาดต่าง ๆ ผลิตขึ้นมาเพื่อเป็นเครื่องประดับ เครื่องราง เป็นของเด็กเล่นหรือใช้ในพิธีกรรมมีมาตั้งแต่ก่อนประวัติศาสตร์จนกระทั่งปัจจุบัน

1.1.2 ความเป็นมาของตุ๊กตาไทย

ตุ๊กตาดินเผาในประเทศไทยการทำตุ๊กตาของประเทศไทย จากหลักฐานที่มีการทำมานานจะเป็นตุ๊กตาดินเผา ได้มีการประดิษฐ์ขึ้นตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ ทำสืบต่อกันมาถึงสมัยรัตนโกสินทร์ จนกระทั่งมาถึงปัจจุบันและแบบของตุ๊กตาก็มีความแตกต่างกันออกไปขึ้นอยู่กับความเชื่อและการนำไปใช้งานในแต่ละยุคสมัย (วรรณณา ธิธรรมมา, 2545) ดังนี้

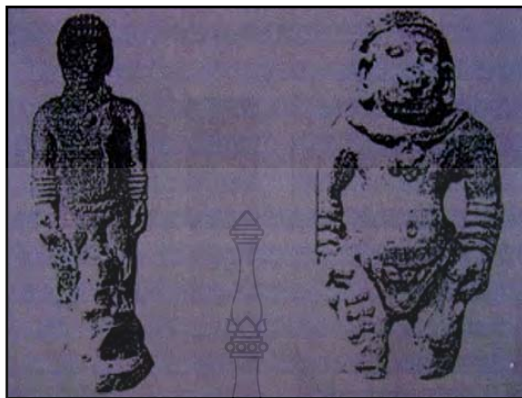
ตุ๊กตาดินเผาก่อนประวัติศาสตร์

การทำตุ๊กตาดินเผา ก่อนประวัติศาสตร์ จากหลักฐานที่ค้นพบส่วนใหญ่จะทำขึ้นในลัทธิความเชื่อ สร้างเป็นรูปเคารพ, ตุ๊กตาโศกลาง, และตุ๊กตาที่ใช้ในพิธีกรรมต่างๆ ตุ๊กตาที่พบมักพบในหลุมศพ คือพิธีกรรมของการฝังศพของมนุษย์สมัยก่อนประวัติศาสตร์ มีความเชื่อว่า การอุทิศสิ่งของให้แก่ผู้ตายถือว่าการอุทิศให้ผู้ตายไปใช้ในภพภาคหน้า ในประเทศอียิปต์โบราณ มีการทำตุ๊กตารับใช้ เพื่อน และครอบครัวของผู้ตายให้บุคคลสำคัญที่ตายเพื่อนำมาฝังไปในศพ ส่วนในประเทศไทยที่บ้านเชียง จังหวัดอุดรธานี ค้นพบตุ๊กตาหัวดินเผาสีเหลืองสมัยก่อนประวัติศาสตร์ มีการขึ้นรูปด้วยมือหยาบๆ นอกจากตุ๊กตาที่ใช้ฝังในศพแล้วเช่น จำพวกเครื่องมือ หม้อ ไห แจกัน เครื่องประดับอยู่ด้วย กล่าวได้ว่าเป็นความเชื่ออย่างหนึ่งที่มีเห็นมาถึงในปัจจุบัน คือยังมีการเอา สิ่งของเครื่องใช้เผาไปพร้อมกับการเผาศพผู้ตาย (วิบูลย์ ลี้สุวรรณ, มปป.; กิติชัย ระมิงค์วงศ์, 2543.)

ตุ๊กตาดินเผาสมัยประวัติศาสตร์ การทำตุ๊กตาดินเผาสมัยประวัติศาสตร์ มีผู้ค้นพบในสมัยต่างๆ คือ สมัยทวารวดี ลพบุรี สุโขทัย อโยธยา และสมัยรัตนโกสินทร์ มีรายละเอียดดังนี้

ตุ๊กตาดินเผาสมัยทวารวดี ศิลปะสมัยทวารวดีในยุคแรกส่วนใหญ่ได้รับอิทธิพลมาจากอินเดีย เพราะมีการติดต่อการค้าร่วมกัน เป็นพระพุทธรูป หรือตุ๊กตา ตุ๊กตาสมาทวารวดี มีรูปร่างหน้าตาและทรงผมคล้ายศิลปะแบบทวารวดีของอินเดีย แต่รูปทรงของปากจะเบะ จมูกใหญ่ เป็นแบบพื้นเมืองซึ่งเป็นลักษณะพื้นเมืองของศิลปะสมัยทวารวดีทรงผมของตุ๊กตาเป็นผมหวีเปิดขึ้นเกล้าเป็นมวยสูงมีพวงมาลัยรัดรอบ หูข้างซ้ายใส่ต่างหู คอมมีห่วงกลมสวม ส่วนใหญ่ตุ๊กตาสมาทวารวดีมักจะเป็นรูปเคารพและเป็นเครื่องรางทางศาสนา (เพ็ญพรรณ เต็มสุข, 2536) ปัจจุบันตุ๊กตาสมาทวารวดีพบที่เมืองโบราณจันเสน ตำบลจันเสน อำเภอดาเกี จังหวัดนครสวรรค์ และบริเวณภาคกลางของประเทศไทย เช่น เมืองโบราณคูบัว จังหวัดราชบุรี, บ้านคูเมือง อำเภออินทร์บุรี จังหวัดสิงห์บุรี, เมืองอู่ทอง อำเภออู่ทอง จังหวัดสุพรรณบุรี และบ้านคูเมือง อำเภอแสวงหา จังหวัดอ่างทอง ซึ่งระหว่างพุทธศตวรรษที่ 11-16 มีการปั้นตุ๊กตาโดยใช้พิมพ์แบบดินเผาสีแดงทำเป็นรูปคนจนถึง โดยมีลักษณะแตกต่างกันไป เช่น รูปที่มีลักษณะเป็นผู้ชายไว้ผมมุ่นมวยกลางศีรษะ แขนทั้งสองข้างสวมกำไล ท่อนบนเปลือย

ส่วนท่อนล่างนุ่งผ้าเพียงผืนเดียว มีลิงตัวเล็กๆ อยู่ระหว่างขาทั้งสองข้าง สันนิษฐานว่าอาจใช้เป็นของเล่นสำหรับเด็กหรือใช้ในพิธีกรรมความเชื่อ (พิรญาณ์ น่วมค้วง, 2551)

ตุ๊กตาดินเผาสมัยทวารวดี

ที่มา: กิติชัย ระมิงค้วงศ์, ตุ๊กตาชาววัง(นครปฐม: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2543)

ตุ๊กตาดินเผาสมัยทวารวดี พบที่เมืองโบราณคูบัว
จังหวัดราชบุรีถ่ายจากพิพิธภัณฑ์สถานแห่งราชบุรี
ที่มา: พิศญาณ์ น่วมค้วง (2551: 5)

ตุ๊กตาดินเผาสมัยลพบุรี ตุ๊กตาดินเผาสมัยลพบุรีนี้ ส่วนใหญ่เป็นตุ๊กตาที่เป็นรูปสัตว์ เช่น ช้าง ม้า วัว ควาย มักทำเป็นสัตว์ไม่มีคนขี่เป็นตุ๊กตาที่ทำขึ้นสำหรับเด็กเล่น มีการเคลือบด้วยสีน้ำตาลเข้ม ซึ่งเป็นการเคลือบในลักษณะเฉพาะของการเคลือบในสมัยลพบุรี (เพ็ญพรรณ เต็มสุข, 2536; สุนทรียา อุนสนธิพรเพิ่ม, 2536)

ตุ๊กตาดินเผาสมัยสุโขทัย ตุ๊กตาดินเผาสมัยสุโขทัยมีอายุราวพุทธศตวรรษที่ 19-20 มีทั้งชนิดที่เคลือบ มีความเฟื่องฟูในงานคล่องเคลือบดินเผา เป็นรูปคนและรูปสัตว์ในอิริยาบถที่หลากหลาย มีความงดงามและมีชีวิตชีวา ตุ๊กตาดินเผาสมัยสุโขทัย คือ ตุ๊กตาเสียบบาล มีรูปเด็กรูปอุ้มเด็กหรือการอุ้มลูกไว้ที่อก

บางตัวอุ้มลูกไว้บนบ่า รูปผู้ชายจะเกล้าผมไว้บนหัว ลักษณะของตุ๊กตาผู้หญิงจะไว้ผมมวยขึ้นไปข้างหลัง รูปสัตว์ต่างๆ เช่น ช้าง ม้า เป็ด ไก่ กบ เต่า และกระต่าย และบางตัวนั่งอุ้มไก่เหตุที่มีรูปคนนั่งอุ้มไก่เป็นเพราะอดีตคงมีความนิยมชนไก่ ตุ๊กตาเหล่านี้สามารถที่จะสะท้อนถึงวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ของคนในสังคมสมัยสุโขทัย (วลัยลักษณ์ ทรงศิริ, 2536; กฤษดา พิณศิริ, 2535. อ้างถึงใน วรรณณา ธิธรรมมา, 2545: 17)

การขุดพบตุ๊กตาดินเผาและตุ๊กตาเคลือบแบบสังคโลกหลากหลายรูปแบบที่เมืองเก่าสุโขทัยและเมืองศรีสัชนาลัย ทั้งที่เป็นของใช้ในบ้าน โดยเป็นของประกอบของภาชนะต่างๆ ทำขึ้นเพื่อให้เด็กเล่น โดยเฉพาะจากฝีมือการทำของช่างชาวจีนและชาวตะวันตกที่เข้ามาทำการติดต่อค้าขายเจริญสัมพันธไมตรีกับไทย เป็นตุ๊กตาที่สร้างขึ้นจากคติความเชื่อเพื่อนำมาใช้ในการประกอบพิธีกรรมทางไสยศาสตร์ คือ “ตุ๊กตาเสียดหัว หรือ ตุ๊กตาเสียดบาล” ตุ๊กตานี้เป็นตุ๊กตาดินเผาที่ปั้นขึ้นทำการต่อเอาหัวออกไปก่อนนำไปทำพิธีกรรม จากที่ “เจียน ยิมศิริ” ได้ตั้งสันนิษฐานจากกรณีตุ๊กตาเสียดบาลว่าการคลอดบุตรโดยใช้หม้อตำแยไม่สู้ปลอดภัย และแม่คงตายเพราะการทำคลอดเสียมาก ตายทั้งแม่ทั้งลูก หรือแม่ตายลูกยังอยู่ ญาติพี่น้องเกรงว่าผีแม่เด็กจะมาเอาลูกไปด้วย หรือมารบกวนลูก จึงทำอุบายขึ้น โดยการปั้นตุ๊กตารูปแม่อุ้มลูกใส่ไว้ในกระบะพร้อมทั้งเครื่องเช่นแล้วนำไปวางไว้ทางสามแพร่ง เพื่อให้ผีจมนทาง ส่วนการปั้นตุ๊กตาคอหักนั้น อาจเป็นการต่อเอาหัวตุ๊กตาออกเป็นความมุ่งหมายฆ่าวิญญาณของผีแม่ เช่นเดียวกับการเอาผีใส่หม้อถ่วงน้ำ “กรสวรรค มณีवास” กล่าวว่า การปั้นตุ๊กตารูปคนอุ้มไก่ คงมีความเชื่อในเรื่องของการชนไก่ เจ้าของทำพิธีเช่นสรวงภูตผี เพื่อให้มาคุ้มครองไก่ของตนให้ได้รับชัยชนะในการต่อสู้ ดังนั้นจึงปั้นตุ๊กตาขึ้นแล้วหักคอสังเวศิ และรูปตุ๊กตาที่ถือขลุ่ยก็น่าจะทำขึ้นเพื่อบวงสรวงครุคนตรีในพิธีไหว้ครูก่อนการเล่นดนตรีนั่นเอง (พิรญาณ์ น่วมด้วง, 2551: 6-12)

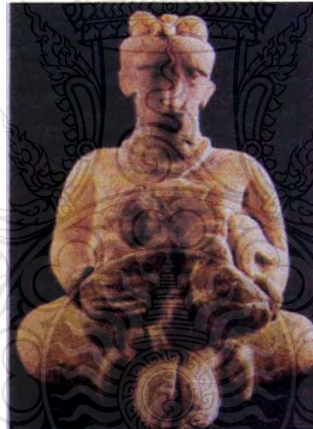

ตุ๊กตาดินเผาเคลือบสมัยสุโขทัย

ที่มา : เฉลียว ปิยะชน (2544: 50-51 อ้างถึงใน พิรญาณ์ น่วมด้วง, 2551: 6-9)

ตุ๊กตาดินเผาสมัยอยุธยา ตุ๊กตาสสมัยอยุธยาที่ค้นพบส่วนใหญ่ได้รับอิทธิพลมาจากสมัยสุโขทัย ซึ่งในสมัยอยุธยาจะมี “ตุ๊กตาสเลียนกบาล” เช่นเดียวกับกับสมัยสุโขทัย ทำขึ้นด้วยความมุ่งหมายเดียวกัน ตุ๊กตาดินเผาสมัยอยุธยา มีเพียงหัวกับลำตัวท่อนบน ไม่มีแขน อวัยวะบนใบหน้ามีเพียงจมูกและหู บางทีก็มีเพียงอย่างเดียวอย่างหนึ่ง หรือไม่มีทั้งสองอย่าง แต่มีรูปทรงที่มีสัดส่วนงดงาม แต่เป็นการเน้นความสำคัญที่ทรงผมของตุ๊กตา ทรงผมนี้อาจแบ่งให้ทราบว่าเป็นเด็กผู้หญิง หรือเด็กผู้ชาย ซึ่งจะจัดอยู่ในสมัยอยุธยาตอนปลาย กล่าวคือ เด็กสมัยนั้นไว้ผมจุก 2 ชนิดคือ จุกเกล้า และจุกเกี้ยว จุกเกล้าคือจุกที่เกล้าไว้บนศีรษะมีเครื่องเหน็บผมหลุด จุกเกี้ยวเป็นจุกที่ใช้ผมขมวดรัดเองไม่ต้องใช้เครื่องเหน็บ และขมวดปลายผมไว้ด้านหลัง ทรงผลของเด็กอีกแบบหนึ่งคล้ายพวงมาลัยวางอยู่บนศีรษะเฉยๆ โดยไม่มีผม อาจจะเป็นเด็กซึ่งโกนจุกใหม่ๆ ผมยังไม่ขึ้นเกล้าพวงมาลัยไว้แทนจุก ส่วนผู้หญิงที่ไว้ผมมวย จะม้วนผมให้แน่นแล้วขมวดกันเป็นมวยแบบมวยของผู้หญิงจีน มีทั้งอยู่กลางศีรษะ และคล้อยไปทางด้านหลังเล็กน้อย ทรงผมผู้ชายจะตัดสั้นง่ายแก่การรักษาความสะอาดไม่ต้องประดิษฐ์ประคอยเกล้ามวยอย่างสมัยอยุธยาตอนต้น เพื่อแสดงถึงความเรียบง่ายไม่ประดิษฐ์ประคอย

ตุ๊กตาดินเผาสมัยอยุธยาตุ๊กตารูปผู้ชายอุ้มเด็กในมือหนึ่งและอีกมือหนึ่งอุ้มไก่

ตุ๊กตารูปผู้หญิงนั่งพับเพียบเท้าแขน ได้จากการพิมพ์แบบ สมัยอยุธยา
ที่มา: เฉลียว ปิยะชน (2544:114 อ้างถึงใน พิรญาณ์ น่วมด้วง, 2551: 18)

ตุ๊กตารูปผู้หญิง รูปผู้ชาย และตุ๊กตารูปสัตว์ต่างๆ ที่มีความใกล้ชิดกับคนมาก เช่น สุนัข แมว สัตว์เลื้อยคลาน เต่า ไก่ ซึ่งเป็นสัตว์ที่นิยมเลี้ยงกันเกือบทุกบ้าน ตุ๊กตารูปสัตว์อีกประการหนึ่งทำเป็น รูปสัตว์พาหนะมีคนขี่ เช่น ช้าง ม้า คนที่ขี่บนสัตว์จะทำหัวถอดได้ โดยเฉพาะตรงคอจะเป็นรูกลิ้งลงไป ในลำตัวและศีรษะ สันนิษฐานว่าเป็นเดียนนำมาสวมภายหลัง การทำตุ๊กตาแบบนี้อาจได้จากการทำตุ๊กตา เสียบาลคือ การทำหัวตุ๊กตาให้ถอดได้แทนการหักหัวซึ่งทำให้ไม่งาม ตุ๊กตารูปคนที่นั่งพนมมือ ซึ่งสันนิษฐานว่าเป็นการแสดงความเคารพผีสงหรือเทวดา (เพ็ญพรรณ เต็มสุข, 2536อ้างถึงใน วรรณณา ธิธรรมมา, 2545: 20; พิรญาณ์ น่วมด้วง, 2551: 13-14)

ตุ๊กตาเสียบาลดินเผาพบที่วัดมหาธาตุ จังหวัดราชบุรี

ที่มา : พิรญาณ์ น่วมด้วง, 2551: 7

ตุ๊กตาดินเผาสมัยรัตนโกสินทร์ ชาวไทยส่วนใหญ่นับถือผีบ้าน ผีบรรพบุรุษ และนับถือพระ ภูมิจึงมีการสร้างศาลไว้บริเวณบ้าน ในศาลจะมีเครื่องถ้วยต่างๆ เช่น ข้าวปลาอาหาร เครื่องดื่ม ตลอดจนตุ๊กตา ช้าง ม้า วัว ควาย และตุ๊กตารูปคน ชาย หญิง ซึ่งทำด้วยดินเผา นอกจากการบูชาพระภูมิ แล้วตุ๊กตาจีนเป็นที่นิยมกันมากในสมัยรัตนโกสินทร์ ซึ่งมีการค้าขายกับต่างประเทศอย่างกว้างขวาง ตุ๊กตาจีนมีรูปคนและรูปสัตว์ ในสมัยรัชกาลที่ 4 พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้มีการเกิด ตุ๊กตาอีกประเภทหนึ่ง คือตุ๊กตาชาววัง มีลักษณะเลียนแบบชาววังทุกประการ เช่น ไบหน้า ทรงผม การแต่ง กายตลอดจนกิริยาท่าทาง มีการจำหน่ายในพระราชวัง แต่ต่อมาก็เริ่มมีการแพร่หลาย ทำการเพิ่มรูปแบบ จากที่เลียนแบบชาววังก็เป็นการปั้นตัวชาวบ้านทั่วไป ทั้งนี้คงยึดแนวทางการปั้นเดิมอยู่ (กิติชัย ระมิงค์วงศ์, 2543)

แสดงตุ๊กตารูปช้างฝัพระหัตถ์

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯสยามบรมราชกุมารี เมื่อวันที่ 6 ตุลาคม 2523

ที่มา: นายพิรญาณ์ น่วมด้วง

ตุ๊กตาฝัพระหัตถ์

พระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าพัชรกิติยาภา เมื่อวันที่ 18 พฤศจิกายน 2551

ที่มา: นายพิรญาณ์ น่วมด้วง

1.2 ประเภทของตุ๊กตาไทย

ตุ๊กตาไทยอาจแบ่งได้ 4 ประเภท (วรรณณา ธีธรรมมา, 2545; สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน, 2537) คือ

1.2.1 ตุ๊กตาที่ใช้ในพิธีกรรม ตุ๊กตาที่ใช้ในพิธีกรรม ได้แก่ ตุ๊กตาเครื่องปั้นดินเผาสมัยสุโขทัย เช่น ตุ๊กตาสาลพระภูมิ เป็นตุ๊กตาคนรับใช้ชายหญิง ตุ๊กตาเจ้าพรหม ซึ่งไว้ผมมวยจัดเป็นตุ๊กตาโบราณที่เคยใช้แก้บน ปั้นขึ้นแทนตัวพรหมณ์ปุโรหิตในราชสำนัก ในสมัยต่อมาถึงปัจจุบันทำเป็นตุ๊กตารูปคน ช้าง ม้า ตะครยก ปั้นด้วยดินเผา มีขนาดสำหรับพระภูมิเจ้าที่ เพื่อสมมติเป็นบริวารสำหรับ

ให้พระภูมิได้ใช้สอย และตุ๊กตาเสียบบาล ทำขึ้นเพื่อลวงผีเมื่อมีคนเจ็บไข้เพื่อสื่อว่าถูกผีกระทำ แทนผู้ใดก็ตัดเอาเศษเสื้อผ้าผู้นั้นไปตกแต่งให้ตุ๊กตา เพื่อให้ผีเข้าใจผิดคิดว่าคนผู้ที่ต้องการไม่อยู่ในครัวเรือนแล้วจะได้ไม่มาค้นหาตัวอีก

1.2.2 ตุ๊กตาสำหรับเด็กเล่น ตุ๊กตาสำหรับเด็กเล่น มักทำอย่างง่าย ๆ ส่วนมากเด็กผู้หญิง มักนิยมเล่นตุ๊กตามากกว่าเด็กผู้ชาย ตุ๊กตานี้ทำจากวัสดุที่หาได้ใกล้ๆ ตัว ได้แก่ ตุ๊กตาที่ทำจากผ้าเช็ดหน้ามาม้วนปลายสองด้านให้จรดกันตรงกลาง แล้วพลิกด้านที่ม้วนกลับลงด้านล่าง จากนั้นทบกลางใช้เชือกผูกกัน ส่วนบนทำเป็นหัว ส่วนล่างทำเป็นลำตัว ต่อมาตุ๊กตาได้มีการพัฒนาขึ้นโดยการนำผ้ามาตัดเย็บให้เกิดความสวยงาม ชัดนูน เขียนหน้าและจัดทรงผมสวมเครื่องแต่งกาย เช่น ตุ๊กตาชาวเขาเผ่าต่างๆ นอกจากดังกล่าวตุ๊กตาคัดนุ่นได้มีการพัฒนาเป็นตุ๊กตารูปสัตว์ต่างๆ แมว เต่า ช้าง ฯลฯ ในเด็กที่อยู่ชนบทมักไม่มีตุ๊กตาผ้าสวยๆ เล่น พ่อแม่จึงใช้ดินที่มีอยู่ตามท้องนาหรือท้องไร่ ซึ่งบางครั้งอาจเป็นดินขุขี้ปุ๋ย ปั้นให้เป็นรูป ช้าง ม้า วัว ควาย หรือคน เป็นของเล่นให้เด็ก และเด็กที่สนใจ พ่อแม่ทำการถ่ายทอดวิธีการปั้นตุ๊กตาให้ หลังจากนั้นเด็กๆ ก็จะปั้นตุ๊กตาเล่นกันเองในกลุ่มเพื่อนอย่างสนุกสนาน

1.2.3 ตุ๊กตามีคุณค่าทางศิลปวัฒนธรรม ตุ๊กตามีคุณค่าทางศิลปวัฒนธรรม ได้แก่ ตุ๊กตาชาววัง ตุ๊กตาบ้านสมเด็จพระเจ้าตากสิน ตุ๊กตาผ้า และตุ๊กตาอื่นๆ ที่ทำจากดินเหนียว แสดงชีวิตความเป็นอยู่ ตุ๊กตาโบราณกรรมเกียรติ ตุ๊กตาสัมัยต่างๆ ที่บอกถึงอาชีพ

1) ตุ๊กตาชาววัง มีต้นกำเนิดจากพระราชวัง มีการจำหน่ายครั้งแรกในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ต่อมาเจ้าจอมมารดาฮ้อย ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงทำตุ๊กตาชาววังขึ้นใหม่และ พระเจ้าหญิงอรพินเพ็ญภาค พระราชธิดา ทรงทำสืบต่อกันมา จัดทำเป็นอุตสาหกรรมในครอบครัวมีการสืบทอดให้แก่ลูกหลาน และได้ทำต่อเนื่องมาจนกระทั่งสูงอายุจึงเลิกก็มี เช่น นายประจักษ์คดี ได้ริเริ่มการทำตุ๊กตาชาววังแบบใหม่ มีลักษณะคล้ายตุ๊กตาบางเสด็จไว้ด้วย เช่น ทำเป็นรูปรถลากซึ่งมีคนลากและคนนั่งอยู่บนรถ และตุ๊กตามวยไทย

2) ตุ๊กตาบางเสด็จ เกิดจากตุ๊กตาชาววังชบเขาไประยะหนึ่ง เนื่องจากผู้ประดิษฐ์สูงอายุขึ้นและเลิกกิจการไปบางส่วน จนกระทั่งพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถ ได้ริเริ่มการทำตุ๊กตาปั้นดินเหนียวขึ้นอีก ที่หมู่บ้านบางเสด็จ อำเภอบางบาล จังหวัดอ่างทอง เพื่อให้ชาวบ้านบางเสด็จทำเป็นอาชีพอย่างหนึ่ง หรือทำเป็นงานอดิเรกเพื่อเป็นการเพิ่มพูนรายได้

3) ตุ๊กตาผ้า มีผู้ประดิษฐ์ตุ๊กตาผ้าแต่ตุ๊กตาที่ทำขึ้นได้อย่างประณีตและได้มาตรฐานสากลนั้นคือ คุณหญิงทองก้อน จันทวิมล ได้ริเริ่มการประดิษฐ์ขึ้นจากแรงบันดาลใจอย่างแรงกล้าว่าตนเองทำตุ๊กตาได้ จึงได้นำชิ้นส่วนของตุ๊กตาญี่ปุ่นมาประดิษฐ์เป็นตุ๊กตาหญิงไทยโบราณขึ้น คือ ตุ๊กตาบางกอกดอลล์

ตุ๊กตาที่ตุ๊กตาบางกอกคอลล์จัดอยู่ในประเภทตุ๊กตาผ้าแต่ตุ๊กตาผ้าที่ทำขึ้นอย่างประณีตได้มาตรฐานสากลนั้น เป็นตุ๊กตาที่ประดิษฐ์ขึ้นโดยคุณหญิงทองก้อน จันทวิมล เป็นตุ๊กตาที่ได้รับความนิยมไปทั่วโลก คุณหญิงทองก้อน จันทวิมล ศิลปินคนแรกที่ประดิษฐ์ตุ๊กตาไทยทำด้วยผ้า รูปแบบของตุ๊กตาผ้าของคุณหญิงทองก้อน จันทวิมล ทองก้อน นั้นมีหลากหลาย ซึ่งจัดได้เป็น 4 แบบด้วยกัน คือ

1) ตุ๊กตาโขนละคร ตุ๊กตาแบบนี้อาจเป็นตุ๊กตาเดี่ยวหรือจัดเป็นฉากเป็นตอน ส่วนมากจะเป็นตัวละครเรื่องรามเกียรติ์แต่งตัวและแสดงท่ารำเหมือนตัวโขน บางทีก็เป็นตุ๊กตาคู่ตัว กษัตริย์ของทางมนุษย์และยักษ์รบกัน มีท่ารบประกอบด้วยตัวตุ๊กตา 2-4 ตัว หากเป็นนิทรรศการ เช่น การยাত্রาทัพประจันหน้า หรือตอนไมยราพสะกดทัพ ตัวละครอาจมีถึง 200 ตัวขึ้นไป ตุ๊กตาแม่บทเล็กมี 18 ตัว แต่ละตัวแสดงท่ารำตามแม่บท ถ้ามองจากละครรำ จะมีตัวพระตัวนางของแต่ละเรื่อง เช่น เจ้าเงาะ และรจนาดอนเสียงพวงมาลัย ตุ๊กตาพราหมณ์รัญจาย ฯลฯ แต่งตัวเหมือนแสดงบนเวที

2) ตุ๊กตาชาวเขาเผ่าต่างๆ มีเผ่าอีก้อ แม้ว เย้า มูเซอร์ ลีซอ และยาง แต่ละตัวแต่งกายถูกต้องตามแบบแผนของแต่ละเผ่ารวมทั้งสีและเครื่องประดับ

3) ตุ๊กตาชาวไทยสมัยต่างๆ เป็นตุ๊กตาคู่ชายหญิง แต่งกายตามสมัยนั้นๆ เช่น สมัยกรุงสุโขทัย สมัยกรุงศรีอยุธยา และสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครองใน พ.ศ.2474

4) ตุ๊กตาชาวนา ชาวบ้าน และคนไทยอาชีพต่างๆ เช่น ชาวประมงน้ำจืด แม่ค้า ฯลฯ ตุ๊กตาต่างๆ เหล่านี้จะหาชมได้ในพิพิธภัณฑ์ตุ๊กตาของร้านทำตุ๊กตาบางกอกคอลล์ น่าดูมาก และอาจใช้เป็นอุปกรณ์การสอนวิชาภูมิศาสตร์หรือวัฒนธรรมพื้นบ้าน และศิลปะการรำรำ มีประโยชน์แก่ผู้ที่ได้ชมทุกเพศทุกวัย และทุกสถานภาพ

ตุ๊กตาชาววังทำด้วยผ้าของบางกอกคอลล์

ที่มา: สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน เล่ม 13 (2537:142)

5) ตุ๊กตาอื่นๆ เป็นตุ๊กตาที่ทำขึ้นในประเทศไทยและวางขายในท้องตลาด ตุ๊กตาเหล่านี้หลายชนิดอาจเป็นเพียงศิลปวัตถุ หรือสิ่งประดิษฐ์ขึ้นในรูปแบบของตุ๊กตาเท่านั้น มิใช่ตุ๊กตาตามความหมายที่แท้จริง เช่น การแกะสลักจากไม้เป็นรูปของชาย หญิง ในอิริยาบถต่างๆ

1.2.4 ตุ๊กตาฝีมือ ตุ๊กตาฝีมือ ตุ๊กตาประเภทนี้ประดิษฐ์ขึ้นเพื่อแสดงฝีมือทางศิลปะให้เด็กและผู้ชมได้ชมความงามอันประณีตละเอียดอ่อน ผู้ประดิษฐ์ตุ๊กตาประเภทนี้นับว่าเป็นศิลปินที่ควรแก่การยกย่อง ตุ๊กตาฝีมือที่มีชื่อเสียง และมีคุณค่าทางศิลปวัฒนธรรม ได้แก่

1) ตุ๊กตาชาวบ้านอยุธยา ของนางสุดใจ เจริญสุข เกิดเมื่อวันที่ 3 ธันวาคม พ.ศ.2503 อยู่ที่ตำบลกระมัง อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยกำเนิดนับเป็นศิลปินพื้นบ้านที่หาได้ยากในการปั้นตุ๊กตา ตุ๊กตาแต่ละตัวจะแสดงการดำเนินชีวิต อิริยาบถ การละเล่นพื้นบ้าน การเล่นของคนในชนบท เช่น การว่าเพลงเรือ ชายพายลำหนึ่ง หญิงพายลำหนึ่ง เล่นไม้หึ่ง เดินก๊อบแก๊บที่ใช้กะลาตัวเมียร้อยเชือกยาวพอจะถือและยกด้วยมือได้ ชีม้่าส่งเมือง เดินไม้สูง มอญซ่อนผ้า ฯลฯ ชีวิตประจำวันพื้นบ้านก็ได้แก่ ยายนั่งโกวเปลหลาน หญิงแก่ไหว้พระภูมิ หญิงอาบน้ำลูกน้อยที่นอนหงายอยู่ที่หว่างขาเด็กชายชีม้่าก้านกล้วย แม่ค้ากลับบ้านหอบลูกไว้ในกระจาดใบที่อยู่ข้างหน้า ฯลฯ ตุ๊กตาเหล่านี้แม้จะเล็กอย่างไรก็มีสีหน้า และได้สัดส่วน ทั้งอยู่ในอิริยาบถที่มีชีวิตชีวา

ตุ๊กตาชาววังบ้านอยุธยา

ที่มา : สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน เล่ม 13 (2537: 144)

2) ตุ๊กตาไทยของนายจักรพันธ์ โปษยกฤต เป็นตุ๊กตาไทยที่ประดิษฐ์ขึ้นด้วยความประณีตบรรจงสูง สร้างหุ่นกระบอกขึ้นเองโดยใช้วัสดุต่างๆ เช่น เปลือกหอย เปลือกไข่ ไม้ระกำ ใช้ด้ามพู่กันที่เสียแล้วทำแกนตัวและไม้ก้านรูปเป็นตะเกียบ รวมถึงการทำจากมีประตุ สำหรับหุ่นบางครั้งก็ผลิตผลงานศิลปะไทยหลายแขนง เช่น ทำตัวหุ่น จัดแสดงโดยเป็นผู้เซ็ชหุ่นเอง เครื่องแต่งการหุ่นจะปักและประดับเครื่องแต่งตัวที่ทำจากทองและพลอย

ตุ๊กตาไม้โมกแกะสลัก ของสมาชิกในศิลปาชีพสวนจิตรลดา

ที่มา: ซีดีงานฉลองสิริราชสมบัติครบ 60 ปี อ่างถึงใน พิรญาณ์ น่วมด้วง, 2551.

1.3 ประโยชน์ของตุ๊กตา

ประโยชน์ของตุ๊กตา เต็มสิริ บุญยสิงห์ ในสารานุกรมไทยสำหรับเยาวชนฯ เล่มที่ 13 กล่าวว่า ในกระบวนเครื่องเล่นของเด็กนั้น ตุ๊กตาเป็นเครื่องเล่นที่นิยมกันมากทุกยุคทุกสมัย ตุ๊กตาไม่ว่าจะทำด้วยวัสดุอะไรก็ตาม จะช่วยเป็นเครื่องมือที่ลดช่องว่างระหว่างเด็กและผู้ใหญ่ การให้ตุ๊กตาแก่เด็กนั้นเป็นการแสดงความรักของผู้ใหญ่ที่มีต่อเด็ก ก่อให้เกิดความอบอุ่นแก่เด็ก และทำให้เกิดความผูกพัน

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรสทรงนิพนธ์ไว้ในหนังสือ **"พระประวัติ ตรีศเล้า"** ตอนหนึ่งถึงคุณค่าของตุ๊กตาว่า

"... การเล่นตุ๊กตาก็ให้ความรู้ได้เหมือนกัน เล่นตุ๊กตาตัวใหญ่ เรารักตุ๊กตาเป็นลูก เราได้ความรู้สึกว่าผู้ใหญ่ของเราท่านรักเราอย่างไร นี่เป็นกตัญญู เราเอาอย่างผู้ใหญ่ทำให้แก่ตุ๊กตา หรือจกทำแก่คนภายนอก นี่เป็นบุพการี และยังรู้จักเย็บผ้า ผสมสีเย็บผ้า เครื่องแต่งตุ๊กตา และอื่นๆ อีก เล่นตุ๊กตาตัวเล็กๆ ทำให้เรา สังเกตวิธีจัดเหี้ยเรือนและจัดการงานของผู้ใหญ่ เพื่อจำเอามาเล่นตุ๊กตา..."

ตุ๊กตาให้ทั้งความอบอุ่น ยินดี และความสุขทางใจแก่เด็กและแก่ผู้ใหญ่ ดังที่โรสแมรี วอร์เนอร์ และอลารี ฟิลลิปส์ เขียนไว้ในวารสาร **"สวัสดี"** ของบริษัทการบินไทย จำกัด ฉบับเดือนมกราคม-กุมภาพันธ์ ค.ศ.1978ว่า

"...ตุ๊กตาเป็นสิ่งสากล ให้ความสุขใจ เป็นเพื่อน เป็นความพึงพอใจและภาคภูมิใจของคนจำนวนหลายพันคนทั่วโลก ไม่ว่าผู้เยาว์หรือผู้ใหญ่ล้วนแต่รักตุ๊กตา ผู้สะสมตุ๊กตามีตั้งแต่สมเด็จพระราชินีจนถึงคนสามัญจนถึงผู้รักและซาบซึ้งในความน่ารักของตุ๊กตาน้อยๆ หลายเผ่าพันธุ์

และจนถึงเด็กหญิงน้อยๆ ที่แสนจะตื่นเต้นเมื่อโอบกอดตุ๊กตาสุดที่รักอย่างแสนสุขโดยไม่คำนึงถึงเชื้อชาติ การแต่งกายและราคาค่างวดของมัน..."

ในโรงเรียนระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา ตุ๊กตาใช้เป็นอุปกรณ์การศึกษาวิชาต่างๆ ได้หลายวิชาไม่ว่าจะเป็นวิชาสังคมศึกษา วรรณคดีไทย นาฏศิลป์ไทย เป็นต้น นอกจากนี้ยังใช้ประกอบการจัดนิทรรศการในโอกาสต่างๆ ที่เกี่ยวกับเมืองไทย เพื่อเพิ่มความรู้และความเข้าใจให้แก่ผู้สนใจ ทั้งเด็กและผู้ใหญ่ การสะสมตุ๊กตาไว้ชม นับว่าเป็นงานอดิเรกที่ทำให้ทั้งความรู้และความเพลิดเพลิน

ตุ๊กตาไทยที่กล่าวมาแล้วทั้งหมด นอกจากจะให้ความสุข ความเพลิดเพลินแล้ว ยังให้ความรู้ในด้านชีวิตความเป็นอยู่ของคนไทยในอดีตอีกด้วย เช่น ตุ๊กตาชาววังให้ความรู้เกี่ยวกับคนไทยในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวและในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ตุ๊กตาไทยแสดงให้เห็นวิถีชีวิตของชาวบ้านตลอดจนประเพณีวัฒนธรรมไทยและวัฒนธรรมพื้นบ้านที่น่าสนใจอย่างยิ่ง ของที่ระลึกที่จัดถวายองค์พระประมุขของประเทศต่างๆ ราชาอาคันตุกะในพระองค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว หรือแขกของรัฐบาลมักจะเป็นตุ๊กตาไทยของบางกอก ดอลล์ ซึ่งเป็นตุ๊กตาไทยที่ประดิษฐ์อย่างประณีตบรรจง ตุ๊กตาเป็นสิ่งสำคัญ ในการเผยแพร่เกียรติภูมิ และวัฒนธรรมไทยไปสู่ต่างแดน เป็นทูตที่ช่วยเสริมสร้างมิตรภาพและความเข้าใจอันดีระหว่างบุคคลและระหว่างประเทศ

พิชญานันท์ น่วมด้วง (2551: 30-31) กล่าวว่า ตุ๊กตาเป็นสื่อรักสากลเข้ากับคนได้ทุกประเทศ ทุกวัย เป็นสื่อเสริมสร้างมิตรภาพเสมือนทูตสันถวไมตรี เป็นสื่อบันทึกร่องรอยทางวัฒนธรรม และประวัติศาสตร์และเป็นสื่อที่ใช้กล่อมเกลাজิตใจมนุษย์ให้คลายความหยาบกระด้าง มีความรัก ความสงบ ความสุข ความเย็นของจิตใจ ดังนี้

1. เป็นของเล่นสำหรับเด็กทุกชาติ ทุกเผ่าพันธุ์และทุกยุค ทุกสมัย
2. เป็นของที่ระลึกในความสัมพันธ์ที่ดีต่อมิตรภาพ
3. เป็นเครื่องมือใช้ลดช่องว่างระหว่างเด็กและผู้ใหญ่
4. เป็นเพื่อนให้ความอบอุ่น ความสุขใจแก่เด็กและผู้ใหญ่
5. เป็นของสะสม งานอดิเรกยามว่าง
6. เป็นตัวแทนในพิธีกรรมและความเชื่อ
7. เป็นสื่อใช้กล่อมเกลাজิตใจมนุษย์ ให้คลายความหยาบกระด้าง
8. เป็นสื่อแสดงความรักของผู้ใหญ่ที่มีต่อเด็กและต่อคนที่เรารัก
9. เป็นสื่อแสดงเอกลักษณ์ของท้องถิ่นแสดงถึงเอกลักษณ์ของชาติ

10. เป็นสื่อบันทึกเรื่องราวให้ระลึกถึงอดีตและประวัติศาสตร์
11. เป็นสื่อประกอบการเรียนการสอนในสาขาวิชาต่างๆ
12. ให้เป็นเครื่องประดับตกแต่งอาคารสถานที่
13. ใช้ในการศึกษาและเรียนรู้ของเด็กและผู้ใหญ่
14. ใช้เป็นเครื่องแสดงความยินดีในโอกาสต่างๆ
15. เป็นสื่อสร้างสรรค์ส่งเสริมจินตนาการของเด็ก
16. เป็นการสร้างงานและสร้างรายได้ให้กับชุมชนและเศรษฐกิจโดยรวม

หน่วยที่ 1 ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับ ตุ๊กตาชาววัง	ใบงานที่ 1 เรื่อง ความหมาย ประเภท ประโยชน์ ความเป็นมาของตุ๊กตาชาววังโบราณ	หน่วยที่ 1 บทที่ 1.1-1.3
--	---	-----------------------------

จุดประสงค์

- 1.1 บอกความหมายและความเป็นมาของตุ๊กตาไทย
- 1.2 บอกประเภทของตุ๊กตาไทย
- 1.3 บอกประโยชน์ของตุ๊กตาไทย

เอกสารอ้างอิง

กิติชัย ระมิงค์วงศ์. 2543. ตุ๊กตาชาววัง. ภาควิชาเครื่องเคลือบดินเผา, มหาวิทยาลัยศิลปากร : กรุงเทพฯ.

ชนคดี นวรัตน์. ตุ๊กตาชาววังบางเสด็จ. กิรินทร์ ฉบับที่ 14 เดือนกันยายน 2540.

นฤเบศ สมฤทธิ. “มุมมอง” ตุ๊กตาชาววังกับสิ่งละอันพันละอย่างของจักรพันธ์ โปษยกฤต.

สารคดี ฉบับที่ 30 เดือนสิงหาคม 2530.

วรรณณา ธีธรรมมา. 2545. ตุ๊กตาสาธิตการตัดตนแบบไทยแผนโบราณ. วิทยานิพนธ์ปริญญา

ศิลปมหาบัณฑิต สาขาวิชาเครื่องเคลือบดินเผา, มหาวิทยาลัยศิลปากร.

วิโรรัตน์ ชัยรอด. ตุ๊กตาดินเผา. เมืองโบราณ ฉบับที่ 4 เดือนตุลาคม-ธันวาคม 2546

พิรญาณ์ น่วมดวง. 2551. หนังสืออ่านประกอบ เรื่องสืบสารการปั้นตุ๊กตาชาววัง เล่มที่ 1.

โรงเรียนบ้านบางเสด็จวิทยาคม, อ่างทอง.

สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน เล่ม 13 (2537: 144)

สุนทรिया อุนุสนธิ์พรเพิ่ม. 2536. ตุ๊กตาชาววังบ้านบางเสด็จ: ภาพสะท้อนวิถีชีวิตแบบชาวบ้าน

และวัฒนธรรมไทย กรณีศึกษาตุ๊กตาชาววังบ้านวัดศาลใต้และบ้านวัดศาลเหนือ ตำบลบาง

เสด็จ อำเภอป่าโมก จังหวัดอ่างทอง. สารนิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรบัณฑิต (มนุษยวิทยา)

คณะโบราณคดี, มหาวิทยาลัยศิลปากร.

ลักษณะงาน

1. ศึกษาเนื้อหาสาระปั้นตุ๊กตาชาววัง ในเรื่องความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับตุ๊กตาชาววัง

การมอบหมายงาน

1. ให้นักเรียนทำแบบบันทึกหน่วยการเรียนรู้ที่ 1 ส่งในวันถัดไป
2. การสรุปแนวคิด ส่งในสัปดาห์ถัดไป
3. ให้นักเรียนเขียนรายงาน เรื่อง ประวัติความเป็นมาของตุ๊กตาชาววังโบราณ และมาเล่าให้เพื่อนฟังใน 2 สัปดาห์ ถัดไป

แบบทดสอบก่อนเรียน หน่วยการเรียนรู้ที่ 1

1. ข้อใดกล่าวไม่ถูกต้องเกี่ยวกับความเป็นมาของตุ๊กตา
  - ก. เด็กสมัยโบราณหาของเล่นให้สนุกสนานได้จากธรรมชาติ
  - ข. การสร้างรูปจำลองเป็นหุ่นหรือตุ๊กตาเกิดจากผลประโยชน์ทางการค้า
  - ค. การสร้างรูปจำลองเป็นหุ่นหรือตุ๊กตาเกิดจากความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์
  - ง. ตุ๊กตาดูถูกดัดแปลงตามจินตนาการในรูปแบบต่างๆตามโอกาสที่ต้องการใช้งาน
2. ข้อใดไม่ใช่ความหมายของตุ๊กตา
  - ก. หมายถึงของเล่นของเด็กและผู้ใหญ่บางคน
  - ข. หมายถึงรูปคน รูปสัตว์ และสิ่งของทำเลียนแบบเท่าของจริง
  - ค. หมายถึงสิ่งประดิษฐ์รูปคน รูปสัตว์ สิ่งของทำโดยการย่อส่วน
  - ง. หมายถึงสิ่งประดิษฐ์รูปคน รูปสัตว์ สิ่งของทำโดยการย่อส่วนให้มีขนาดตามที่ต้องการ
3. คุณแฉ่ง สุวรรณ โน เริ่มฝึกหัดปั้นตุ๊กตาชาววังตั้งแต่อายุกี่ปี
  - ก. 8 ปี
  - ข. 10 ปี
  - ค. 12 ปี
  - ง. 14 ปี
4. ตุ๊กตารูปคนสมัยอยุธยา จะเน้นความสำคัญที่ส่วนใด
  - ก. อาวุธ
  - ข. เสื้อผ้า
  - ค. ทรงผม
  - ง. เครื่องประดับ
5. ข้อใดไม่ใช่ตุ๊กตาที่ใช้ในพิธีกรรมและความเชื่อ
  - ก. ตุ๊กตาชาววัง
  - ข. ตุ๊กตาเสียบบาล
  - ค. ตุ๊กตาละครแก้วบน
  - ง. ตุ๊กตาบวรารศาลพระภูมิเจ้าที่

6. ตู้กตาชาววังแบบโบราณเกิดขึ้นครั้งแรกในสมัยใด
- รัชกาลที่ 3
  - รัชกาลที่ 5
  - รัชกาลที่ 9
  - ถูกทั้งข้อ ข. และข้อ ค.
7. ข้อใดเป็นประโยชน์ของตู้กตา
- เป็นเพื่อนให้ความอบอุ่นใจ ความสุขใจแก่เด็ก
  - เป็นสื่อใช้กล่อมเกล้าจิตใจให้ลดความหยาบกระด้างลง
  - เป็นสื่อแสดงความรักของผู้ใหญ่ที่มีต่อเด็ก
  - ถูกทุกข้อ
8. ข้อใดเป็นมูลเหตุในการตั้งชื่อตู้กตาชาววัง
- มีพระราชวงศ์เป็นผู้ปั้นขึ้นครั้งแรก
  - เกิดขึ้นครั้งแรกในพระบรมมหาราชวัง
  - เป็นของเล่นที่แพร่หลายเฉพาะของเจ้านาย
  - มีการผลิตกันอย่างแพร่หลายตามพระตำหนักต่างๆ
9. ข้อใดกล่าวไม่ถูกต้องเกี่ยวกับตู้กตาชาววังโบราณ
- ใช้สีน้ำมันทาตัวตู้กตาให้เป็นสีขาว
  - ใช้แป้งฝุ่นที่พวกจิวใช้ทาหน้ามาผสมน้ำทาตัวตู้กตา
  - ใช้जूเข้าจากใบกล้วยตานีผสมยางมะเดื่อมาเขียนผม เขียนตา
  - ใช้ฟูกันที่ทำจากขนสุนัขปั้นติดกับขี้ผึ้งทำด้ามด้วยไม้ก้านรูป
10. จากหลักฐานการปั้นตู้กตาชาววัง โบราณนิยมทำตู้กตาทรงอะไร
- ทรงประบัว
  - ทรงหลักแจว
  - ทรงมหาดไทย
  - ทรงดอกกระท่อม

เฉลยแบบทดสอบก่อนเรียน

1.(ข.)	2.(ข.)	3.(ค.)	4.(ค.)	5.(ก.)
6.(ข.)	7.(ง.)	8.(ข.)	9.(ก.)	10.(ง.)

แบบทดสอบหลังเรียน หน่วยการเรียนรู้ที่ 1

คำชี้แจง ให้นักเรียนทำเครื่องหมาย x ทับตัวอักษรหน้าคำตอบที่ถูกต้อง (ข้อละ 2 คะแนน)

1. ข้อใดไม่ใช่ความหมายของตุ๊กตา
  - ก. หมายถึงของเล่นของเด็กและผู้ใหญ่บางคน
  - ข. หมายถึงรูปคน รูปสัตว์ และสิ่งของทำเลียนแบบเท่าของจริง
  - ค. หมายถึงสิ่งประดิษฐ์รูปคน รูปสัตว์ สิ่งของทำโดยการย่อส่วน
  - ง. หมายถึงสิ่งประดิษฐ์รูปคน รูปสัตว์ สิ่งของทำโดยการย่อส่วนให้มีขนาดตามที่ต้องการ
2. ข้อใดกล่าวไม่ถูกต้องเกี่ยวกับความเป็นมาของตุ๊กตา
  - ก. เด็กสมัยโบราณหาของเล่นให้สนุกสนานได้จากธรรมชาติ
  - ข. การสร้างรูปจำลองเป็นหุ่นหรือตุ๊กตาเกิดจากผลประโยชน์ทางการค้า
  - ค. การสร้างรูปจำลองเป็นหุ่นหรือตุ๊กตาเกิดจากความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์
  - ง. ตุ๊กตาถูกดัดแปลงตามจินตนาการในรูปแบบต่างๆตามโอกาสที่ต้องการใช้งาน
3. ข้อใดไม่ใช่ตุ๊กตาที่ใช้ในพิธีกรรมและความเชื่อ
  - ก. ตุ๊กตาชาววัง
  - ข. ตุ๊กตาเสียดบาล
  - ค. ตุ๊กตาละครแก้ว
  - ง. ตุ๊กตาปริวารศาลพระภูมิเจ้าที่
4. ตุ๊กตารูปคนสมัยอยุธยา จะเน้นความสำคัญที่ส่วนใด
  - ก. อาวุธ
  - ข. เสื้อผ้า
  - ค. ทรงผม
  - ง. เครื่องประดับ
5. ข้อใดเป็นประโยชน์ของตุ๊กตา
  - ก. เป็นเพื่อนให้ความอบอุ่นใจ ความสุขใจแก่เด็ก
  - ข. เป็นสื่อใช้กล่อมเกล้าจิตใจให้ลดความหยาบกระด้างลง
  - ค. เป็นสื่อแสดงความรักของผู้ใหญ่ที่มีต่อเด็ก
  - ง. ถูกทุกข้อ

6. คุณแฉ่ง สุวรรณโน เริ่มฝึกหัดปั้นตุ๊กตาชาววังตั้งแต่อายุกี่ปี
- 8 ปี
  - 10 ปี
  - 12 ปี
  - 14 ปี
7. ตุ๊กตาชาววังแบบโบราณเกิดขึ้นครั้งแรกในสมัยใด
- รัชกาลที่ 3
  - รัชกาลที่ 5
  - รัชกาลที่ 9
  - ถูกทั้งข้อ ข. และข้อ ค.
8. ข้อใดเป็นมูลเหตุในการตั้งชื่อตุ๊กตาชาววัง
- มีพระราชวงศ์เป็นผู้ปั้นขึ้นครั้งแรก
  - เกิดขึ้นครั้งแรกในพระบรมมหาราชวัง
  - เป็นของเล่นที่แพร่หลายเฉพาะของเจ้านาย
  - มีการผลิตกันอย่างแพร่หลายตามพระตำหนักต่างๆ
9. จากหลักฐานการปั้นตุ๊กตาชาววัง โบราณนิยมทำผสมตุ๊กตาทรงอะไร
- ทรงประบำ
  - ทรงหลักแจว
  - ทรงมหาดไทย
  - ทรงดอกกระทุ้ม
10. ข้อใดกล่าวไม่ถูกต้องเกี่ยวกับตุ๊กตาชาววังโบราณ
- ใช้สีน้ำมันทาตัวตุ๊กตาให้เป็นสีขา
  - ใช้แป้งฝุ่นที่พวกจิวใช้ทาหน้ามาผสมน้ำทาตัวตุ๊กตา
  - ใช้ซี่เถ้าจากใบกล้วยตานีผสมยางมะเดื่อมาเขียนผม เขียนตา
  - ใช้ฟูกันที่ทำจากขนสุนัขปั้นติดกับซี่ผึ้งทำค้ำด้วยไม้ก้านรูป

เฉลยแบบทดสอบหลังเรียน

1.(ข.)	2.(ข.)	3.(ก.)	4.(ก.)	5.(ง.)
6.(ค.)	7.(ข.)	8.(ข.)	9.(ง.)	10.(ก.)

แบบประเมินผลหน่วยการเรียนรู้ที่ 1

วิชา การปั้นตุ๊กตาชาววังบ้านบางเสด็จ หน่วยการเรียนรู้ที่ 1 ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับตุ๊กตาชาววัง
แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 1 เรื่อง ความหมายและความเป็นมา ประเภท ประโยชน์ของตุ๊กตาไทย

โรงเรียน.....วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

เลขที่	ชื่อ-สกุล	แบบประเมินการสังเกต (20 คะแนน)	แบบประเมินผลการทดสอบ (20 คะแนน)	แบบประเมินแนวคิด (20 คะแนน)	แบบประเมินการเขียนรายงาน (20 คะแนน)	รวมคะแนน (80/4 = 20 คะแนน)	หมายเหตุ
1							
2							
3							
4							
5							
6							
7							
8							
9							
10							
11							
12							
13							
14							
15							

ลงชื่อ.....ผู้ประเมิน

แบบประเมินผลการสังเกต

วิชา การปั้นตุ๊กตาชาววังบ้านบางเสด็จ หน่วยการเรียนรู้ที่ 1 ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับตุ๊กตาชาววัง
แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 1 เรื่อง ความหมายและความเป็นมา ประเภท ประโยชน์ของตุ๊กตาไทย

โรงเรียน.....วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

ลำดับที่	ชื่อ-สกุล	ความตั้งใจในชั้นเรียน (5 คะแนน)	การตอบคำถาม (5 คะแนน)	การแสดงความคิดเห็น (5 คะแนน)	ความมีระเบียบ (5 คะแนน)	รวมคะแนน (20 คะแนน)	หมายเหตุ
1							
2							
3							
4							
5							
6							
7							
8							
9							
10							
11							
12							
13							
14							
15							

*เกณฑ์การให้คะแนน คะแนน 17-20 ดีมาก คะแนน 14-16 ดี คะแนน 11-13 ปานกลางพอใช้

คะแนน 0-10 ควรปรับปรุง

ลงชื่อ.....ผู้ประเมิน

แบบประเมินผลการทดสอบก่อน-หลังเรียน

วิชา การปั้นตุ๊กตาชาววังบ้านบางเสด็จ หน่วยการเรียนรู้ที่ 1 ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับตุ๊กตาชาววัง
แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 1 เรื่อง ความหมายและความเป็นมา ประเภท ประโยชน์ของตุ๊กตาไทย

โรงเรียน.....วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

ลำดับ เลขที่	ชื่อ-สกุล	ก่อนเรียน (20 คะแนน)	หลังเรียน (20 คะแนน)	รวมก่อนเรียน+หลัง เรียน/2 (20 คะแนน)	หมายเหตุ
1					
2					
3					
4					
5					
6					
7					
8					
9					
10					
11					
12					
13					
14					
15					

*เกณฑ์การให้คะแนน คะแนน 17-20 ดีมาก คะแนน 14-16 ดี คะแนน 11-13 ปานกลางพอใช้

คะแนน 0-10 ควรปรับปรุง

ลงชื่อ.....ผู้ประเมิน

แบบประเมินผลการสรุปแนวคิด

วิชา การปั้นตุ๊กตาวังบ้านบางเสด็จ หน่วยการเรียนรู้ที่ 1 ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับตุ๊กตาวัง
แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 1 เรื่อง ความหมายและความเป็นมา ประเภท ประโยชน์ของตุ๊กตาทไทย

โรงเรียน.....วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

เลขที่	ชื่อ-สกุล	เนื้อหา (4 คะแนน)	สื่อความหมาย (4 คะแนน)	ความคิดสร้างสรรค์ (4 คะแนน)	รูปแบบชิ้นงาน (4 คะแนน)	ตรงเวลา (4 คะแนน)	หมายเหตุ
1							
2							
3							
4							
5							
6							
7							
8							
9							
10							
11							
12							
13							
14							
15							

*เกณฑ์การให้คะแนน คะแนน 17-20 ดีมาก คะแนน 14-16 ดี คะแนน 11-13 ปานกลางพอใช้

คะแนน 0-10 ควรปรับปรุง

ลงชื่อ.....ผู้ประเมิน

แบบประเมินผลเขียนรายงาน

วิชา การปั้นตุ๊กตาวังบ้านบางเสด็จ หน่วยการเรียนรู้ที่ 1 ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับตุ๊กตาวัง
แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 1 เรื่อง ความหมายและความเป็นมา ประเภท ประโยชน์ของตุ๊กตาไทย

โรงเรียน.....วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

เลขที่	ชื่อ-สกุล	เนื้อหา, เล่มรายงาน (4 คะแนน)	สื่อความหมาย (4 คะแนน)	ความละเอียดเรียบร้อย (4 คะแนน)	ตรงเวลา (4 คะแนน)	การแสดงผล (4 คะแนน)	รวมคะแนน (20 คะแนน)	หมายเหตุ
1								
2								
3								
4								
5								
6								
7								
8								
9								
10								
11								
12								
13								
14								
15								

*เกณฑ์การให้คะแนน คะแนน 17-20 ดีมาก คะแนน 14-16 ดี คะแนน 11-13 ปานกลางพอใช้

คะแนน 0-10 ควรปรับปรุง

ลงชื่อ.....ผู้ประเมิน

แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 7

เรื่อง การปั้นตุ๊กตาชาววังบ้านบางเสด็จ

กลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี	ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2
หน่วยการเรียนรู้ที่ 3 ตุ๊กตาชาววังบ้านบางเสด็จ	เวลา 22 ชั่วโมง
เรื่อง หลักการปั้นตุ๊กตาชาววังบ้านบางเสด็จ	เวลา 12 ชั่วโมง

สาระสำคัญ

วัสดุอุปกรณ์เครื่องมือเครื่องใช้ที่ใช้ในขั้นตอนการปั้นตุ๊กตาชาววังบ้านบางเสด็จ ส่วนดินที่ใช้ปั้นตุ๊กตาเป็นดินเหนียวชนิดเดียวกับดินทำอิฐแดง นำมาผ่านกระบวนการกรอง การตากตะกอน และการผึ่งดินให้สามารถปั้นได้ไม่ติดมือ ซึ่งการปั้นจะต้องปั้นตามหลักการเพื่อให้ได้ขั้นตอนการปั้นที่ถูกต้อง ส่วนผลให้เกิดความคงทนและความสวยงามแก่ชิ้นงาน

ผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง

- 3.1 ปั้นตุ๊กตาชาววังบ้านบางเสด็จได้

สาระการเรียนรู้

- 3.1 การปั้นตุ๊กตาชาววังบ้านบางเสด็จ

- 3.1.2 หลักการปั้นตุ๊กตาชาววังบ้านบางเสด็จสาวนหัวตุ๊กตา

กิจกรรมการเรียนรู้

ขั้นนำ

บอกตัวอย่างของส่วนประกอบนอกจากหัวตุ๊กตามีอะไรบ้าง นำตุ๊กตาชิ้นให้นักเรียนดู ส่วนประกอบของตุ๊กตาที่จะปั้น แล้วถามนักเรียนว่าควรทำอะไรก่อน เมื่อนักเรียนตอบเสร็จ จึงให้นักเรียนมาคุยกันว่าต้องทำอะไรก่อน

ขั้นสอน

1. ครู/ครูภูมิปัญญา อธิบายส่วนประกอบวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการทำพิมพ์ พร้อมสาธิตการทำพิมพ์ให้นักเรียนดูพร้อมกัน

ขั้นปฏิบัติ

1. ให้นักเรียนแบ่งกลุ่มๆ ละ 5 คน เตรียมวัสดุอุปกรณ์ในการทำพิมพ์
2. ครูเดินตรวจความเรียบร้อย ในการเตรียมวัสดุอุปกรณ์ตามกลุ่มของนักเรียน
3. ครูให้นักเรียนทำพิมพ์โดยมีครูผู้สอนบอกและดูแลอย่างเป็นขั้นตอนจนพิมพ์เสร็จ
4. ครูตรวจสอบชิ้นงาน พร้อมให้คำชมเชยและแนะนำในการปั้นตุ๊กตาชาววัง

ขั้นสรุป

1. ทบทวนขั้นตอนการทำตุ๊กตาชาววังบ้านบางเสด็จพร้อมแก่นักเรียน
2. ให้กลับบ้านจากใบงานการปั้นตุ๊กตาชาววัง

การวัดและการประเมินผล

สิ่งที่วัด

1. ความสนใจในการเรียน การถามตอบ การปั้นตุ๊กตาชาววังบ้านบางเสด็จ
2. ผลงานจากการปั้นหัวตุ๊กตา

วิธีการวัดและการประเมินผล

1. การปฏิบัติงานในห้องเรียน

เครื่องมือในการวัด

1. แบบประเมินผลงาน

สื่อ/อุปกรณ์การเรียนการสอน

1. ใบงานการปั้นตุ๊กตาชาววัง แสดงการปั้นต้น-จบ
2. ใบปฏิบัติงาน การปั้นส่วนหัวตุ๊กตาชาววัง
3. ใบความรู้เรื่อง ตุ๊กตาชาววังบ้านบางเสด็จ
4. วัสดุอุปกรณ์เครื่องมือเครื่องใช้จริง และตุ๊กตาชาววังบ้านบางเสด็จจริง หรือ ศูนย์ตุ๊กตาชาววังบ้านบางเสด็จ

กิจกรรมเสนอแนะ

การปั้นตุ๊กตาชาววังบ้านบางเสด็จ ต้องอาศัยการฝึกซ้อมที่บ่อยครั้งจนเกิดทักษะในการปั้น จึงจะทำให้ตุ๊กตาออกมาได้อย่างสวยงาม

คุณธรรมจริยธรรมที่เน้น

-

แหล่งการเรียนรู้เพิ่มเติม

พิรญาณ์ น่วมดวง. 2551. หนังสืออ่านประกอบ เรื่องสืบสารการปั้นตุ๊กตาชาววัง เล่มที่ 1.

โรงเรียนบางเสด็จวิทยาคม, อ่างทอง.

ความเห็นผู้บริหาร

1. ปัญหาหรือสิ่งที่ต้องการเพิ่ม

.....

.....

.....

2. แนวทาง/วิธีการ/รูปแบบ/เทคโนโลยีที่ใช้ในการเรียนการสอน/การแก้ปัญหา

.....

.....

.....

3. ผลที่เกิดจากผู้เรียน

.....

.....

.....

4. แนวทางในการปรับปรุง/การสอนครั้งต่อไป

.....

.....

.....

ลงชื่อ ..... ผู้บริหาร

(.....)

...../...../.....

บันทึกผลหลังสอน

.....

.....

.....

.....

.....

ลงชื่อ ..... ผู้สอน

(.....)

...../...../.....

วิชากลุ่มงานอาชีพและเทคโนโลยี สัปดาห์ที่ 9	ใบทความรู้ 7 เรื่อง ตู๊กตาชาววังบ้านบางเสด็จ	หน่วยที่ 3
---	---	------------

ผลการเรียนรู้

3.1 การปั้นตุ๊กตาชาววังบ้านบางเสด็จ

3.1.2 หลักการปั้นตุ๊กตาชาววังบ้านบางเสด็จ

สาระการเรียนรู้

3. ตู๊กตาชาววังบ้านบางเสด็จ

3.1 การปั้นตุ๊กตาชาววังบ้านบางเสด็จ

3.1.2 หลักการปั้นตุ๊กตาชาววังบ้านบางเสด็จ

การปั้นตุ๊กตาชาววัง มีขั้นตอนการปั้นโดยแยกส่วน คือ ส่วนหัวตุ๊กตา ปั้นส่วนตัว ส่วน แขน และการประกอบภายหลัง หลักการปั้นตุ๊กตาชาววัง โดยละเอียดมีขั้นตอนการปั้นทำตามลำดับและอธิบายได้ดังต่อไปนี้

1) การปั้นทำส่วนหัวของตุ๊กตาชาววัง

ส่วนหัวเป็นส่วนที่ได้วัดความสวยงามกว่าส่วนอื่นๆ แต่ตุ๊กตาชาววังมีขนาดเล็ก จึงต้องทำขนาดย่อเล็กลงให้สมแก่ตัว เมื่อส่วนหัวมีขนาดเล็กมาก การที่จะปั้นทำอวัยวะบนส่วนหัวและใบหน้า คือ จมูก ปาก หู ตา ทรงผม ซึ่งมีขนาดเล็กๆ เมื่อทำออกเป็นจำนวนมาก เพื่อการจำหน่ายเป็นสินค้า จำเป็นต้องสร้างแบบจากแม่พิมพ์ ซึ่งจัดทำเตรียมไว้ ได้ตามจำนวนที่ต้องการ มีลำดับวิธีการดังต่อไปนี้

เครื่องมือและอุปกรณ์ที่ใช้ในการทำพิมพ์หัวตุ๊กตา

1. มีดปลายแหลม	2. ไม้หางกระรอก
3. พู่กัน	4. มีดเล็ก
5. วาสลินหรือน้ำมันมะพร้าวผสมสบู่	6. ปูนพลาสติกอร์
7. ภาชนะสำหรับผสมปูนพลาสติกอร์	8. ดินน้ำมัน
9. แป้งผง	10. จี๊ฟี่ง หรือดินเหนียว
11. กระดาษแข็ง	12. น้ำสะอาดสำหรับผสมปูน

การปั้นหุ่นส่วนหัวตุ๊กตาเป็นต้นแบบ อาจเป็นหัวเด็กไว้ผมจุก ไว้ผมเกล้าหรือผมเปีย หัวผู้หญิงไว้ผมทรงดอกกระพุ่ม หัวผู้ชายไว้ผมทรงมหาดไทย ตามที่ต้องการ โดยใช้จี๊ฟี่งเจือสีให้เนื้อชุ่ม นำมาตีปลายไม้ก้านรูปกะขนาดหัวให้ได้ขนาดย่อหรือเล็กตามต้องการ ปั้นทำส่วนหัวและใบหน้า

ติดจมูกและส่วนหูให้ถูกต้องตำแหน่งและส่วนสัด การปั้นขี้ผึ้งทำหุ่นนี้ จะต้องปั้นให้ชัดเจนทุกส่วน เมื่อนำไปหล่อแม่พิมพ์ก็จะได้แบบแม่พิมพ์ชัดเจน

การขึ้นรูปส่วนหัวเพื่อเป็นแบบในการหล่อพิมพ์

แม่พิมพ์ส่วนหัวตุ๊กตาชาววังของเก่าทำด้วยโลหะทองเหลือง และเป็นแบบ แต่ในปัจจุบัน จะใช้ปูนพลาสเตอร์ทำเป็นแม่พิมพ์ และการทำแม่พิมพ์ ดังนี้

1.1) ทดลองกดพิมพ์ทำส่วนหัวตุ๊กตาชาววังจากดินน้ำมันขนาดแบบกว้างยาวประมาณ 3/3 นิ้ว หนาสัก 1-2 นิ้ว นำหัวหุ่นขี้ผึ้งวางลงให้ได้กึ่งกลางแผ่นดินน้ำมัน นำเอาหัวหุ่นขี้ผึ้งวางลงให้ได้กึ่งกลางแผ่นดินน้ำมันนี้ กดหัวหุ่นแต่เบาๆ ให้จมลงในเนื้อดินน้ำมันเสมอครึ่งหัว ตามแนวแบ่งครึ่งหู เหลือส่วนหัวซีกหนึ่งลอยขึ้นมาตักแต่งส่วนที่เกินออกโดยใช้มีดเล็กปาดดินน้ำมันส่วนเกินรอบหัวตุ๊กตา เพื่อไม่ให้มีช่องน้ำปูนไหลออกเมื่อเทปูน ใช้วาสลินหรือน้ำมันทาที่หัวตุ๊กตาต้นแบบเพื่อป้องกันปูนเกาะติดหัวต้นแบบ จากนั้นใช้ดินน้ำมันตีขึ้นเป็นแผ่น หรือกระดาษแข็งผิวมัน ไม่เปื่อยง่ายเมื่อโดนน้ำ รุสีเหล็ยมสีนผ้า เพื่อล้อมรอบแท่งดินน้ำมันที่วางหัวต้นแบบ ขนาดพอประมาณที่จะม้วนรอบแท่งดินน้ำมันได้แล้วรัดด้วยยางวง

1.2) การผสมปูนพลาสเตอร์ ภาชนะที่ใช้ผสม เช่น ถ้วยกระเบื้อง หรือชามพลาสติก ขนาดย่อมๆ เติมน้ำสะอาดลงไปภาชนะพอสมควรแก่ความต้องการ โรยปูนพลาสเตอร์ลงในน้ำทีละน้อย เนื้อปูนมีลักษณะพูนขึ้นเสมอผิวหน้า จึงใช้ช้อนผสมปูนให้เป็นเนื้อเดียวกับน้ำ เนื้อปูนพลาสเตอร์จะเกิดความร้อนคืออุ่นขึ้นแต่น้อย และจับตัวขึ้นจนกระทั่งล้าแยกเป็ยก จึงใช้ช้อนตักปูนพลาสเตอร์เทปูนพลาสเตอร์ลงในกรอบดินน้ำมันที่ล้อมหน้าหุ่นขี้ผึ้ง ตักปูนหยอดลงทีละน้อยท่วมเสมอขอบดินน้ำมันที่กั้นไว้ และกลบหน้าหุ่นขี้ผึ้งจนมิด ใช้มือจับแบบกระแทกพื้นเบาๆ เพื่อให้ฟองอากาศออก พักให้จับตัวแข็งพอสมควรแล้วจึงแกะพิมพ์ออก นำดินน้ำมันออกด้วยความระมัดระวัง โดยที่ด้านหนึ่งติดกับปูนเมื่อปูนแห้งจึงนำมีดขูดปูนตกแต่งผิว ทำร่องรับสลักแม่พิมพ์ให้มีลักษณะเป็นร่องรูปร่างสามเหลี่ยม

ซึ่งจะใช้ปูนพลาสติกที่เทพลงต่อไป เพื่อกันแม่พิมพ์เคลื่อนขณะกดพิมพ์ การทำร่องสลักนี้ใช้มีดเซาะทำให้เป็นอยู่ตรงบ่าแม่พิมพ์ทั้งสองข้างมีขนาดเชิงพอสมควร

1.3) ทาวาสลินหรือน้ำมันทาหน้าแม่พิมพ์ชิ้นแรกให้ทั่ว ใช้ดินน้ำมันปั้นทำเป็นเส้นแบนยาว เช่นครั้งแรก นำกระดาษล้อมรอบแม่พิมพ์ชิ้นแรก ปิดยาดินอย่าให้มีร่องรูไว้ เพื่อกันปูนที่เทพลงไปจับติดกัน เททับแม่พิมพ์ชิ้นแรกให้เสมอบนดินน้ำมัน และกลบหุ่นขี้ผึ้งจนมิดเช่นเดียวกับคราวแรก จัดการล้างแม่พิมพ์ให้สะอาด

1.4) ผึ่งแม่พิมพ์ และเช็ดคัสสมแอลกอฮอล์ทาพิมพ์ เพื่อช่วยให้ผิวหน้าแม่พิมพ์แข็งและทนนาน

1.5) การกดพิมพ์หัวตุ๊กตา เดิมต้องใช้ผงดินสอพองห่อผ้าขาวบางทำเป็นลูกประคบ ปัจจุบันนิยมใช้แป้งฝุ่นธรรมชาติ ตบลงบนแม่พิมพ์ทั้งสองชิ้นแต่เพียงเล็กน้อยพอกันไม่ให้ดินจับติดแม่พิมพ์

พิมพ์หัวของตุ๊กตาที่สมบูรณ์

2) การทำหัวตุ๊กตาจากพิมพ์

แบ่งดินเหนียว และปั้นเป็นก้อนกลมตามขนาดแม่พิมพ์หัวตุ๊กตา ถ้าต้องการความแข็งแรงของหัวและคอตุ๊กตาจะต้องใส่ลวดเส้นเล็กไว้ตรงกลางของดิน นำแม่พิมพ์ทั้งสองกลับเข้าประกบกันให้สลักตรงกับร่องกดแม่พิมพ์ให้สนิทให้ได้รูป จึงแกะแยกแม่พิมพ์ออกแต่งดินที่ล้นออกมาตามแนวต่อแม่พิมพ์

ส่วนหัวตุ๊กตาที่เสร็จแล้ว

หน่วยที่ 3 ตุ๊กตาชาววังบ้าน บางเสด็จ	ใบงานที่ 3 เรื่อง ตุ๊กตาชาววังบ้านบางเสด็จ วิธีการทำตุ๊กตา ชาววังในอดีต	หน่วยที่ 3 บทที่ 3.1
--	---	-------------------------

ผลการเรียนรู้

3. ตุ๊กตาชาววังบ้านบางเสด็จ

3.1 ปั้นตุ๊กตาชาววังบ้านบางเสด็จได้

เอกสารอ้างอิง

พิรญาณ์ น่วมค้วง. 2551. หนังสืออ่านประกอบ เรื่องสืบสารการปั้นตุ๊กตาชาววัง เล่มที่ 2.

โรงเรียนบ้านบางเสด็จวิทยาคม, อ่างทอง.

ลักษณะงาน

วัสดุอุปกรณ์

1. ดินเหนียว
2. สี
3. สิ่งของตกแต่ง

ขั้นตอนการปั้น

1. การปั้นส่วนหัวตุ๊กตา
2. การปั้นส่วนตัวและขาตุ๊กตา
3. การปั้นประกอบส่วนแขน
4. การเผา
5. การปั้นส่วนประกอบชุดตุ๊กตาชาววัง
6. การจัดชุดตุ๊กตาชาววัง

การมอบหมายงาน

1. ให้นักเรียนทำพิมพ์หัวและหัวของตุ๊กตาชาววัง
2. ให้นักเรียนปั้นส่วนตัว ขา แขน ประกอบหัวตุ๊กตาชาววัง
3. ให้นักเรียนเผาตุ๊กตาชาววัง
4. ให้นักเรียนตกแต่งระบายสีตุ๊กตาชาววัง
5. ให้นักเรียนจัดชุดตุ๊กตาชาววัง

หน่วยที่ 3 ตุ๊กตาชาววังบ้าน บางเสด็จ	ใบปฏิบัติงานที่ 2 เรื่อง วิธีการทำพิมพ์หัวตุ๊กตาชาววังได้	กลุ่มสาระการ งานอาชีพฯ 80 นาที
--	--	--------------------------------------

จุดประสงค์

ทำพิมพ์หัวตุ๊กตาชาววังได้

ขั้นตอนการดำเนินงาน

วัสดุอุปกรณ์เครื่องมือเครื่องใช้

1. ไม้หางกระรอก
2. พู่กัน
3. มีดเล็ก
4. วาสลินหรือน้ำมันมะพร้าวผสมสบู่ หรือน้ำมันพืช
5. ปูนปลาสเตอร์
6. ภาชนะสำหรับผสมปูนปลาสเตอร์ (ถ้วยกระเบื้อง หรือชามพลาสติก ขนาดย่อม ๆ)
7. ดินน้ำมัน 1 ก้อน (ประมาณก้อนละ 5 บาท)
8. กระดาษแข็ง
9. ขางวงสำหรับรัดของ
10. น้ำสะอาดสำหรับผสมปูน
11. เครื่องชั่ง
12. ภาชนะสำหรับคน
13. หัวหุ่นตุ๊กตา

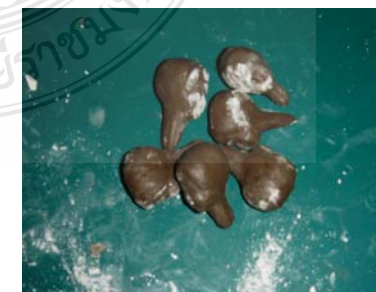
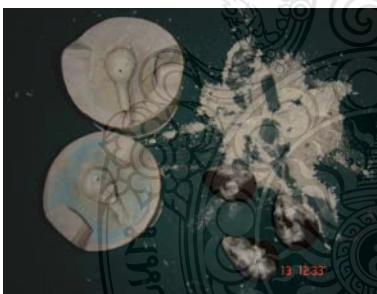
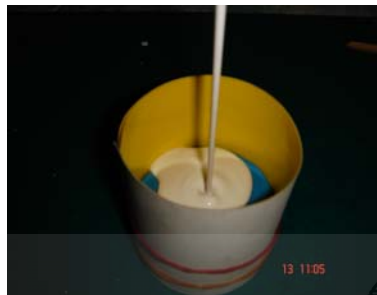
วิธีทำ

1. นำดินน้ำมันปั้นเป็นรูปทรงกระบอกกว้างประมาณ 2.5 นิ้ว
2. ทาน้ำมันพืชที่หัวหุ่นตุ๊กตา และดินน้ำมันด้านหนึ่งโดยพู่กันให้ทั่ว
3. นำหัวหุ่นตุ๊กตาวางลงให้ได้กึ่งกลางแผ่นดินน้ำมันกดหัวหุ่นแต่เบาๆ ให้จมลงในเนื้อดินน้ำมันเสมอครึ่งหัว ตามแนวแบ่งครึ่งหูเหลือส่วนหัวซีกหนึ่งลอยขึ้นมา
4. ตกแต่งส่วนที่เกินออกโดยใช้มีดเล็กปาดดินน้ำมันส่วนเกินรอบหัวหุ่นตุ๊กตาออก กดดินน้ำมันให้เรียบด้วยไม้หางกระรอก

5. ใช้วาสลินหรือน้ำมัน ทาที่หัวตุ๊กตาต้นแบบ เพื่อป้องกันปูนเกาะติดหัวต้นแบบ จากนั้นใช้กระดาษแข็งที่ผิวมันไม่เปื้อนง่ายเมื่อโดนน้ำ รูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า เพื่อล้อมรอบแท่งดินน้ำมันที่วางหัวต้นแบบขนาดพอประมาณที่จะม้วนรอบแท่งดินน้ำมัน ได้แล้วรัดด้วยยางวง ทาด้วยน้ำมันอีกครั้ง
6. ร่อนปูนพลาสติก ซึ่งตวงตามปริมาณ ปูนพลาสติกหนัก 80 กรัม น้ำ 40 กรัม
7. เทปูนพลาสติกที่ได้ลงในพิมพ์ที่เตรียมไว้ใช้มือจับแบบกระแทกพื้นเบาๆ เพื่อให้ฟองอากาศออก ทิ้งไว้ประมาณ 25 นาที เนื้อปูนจะร้อนเมื่อนำมือไปสัมผัส
8. แกะดินน้ำมันออกจาก ใช้มีดตักแต่งส่วนของปูนที่เกินออก หยักลอยปูนทั้งสองข้าง หรือทำลอยหยักที่ดินน้ำมันก่อนหล่อพิมพ์ชิ้นแรก
9. นำหุ่นหัวตุ๊กตาออกจากพิมพ์เพื่อตรวจสอบความเรียบร้อยของพิมพ์ และวางหุ่นหัวลงในพิมพ์แรก ทาน้ำมันให้ทั่วพิมพ์ที่หล่อขึ้นชิ้นแรกทั้งด้านบนและด้านข้าง ล้อมรอบพิมพ์ด้วยกระดาษแข็งชั้นเดิม มัดด้วยยางให้แน่นและหล่อพิมพ์ตามขั้นตอนการหล่อและตกแต่งเช่นเดียวพิมพ์ชิ้นแรก
11. ปั้นดินเหนียวในรูปคล้ายหยดน้ำ ทาแป้งที่พิมพ์ นำดินด้านมวางบนพิมพ์ส่วนด้านหัวตุ๊กตา ประกอบพิมพ์เข้าด้วยกันให้ตรงลอยหยักให้แน่น ใช้มีดเล็กงัดหัวตุ๊กตาออกมาเบาๆ ปาดดินส่วนที่เกินออกด้วยมีด
12. ผึ่งหัวตุ๊กตาที่ได้ให้แห้ง เก็บไว้ในภาชนะ

แบบประเมินผลหน่วยการเรียนรู้ที่ 3

วิชาการปั้นตุ๊กตาชาววังบ้านบางเสด็จ หน่วยการเรียนรู้ที่ 1 ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับตุ๊กตาชาววัง
แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 7 เรื่อง หลักการปั้นตุ๊กตาชาววังบ้านบางเสด็จ

โรงเรียน.....วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

เลขที่	ชื่อ-สกุล	ส่วนหัวตุ๊กตา (20 คะแนน)	ส่วนตัวและขาตุ๊กตา(20 คะแนน)	ส่วนแขน (20 คะแนน)	การเผา (20 คะแนน)	ส่วนประกอบชุดตุ๊กตาชาววัง (10 คะแนน)	ชุดตุ๊กตาชาววัง (10 คะแนน)	รวม (100/2= 50คะแนน)	หมายเหตุ
1									
2									
3									
4									
5									
6									
7									
8									
9									
10									
11									
12									
13									
14									
15									

ลงชื่อ.....ผู้ประเมิน

แบบประเมินผลงาน (ส่วนหัว)

วิชา การปั้นตุ๊กตาชาววังบ้านบางเสด็จ หน่วยการเรียนรู้ที่ 3 ตุ๊กตาชาววังบ้านบางเสด็จ

แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 7 เรื่อง หลักการปั้นตุ๊กตาชาววังบ้านบางเสด็จ

โรงเรียน.....วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

เลขที่	ชื่อ-สกุล	อวัยวะส่วนหัวครบถ้วน (4 คะแนน)	รูปทรงของอวัยวะทั้งหมด ได้สัดส่วน (4 คะแนน)	ขนาดของหัวและคอ เหมาะสม (4 คะแนน)	ผิวสัมผัสของเนื้อดิน (4 คะแนน)	การส่งงานตรงเวลา (4 คะแนน)	รวมคะแนน(20 คะแนน)	หมายเหตุ
1								
2								
3								
4								
5								
6								
7								
8								
9								
10								
11								
12								
13								
14								
15								

*เกณฑ์การให้คะแนน คะแนน 17-20 ดีมาก คะแนน 14-16 ดี คะแนน 11-13 ปานกลางพอใช้

คะแนน 0-10 ควรปรับปรุง

ลงชื่อ.....ผู้ประเมิน

ภาคผนวก จ
หนังสือขอเชิญผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือวิจัย
หนังสือขอความอนุเคราะห์เข้าถึงข้อมูล

ที่ ศธ 0578.02/๐๐46

คณะกรรมการอุตสาหกรรม

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี

ต.คลองหก อ.ธัญบุรี จ.ปทุมธานี 12110

4 มกราคม 2552

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือวิจัย

เรียน ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. อมรรัตน์ อนันต์วรพจน์

สิ่งที่ส่งมาด้วย เครื่องมือในการวิจัย จำนวน 1 ชุด

ด้วยนางสาวนกนกวรรณ งามฉวี นักศึกษาระดับปริญญาโท หลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาเทคโนโลยีการวิจัยและพัฒนาหลักสูตร คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี ได้รับอนุมัติให้จัดทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเพื่อสืบทอดภูมิปัญญาการปั้นตุ๊กตาชาววัง” โดยมี ว่าที่ร้อยตรี ดร.สุทธิพร บุญส่ง เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา

ในการนี้คณะได้พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ความสามารถอย่างยิ่งจึงขอเรียนเชิญเป็นผู้เชี่ยวชาญในการตรวจสอบเครื่องมือวิจัยให้แก่ นางสาวนกนกวรรณ งามฉวี เพื่อเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อ โปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ จักเป็นพระคุณยิ่ง

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศิริลักษณ์ หาญวัฒนานุกุล)

คณบดีคณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม

งานบัณฑิตศึกษา

โทร 0-2549-3207

โทรสาร 0-2577-5020

ที่ ศร 0578.02/๒๐๔๕

คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี
ต.คลองหก อ.ธัญบุรี จ.ปทุมธานี 12110

14 มกราคม 2552

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือวิจัย

เรียน นายวินัย วงษ์ทองดี

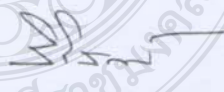
สิ่งที่ส่งมาด้วย เครื่องมือในการวิจัย จำนวน 1 ชุด

ด้วยนางสาวกนกวรรณ งามฉวี นักศึกษาระดับปริญญาโท หลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาเทคโนโลยีการวิจัยและพัฒนาหลักสูตร คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี ได้รับอนุมัติให้จัดทำวิทยานิพนธ์เรื่อง "การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเพื่อสืบทอดภูมิปัญญาการปั้นตุ๊กตาชาววัง" โดยมี ว่าที่ร้อยตรี ดร.สุทธิพร บุญส่ง เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา

ในการนี้คณะได้พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ความสามารถอย่างดียิ่งจึงขอเรียนเชิญเป็นผู้เชี่ยวชาญในการตรวจสอบเครื่องมือวิจัยให้แก่ นางสาวกนกวรรณ งามฉวี เพื่อเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ จักเป็นพระคุณยิ่ง

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศิริลักษณ์ หาญวัฒนากุล)

คณบดีคณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม

งานบัณฑิตศึกษา

โทร 0-2549-3207

โทรสาร 0-2577-5020

ที่ ศธ 0578.02/ ๐๒๕

คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี

ต.คลองหก อ.ธัญบุรี จ.ปทุมธานี 12110

๑๔ มกราคม 2552

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือวิจัย

เรียน นางลัทธมา ธารีเกษ

สิ่งที่ส่งมาด้วย เครื่องมือในการวิจัย จำนวน 1 ชุด

ด้วยนางสาวกนกวรรณ งามฉวี นักศึกษาระดับปริญญาโท หลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาเทคโนโลยีการวิจัยและพัฒนาหลักสูตร คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี ได้รับอนุมัติให้จัดทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเพื่อสืบทอดภูมิปัญญาการปั้นตุ๊กตาชาววัง” โดยมี ว่าที่ร้อยตรี ดร.สุทธิพร บุญส่ง เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา

ในการนี้คณะได้พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ความสามารถอย่างดียิ่งจึงขอเรียนเชิญเป็นผู้เชี่ยวชาญในการตรวจสอบเครื่องมือวิจัยให้แก่ นางสาวกนกวรรณ งามฉวี เพื่อเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ จักเป็นพระคุณยิ่ง

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศิริลักษณ์ หาญพัฒนานุกุล)

คณบดีคณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม

งานบัณฑิตศึกษา

โทร 0-2549-3207

โทรสาร 0-2577-5020

ที่ ศษ 0578.02/0223

คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี
คลองหก อ.ธัญบุรี จ.ปทุมธานี 12110

26 มกราคม 2553

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ให้นักศึกษาปริญญาโทเข้าเก็บข้อมูล

เรียน ผู้อำนวยการโรงเรียนป่าโมกข์วิทยาคม

ด้วย นางสาวกนกวรรณ งามฉวี นักศึกษาระดับปริญญาโท หลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาเทคโนโลยีการวิจัยและพัฒนาหลักสูตร คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี ได้จัดทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเพื่อสืบทอดการปั้นตุ๊กตาทอง” ในหัวข้อหลักสูตรท้องถิ่น เรื่อง การปั้นตุ๊กตาทองบ้านบางเสด็จ โดยมี ว่าที่ร.ต.ศ. สุทธิพร บุญส่ง เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา คณะฯ จึงขอความอนุเคราะห์อาจารย์จำนวน 6 ท่าน เข้าร่วม Focus group ได้แก่

1. อาจารย์ถาวร	สุภาพจน์
2. อาจารย์หทัย	บุญประดิษฐ์
3. อาจารย์รัตนา	ปิ่นแก้ว
4. อาจารย์สมัญญา	บรรทัดจันทร์
5. อาจารย์อานาจ	เฉลยจรรยา
6. อาจารย์อรุณวรรณ	เฉลยจรรยา

ในการนี้ คณะฯ จึงขอความอนุเคราะห์จากท่านดำเนินการให้แก่ นางสาวกนกวรรณ งามฉวี นักศึกษาปริญญาโทเข้าทำการเก็บข้อมูล โดยรายละเอียดในเรื่องของวันและเวลา นักศึกษาจะเป็นผู้ติดต่อประสานงานไปยังสถานศึกษาด้วยตนเอง

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ด้วย จะเป็นพระคุณยิ่ง

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศิริลักษณ์ หาญวัฒนากุล)

คณบดีคณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม

งานบัณฑิตศึกษา

โทร. 0 2549 3216

โทรสาร 0 2577 5020

ที่ ศธ 0578.02/0224

คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี
คลองหก อ.ธัญบุรี จ.ปทุมธานี 12110

26 มกราคม 2553

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ให้นักศึกษาปริญญาโทเข้าเก็บข้อมูล

เรียน ผู้อำนวยการโรงเรียนบางเสด็จวิทยาคม

ด้วย นางสาวกนกวรรณ งามฉวี นักศึกษาระดับปริญญาโท หลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาเทคโนโลยีการวิจัยและพัฒนาหลักสูตร คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี ได้จัดทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเพื่อสืบทอดการปั้นตุ๊กตาวัววัง” ในหัวข้อหลักสูตรท้องถิ่น เรื่อง การปั้นตุ๊กตาวัววังบ้านบางเสด็จ โดยมี ว่าที่ร.ศ.ศ.ร. สุทธิพร บุญส่ง เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา คณะ ฯ จึงขอความอนุเคราะห์อาจารย์จำนวน 5 ท่าน เข้าร่วม Focus group ได้แก่

1. อาจารย์พิรญาณ์ นวมค้ำ
2. อาจารย์ปราณี คันทิอนนท์
3. อาจารย์อรชุนมา กุทธิเศษ
4. อาจารย์ณรงค์ ตั้งขำทอง
5. อาจารย์วีชริน พุ่มพวง

ในการนี้ คณะ ฯ จึงขอความอนุเคราะห์จากท่านดำเนินการให้แก่ นางสาวกนกวรรณ งามฉวี นักศึกษาปริญญาโทเข้าทำการเก็บข้อมูล โดยรายละเอียดในเรื่องของวันและเวลา นักศึกษาจะเป็นผู้ติดต่อประสานงานไปยังสถานศึกษาด้วยตนเอง

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ด้วย จะเป็นพระคุณยิ่ง

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศิริลักษณ์ หาญวัฒนาภกุล)

คณบดีคณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม

งานบัณฑิตศึกษา

โทร. 0 2549 3210

โทรสาร 0 2577 5020

ที่ ศธ 0578.02/0960

คณะกรรมการอุตสาหกรรม
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี
คลองหก อ.ธัญบุรี จ.ปทุมธานี 12110

๑ มิถุนายน 2553

เรื่อง ขอเรียนเชิญเป็นผู้เชี่ยวชาญในการตรวจสอบเครื่องมือวิจัย

เรียน ดร. ราตรี ศิริพันธ์

เนื่องด้วย นางสาวกนกวรรณ งามฉวี นักศึกษาระดับปริญญาโท หลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาเทคโนโลยีการวิจัยและพัฒนาหลักสูตร คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี กำลังจัดทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเพื่อสืบทอดการเป็นคึกคักชาววัง โดยมี ว่าที่ ร.ต.ดร.สุทธิพร บุญส่ง เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

ในการนี้ คณะกรรมการบริหารหลักสูตรฯ พิจารณาเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถด้านนี้เป็นอย่างดี จึงขอเรียนเชิญเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือวิจัยให้แก่ นางสาวกนกวรรณ งามฉวี เพื่อประโยชน์ทางวิชาการต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ด้วย จะเป็นพระคุณยิ่ง

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศิริลักษณ์ หาญวัฒนานุกุล)

คณบดีคณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม

งานบัณฑิตศึกษา

โทร. 0 2549 3210

โทรสาร 0 2577 5020

ที่ ศธ 0578.02/1039

คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี
คลองหก อ.ธัญบุรี จ.ปทุมธานี 12110

6 กรกฎาคม 2553

เรื่อง ขอเรียนเชิญเป็นผู้เชี่ยวชาญในการตรวจสอบเครื่องมือวิจัย

เรียน ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อมรรัตน์ อนันต์วราพงษ์

เนื่องด้วย นางสาวกนกวรรณ งามฉวี นักศึกษาระดับปริญญาโท หลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาเทคโนโลยีการวิจัยและพัฒนาหลักสูตร คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี กำลังจัดทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเพื่อสืบทอภูมิปัญญาการปั้นตุ๊กตาชาววัง โดยมี ผศ.ว่าที่ ร.ต.ดร.สุทธิพร บุญส่ง เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

ในการนี้ คณะกรรมการบริหารหลักสูตรฯ พิจารณาเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถอย่างดียิ่ง จึงขอเรียนเชิญเป็นผู้เชี่ยวชาญในการตรวจสอบเครื่องมือวิจัยให้แก่ นางสาวกนกวรรณ งามฉวี เพื่อเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ด้วย จักขอบคุณยิ่ง

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศิริลักษณ์ หาญวัฒนาสกุล)

คณบดีคณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม

งานบัณฑิตศึกษา

โทร. 0 2549 3207

โทรสาร 0 2577 5020

ที่ ศร 0578.02 / ๒๕๖

คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี
คลองหก อ.ธัญบุรี จ.ปทุมธานี 12110

๓๔ ธันวาคม 2551

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ให้นักศึกษาปริญญาโทเข้าเก็บข้อมูล

เรียน ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ 2

เนื่องด้วย นางสาวกนกวรรณ งามฉวี นักศึกษาระดับปริญญาโท หลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาเทคโนโลยีการวิจัยและพัฒนาหลักสูตร คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี กำลังจัดทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเพื่อสืบทอดภูมิปัญญาการปั้นตุ๊กตาชาววัง มีความประสงค์จะขอเก็บข้อมูลผู้ที่มีความรู้และความเชี่ยวชาญในการปั้นตุ๊กตาชาววังในชุมชนของท่าน เพื่อนำไปใช้ในการจัดทำวิทยานิพนธ์และเป็นประโยชน์ทางด้านวิชาการ โดยมี ดร. สุทธิพร บุญส่ง เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา

ในการนี้ คณะฯ จึงขอความอนุเคราะห์จากท่านให้แก่ นางสาวกนกวรรณ งามฉวี นักศึกษาปริญญาโทเข้าทำการเก็บข้อมูล โดยรายละเอียดในเรื่องของวันและเวลา นักศึกษาจะเป็นผู้ติดต่อประสานงานชุมชนของท่านด้วยตนเอง

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ด้วย จะเป็นพระคุณยิ่ง

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศิริลักษณ์ หาญวัฒนาบุกุล)

คณบดีคณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม

งานประชาสัมพันธ์

โทร. 0 2547

โทรสาร 0 211 5029

ที่ ศธ 0578.02 / ๒๕๖

คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี
คลองหก อ.ธัญบุรี จ.ปทุมธานี 12110

๙๐ ธันวาคม 2551

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ให้นักศึกษาปริญญาโทเข้าเก็บข้อมูล

เรียน ประธานกลุ่มศึกษาวัง วัดท่าสุทธาวาส ในพระบรมราชินยานุเคราะห์

เนื่องด้วย นางสาวกนกวรรณ งามฉวี นักศึกษาระดับปริญญาโท หลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาเทคโนโลยีการวิจัยและพัฒนาหลักสูตร คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี กำลังจัดทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเพื่อสืบทอดภูมิปัญญาการปั้นตุ๊กตาวัง มีความประสงค์จะขอเก็บข้อมูลจากกลุ่มศึกษาวังของท่าน เพื่อนำไปใช้ในการจัดทำวิทยานิพนธ์และเป็นประโยชน์ทางด้านวิชาการ โดยมี ดร. สุทธิพร บุญส่ง เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา

ในการนี้ คณะฯ จึงขอความอนุเคราะห์จากท่านให้แก่ นางสาวกนกวรรณ งามฉวี นักศึกษาปริญญาโทเข้าทำการเก็บข้อมูล โดยรายละเอียดในเรื่องของวันและเวลา นักศึกษาจะเป็นผู้ติดต่อประสานงานไปยังประธานกลุ่มศึกษาวัง วัดท่าสุทธาวาสในพระบรมราชินยานุเคราะห์ ด้วยตนเอง

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา และแจ้งทางประธานกลุ่มศึกษาฯ และประธานวัดด้วย

ศาสตราจารย์ ดร. สิริลักษณ์ หาญพัฒนานุกุล

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สิริลักษณ์ หาญพัฒนานุกุล)

คณบดีคณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม

งานวิจัย

0 25๕๑ 32๐๓

1๕๖๓ ๕ ๕๕๕๕

ที่ ศธ 0578.02 / 44๗

คณะกรรมการอุตสาหกรรม
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี
คลองหก อ.ธัญบุรี จ.ปทุมธานี 12110

วันที่ ธันวาคม 2551

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ให้นักศึกษาปริญญาโทเข้าเก็บข้อมูล

เรียน ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ 1

เนื่องด้วย นางสาวกนกวรรณ งามฉวี นักศึกษาระดับปริญญาโท หลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาเทคโนโลยีการวิจัยและพัฒนาหลักสูตร คณะครูศาสตร์อุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี กำลังจัดทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเพื่อสืบทอดภูมิปัญญาการปั้นตุ๊กตาชาววัง มีความประสงค์จะขอเก็บข้อมูลผู้ที่มีความรู้และความเชี่ยวชาญในการปั้นตุ๊กตาชาววังในชุมชนของท่าน เพื่อนำไปใช้ในการจัดทำวิทยานิพนธ์และเป็นประโยชน์ทางด้านวิชาการ โดยมี ดร. สุทธิพร บุญส่ง เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา

ในการนี้ คณะฯ จึงขอความอนุเคราะห์จากท่านให้แก่ นางสาวกนกวรรณ งามฉวี นักศึกษาปริญญาโทเข้าทำการเก็บข้อมูล โดยรายละเอียดในเรื่องของวันและเวลา นักศึกษาจะเป็นผู้ติดต่อประสานงานชุมชนของท่านด้วยตนเอง

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ด้วย จะเป็นพระคุณยิ่ง

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศิริลักษณ์ หาญวัฒนานุกุล)

คณบดีคณะครูศาสตร์อุตสาหกรรม

งานบัณฑิตการ

โทร. 0 2549 320

โทรสาร 0 2549 5020

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ-สกุล	นางสาวกนกวรรณ งามฉวี
วัน เดือน ปีเกิด	10 ธันวาคม 2527
ที่อยู่ปัจจุบัน	เลขที่ 229/93 หมู่ 8 ตำบลบ้านสวน อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี โทร. 0-3878-0147 มือถือ. 08-7935-3914 E-mail : Nkanokwan_@hotmail.com
การศึกษา	- ประถมศึกษา โรงเรียนบ้านห้วยมะระ (เทวานุกูลวิทยา) ตำบลหนองเสือช้าง อำเภอหนองใหญ่ จังหวัดชลบุรี - มัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนบ้านป่ายูบ (บุรีเกียรติประฐานเคราะห์) ตำบลหนองไผ่แก้ว อำเภอบ้านบึง จังหวัดชลบุรี - ประกาศนียบัตรวิชาชีพ วิทยาลัยอาชีวศึกษาชลบุรี ตำบลบ้านสวน อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี - ประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง วิทยาลัยอาชีวศึกษาชลบุรี ตำบลบ้านสวน อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี - สาขาวิชาคหกรรมศาสตร์ศึกษา-อาหารและโภชนาการ คณะคหกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี ปีการศึกษา 2549
ประสบการณ์การทำงาน	พ.ศ.2553 - ปัจจุบัน ตำแหน่งครูผู้สอน โรงเรียนเพชรพิทยาคม ชลบุรี เลขที่ 170/17 หมู่ 9 ตำบลบ้านสวน อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี โทร. 0-3878-1219